

วิธีการบรรเทาความโลภในทรัพย์สินของผู้อื่นตามหลักพระพุทธศาสนา
AN APPLICATION OF RELIEVING GREED IN OTHER PEOPLE'S PROPERTY
ACCORDING TO BUDDHISM

พระครูสุจิตสุวรรณคุณ (ทองดี สุจิตฺโต)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๐

วิธีการบรรเทาความโลภในทรัพย์สินของผู้อื่นตามหลักพระพุทธศาสนา

พระครูสุจิตสุวรรณคุณ

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๐

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

An Application of Relieving Greed in Other People's
Property according to Buddhism

Phrakhu Sujitsuwanakun (Thongdee Sujitto)

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of
the Requirements for the Degree of
Mates of Arts
(Buddhist Studies)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
C.E. 2017

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัย
เรื่อง “วิธีการบรรเทาความโลภในทรัพย์สินของผู้อื่นตามหลักพระพุทธศาสนา” เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

(พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร, ดร.)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์

(พระมหาดนัยพัชร์ คมภีรปัญญา, ดร.)

ประธานกรรมการ

(ผศ.ดร.วีระชัย ยศโสธร)

กรรมการ

(พระครูวินัยธรอำนาจ พลปัญญา, ดร.)

กรรมการ

(พระมหาภูษวัชร เขมทสสี, ดร.)

กรรมการ

(ดร.วรเวช ศิริประเสริฐศรี)

กรรมการ

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

พระมหาภูษวัชร เขมทสสี, ดร.
ดร.วรเวช ศิริประเสริฐศรี

ประธานกรรมการ

กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย

(พระครูสุจิตสุวรรณคุณ)

ชื่อวิทยานิพนธ์	: วิธีการบรรเทาความโลภในทรัพย์สินของผู้อื่นตามหลักพระพุทธศาสนา
ผู้วิจัย	: พระครูสุจิตสุวรรณคุณ (ทองดี สุจิตโต)
ปริญญา	: พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พระพุทธศาสนา)
คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์	: พระมหาภักขวัชร เขมทสสี, ดร., ป.ธ. ๙, ศน.บ.(รัฐศาสตร์การปกครอง), รป.ม.(นโยบายสาธารณะ), พธ.ด.(พระพุทธศาสนา) : ดร.วรเวช ศิริประเสริฐศรี, ศศ.บ(รัฐประศาสนศาสตร์), รป.ม.(รัฐประศาสนศาสตร์), พธ.ด.(พระพุทธศาสนา)
วันสำเร็จการศึกษา	: ๒๒ มีนาคม ๒๕๖๑

บทคัดย่อ

การวิจัย เรื่อง “วิธีการบรรเทาความโลภทรัพย์สินของผู้อื่นตามหลักพระพุทธศาสนา” มีวัตถุประสงค์ ๓ ประสงค์ คือ (๑) เพื่อศึกษาความโลภในพระพุทธศาสนาเถรวาท (๒) เพื่อศึกษาปัญหาที่เกิดจากความโลภในสังคมปัจจุบัน และ (๓) เพื่อศึกษาวิธีการบรรเทาความโลภทรัพย์สินของผู้อื่นตามหลักพระพุทธศาสนา

ผลการวิจัยพบว่า ความโลภในทางพระพุทธศาสนา คือ ความอยาก ซึ่งเป็นสาเหตุทำให้จิตใจเศร้าหมอง เป็นอาการของจิตที่อยากได้ อยากมี อยากเป็น ในสิ่งที่ตนยังไม่ได้ ยังไม่มียังไม่เป็น ซึ่งเป็นอาการของกิเลสที่ขัดขวางการพัฒนาในด้านจิตใจที่ไหลไปตามกระแสของกามคุณ ๕ คือ รูป เสียง กลิ่น รส และสัมผัส (โณฐัพพะ)

ปัญหาที่เกิดจากความโลภในสังคมปัจจุบัน อันเกิดจากพฤติกรรม ซึ่งเกิดจากตัวบุคคลที่มีจิตเป็นอกุศล คือ มีความโลภ มีการละเมิดศีล ๕ คือ การเบียดเบียนชีวิตผู้อื่น การลักทรัพย์ผู้อื่น การล่วงละเมิดคู่อุปการผู้อื่น การพูดเท็จหลอกลวงผู้อื่น และการเสพของมีนเมา ส่วนใหญ่จะเป็นพฤติกรรมซึ่งเกิดขึ้นจากโลภทั้งสิ้น

วิธีการบรรเทาความโลภทรัพย์สินของผู้อื่นตามหลักพระพุทธศาสนานั้น โดยหลักปฏิบัติแล้ว คือ การให้ทานแก่ผู้อื่น และเพียรละบาปที่เป็นอกุศลธรรมทั้งปวง ประกอบอาชีพสุจริตที่เป็นสัมมาอาชีพะ ความโลภ หรือความอยากได้ก็จะบรรเทาเบาบางลง ดังนั้น ให้การทาน การรักษาศีล ๕ และการประกอบอาชีพต่างๆ ด้วยสัมมาอาชีพะ จึงเป็นวิธีการควบคุมและบรรเทาความโลภในทางพระพุทธศาสนา

Thesis Title : An Application of Relieving Greed in Other People's Property according to Buddhism

Researcher : Phrakru sujitsuvanakun (Thongdee Sujitto)

Degree : Master of Arts (Buddhist Studies)

Dissertation Supervisory committee

: Phramaha Phatchawat Khematassi, Dr., Pali IX,
 : B.A.(Political Science in Government), M.P.A.(Public Policy), Ph.D.(Buddhist Studies)
 : Dr.Voravech Siriprasertsri, B.A.(Public Administration), M.A.(Public Administration), Ph.D.(Buddhist Studies)

Date of Graduation : March 22, 2018

Abstract

Research on " An Application of Relieving Greed in Other People's Property according to Buddhism " have three main objectives; 1) to study the greed in Theravada Buddhism (2) to study the problems of greed in present society, and (3) to explore ways to mitigate greed in others property according to Buddhism.

The result of research found that ;

Greed in Buddhism is craving which causes the somber mind, it is aspect of mental wants to receive, wants to have, wants to be what they are not have and are not be. This is a symptom of a passion that hinder the development of the mind that flows along the flow of five pleasures as a sound, smell, taste and touch.

The problem of greed in present society begins from behaviors of person who have unwholesome mind as greed, violated five precepts which is hurting the lives of others, steal other property, exceed others spouse, abuse others by lying, others and the abuse of alcohol. This behavior is mostly caused by the greed.

An application of to relieve greed in others property on Buddhism practically was to give something to others, and the persistence of sin which is unwholesome, live on honestly career as a livelihood. Greed or the desire to alleviate it, so giving, the five precepts and living on various occupations with the Right Livelihood is a way to control and mitigate the greed in Buddhism.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้สำเร็จลงได้ด้วยดี ด้วยความเมตตาอนุเคราะห์จากบุคคลหลายฝ่าย ผู้วิจัยขอขอบพระคุณผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกท่าน

กราบขอบพระคุณ พระศรีปริยัติธาดา ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ พระครูวินัยธร อำนาจ พลปณฺโญ, ดร. ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ พระมหาดนัยพัชร์ คมภีรปณฺโญ, ดร. รองคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย ฝ่ายบริหาร ผศ.ดร.วีระชัย ยศโสธร ผู้ทรงคุณวุฒิ พระมหาภักษ์วัชร เขมทสฺสี, ดร. ประธานที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ดร.วรเวช ศิริประเสริฐศรี กรรมการวิทยานิพนธ์ และพระปลัดกิตติ ยุตติธโร,ดร. ที่ให้คำปรึกษาในการทำวิทยานิพนธ์ ฉบับนี้

ขอขอบคุณ นายมงคล สอนไธสง นางสาวอรุณรัตน์ แก้วอรสาน เจ้าหน้าที่บัณฑิตวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ ฝ่ายประสานงาน เจ้าหน้าที่บรรณารักษ์ห้องสมุดวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ คุณงามความดีที่เกิดจากการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอน้อมบูชาคุณพระรัตนตรัย คุณบิดามารดาและบูรพาจารย์ทั้งในอดีตและปัจจุบัน

พระครูสุจิตสุววรรณคุณ
วันที่ ๑๘ มีนาคม ๒๕๖๑

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ข
กิตติกรรมประกาศ	ง
สารบัญ	จ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ช
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๓
๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๓
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย	๓
๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๔
๑.๖ ทบทวนเอกสาร	๔
๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย	๑๐
๑.๘ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๑๐
บทที่ ๒ ความโลภในพระพุทธศาสนา	
๒.๑ ความหมายของความโลภ	๑๑
๒.๒ ประเภทของความโลภ	๑๒
๒.๒.๑ ความโลภในพระไตรปิฎก	๑๓
๒.๒.๒ ความโลภในพระสุตตันตปิฎก	๑๔
๒.๒.๓ ความโลภในพระอภิธรรมปิฎก	๑๔
๒.๓ ความโลภในอรรถกถา-ฎีกา	๑๗
๒.๔ ความโลภ ๓ ระดับ	๑๙
๒.๔.๑ ความโลภอย่างละเอียด	๒๐
๒.๔.๑ ความโลภอย่างกลาง	๒๒
๒.๔.๑ ความโลภอย่างหยาบ	๒๓
๒.๕ สาเหตุของความโลภ	๒๔
๒.๖ ความสัมพันธ์ของความโลภค้นหาและอุปาทาน	๒๕
๒.๗ ผลกระทบที่เกิดจากความโลภ	๒๘
๒.๘ โทษของกิเลส ๓ ประการ	๓๐
๒.๙ ไตรสิกขาในพระพุทธศาสนา	๓๑

๒.๑๐ สัมมาอาชีวะการเลี้ยงชีพชอบ	๓๒
๒.๑๑ การบริโภคดีด้วยปัญญา	๓๒
๒.๑๒ การสำรวมระวังตนโดยการรักษาศีล	๓๓
๒.๑๓ สติสัมปชัญญะ	๓๔
๑๒.๑๔ มัตตัญญูตาการรู้จักประมาณตน	๓๕
๑๒.๑๕ สรุป	๓๕

บทที่ ๓ ปัญหาที่เกิดจากความโลภในทรัพย์สินของผู้อื่นในสังคมปัจจุบัน

๓.๑ ปัญหาความโลภทางสังคม	๓๗
๓.๒ ปัญหาความโลภ ที่เกิดจากพฤติกรรม	๓๙
๓.๓ ปัญหาความโลภที่เป็นเหตุให้ฆ่าสัตว์	๔๑
๓.๓.๑ แนวทางป้องกันการไม่ฆ่าสัตว์	๔๒
๓.๔ ปัญหาความโลภที่เป็นเหตุให้ลักทรัพย์	๔๓
๓.๔.๑ แนวทางป้องกันการลักทรัพย์	๔๓
๓.๔.๒ ทรัพย์สินมี ๒ ประเภท	๔๕
๓.๕ ปัญหาความโลภที่เป็นเหตุให้ประพฤติดินในกาม	๔๕
๓.๕.๑ แนวทางป้องกันการประพฤติดินในกาม	๔๖
๓.๖ ปัญหาความโลภที่เป็นเหตุให้พูดเท็จ	๔๗
๓.๖.๑ แนวทางการป้องกันการพูดเท็จ	๔๗
๓.๗ ปัญหาความโลภที่เป็นเหตุให้เสพของมีนเมา	๔๘
๓.๗.๑ แนวทางป้องกันการเสพของมีนเมา	๔๙
๓.๘ ปัญหาความโลภที่เกิดจากกรกระทำผิดศีล ๕	๕๐
๓.๘.๑ การขจัดความโลภจากการลักทรัพย์	๕๐
๓.๙ ปัญหาโดยภาพรวมในสังคมปัจจุบัน	๕๒
๓.๑๐ สรุป	๕๕

บทที่ ๔ วิธีการบรรเทาความโลภในทรัพย์สินของผู้อื่นตามหลักพระพุทธศาสนา

๔.๑ วิธีการบรรเทาความโลภ	๕๖
๔.๒ วิธีการบรรเทาความโลภในทรัพย์สินของผู้อื่นในไตรสิกขา	๕๙
๔.๒.๑ ความเพียรเพื่อละอกุศล	๖๐
๔.๒.๒ การเลี้ยงชีพชอบ	๖๐
๔.๒.๓ การบริโภคดีด้วยปัญญา	๖๑
๔.๒.๔	๖๑
๔.๓ วิธีการควบคุมและ	๖๒
๔.๓.๑ การฝึกสติสัมปชัญญะ	๖๒
๔.๓.๒ การพิจารณาสิ่งที่กระทบ	๖๓
๔.๓.๒	๖๓

๔.๓.๓ การรู้จักประมาณตน	๖๖
๔.๔ วิธีการจัดความโลภ	๖๗
๔.๔.๑ วิธีการจัดโลภะตามหลักบุญกิริยาวัตถุ ๓	๖๗
๔.๔.๒ วิธีการจัดโลภะด้วยศีล	๗๐
๔.๔.๓ ประโยชน์ของศีลข้อที่ ๒	๗๒
๔.๔.๔ การจัดโลภะด้วยการเจริญภาวนา	๗๓
๔.๕ แนวทางแก้ปัญหาคความโลภในสังคมปัจจุบัน	๗๖
๔.๖ สรุป	๗๙
บทที่ ๕ สรุปผลการวิจัยอภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	
๕.๑ ผลของการวิจัย	๘๑
๕.๒ ข้อเสนอแนะ	๘๙
บรรณานุกรม	๙๐
ประวัติผู้วิจัย	๙๓

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้ อ้างอิงพระไตรปิฎกภาษาไทยเป็นหลักในการอ้างอิง ซึ่งพระไตรปิฎกฉบับภาษาไทยจะระบุเล่ม/ข้อ/หน้า. เช่น วิ.ม. (ไทย) ๔/๒๐/๒๒ หมายถึง พระวินัยปิฎก มหาวรรคภาษาไทย เล่ม ๔ ข้อ ๒๐ หน้า๒๒. ม.ม.อ. (ไทย) ๑/๗๓-๗๔ หมายถึง สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย ปัญจสุทนี มุขปัลลณาสก์อรรถกถา เล่ม ๑ หน้า ๗๓-๗๔ เป็นต้น

พระวินัยปิฎก

คำย่อ	ชื่อคัมภีร์	ภาษา
วิ.ม. (ไทย) = วินัยปิฎก	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
วิ.ม. (ไทย) = วินัยปิฎก	มหาวรรค	(ภาษาไทย)

พระสุตตันตปิฎก

คำย่อ	ชื่อคัมภีร์	ภาษา
ที.ส. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย (ภาษาไทย)
ที.ม. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย มหาวรรค (ภาษาไทย)
ม.ม. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย (ภาษาไทย)
ส.ส. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย (ภาษาไทย)
ส.สพ. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย (ภาษาไทย)
อง. จตุกก. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	อังกุตตรนิกาย (ภาษาไทย)
อง.ปณจก. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	อังกุตตรนิกาย (ภาษาไทย)
อง.สตุตก. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	อังกุตตรนิกาย (ภาษาไทย)
ขุ.ชา.สฎฐจ. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย (ภาษาไทย)
ขุ.ม. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย (ภาษาไทย)
ขุ.อป. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย อปทาน (ภาษาไทย)

พระอภิธรรมปิฎก

คำย่อ	ชื่อคัมภีร์	ภาษา
อภ.สง. (บาลี)	= อภิธรรมปิฎก	ธมมสงคณิปาลี (ภาษาไทย)
อภ.สง. (ไทย)	= อภิธรรมปิฎก	ธรรมสังคณี (ภาษาไทย)

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

มนุษย์จะดีหรือชั่วขึ้นอยู่กับการกระทำของตนทั้งสิ้น การที่มนุษย์มีความโลภ ความโกรธ และความหลง จึงลงมือกระทำความชั่วต่างๆ พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ว่า กรรม คือ การกระทำโดยเจตนา และเจตนานี้เป็นตัวกรรม บุคคลคิดเมื่อคิดแล้วจึงลงมือกระทำทางกาย ทางวาจา และทางใจ^๑ ไม่ว่าจะเป็นกรรมดีหรือกรรมชั่วก็ตาม ย่อมมีเหตุให้กรรมเกิดขึ้น ซึ่งพระพุทธองค์ทรงตรัสกับภิกษุทั้งหลาย ในนิทานสูตรว่า เหตุเกิดกรรมดี มี ๓ ประการ ได้แก่ อโลภะ อโทสะ และอโมหะ และเหตุเกิดแห่งกรรมชั่ว มี ๓ ประการ ได้แก่ โลภะ โทสะ โมหะ^๒ คือ

๑. โลภะ ความโลภ คือ ความเพ่งเล็งอยากได้ของเขา ในทางมิชอบ เช่น ลักทรัพย์ ของผู้อื่นที่เขาไม่ได้ให้

๒. โทสะ ความโกรธ คือ ความคิดร้าย พยาบาททำร้ายผู้อื่นให้ได้รับอันตรายบาดเจ็บหรือถึงแก่ชีวิต

๓. โมหะ ความเห็นผิด คือ เห็นผิดจากคลองธรรม เห็นว่า บาปบุญ คุณโทษ ไม่มี เห็นว่า ทำดีได้ชั่ว ทำชั่วได้ดี

การทำความชั่วนั้น มีสาเหตุมาจากอกุศลมูล ๓ คือ ความโลภ ความโกรธ และความหลง การทำความชั่วทั้ง ๓ ประการนี้ เป็นเหตุให้ประพตติผิดศีล ๕ อกุศลมูล ๓ และศีล ๕ นั้น จึงมีความสัมพันธ์กัน ดังนี้ (๑) โทสะ คือ ความโกรธ เป็นสาเหตุการกระทำผิดศีลข้อที่ ๑ ปาณาติบาต คือ การฆ่าสัตว์ (๒) โลภะ คือ ความโลภ เป็นสาเหตุการกระทำผิดศีลข้อที่ ๒ อทินนาทาน คือ การลักทรัพย์ และ (๓) โมหะ คือ ความหลง เป็นสาเหตุการกระทำผิดศีลข้อที่ ๓ กามสุมิฉฉาจาร ผิดศีลข้อที่ ๔ มุสาวาท คือ พูดเท็จ และผิดศีลข้อที่ ๕ สุราเมรัย คือ การเสพของมีนเมา จะเห็นได้ว่า มีความโกรธเป็นมูล จึงเกิดการฆ่าสัตว์ มีความโลภเป็นมูล จึงเกิดการลักทรัพย์ และมีความหลงเป็นมูล จึงเกิดการประพตติในกาม การพูดเท็จ และการเสพของมีนเมา อกุศลมูล ๓ ประการนี้ จึงเป็นเหตุให้เกิดกรรมชั่วทั้งปวง

นอกจากนี้แล้ว พระพุทธเจ้าทรงตรัสเรื่องกรรม ๓ ไว้ใน “อุปาติวาทสูตร” กับนิครนถ์ชื่อทิมตปัสสีว่า กรรมในการทำความชั่ว หรือในการประพตติชั่ว มี ๓ ประการ คือ (๑) กายกรรม (๒) วจีกรรม (๓) มโนกรรม^๓ กรรมฝ่ายชั่วนี้ ทางกายเรียกว่า กายทุจริต ๓ ทางวาจาเรียกว่า วจีทุจริต ๔ ทางใจเรียกว่า มโนทุจริต ๓ และพระองค์ทรงตรัสเรื่องอกุศลกรรมบถ ๑๐ ประการ ไว้ใน “จุนทสูตร” กับนายจุนทกัมมารบุตรว่า อกุศลกรรมบถ ๑๐ ประการ คือ ความไม่สะอาดทางกาย

^๑ ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๕๐/๒๕๙-๒๗๕.

^๒ อง.ติ.ก. (ไทย) ๒๐/๓๔/๑๘๖-๑๘๗.

^๓ ม.ม. (ไทย) ๑๓/๕๗/๕๕.

๓ อย่าง ความไม่สะอาดทางวาจา ๔ อย่าง และความไม่สะอาดทางใจ ๓ อย่าง ความไม่สะอาดทั้ง ๓ อย่างนี้ เป็นอกุศลกรรม^๔ พระพุทธศาสนาถือว่าความโลภเป็นอกุศลมูล^๕ เป็นสภาวะธรรมฝ่ายชั่ว เป็นกิเลสที่ต้องขจัดให้ออกไปจากจิตใจของตนเอง เพราะทำให้จิตใจเศร้าหมองและจะต้องหาวิธีบรรเทาให้ลดน้อยจนหมดไปจากจิตใจ เพราะความโลภเป็นสาเหตุทำให้จิตใจเศร้าหมอง ความโลภที่เกิดขึ้นเป็นอาการของจิตใจในที่สุด ที่อยากได้ อยากมี อยากเป็น ในสิ่งที่ตนยังไม่ได้ ยังไม่มี ยังไม่เป็น จนทำให้ต้องดิ้นรนไขว่คว้า แสวงหาและปรารถนา เพื่อให้ได้สิ่งนั้นมาครอบครองอันเป็นอาการของกิเลสที่เป็น ความชั่วทางใจ^๖ ได้แก่ การพยายามแสวงหาช่องทางคิดกลอุบายหลอกลวงเอาทรัพย์สินของผู้อื่นมาเป็นกรรมสิทธิ์ของตนเอง เพราะความโลภที่รุ่มร่าจิดใจจึงเป็นเหตุให้ทำความชั่วทางวาจา ได้แก่ การพูดเลียบเคียงเพ่งเล็งทรัพย์สินของผู้อื่นเพื่อนำมาเป็นของตน เพราะถูกความโลภครอบงำจิดใจจึงเป็นเหตุให้บุคคลทำความชั่วทางกาย ซึ่งผิดหลักศีลธรรม คือ ย่อมทำให้ชีวิตสัตว์นั้นตกล่วงไป ย่อมถือเอาสิ่งของที่เจ้าของไม่ได้ให้ ย่อมประพฤติดินในชายหญิงที่ไม่ใช่คู่ครองของตน ย่อมกล่าวคำเท็จ ชักชวนผู้อื่นในทางเสื่อมเสีย^๗

ความโลภส่งผลกระทบต่อสังคมส่วนรวม ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาดำรงชีวิตของคนในสังคมด้วยเหตุนี้ จึงทำให้ผู้คนในสังคมต้องดิ้นรน ขวนขวาย ในการหาเลี้ยงชีพ ซึ่งต่างคนต่างก็ต้องเร่งรีบในกิจการงานของตนเอง เมื่อสภาวะอารมณ์เป็นเช่นนี้ ในการดำเนินชีวิตของแต่ละบุคคลจึงอาจก่อให้เกิดปัญหาตามมาหลายๆ ด้าน ทั้งทางด้านร่างกาย และทางด้านจิตใจ แต่ส่วนที่เป็นปัญหาหนัก และมีอิทธิพลต่อการดำรงชีพของมนุษย์มากที่สุด ก็คือความคิดเพื่อแสวงหาผลประโยชน์ในทางทุจริตที่เกิดขึ้นจากความโลภ ความอยากได้ ซึ่งเป็นอกุศลมูลอย่างหนึ่ง และเป็นสาเหตุของการเบียดเบียนซึ่งกันและกันในสังคม โดยเฉพาะทางพระพุทธศาสนาความคิดดีที่เป็นไปในฝ่ายกุศลเรียกว่า สัมมาทิฐิ ที่ตรงกันข้าม เรียกว่า มิจฉาทิฐิ ความเห็นผิด^๘ หากคนเรามีความรู้สึกนึกคิดไม่มีจิตใจไม่ผ่องใส เนื่องจากได้รับแรงกดดันหรือความกระทบกระเทือนใจมาเป็นเวลานาน แรงกดดันนั้นก็สามารทำให้ตนเองและคนข้างเคียง ตลอดจนทั้งสังคมส่วนรวมได้รับความกระทบกระเทือนไปด้วย

ในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนานั้น พระพุทธเจ้าตรัสโทษของความโลภไว้ว่า “โลกสูตร” ว่า “โลกธรรมเมื่อเกิดแก่ชาวโลก ย่อมเกิดขึ้นเพื่อมิใช่ประโยชน์ เพื่อความทุกข์ เพื่อความไม่ผาสุก”^๙ และตรัสไว้ใน “อธรรมลสูตร” ซึ่งว่าด้วยธรรมที่เป็นมลทินภายใน คือ “โลกเป็นมลทินภายใน เป็นอมิตรเป็นศัตรู เป็นพหุฆาตและเป็นข้าศึกภายใน คนโลภไม่รู้จักเหตุผล นรชนถูกความโลภครอบงำแล้วย่อมเป็นผู้มืดบอด”^{๑๐} ความโลภเป็นองค์ธรรมข้อแรกฝ่ายอกุศลมูล ไตแก โลภะ คือ ความโลภซึ่ง

^๔ อก.ทสก. (ไทย) ๒๔/๑๗๘/๓๒๐.

^๕ อก.ติก. (ไทย) ๒๐/๗๐/๒๗๕., อก.ติก. (บาลี) ๒๐/๗๐/๑๙๖.

^๖ พระเทพดิลก (ระแบบ ฐิตญาโณ), อธิบายหลักธรรมตามหมวดจากนวิโกวาท, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๓๕), หน้า ๕๖.

^๗ อก.ติก. (ไทย) ๒๐/๖๖/๒๕๗., อก.ติก. (บาลี) ๒๐/๖๖/๑๘๔.

^๘ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), พุทธธรรมฉบับปรับปรุงขยายความ, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทสหธรรมิกจำกัด, ๒๕๔๙), หน้า ๒๐๔.

^๙ ส.ส. (ไทย) ๑๕/๑๓๔/๑๖๗., ส.ส. (บาลี) ๑๕/๑๓๔/๑๑๗.

^{๑๐} ขุ.ชา. (ไทย) ๒๗/๑๘/๓๒๔., ขุ.ชา. (บาลี) ๒๗/๑๘/๒๑๓.

จัดเป็นรากเหง้าหรือต้นตอของความชั่วทั้งปวง ปัญหาและความเดือดร้อนทั้งหลาย ล้วนมีสาเหตุมาจากความโลภทั้งสิ้น ความชั่วเกิดจากสภาพจิตใจที่ถูกละเลยครอบงำ คือ โลภะ โทสะ และโมหะ^{๑๑} เข้าครอบงำ และควบคุมจิตอยู่ตลอดเวลา สังคมปัจจุบันจึงเกิดปัญหาขึ้นเกี่ยวกับปัญหาความโลภ โดยแสดงออกมาด้วยการกระทำผิดในศีลธรรม เช่น ปัญหาทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง ปัญหาทางอาชญากรรม การทำลายล้างกัน การปล้นชิงทรัพย์สิน การกระทำผิดทางประเวณี การโกหก หลอกลวง และการเสพสิ่งเสพติดให้โทษ ดังที่ปรากฏเป็นข่าวอยู่เป็นประจำในสื่อสารมวลชน โดยสรุปแล้วปัญหาต่างๆ เกิดจากความโลภและการกระทำผิดศีล ๕ ทั้งสิ้น

ดังนั้น ผู้วิจัย จึงมีความสนใจที่จะศึกษา เรื่อง “วิธีการบรรเทาความโลภในทรัพย์สินของผู้อื่นตามหลักพระพุทธศาสนา” เพื่อศึกษาความโลภในพระพุทธศาสนา เพื่อศึกษาปัญหาที่เกิดจากความโลภในสังคมปัจจุบัน และเพื่อศึกษาวิธีการบรรเทาความโลภในทรัพย์สินของผู้อื่นตามหลักพระพุทธศาสนา และนำผลจากการวิจัยมาใช้เป็นวิธีการบรรเทาความโลภในทรัพย์สินของผู้อื่นตามหลักพระพุทธศาสนา และเป็นแนวปฏิบัติเพื่อบรรเทาความโลภที่เกิดขึ้นในสังคม จะก่อให้เกิดความสุขแก่ตนเองและคนในสังคมสืบไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑.๒.๑ เพื่อศึกษาความโลภในพระพุทธศาสนาเถรวาท
- ๑.๒.๒ เพื่อศึกษาปัญหาที่เกิดจากความโลภในทรัพย์สินของผู้อื่นในสังคมปัจจุบัน
- ๑.๒.๓ เพื่อศึกษาวิธีการบรรเทาความโลภในทรัพย์สินของผู้อื่นตามหลักพระพุทธศาสนา

๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ

- ๑.๓.๑ เพื่อต้องการทราบความโลภในพระพุทธศาสนาเถรวาท ว่าเป็นอย่างไร?
- ๑.๓.๒ เพื่อต้องการทราบปัญหาที่เกิดจากความโลภในทรัพย์สินของผู้อื่นในสังคมปัจจุบัน ว่าเป็นอย่างไร?
- ๑.๓.๓ เพื่อต้องการทราบวิธีการบรรเทาความโลภในทรัพย์สินของผู้อื่นตามหลักพระพุทธศาสนา ว่าเป็นอย่างไร?

๑.๔ วิธีดำเนินการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเป็นหลัก ได้แก่

- ๑.๔.๑ การศึกษา ข้อมูลชั้นปฐมภูมิ คือ คัมภีร์พระไตรปิฎก
- ๑.๔.๒ การศึกษาเอกสารชั้นทุติยภูมิ เช่น ตำรา หนังสือ ที่เกี่ยวกับการวิเคราะห์และสังเคราะห์ แนวคิด ทฤษฎี ผลการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

^{๑๑} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๒๘/๑๖๓.

๑.๔.๓ นำข้อมูลที่ได้มาจัดประเภท วิเคราะห์ สังเคราะห์เป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย
ขอคำแนะนำ ปรึกษาความเห็นจากผู้ทรงคุณวุฒิ และคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

๑.๕ ขอบเขตของการวิจัย

๑.๕.๑ ขอบเขตด้านเอกสาร

ก. ข้อมูลชั้นปฐมภูมิ ได้แก่ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ข. ข้อมูลชั้นทุติยภูมิ ได้แก่ คัมภีร์อรรถกถา สื่อสิ่งพิมพ์ หนังสือ วารสาร บทความ ข้อมูล
ทางอินเทอร์เน็ต งานวิจัยหรือตำราทางวิชาการอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

๑.๕.๒ ขอบเขตด้านเนื้อหา

ก. ศึกษา ค้นคว้าและเรียบเรียงข้อมูลเรื่องความโลภในพระพุทธศาสนาเถรวาท

ข. ศึกษา ค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลเรื่องปัญหาความโลภในสังคมปัจจุบัน

ค. ศึกษา ค้นคว้าและวิเคราะห์เรื่องวิธีการบรรเทาความโลภในทรัพย์สินของผู้อื่นตามหลัก
พระพุทธศาสนา

๑.๖ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

ความโลภ หมายถึง ความอยากได้ที่เกิดขึ้นภายในจิตใจ เมื่อไม่ได้สนใจและอันเป็นผลมา
จากกุศลมูลฝ่ายชั่วที่แสดงออกมาเป็นโทษ

การบรรเทาความโลภ หมายถึง เล่าหรือทำให้ทุเลา ผ่อนคลายหรือทำให้ผ่อนคลายลง
เบาบางหรือทำให้ความโลภเบาบางลง

๑.๗ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการทำวิจัย เรื่อง “วิธีการบรรเทาความโลภในทรัพย์สินของผู้อื่นตามหลัก
พระพุทธศาสนา” ผู้วิจัย ได้ทำการทบทวนเอกสาร ตำราวิชาการและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็น
แนวทางในการทำวิจัย ดังนี้

๑.๗.๑ เอกสารที่เกี่ยวข้อง

สมเด็จพระพุทธปาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร) แปลและเรียบเรียงไว้ในหนังสือวิสุทธิมรรค
ปริเฉทที่ ๑ สิ้นเทศว่า วิญญูชนทั้งหลายรับรองกันว่า โอตตปปะและหิริเป็นปทัฏฐานของศีลนั้น
จริงอยู่ศีลนั้นมีความสะอาดกาย ความสะอาดวาจา ความสะอาดใจเป็นอาการปรากฏ ย่อมปรากฏโดย
ภาวะอันสะอาด ย่อมถึงภาวะอันจะพึงถือเอาได้ ส่วนหิริโอตตปปะวิญญูชนทั้งหลายรับรองกันว่าเป็น
ปทัฏฐานของศีลนั้น อธิบายว่า หิริและโอตตปปะเป็นเหตุใกล้ของศีล เป็นความจริง เมื่อหิริโอตตปปะ
มีอยู่ ศีลจึงเกิดขึ้นและดำรงอยู่ เมื่อหิริและโอตตปปะไม่มีศีลย่อมเกิดขึ้นไม่ได้ ตั้งอยู่ไม่ได้ นาน ย่อมไม่
เกิดขึ้นในอนาคตข้างหน้าคือสุคติภพ^{๑๒}

^{๑๒} พระพุทธโฆสเถระ, คัมภีร์วิสุทธิมรรค, แปลและเรียบเรียงโดยสมเด็จพระพุทธปาจารย์
(อาจ อาสภมหาเถร), (กรุงเทพมหานคร : ประยูรพรินท์ติ้ง จำกัด, ๒๕๓๓), หน้า ๑๒.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) กล่าวถึงความโลภไว้ในหนังสือพุทธธรรม สรุปความได้ว่า “ความโลภที่เกี่ยวกับกามฉันทะนิวรรณ์ หนึ่งในนิวรรณ์ ๕ คือความอยากได้พอใจในกามหรืออภิษมาความเพ่งเล็งอยากได้กามคุณ ๕ คือ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ที่น่าปรารถนา เป็นกิเลสพวกโลภะจิตที่ถูกหลอกล่อด้วยอารมณ์ต่าง ๆ คิดอยากได้นั้นนี้ ทำให้จิตไม่อาจเป็นสมาธิได้ โลภะจับอารมณ์ที่เหมือนสำเร็จรูปแล้ว และเกิดมีตัวตนที่จะเสพอารมณ์นั้นอิทธิปาฏิหาริย์เป็นต้นไม่อาจกำจัดกิเลสประเภทโลภะได้ แต่การบรรลุนิพพานทำให้กิเลสประเภทโลภะที่เป็นเหตุให้วุ่นวายต่าง ๆ ตับได้”^{๑๓}

พุทธทาสภิกขุ กล่าวถึงความโลภในหนังสือหลักปฏิบัติที่สำคัญทางพระพุทธศาสนา สรุปความได้ว่า “ความโลภมีลักษณะพิเศษเฉพาะเป็นกิเลสที่โน้มเข้าหาอารมณ์ คือ รูป เสียง กลิ่น รส และสัมผัส เพราะถูกความโลภครอบงำจิตใจจึงทำให้บุคคลข่มเหงเบียดเบียนทำร้ายผู้อื่น ด้วยการทำให้สูญเสียทรัพย์สินสิ่งของ ถ้าเป็นความชั่วทางใจได้แก่การพยายามเสาะหาช่องทางคิดกลอุบายเพื่อหลอกลวงเอาทรัพย์สินของผู้อื่นมาเป็นของตัวเอง”^{๑๔}

พระเทพดิลก (ระแบบ จิตญาโณ) กล่าวถึงความโลภไว้ในหนังสืออธิบายหลักธรรมตามหมวดจากนวกวาท สรุปความได้ว่า “ความโลภเป็นรากเหง้าของอกุศลมูล เป็นอาการของจิตที่อยากได้ อยากมี อยากเป็น ในสิ่งที่ตนยังไม่ได้ ยังไม่มี ยังไม่เป็น จนต้องมีการดิ้นรนไขว่คว้า แสวงหาเพื่อให้ได้สิ่งนั้นมาครอบครอง อาการของกิเลสประเภทนี้มีทั้งชั้นละเอียด ชั้นกลาง และชั้นหยาบ”^{๑๕}

พ.อ.ปิ่น มุกทุกันต์ กล่าวถึง ความโลภไว้ในหนังสือพุทธศาสตร์ สรุปความได้ว่า “โลภะเป็นความอยากที่มีโทษ เพราะนำไปสู่การแสวงหาสิ่งที่ต้องการโดยวิธีทุจริตหรือผิดศีลธรรม เช่น ปล้นจี้ ฉ้อโกง ขโมย ฯลฯ มีใช้กิเลสที่จะพึงกำหนดด้วยปริมาณสิ่งที่ต้องการ แต่กำหนดด้วยเจตนาทุจริตเป็นสำคัญ เมื่อเป็นเช่นนี้ผู้ที่ต้องการเงิน ๑๐ ล้านบาทพร้อมทั้งบ้านและรถยนต์และภรรยาหรือสามีที่น่ารัก โดยผู้ชีวิตหรือดิ้นรนแสวงหาทรัพย์สินทุกวิถีทางด้วยการประกอบสัมมาอาชีพจึงมิใช่คนโลภมาก ส่วนผู้ที่ต้องการเงิน ๑๐ บาท (ค่ารถเมล์) โดยตั้งใจขอขโมยทรัพย์สินผู้อื่นจัดเป็นคนโลภมาก เพราะมีเจตนาทุจริตเป็นตัวนำ กิเลสประเภทนี้มีโทษน้อยแต่คล้ายซ้ำหรือทำลายยาก”^{๑๖}

สรอยตระกูล (ติวยานนท) อรรถมานะ ได้อธิบายความหมายของพฤติกรรมไวว่า “พฤติกรรม” (behavior) นั้นอาจกล่าวได้ว่าเป็นการกระทำหรืออาการที่แสดงออกของบุคคล (Action) ทั้งนี้รวมถึงการงดเว้นการกระทำด้วย (Inaction) นอกจากนั้นการตัดสินใจที่รู้สึกได้ของบุคคล กลุ่มหรือองค์กร หรือการกระทำที่ซ่อนเร้นแต่พร้อมที่จะแสดงออก อาทิการมีความคิดริเริ่ม ก็นับเป็นการกระทำเช่นกัน ดังนั้น คำว่า “พฤติกรรม” จึงรวมถึงสิ่งที่บุคคล กลุ่มหรือองค์กรประพฤติ

^{๑๓} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), **พุทธธรรมฉบับขยายความ**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๙), หน้า ๒๔๓.

^{๑๔} พุทธทาสภิกขุ, **หลักปฏิบัติที่สำคัญทางพระพุทธศาสนา**, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๔๒), หน้า ๗๖.

^{๑๕} พระเทพดิลก (ระแบบ จิตญาโณ), **อธิบายหลักธรรมตามหมวดจากนวกวาท**, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๓๕), หน้า ๕๔.

^{๑๖} พ.อ.ปิ่น มุกทุกันต์, **พุทธศาสตร์ ภาค ๒**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๑๒๒.

ปฏิบัติ ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่เปิดเผย (Overt behavior) และยังรวมถึงพฤติกรรมที่ยังไม่แสดงออกหรือพฤติกรรมซ่อนเร้น (Covert behavior) ทั้งนี้รวมถึงกระบวนการภายในอื่น ๆ ได้แก่ ความคิด ความรู้สึก ทักษะคติ เป็นต้น นอกจากนั้น ยังรวมถึงการงดเว้นการกระทำหรือการไม่แสดงออกทั้งที่ตั้งใจและไม่ตั้งใจอีกด้วย^{๑๗}

สุชีพ ปุญญานุภาพ ได้กล่าวถึง ศิล ที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงมีพระดำรัสตรัสไว้ว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้มีกัลยาณศีล กัลยาณธรรม และกัลยาณปัญญา ย่อมเป็นผู้อยู่จบพรหมจรรย์ในพระธรรมวินัยนี้ เราเรียกว่า อุดมบุรุษ ดังนี้

(๑) ภิกษุเป็นผู้มีกัลยาณศีล คือ ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มีศีล สำรวมในพระปาฏิโมกข์ (ศีลที่สำคัญของภิกษุ) สมบูรณ์ด้วยอาจาระ และโคจร (มารยาท และการไปแต่ในที่ที่สมควร) เห็นภัยในโทษอันเล็กน้อยสมათานศึกษาอยู่ในสิกขาบพทั้งหลาย ชื่อว่ามีกัลยาณศีล ดังที่กล่าวมา

(๒) ภิกษุเป็นผู้มีกัลยาณศีล ดังนี้แล้ว เธอจะชื่อว่ามี กัลยาณธรรม อย่างไรเล่า คือ ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้ประกอบเนื่องๆ ซึ่งการอบรมในธรรมอันเป็นไปในฝ่ายแห่งการตรัสรู้ ธรรม ๓๗ ประการอยู่ เธอชื่อว่ามีกัลยาณธรรม ดังกล่าวมานี้

(๓) ภิกษุเป็นผู้มีกัลยาณศีล กัลยาณธรรม ดังนี้แล้ว จะชื่อว่ามีกัลยาณปัญญาอย่างไร ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้ ทำให้แจ้งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันไม่มีอาสวะ เพราะความสิ้นไป แห่งอาสวะ ด้วยปัญญาอันยิ่งของตนในปัจจุบันอยู่ เธอชื่อว่ามี กัลยาณปัญญา อย่างนี้แลภิกษุผู้มีกัลยาณศีล กัลยาณธรรม กัลยาณปัญญา ดังนี้แล้ว ชื่อว่าอยู่จบพรหมจรรย์เราเรียกว่า อุดมบุรุษ”^{๑๘}

โสภณ ศรีกฤษณาพร ได้แสดงทัศนะเรื่องพฤติกรรมไว้ว่า ตัวการที่เป็นผู้ประกอบกรรมโดยตรง คือ จิต สวณกายนั้นไม่ใช่เป็นตัวการที่เป็นผู้ประกอบกรรมโดยตรง แต่กายเป็นเพียงเครื่องมือให้จิตกระทำการกรรม ดังนั้น จิต นอกจากอาศัยกายเป็นแนวทางในการรับรู้โลกภายนอกแล้ว ยังอาศัยกายเป็นเครื่องมือในการแสดงพฤติกรรมหรือการกระทำต่อโลกด้วย เพราะเหตุที่จิตแสดงพฤติกรรมหรือการกระทำต่อ โลกโดยอาศัยกายเป็นฐานให้เกิดกายกรรม วาจกรรม และมโนกรรมนี้เอง จึงทำให้เกิดข้อปฏิบัติในแง่จริยธรรมในสังคมมนุษย์คือการกระทำดี กระทำชั่ว การกระทำถูกและการกระทำผิด^{๑๙} เป็นต้น

เดิมศักดิ์ คทวนิช ได้กล่าวถึงพฤติกรรมทางสังคม ว่า พฤติกรรมทางสังคม หมายถึง พฤติกรรมของบุคคลที่แสดงต่อกันระหว่างบุคคลในสังคม โดยพฤติกรรมของบุคคลหนึ่งจะสามารถจะส่งผลต่อความคิด ความรู้สึก รวมไปถึงพฤติกรรมของอีกบุคคลหนึ่ง เมื่อบุคคลนั้นๆ เกิดการปฏิสัมพันธ์ต่อกันทั้งทางตรงและทางอ้อม ดังนั้น อาจกล่าวสรุปได้ว่า พฤติกรรมทางสังคมเป็นการศึกษาถึงอิทธิพลของบุคคลและสังคมที่มีผลกระทบต่อกัน

^{๑๗} สร้อยตระกูล (ติวยานนท) อรรถมานะ, พฤติกรรมองค์ การทฤษฎีและการประยุกต์ (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๑), หน้า ๑๓-๑๔.

^{๑๘} สุชีพ ปุญญานุภาพ, พระไตรปิฎกฉบับสำหรับประชาชน, พิมพ์ครั้งที่ ๑๖, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙), หน้า ๔๑-๔๒.

^{๑๙} โสภณ ศรีกฤษณาพร, ความคิดเรื่องมนุษย์ในพุทธปรัชญา, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยกรุงเทพ, ๒๕๓๐), หน้า ๓๕.

พฤติกรรมระหว่างบุคคลในสังคมเดียวกัน เช่น พฤติกรรมของดารานักร้อง ย่อมจะมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของวัยรุ่น ในทำนองกลับกัน พฤติกรรมของวัยรุ่นก็จะมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของดารานักร้องด้วยเช่นกัน เมื่อพิจารณาแล้ว พฤติกรรมทางสังคมจึงมีความหมายที่ครอบคลุมพฤติกรรมทุกด้านที่มนุษย์แสดงต่อกันในสังคม^{๒๐}

วิศิน อินทสระ ได้กล่าวถึงเรื่อง “ศีล” ในหนังสือสาระสำคัญแห่งวิสุทธิมรรคไว้ว่า ศีล คือ เจตนาที่จะงดเว้นจากความชั่ว หรือทุจริต ท่านพุทธโฆษาจารย์นำเอาคำของพระสารีบุตรปฏิสัมภิทามรรคมาอธิบาย คือ เจตนา, เจตสิก, ความระวัง และการไม่ล่วงละเมิดข้อห้าม แล้วอธิบายว่า การงดเว้นจากกายทุจริต ๓ วจีทุจริต ๔ ชื่อว่า เจตนาศีล การงดเว้นจากมโนทุจริต ๓ ชื่อว่า เจตสิกศีล ความระวังหรือสังวรนั้น แบ่งเป็น ๕ คือ (๑) ปาฏิโมกข์สังวรหมายถึง การสำรวมระวังในสิกขาบทตามภูมิขั้นของตน เช่น ศีล ๕ เป็นศีลปาฏิโมกข์ของอุบาสกอุบาสิกา เป็นต้น (๒) สติสังวร ระวังกีดกันด้วยสติ (๓) ขันติสังวร คือ ระวังกีดกันบาปด้วย ญาณ คือ ความรู้เท่าทัน (๔) วิริยะสังวร ระวังกีดกันบาปด้วยความเพียรพยายามเพื่อความเข้าใจเราพอกำหนดได้ว่า ศีล คือ เจตนาจะงดเว้นจากความชั่ว และการงดเว้นจากความชั่วอย่างคำว่า ศีลธรรม ศีล หมายถึง การเว้นชั่ว และธรรมหมายถึง การทำดีความเพียรพยายามเพื่อความเข้าใจเราพอกำหนดได้ว่า ศีล คือ เจตนาจะงดเว้นจากความชั่ว และการงดเว้นจากความชั่วอย่างคำว่า ศีลธรรม ศีล หมายถึง การเว้นชั่ว และธรรมหมายถึง การทำดี^{๒๑}

๑.๗.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พระมหาประทีป อภิวัตตโน (แถวพันธุ์) ได้ศึกษาเรื่อง “ศึกษาเปรียบเทียบการอธิบายปฏิจจสมุปปาทตามแนวของพุทธโฆษาจารย์กับพุทธทาสภิกขุ” ได้ข้อสรุปว่า ไตรลักษณ์คือหลักธรรมที่มีอยู่จริงตามธรรมชาติ พระพุทธเจ้าจะเสด็จอุบัติหรือไม่ก็ตามหลักธรรมนี้ก็ดำรงอยู่เช่นนี้ พระพุทธเจ้าเป็นเพียงผู้ค้นพบแล้วนำมาบอก แสดง บัญญัติ เปิดเผย ฉะนั้นปฏิจจสมุปปาทจึงสัมพันธ์กับไตรลักษณ์ในแง่ที่ว่านั้นปฏิจจสมุปปาทเป็นกระบวนการที่แสดงให้เห็นความเป็นไปตามเหตุปัจจัย ไม่มีอิสระในตัวมันเองจนสามารถมองเห็นไตรลักษณ์ คือภาวะที่ไม่เที่ยงทนอยู่ในสภาพเดิมไม่ได้และไม่มีการดับตนนอกจากนี้ปฏิจจสมุปปาทยังมีความสัมพันธ์กับหลักธรรม โดยมองกรรมเป็นเรื่องของเหตุผลที่เป็นไปตามเหตุปัจจัย กรรมเป็นส่วนหนึ่งของปฏิจจสมุปปาทโดยย่อปฏิจจสมุปปาทลงในหลักไตรวิภูหรือวิภูฏะ ๓ คือกิเลส กรรม และวิบาก สามารถจัดเป็นหมวดหมู่ด้านได้ดังนี้ คือหมวดที่ ๑) อวิชชา ตัณหา อุปาทาน จัดเป็นกิเลส หมวดที่ ๒) สังขาร ภพ จัดเป็นกรรม หมวดที่ ๓) วิญญาณ นามรูป สฬายตนะ ผัสสะ เวทนา ชาติ ชรามรณะจัดเป็นวิบาก ปฏิจจสมุปปาทแสดงให้เห็นถึงการกระทำกรรมและให้ผลของกรรมโดยของกรรมโดยมีกิเลสเป็นต้นเหตุให้ทำกรรม เมื่อทำกรรมแล้ว

^{๒๐} เตมศักดิ์ คทวนิช, จิตวิทยาทั่วไป, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทซีเอ็ดยูเคชั่น จำกัด มหาชน ๒๕๔๖), หน้า ๓๑๐.

^{๒๑} วิศิน อินทสระ, สาระสำคัญแห่งวิสุทธิมรรค, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์บรรณาคาร, ๒๕๔๔), หน้า ๕-๖.

ได้รับผลของกรรมที่เรียกว่าวิบาก ปฏิจจสมุปบาทนั้น เมื่อมองโดยภาพรวม ไม่เน้นที่จุดใดจุดหนึ่ง โดยเฉพาะ ในการดำรงชีวิตประจำหรือการแสดงออกทางพฤติกรรมของคนเรา คือกรรม^{๒๒}

พระมหาขันทอง วิชาเดช ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์เรื่องขันติในพระพุทธศาสนาเถรวาท” จากการศึกษาวิจัยดังกล่าวสรุปความได้ว่า “ขันติกับการแก้ปัญหาในชีวิตประจำวันที่เกี่ยวข้องกับความโลภ ซึ่งเป็นกิเลสที่มีบทบาทสำคัญอย่างมากในบรรดาอกุศลธรรมทั้งหลาย (โลภะ โทสะ โมหะ เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ราคะ โทสะ โมหะ) แต่เป็นบทบาทเชิงลบซึ่งขัดขวางกีดกันวิถีชีวิตของมวลมนุษย์ให้ออกจากครรลองแห่งความถูกต้องชอบธรรมและคอยชักใยจิตใจให้ถลำลึกไปสู่ความทะเยอทะยานแบบไร้ขีดจำกัด ความโลภจึงกลายเป็นปัญหาที่ก่อกวนจิตใจอยู่ตลอดเวลาในทางพระพุทธศาสนาตระหนักถึงความสำคัญข้อนี้ จึงจัดความโลภเป็นปัญหาพื้นฐานของสังคมประการหนึ่ง โดยแสดงไว้ในศีล ๕ ข้อที่ ๒ มีข้อความระบุไว้ชัดเจนว่า ห้ามมิให้บุคคลจงใจล่วงละเมิดทรัพย์สินของผู้อื่นในลักษณะแห่งการขโมย (อทินนาทาน) ทุก ๆ ครั้งที่มีความโลภแสดงตัวออกมา อำนาจของมันจะผลักดันจิตใจให้หวนไหวสั่นคลอน หากมีมากจนเกินขอบเขตจะเกิดอาการรุนแรงจนถึงทำลายกำแพงแห่งศีลธรรมอันดีงาม แล้วทำในสิ่งที่ไม่สมควรกระทำ เช่น ลักทรัพย์ ฉ้อราษฎร์บังหลวง หรือประพฤตินิชอบ ไม่ซื่อสัตย์ต่อวิชาชีพของตน เป็นต้น”^{๑๑}

พระมหาธีระพล สุขแสง ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาคำสอนเรื่องกิเลสในพระพุทธศาสนาเถรวาท” จากการศึกษาวิจัยดังกล่าว สรุปความได้ว่า “กิเลสตระกูลโลภะ หมายถึงกิเลสประเภทที่ทำให้จิตเกิดอาการเป็นต้นว่าหิวกระหาย หรือทะยานอยาก หวงแหน ชอบสะสมเห็นแก่ตัว ตลอดจนความยึดมั่นถือมั่นในตัวตน กิเลสประเภทนี้เรียกว่า กิเลสตระกูลโลภะอาจเป็นเพราะโลภะเป็นกิเลสที่เด่นมีผลกระทบต่ोजิตอย่างรุนแรง ส่วนกิเลสที่จัดอยู่ในตระกูลนี้ได้แก่ รติ (ความยินดี) อิจฉา (ความปรารถนา) มหิจฉา (ความมกมาก) ปาปิฉฉา (ความอยากที่ผิดศีลธรรม) ฯลฯ โลภะนั้นมีอาการเกาะเกี่ยวอารมณ์เป็นลักษณะเหมือนลิงติดตัง ซึ่งมีลักษณะต่างจากฉันทะ คือ เป็นเพียงความห่วงเหนี่ยวอารมณ์จัดเป็นฉันทะ ส่วนความเกาะเกี่ยวในอารมณ์นั้นจัดเป็นโลภะ”^{๑๓}

พระอธิการกิตติ ยุติธโร ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การประยุกต์ศีล ๕ เพื่อสร้างความมั่นคงในชีวิตของชุมชนสาวะถี” ผลของการวิจัยพบว่า ปัญหาสังคมทั่วไป เกิดจากความโลภ ความโกรธ และความหลง ซึ่งเป็นสาเหตุให้กระทำผิดศีล ๕ คือ ไม่ปฏิบัติตามอย่างจริงจังจึงเกิดปัญหาศีล ๕ เป็นแนวทางปฏิบัติเพื่อไม่ให้เกิดการเบียดเบียนทางกายและทางวาจา คือ (๑) การไม่ฆ่าสัตว์จะทำให้เกิดความมั่นคงในชีวิต (๒) การไม่ลักทรัพย์ จะทำให้เกิดความมั่นคงในทรัพย์สิน (๓) การไม่ประพฤตินิคมในกามจะทำให้เกิดความมั่นคงในครอบครัว (๔) การไม่พูดเท็จ จะทำให้เกิดความมั่นคงในสังคม (๕) การไม่เสพของมีนเมา จะทำให้เกิดความมั่นคงในสุขภาพกายและสุขภาพจิต การรักษาศีลข้อที่ ๑ มีผลทำให้ไม่เบียดเบียนทำร้ายผู้อื่น แต่มีเมตตาต่อกัน การรักษาศีลข้อที่ ๒ มีผลทำให้ไม่

^{๒๒} พระมหาประทีป อภิวัตตโน (แก้วพันธุ์), “ศึกษาเปรียบเทียบการอธิบายปฏิจจสมุปบาทตามแนวของพุทธโฆษาจารย์กับพุทธทาสภิกขุ”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๖), หน้า ๙๔.

^{๑๓} พระมหาธีระพล สุขแสง, “การศึกษาคำสอนเรื่องกิเลสในพระพุทธศาสนาเถรวาท”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๑๒๒.

ลักทรัพย์กัน แต่หาเลี้ยงชีพในทางสุจริต การรักษาศีลข้อที่ ๓ มีผลทำให้ไม่ประพฤตินิโคตในกามแต่มีความสำรวมในกาม การรักษาศีลข้อที่ ๔ มีผลทำให้ไม่พูดเท็จแต่พูดคำสัตย์จริงต่อกัน การรักษาศีลข้อที่ ๕ มีผลทำให้ไม่เสพของมีนเมา แต่มีสติสัมปชัญญะ เมื่อรักษาศีล ๕ แล้วก็จะส่งผลให้เกิดความสงบสุขในสังคัมสืบไป^{๒๔}

แม่ชีสุนันทา เรียงแหลม ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิธีการแก้ปัญหาเรื่องความโลภในสังคัมปัจจุบันตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาท”, ผลของการวิจัยพบว่า ความโลภในสังคัมปัจจุบันนี้เกิดขึ้นเพราะบุคคลละเมิดศีล ๕ จึงมีการก่ออาชญากรรมได้แก่ การปล้นฆ่า การชิงทรัพย์ การประพฤติกุศลละเมิดทางเพศ การพูดเท็จ ปัญหาสาเหตุมาจากความโลภและวิธีการแก้ปัญหาหรือบรรเทาความโลภสามารถนำ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเถรวาทมาปรับประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสภาพแต่ละปัญหาจากการศึกษา ความโลภในพระพุทธศาสนาเถรวาท ได้พบว่า ความหมายของความโลภ คือ ความอยากได้ มากเกินไป ความต้องการ หรือสภาวะที่ทำให้จิตใจละโมภอยากได้ ในคัมภีร์พระไตรปิฎก และอรรถกถา ฎีกามีข้อความว่าความโลภ มีลักษณะเพ่งเล็งโน้มน้าววัตถุสิ่งของของผู้อื่นเข้ามาหาตน เพราะความโลภอยากได้ บุคคลจึงประพฤตินิโคตศีลธรรม ความโลภ (โกรธหลง) ทำให้จิตใจให้เศร้าหมอง เป็นรากเหง้าของอกุศลมูลมี ๓ ระดับ คือ อย่างละเอียด อย่างกลาง และอย่างหยาบ สาเหตุภายใน คือ อวิชชาความไม่รู้และไม่หะความหลง และมีสาเหตุภายนอก คือ สิ่งที่ตั้งใจดูจิตใจ ได้แก่ รูป เสียง กลิ่น รส และ โผฏฐัพพะที่มากกระทบ

ปัญหาสังคัมที่เกิดจากความโลภของคนในปัจจุบันกับในอดีตที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทมีพฤติกรรมเหมือนกัน คือ การละเมิดศีล ๕ ซึ่งส่งผลกระทบให้บุคคลผู้กระทำและสังคัมต้องเดือดร้อน เมื่อมองในแง่ของวงจรปฏิจางสมุปปาท คือ กิเลส กรรม วิบาก จะพบว่า กิเลสคือความโลภเป็นเหตุให้อยากได้ในทางที่ผิดศีลธรรม กรรมเป็นส่วนของการกระทำทุจริต และวิบากเป็นส่วนที่ต้องรับผลของการกระทำ เช่น ถูกจับดำเนินคดีตามกฎหมายจากการศึกษาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเถรวาท พบว่าองค์ธรรมที่สามารถนำมาปรับประยุกต์ใช้เป็นวิธีการแก้ปัญหาความโลภในสังคัม คือ ทาน การให้วัตถุสิ่งของต่าง ๆ แก่ผู้อื่นนั้น เพื่อตัดความโลภความตระหนี่ออกจากใจ ศีล เป็นข้อห้ามทางกายวาจาเพื่อการไม่ละเมิดในทรัพย์สินและบุคคลที่เป็นกรรมสิทธิ์ของผู้อื่น สันโดษ คือความยินดีพอใจในสิ่งของที่ตนมีและสิ่งที่ตนพึงได้ในทางชอบธรรมเป็นองค์ธรรมสำหรับปิดกั้นความโลภ ความเห็นแก่ตัวด้วยอำนาจตัณหาอุปาทาน ขันติ ความอดทน ต่อกิเลสประเภทความโลภอยากได้ของผู้อื่นในทางที่ผิดศีลธรรม^{๒๕}

สรุปว่า ผู้วิจัยได้ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องของนักวิชาการทางพระพุทธศาสนา หลายท่านได้ให้ทัศนะแตกต่างกัน พุทธทาสภิกขุ ให้ความเห็นว่า ความโลภมีลักษณะ

^{๒๔} พระอธิการกิตติ ยุติธโร (ที่รักษา), การประยุกต์ศีล ๕ เพื่อสร้างความมั่นคงในชีวิตของชุมชนสาวะถี, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙), บทคัดย่อ.

^{๒๕} แม่ชีสุนันทา เรียงแหลม, “การศึกษาวิธีการแก้ปัญหาเรื่องความโลภในสังคัมปัจจุบันตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาท”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), บทคัดย่อ.

พิเศษเฉพาะเป็นกิเลสที่เ็นมน้าวเข้าหาอารมณ์ มีความพอใจในกาม ถูกความโลภเข้าครอบงำจิตใจ จนนำไปสู่การเบียดเบียนทำร้ายผู้อื่น ด้วยการทำให้สูญเสียทรัพย์สินสิ่งของ คิดกลอุบายเพื่อ หลอกลวงเอาทรัพย์สินของผู้อื่นมาเป็นของตัวเอง ความโลภตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาท หมายถึง ความอยากได้ ความมั่งมาก ความต้องการ หรือสภาวะที่ทำให้จิตใจโหละโผนอยากได้ มีลักษณะ เพ่งเล็งโนมน้าววัตถุสิ่งของของผู้อื่นเข้ามาหาตน เพราะความโลภ ความอยากได้บุคคลจึงประพฤติดี คีลข้อ ๒ คือ อทินนาทาน การลักทรัพย์ อภิขณา การเพ่งเล็งทรัพย์ของคนอื่น จนเกิดความโลภ ความ โกรธ และความหลง ทำจิตใจให้เศร้าหมองปนร่าเริงของอกุศลมูลซึ่งเกิดจากภายในใจ คือ อวิชชา ความไม่รู้และโหมเหวความหลงในกาม คือ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ และธรรมารมณ์ ที่มากระทบ กับอายตนะภายใน ได้แก่ ตา หู จมูกลิ้น กาย ใจ เกิดความพอใจ หรือไม่พอใจ ความคับแค้นใจ ทำให้ เกิดความทุกข์ เป็นปัญหาทั้งในระดับบุคคลและในสังคมส่วนรวม ส่วนวิธีการบรรเทาความโลภใน ทรัพย์สินของผู้อื่นตามหลักพระพุทธศาสนา นั้น จะเป็นแนวทางทำให้ความโลภเบาบางหรือน้อยลง ตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเถรวาท พบวาทกรรมที่สามารถนำมาปรับประยุกต์ใช้เป็นวิธีการ บรรเทาความโลภในทรัพย์สินผู้อื่น คือ ทาน การให้วัตถุสิ่งของต่างๆ แก่ผู้อื่นเพื่อตัดความโลภความ ตระหนี่ออกจากใจ คีล เปนขอทานทางกายวาจาเพื่อการไม่ละเมิดในทรัพย์สินของผู้อื่น สันโดษ คือ ความยินดีพอใจในสิ่งของที่ตนมีอยู่ และสิ่งที่ตนพึงได้ในทางชอบธรรม เปนองกรรมสำหรับปิดกั้น ความโลภ ความเห็นแก่ตัวด้วยอำนาจ ตัณหาอุปาทาน ขันติ ความอดทน ตอกิเลสประเภทความโลภ อยากรได้ของผู้อื่นในทางที่ผิดศีลธรรม อดกลั้นไม่ทำชั่วและปัญญาซึ่งเปนองกรรมที่สูงสุดทาง พระพุทธศาสนา

๑.๘ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- ๑.๘.๑ ทำให้ทราบความโลภในพระพุทธศาสนาเถรวาท
- ๑.๘.๒ ทำให้ทราบปัญหาที่เกิดจากความโลภในทรัพย์สินของผู้อื่นในสังคมปัจจุบัน
- ๑.๘.๓ ทำให้ทราบวิธีการบรรเทาความโลภในทรัพย์สินของผู้อื่นตามหลักพระพุทธศาสนา

บทที่ ๒

ความโลภในพระพุทธศาสนาเถรวาท

ในบทที่ ๒ นี้ เกี่ยวกับการศึกษาความโลภในทางพระพุทธศาสนา เป็นการศึกษาถึงสภาวะของความอยากได้ อยากรู้ และอยากเป็น โดยอาศัยพลังของกิเลสที่อยู่ภายในจิตใจ แสดงออกมาเป็นพฤติกรรมที่เคยชิน ซึ่งเป็นกรรมของการกระทำทั้งทางร่างกายและจิตใจ โดยความโลภในทางพระพุทธศาสนาเถรวาท มีหัวข้อสำคัญ คือ (๑) ความหมายของความโลภ (๒) ลักษณะของความโลภ (๓) สาเหตุของความโลภ (๔) ผลกระทบที่เกิดจากความโลภ และ (๕) ความสัมพันธ์กันระหว่างความโลภ ตัณหา และอุปาทาน (๖) โทษของกิเลส และอื่นๆ โดยจะได้อธิบายตามลำดับ ดังนี้

๒.๑ ความหมายของความโลภ

ความโลภในพระไตรปิฎก นั้น ดังที่มีพุทธดำรัสว่า “อานนทฺ ธรรมและวินัยที่เราตถาคตแสดงไว้แล้ว บัญญัติไว้แล้วแก่เธอทั้งหลาย ธรรมและวินัยนั้นจักเป็นศาสดาของเธอทั้งหลาย เมื่อเราตถาคตล่วงลับไปแล้ว”^๑ คำว่า “โลภ” ตามรูปศัพท์ที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาเถรวาทนั้น พอสรุปความหมายได้ ดังนี้

คำว่า “โลภ” ศัพท์เดิมเป็นภาษาบาลี มาจาก ลฺภ ธาตุ (คิทธิย) ในความละโมภ, มั๊กมาก, อยากรู้, ลง ย ปัจจย แปลงที่สุดธาตุกับ ย ปัจจย เป็น พภ มีรูปวิเคราะห์ว่า ลฺภตฺตี โลภ หมายถึง สภาวะที่ทำให้จิตใจให้ละโมภหรืออยากรู้^๒

คำว่า “โลภ” มาจาก ลฺภ ธาตุ (อิจฺฉาย + ณ) โลภ, ตัณหา, ความอยาก, ความต้องการ, ความโลภ. มีรูปวิเคราะห์ว่า ลฺภณํ โลภ ความอยาก ชื่อว่า โลภะ (ลภ ณ, วุทธิ อุ เป็น โอ) ดังความว่า “โลภ จิตตสฺส อุปกิเลส, โลภะ เป็น อุปกิเลสของจิต”^๓ หมายถึง สภาวะที่ทำให้จิตเศร้าหมอง

ความโลภในความหมายของนักวิชาการทางพระพุทธศาสนานั้น มีหลายท่านได้แสดงทัศนะต่างๆ ไว่ดังนี้

พจนานุกรมฉบับบัณฑิตยราชสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ ได้ให้ความหมายของคำว่า “โลภ” คือ ความอยากได้ไม่รู้จักพอ^๔

พุทธทาสภิกขุ ได้ให้ความหมายว่า “ความโลภมีลักษณะพิเศษเฉพาะ เป็นกิเลสที่โน้มน้าว

^๑ ที.ม. (ไทย) ๑๐/๒๑๖/๑๖๔, ที.ม. (บาลี) ๑๐/๒๑๖/๑๓๔.

^๒ พระมหาปราโมทย์ ปโมทิตโต, พจนานุกรมธาตุภาษาบาลี, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทเอกพิมพ์ไทย จำกัด, ๒๕๔๑), หน้า ๑๒๖.

^๓ ม.ม. (ไทย) ๑๒/๑๓๕/๑๓๗, ม.ม. (บาลี) ๑๒/๑๓๕/๑๓๖.

^๔ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน, (กรุงเทพมหานคร : ศิริวัฒนา อินเตอร์พรีนท, ๒๕๔๖), หน้า ๑๐๔๖.

เข้าหาอารมณ์ คือ รูป เสียง กลิ่น รส และสัมผัส”^๕

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้ให้ความหมายว่า “ความโลภที่เกี่ยวกับลักษณะ กามฉันทนิเวรณ คือ ความอยากได้พอใจในกาม หรืออภิชฌาความเพ่งเล็งอยากได้ในกามคุณ ๕”^๖

พระเทพดิลก (ระแบบ จิตฺตาโณ) ได้ให้ความหมายว่า “ความโลภเป็นรากเหง้าของอกุศลมูลเป็นอาการของจิตที่อยากได้ อยากมี อยากเป็น ในสิ่งที่ตนยังไม่ได้ ยังไม่มี ยังไม่เป็นจนต้องมีการดิ้นรนไขว่คว้า”^๗

พ.อ. ปน มุกข์กันต ได้ให้ความหมายว่า “โลภะเป็นความอยากได้ที่มีโทษเพราะนำไปสู่ การแสวงหาสิ่งที่ต้องการโดยวิธีทุจริตหรือผิดศีลธรรม”^๘

วคิน อินทสระ ได้ให้ความหมายว่า “ความโลภ คือ การอยากได้สิ่งของ ๆ ผู้อื่นโดยไม่ชอบธรรมทางกาย คือ การล้วงละเมิดในทรัพย์สินของเขา เช่น การขโมย ยักยอก ฉ้อโกง เบียดบัง”^๙

สุชีพ ปุญญานุภาพ ได้ให้ความหมายว่า “ความโลภคือความไม่เต็มใจยอม หรือความเศร้าหมองในจิตใจ”^{๑๐}

สรุปได้ว่า “โลภ” ในทัศนะของนักวิชาการที่ได้ให้คำนิยามความหมายของความโลภดังกล่าวว่า ความโลภ คือ เป็นอาการของจิตที่อยากได้ไม่รู้จักพอ เป็นความเศร้าหมองของจิตซึ่งทำให้บุคคลแสวงหาสิ่งที่ต้องการในทางทุจริต เป็นรากเหง้าของอกุศลมูล เป็นกิเลสที่โนมน้าวเข้าหาอารมณ์ คือ กามคุณ ๕ เป็นสภาวะของจิตในขณะที่ปรุงแต่งเป็นบาป เป็นสาเหตุของความ ประพฤติที่เป็นอกุศลทางกายวาจาโดยการละเมิดในทรัพย์สินของผู้อื่นซึ่งเกิดจากโลภ เป็นต้น

๒.๒ ประเภทของความโลภ

ประเภทของความโลภ คือ ทัศนะหรือแนวคิดเกี่ยวกับลักษณะของความโลภในหลายมิติ ตามที่พระพุทธเจ้าและท่านผู้รู้ทั้งหลายมีพระมหาเถระ เป็นต้น ได้อธิบายขยายความไว้ในคัมภีร์ พระพุทธศาสนาเถรวาท คือ พระไตรปิฎกได้กล่าวประเภทของความโลภว่า มี ๓ ประเภท ได้แก่ (๑) ความโลภในพระวินัยปิฎก (๒) ความโลภในพระสุตตันตปิฎก และ (๓) ความโลภในพระอภิธรรมปิฎก^{๑๑} ซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความโลภปรากฏอยู่หลายแห่ง ดังนี้

^๕ พุทธทาสภิกขุ, **หลักปฏิบัติที่สำคัญทางพระพุทธศาสนา**, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๔๒),

^๖ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), **พุทธธรรมฉบับขยายความ**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๙), หน้า ๗.

^๗ พระเทพดิลก (ระแบบ จิตฺตาโณ), **อธิบายหลักธรรมตามหมวดจากนวกวาท**, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๓๕), หน้า ๗.

^๘ พ.อ.ปน มุกข์กันต, **พุทธศาสตร์ ภาค ๒**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕).

^๙ วคิน อินทสระ, **พุทธจริยศาสตร์**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมดา, ๒๕๔๙), หน้า ๖๒.

^{๑๐} สุชีพ ปุญญานุภาพ, **ประวัติศาสตร์ศาสนา**, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : อมรรการพิมพ์, ๒๕๓๒), หน้า ๒๒๖.

^{๑๑} แม่ชีสุนันทา เรียงแหลม, “การศึกษาวิธีการแก้ปัญหาเรื่องความโลภในสังคมปัจจุบันตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาท”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), บทคัดย่อ.

๒.๒.๑ ความโลภในพระวินัยไตรปิฎก

พระวินัยปิฎก กล่าวถึงความโลภว่า เป็นกิเลสที่ไม่พึงประสงค์ ดังความว่า “กิเลสทั้งปวงชื่อว่าทราวม”^{๑๒} บางแห่งลักษณะของความโลภปรากฏ ในความหมายที่เป็นสาเหตุแห่งการละเมิดพระวินัยบัญญัติอันทำให้นักบวชเศร้าหมองหรือหมดราศี ดังความว่า “สมณพราหมณ์เศร้าหมองเพราะราคะ (โลภะ) และโทสะ เป็นผู้ถูกอวิชาหุ้มห่อไว้ เพลิดเพลินรูปที่น่ารัก พวกหนึ่งดื่มสุราเมรัย พวกหนึ่งเสพเมถุน พวกหนึ่งยินดีเงินและทอง พวกหนึ่งเป็นอยู่ด้วยมิฉฉาชีพ”^{๑๓} และตรัสไว้ในอาทิตตปริยายสูตรว่า “ราคะ (โลภะ) เป็นของร้อน”^{๑๔} ความโลภเป็นกิเลส คือ สาเหตุสำคัญที่ทำให้ภาพลักษณ์ของนักบวชต่ำจนสูญเสียความเป็นสมณะ และนำไปสู่วิฤทธิในศรัทธาต่อพระศาสนาของสาธุชน

ในกรณีของอุลลันทาภิกษุณี ความว่า อุบาสกคนหนึ่งในกรุงสาวัตถีได้พวาราภิกษุณีสงฆ์ด้วยกระเทียมจึงสังคนเฝ้าไว้ว่า ถ้ามีภิกษุณีมาก็ให้ถวายกระเทียมรูปละ ๒-๓ จุก ในวันต่อมาอุลลันทาภิกษุณีเกิดความมักมากไม่รู้จักประมาณ สังคนให้ขนกระเทียมไปเป็นจำนวนมากจึงถูกติเตียน พระศาสดาทรงทราบเรื่องเข้าได้ติเตียนอุลลันทาภิกษุณีแล้วตรัสว่า ขึ้นชื่อว่าบุคคลผู้มักมากย่อมไม่เป็นที่รักที่พอใจ แม้แต่มารดาผู้บังเกิดเกล้าทั้งไม่อาจที่จะทำให้หมาขุ่นผู้ยังไม่เลื่อมใสให้เลื่อมใสทำผู้ที่เลื่อมใสแล้วให้เลื่อมใสมากขึ้น ทั้งไม่อาจที่ทำการที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้นได้ ส่วนผู้มักน้อยย่อมสามารถบุคคลได้สิ่งใดพึงพอใจด้วยสิ่งนั้น เพราะผู้โลภจัดเป็นผู้ลามก^{๑๕} เมื่อศึกษาพระวินัยแล้วจะเห็นว่า แม้พระภิกษุซึ่งดำเนินชีวิตอย่างมักน้อยสันโดษก็ยังมีบางรูปที่สะสมปัจจัยของโลกอยู่ทุกครั้งที่มิเหตุการณที่พระภิกษุหันเหจากเพศบรรพชิต พระผู้มีพระภาคก็ทรงบัญญัติพระวินัยขึ้นเพื่ออนุเคราะห์พระภิกษุให้สำรวมยิ่งขึ้น แม้ในขณะที่ทำกิจต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน เช่น การฉัน การดื่ม การครองจีวร และการเดินเป็นต้น ซึ่งมีวินัยที่ห้ามภิกษุทำสิ่งต่าง ๆ ซึ่งดูเหมือนว่าไม่เป็นการเสียหายเป็นต้นว่า การเล่นน้ำหรือการล้อเลียนพระภิกษุอื่น ๆ การกระทำเช่นนี้เกิดจากอกุศลจิตส่วนมากและพระองค์ทรงตำหนิและตรัสว่า มักมาก ไม่สันโดษ^{๑๖}

ข้อความในพระวินัยปิฎกมีว่า ภิกษุไม่ควรเข้าไปในหมู่บ้านในเวลาวิกาล ด้วยเหตุผลว่า ย่อมเพลิดเพลินในดิรัจฉานกถาได้ง่ายดังข้อความว่า ครั้งนั้น ภิกษุฉัพพัคคีย์เข้าบ้านในเวลาวิกาล นั่งในที่ชุมชนกล่าวดิรัจฉานกถามีเรื่องต่าง ๆ คือ เรื่องพระราชา เรื่องโจร เรื่องมหาอำมาตย์ เรื่องขุนพล เรื่องภัย เรื่องงานเรื่องญาติ เรื่องสตรี เรื่องโลก เรื่องเจริญ เรื่องเสื่อม เป็นต้นด้วยประการต่าง ๆ^{๑๗} ข้อความดังกล่าวนี้เป็นประโยชน์แก่ศฤงษ์บ้างก็จริง แต่ภิกษุก็ควรรู้ว่าการพูดเช่นนั้นดูเหมือนว่าไม่เป็นโทษภัยอะไร แต่ก็พูดด้วยโลภมูลจิต

^{๑๒} วิ.มหา. (ไทย) ๒/๗๐/๒๕๖, วิ.มหา. (บาลี) ๒/๗๐/๑๔๔.

^{๑๓} วิ.จู. (ไทย) ๗/๔๔๗/๓๙๗, วิ.จู. (บาลี) ๗/๔๔๗/๒๘๘.

^{๑๔} วิ.ม. (ไทย) ๔/๕๔/๖๓; ส.สพ. (ไทย) ๑๘/๒๘/๒๗, วิ.ม. (บาลี) ๔/๕๔/๔๕.

^{๑๕} วิ.ภิกษุณี. (ไทย) ๓/๙๓/๑๒๘, วิ.ภิกษุณี. (บาลี) ๓/๙๓/๕๖

^{๑๖} วิ.จู. (ไทย) ๗/๒๔๓/๑-๓, วิ.จู. (บาลี) ๗/๒๔๓/๑-๓.

^{๑๗} วิ.มหา. (ไทย) ๒/๑๔๔/๓๑๖-๓๑๗, วิ.มหา. (บาลี) ๒/๑๔๔/๑๘๔.

๒.๒.๒ ความโลภในพระสูตรต้นปิฎก

พระสูตรต้นปิฎก พระพุทธเจ้าตรัสว่า “โลภะจัดเป็นอกุศลมูล กรรมที่บุคคลทำทางกาย วาจา เป็นอกุศลกรรม แม้กรรมของผู้มีโลภะถูกโลภะครอบงำ มีจิตถูกโลภะกลุ่มรุ่มก่อกวนให้เกิดแก่ผู้อื่น ด้วยการพูดที่ไม่จริง ด้วยการเบียดเบียน จองจำ ทำให้เสียทรัพย์ดิเียนหรือขบไล่ โดยอ้างว่าเรามีกำลังทางทรัพย์ จัดเป็นอกุศลกรรม บาปอกุศลกรรมจำนวนมากเหล่านี้ล้วนมีโลภะเป็นปัจจัยทั้งสิ้น ย่อมเกิดมีแก่บุคคลผู้มีโลภะ”^{๑๘} โลภะ “เป็นเหตุให้เกิดกรรม กรรมที่ถูกโลภะครอบงำ เกิดจากโลภะมีโลภะความอยากเป็นแดนเกิด ย่อมให้ผลในอัตภาพ(ภพชาติ)ที่เขาเกิด บุคคลต้องเสวยผลกรรมนั้นในชั้นที่กรรมนั้นให้ผลในปัจจุบันในลำดับที่เกิดหรือในระยะต่อไป”^{๑๙} “คนเขลาทำกรรมที่เกิดเพราะโลภะ กรรมที่เขาทำมากหรือน้อยก็ตามย่อมให้ผลในชาตินี้ ผู้รู้โลภะจึงไม่ทำกรรมที่เกิดจากโลภะ”^{๒๐}

๒.๒.๓ ความโลภในพระอภิธรรมปิฎก

ในอันตรามลสูตรพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสถึงเรื่องมลทิน คือ ความเศร้าหมองอันเป็นมลทินภายใน กล่าวคือ “โลภะเป็นมลทินภายใน เป็นอมิตรภายใน เป็นศัตรูภายใน เป็นเพชฌฆาตภายใน เป็นข้าศึกภายใน โลภะก่อให้เกิดสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์ โลภะทำจิตให้กำเริบโลภะเป็นภัยที่เกิดขึ้นภายในคน(ส่วนมาก)ไม่รู้จักรักกันนั้น คนโลภไม่รู้จักรักผล คนโลภไม่รู้จักรักเหตุความโลภครอบงำารชนเมื่อใด ความมีติดบอดย่อมมีเมื่อนั้น ส่วนผู้ใดละโลภะได้ไม่ทะยานอยากในอารมณ์เป็นที่ตั้งแห่งความโลภ โลภะจะถูกอริยมรรคละได้เด็ดขาดจากผู้นั้น เหมือนหยาดน้ำกลิ้งตกจากใบบัวฉะนั้น”^{๒๑}

พระพุทธเจ้าตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายที่ละโลภะ (ความอยากได้) ได้เราขอรับรองความเป็นอนาคามีของเธอทั้งหลาย โลภะใดเป็นเหตุให้สัตว์ผู้โลภไปสู่อุคติ ผู้มีปัญญาเห็นแจ้งย่อมละโลภะนั้นเพราะรู้ได้โดยชอบ เมื่อละได้แล้วจึงไม่ต้องทวนกลับมาเกิดในโลกนี้อีก”^{๒๒} “ผู้ไม่รู้ซึ่งถึงโลภะ ยังกำหนดรู้โลภะไม่ได้ ยังไม่คลายความพอใจในโลภะ ก็ยังไม่อาจสิ้นทุกข์ได้ส่วนผู้ที่รู้ซึ่งถึงโลภะ กำหนดรู้โลภะได้ คลายความพอใจในโลภะได้ ละโลภะได้แล้วจึงอาจสิ้นทุกข์ได้”^{๒๓}

ในพระสูตรต้นปิฎกที่กล่าวในตอนต้นนั้น พระพุทธองค์ตรัสถึงท่าทีของความโลภว่าเป็นมลทินภายใน เป็นศัตรูภายใน ที่คอยทำร้ายสภาพจิตใจของมนุษย์เพราะถูกความโลภครอบงำ ดังที่มีข้อความปรากฏในเกสปุตตสูตรว่า “ชาวกาลามะทั้งหลาย ก็บุรุษผู้มีโลภะ มีจิตถูกโลภะครอบงำ ฆ่าสัตว์บ้าง ลักทรัพย์บ้าง ล่วงเกินภรรยาผู้อื่นบ้าง พูดเท็จบ้าง ชักชวนผู้อื่นเพื่อสิ่งที่มีโทษประโยชน์เกื้อกูลเพื่อทุกข์บ้าง”^{๒๔} ตามนัยที่กล่าวมานี้ชี้ให้เห็นว่าคนที่ถูกความโลภครอบงำจิตใจ ย่อมไม่รู้จักรักรรณ ไม่รู้จักรักรรณ เพราะมีแต่ความมีติดบอดปราศจากปัญญา ความโลภเป็นสาเหตุทำให้จิตใจเศร้าหมองหรือสูญเสียความเป็นปกติไป เป็นเครื่องกั้นมิให้บุคคลไปสู่สุคติ ดังนั้นพระพุทธองค์จึงทรงตรัสสอนให้ละ

^{๑๘} อัง.เอกก. (ไทย) ๒๐/๗๐/๒๗๕., อัง.เอกก. (บาลี) ๒๐/๗๐/๑๙๖.

^{๑๙} อัง.เอกก. (ไทย) ๒๐/๓๔/๑๘๖., อัง.เอกก. (บาลี) ๒๐/๓๔/๑๓๐.

^{๒๐} อัง.เอกก. (ไทย) ๒๐/๓๔/๑๘๘., อัง.เอกก. (บาลี) ๒๐/๓๔/๓๑๓.

^{๒๑} ขุ.อิติ. (ไทย) ๒๕/๘๘/๔๕๖-๔๕๗., ขุ.อิติ. (บาลี) ๒๕/๘๘/๓๐๔-๓๐๖.

^{๒๒} ขุ.อิติ. (ไทย) ๒๕/๑/๓๔๕-๓๔๖., ขุ.อิติ. (บาลี) ๒๕/๑/๒๓๒.

^{๒๓} ขุ.อิติ. (ไทย) ๒๕/๙/๓๕๓., ขุ.อิติ. (บาลี) ๒๕/๙/๒๓๗.

^{๒๔} อัง.ติก. (ไทย) ๒๐/๖๖/๒๕๗., อัง.ติก. (บาลี) ๒๐/๖๖/๑๘๔.

ความโลภด้วยอริยมรรค เพื่อให้บุคคลนั้นเป็นผู้ที่มีจิตใจที่ใสสะอาด สว่างสงบ อันนำไปสู่การพัฒนาทุก ๆ ด้านตามความเป็นจริง

ความโลภ เป็นอำนาจฝ่ายต่ำ ธรรมที่เป็นอกุศล ไม่เป็นไปเพื่อความเจริญ ความโลภมีลักษณะที่เป็นความกำหนัดแห่งจิต ความติดข้องในกาม คือ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ เป็นธรรมชาติที่มีอยู่ เป็นธรรมดำ ทำให้ติดอยู่ในวัตถุ มี อุปาทานการยึดมั่นเป็นมูลเหตุแห่งทุกข์”^{๒๕}

ความโลภ เป็นสภาวะธรรมที่เป็นเหตุแห่งอกุศล ๓ อย่าง โลภะ ความโลภ โทสะ ความโกรธ และ โมหะ ความหลง คือ ความกำหนัด ความคล้อยตามอารมณ์ ความยินดีเพลิดเพลิน ความอยาก ฯลฯ ธรรมชาติที่ทำให้เกิดความโลภเกินพอดีเหล่านี้เรียกว่า อกุศลมูลคือโลภะ”^{๒๖} ความโลภเป็นสภาวะธรรมที่เป็นกิเลสและสัมปยุตต์ด้วยกิเลสเพราะโมหะ โมหะเป็นกิเลสและสัมปยุตต์ด้วยกิเลสเพราะโลภะ โลภะเป็นกิเลสและสัมปยุตต์ด้วยกิเลสเพราะอุทัจจะอุทัจจะจะเป็นกิเลสและสัมปยุตต์ด้วยกิเลสเพราะโลภะ โลภะเป็นกิเลสและสัมปยุตต์ด้วยกิเลสเพราะอหิริกะ อหิริกะเป็นกิเลสและสัมปยุตต์ด้วยกิเลสเพราะโลภะ โลภะเป็นกิเลสและสัมปยุตต์ด้วยกิเลสเพราะอนอตตปปะ อนอตตปปะ เป็นกิเลสและสัมปยุตต์ด้วยกิเลสเพราะโลภะ”^{๒๗} ความโลภเป็นสภาวะธรรมที่เป็นอาสวะ คือ “กามาสวะเกิดขึ้นในจิตตูปบาทที่สหระคตด้วยโลภะ ๘ ดวง ภาวาสวะเกิดขึ้นในจิตตูปบาทที่สหระคตด้วยโลภะ วิปยุตต์จากทิวฎฐิ ๔”^{๒๘}

ความโลภเป็นสภาวะธรรมที่เป็นสังโยชน์ คือ “กามราคะสังโยชน์เกิดขึ้นในจิตตูปบาทที่สหระคตด้วยโลภะ ๘ มานสังโยชน์เกิดขึ้นในจิตตูปบาทที่สหระคตด้วยโลภะ วิปยุตต์ด้วยทิวฎฐิ ๔ ภาวาราคสังโยชน์เกิดขึ้นในจิตตูปบาทที่สหระคตด้วยโลภะที่วิปยุตต์ด้วยทิวฎฐิ ๔”^{๒๙}

ความโลภเป็นสภาวะธรรมที่เป็นคันถะ คือ “อภิขฌากายคันถะเกิดขึ้นในจิตตูปบาทที่สหระคตด้วยโลภะ ๘ ดวง”^{๓๐} ความโลภเป็นสภาวะธรรมที่เป็นคันถะ คือ “อภิขฌากายคันถะเกิดขึ้นในจิตตูปบาทที่สหระคตด้วยโลภะ ๘ ดวง”^{๓๑} “ทิวฎฐิและโลภะเกิดขึ้นร่วมกันในสภาวะธรรมเหล่านี้ในสภาวะธรรมเหล่านั้นชื่อว่าคันถะและสัมปยุตต์ด้วยคันถะ”^{๓๒} ความโลภเป็นสภาวะธรรมที่เป็นนิรวณ คือ “กามฉันทนิรวณเกิดขึ้นในจิตตูปบาทที่สหระคตด้วยโลภะ ๘”^{๓๓}

โลภมูลจิตมี ๘ ดวง (จิตที่มีโลภเป็นมูล) คือโลภมูลจิต ๔ ดวง เกิดร่วมกับความเห็นผิด ภาษาบาลีเรียกว่า ทิวฎฐิตสมปยุตต์ (สัมปยุตต์ แปลว่า ประกอบด้วย) โลภมูลจิตอีก ๔ ดวง ไม่มีความเห็นผิดเกิดร่วมด้วย ภาษาบาลีเรียกว่า ทิวฎฐิตวิปยุตต์ (วิปยุตต์ แปลว่า ไม่ประกอบพร้อม) สำหรับเวทนาที่เกิดพร้อมกับโลภมูลจิตนั้น อาจเป็นโสมนัสเวทนาหรืออุเบกขาเวทณาก็ได้ แต่โทมนัส

^{๒๕} อภิ.สง. (ไทย) ๓๔/๑๐๖๕/๒๗๒., อภิ.สง. (บาลี) ๓๔/๑๐๖๕/๒๕๑.

^{๒๖} อภิ.สง. (ไทย) ๓๔/๑๐๖๕/๒๗๒., อภิ.สง. (บาลี) ๓๔/๑๐๖๕/๒๕๑.

^{๒๗} อภิ. สง. (ไทย) ๓๔/๑๒๕๗/๓๑๗., อภิ.สง. (บาลี) ๓๔/๑๒๕๗/๒๘๗.

^{๒๘} อภิ.สง. (ไทย) ๓๔/๑๔๖๕/๓๖๐., อภิ.สง. (บาลี) ๓๔/๑๔๖๕/๓๒๒.

^{๒๙} , อภิ. สง. (ไทย) ๓๔/๑๔๗๗/๓๖๒-๓๖๓., อภิ.สง. (บาลี) ๓๔/๑๔๗๗/๓๒๓-๓๒๔.

^{๓๐} อภิ.สง. (ไทย) ๓๔/๑๔๘๙/๓๖๕., อภิ.สง. (บาลี) ๓๔/๑๔๘๙/๓๒๖.

^{๓๑} อภิ.สง. (ไทย) ๓๔/๑๔๙๗/๓๖๖., อภิ.สง. (บาลี) ๓๔/๑๔๙๗/๓๒๗.

^{๓๒} อภิ.สง. (ไทย) ๓๔/๑๕๐๓/๓๖๘., อภิ.สง. (บาลี) ๓๔/๑๕๐๓/๓๒๘.

^{๓๓} อภิ.สง. (ไทย) ๓๔/๓๖๕/๑๑๐., อภิ.สง. (บาลี) ๓๔/๓๖๕/๑๐๕.

เวทนาจจะไม่เกิดกับโลกมูลจิต โลกจะแรงขึ้นเมื่อเกิดร่วมกับโสมนัสเวทนาสำหรับโลกมูลจิตทิวฐิตสัมปยุตต์ ๔ ดวงนั้น เกิดร่วมกับโสมนัสเวทนา ๒ ดวง โสมนัสสสสหคต(ประกอบด้วยความรู้สึกดีใจ) อีก ๒ ดวง เกิดร่วมกับอุเบกขาเวทนา ภาษาบาลีเรียกว่า อุpekขาสหคต เช่น ในขณะที่ยึดมั่นสัสสสทิวฐิตนั้น จิตอาจประกอบด้วยโสมนัสเวทนา หรืออุเบกขาเวทนามก็ได้ สำหรับโลกมูลจิตทิวฐิตวิปยุตต์นั้น เกิดกับโสมนัสเวทนา (โสมนัสสสสหคต) ๒ ดวง และอีก ๒ ดวง เกิดร่วมกับอุเบกขาเวทนา (อุpekขาสหคต) ฉะนั้นในโลกมูลจิต ๘ ดวงนั้น เกิดร่วมกับโสมนัสเวทนา ๔ ดวง เกิดร่วมกับอุเบกขาเวทนา ๔ ดวงสำหรับโลกมูลจิต ๔ ดวง ซึ่งประกอบด้วยมิจฉาทิวฐิตนั้น เป็นอสังขาริก ๒ ดวงและสสังขาริก ๒ ดวง โลกมูลจิต ๔ ดวง ซึ่งไม่ประกอบด้วยมิจฉาทิวฐิต เป็นอสังขาริก ๒ ดวง เป็นสสังขาริก ๒ ดวง ฉะนั้น โลกมูลจิต ๘ ดวง จึงเป็นอสังขาริก ๔ ดวง และเป็นสสังขาริก ๔ ดวง เพื่อความชัดเจนในการจัดลำดับของโลกมูลจิตทั้ง ๘ ดวงนั้น ดังนี้

๑. จิตที่เกิดร่วมกับโสมนัสเวทนาประกอบด้วยมิจฉาทิวฐิตเป็นอสังขาริกไม่มีการชักนำ (โสมนัสสสสหคต ทิวฐิตตสัมปยุตต์ อสังขาริกเมก)^{๓๔}

๒. จิตที่เกิดร่วมกับโสมนัสเวทนาประกอบด้วยมิจฉาทิวฐิตเป็นสสังขาริก มีการชักนำ (โสมนัสสสสหคต ทิวฐิตตสัมปยุตต์ สสังขาริกเมก)^{๓๕}

๓. จิตที่เกิดร่วมกับโสมนัสเวทนาไม่ประกอบด้วยมิจฉาทิวฐิตเป็นอสังขาริกไม่มีการชักนำ (โสมนัสสสสหคต ทิวฐิตตวิปยุตต์ อสังขาริกเมก)^{๓๖}

๔. จิตที่เกิดร่วมกับโสมนัสเวทนาไม่ประกอบด้วยมิจฉาทิวฐิตเป็นสสังขาริกมีการชักนำ (โสมนัสสสสหคต ทิวฐิตตวิปยุตต์ สสังขาริกเมก)^{๓๗}

๕. จิตที่เกิดร่วมกับอุเบกขาเวทนา ประกอบด้วยมิจฉาทิวฐิต เป็นอสังขาริก ไม่มีการชักนำ (อุpekขาสหคต ทิวฐิตตสัมปยุตต์ อสังขาริกเมก)^{๓๘}

๖. จิตที่เกิดร่วมกับอุเบกขาเวทนาประกอบด้วยมิจฉาทิวฐิตเป็นสสังขาริก มีการชักนำ (อุpekขาสหคต ทิวฐิตตสัมปยุตต์ สสังขาริกเมก)^{๓๙}

๗. จิตที่เกิดร่วมกับอุเบกขาเวทนา ไม่ประกอบด้วยมิจฉาทิวฐิตเป็นอสังขาริกไม่มีการชักนำ (อุpekขาสหคต ทิวฐิตตวิปยุตต์ อสังขาริกเมก)^{๔๐}

๘. จิตที่เกิดร่วมกับอุเบกขาเวทนา ไม่ประกอบด้วยมิจฉาทิวฐิตเป็นสสังขาริก (อุpekขาสหคต ทิวฐิตตวิปยุตต์ สสังขาริกเมก)^{๔๑}

จากข้อความในพระอภิธรรมปิฎกที่กล่าวมานี้ แสดงถึงลักษณะของความโลภโดยเป็นธรรมาธิฐานซึ่งเป็นสภาวะธรรมที่เกิดกับจิตล้วน ๆ ไม่มีบุคคลเกี่ยวข้อง ในประเด็นนี้ได้เสนอตัวอย่างประกอบเพื่อความชัดเจนมีตัวอย่างของโลกมูลจิตที่ประกอบด้วยมิจฉาทิวฐิตและเป็นสสังขาริกอุปมา

^{๓๔} อภิ.สง. (ไทย) ๓๔/๓๙๙/๑๑๖., อภิ.สง. (บาลี) ๓๔/๓๙๙/๑๑๑.

^{๓๕} อภิ.สง. (ไทย) ๓๔/๔๐๐/๑๑๖., อภิ.สง. (บาลี) ๓๔/๔๐๐/๑๑๑.

^{๓๖} อภิ.สง. (ไทย) ๓๔/๔๐๒/๑๑๗., อภิ.สง. (บาลี) ๓๔/๔๐๒/๑๑๒.

^{๓๗} อภิ.สง. (ไทย) ๓๔/๔๐๓/๑๑๗., อภิ.สง. อภิ.สง. (บาลี) ๓๔/๔๐๓/๑๑๒.

^{๓๘} อภิ.สง. (ไทย) ๓๔/๔๐๙/๑๑๙., อภิ.สง. (บาลี) ๓๔/๔๐๙/๑๑๔.

^{๓๙} อภิ.สง. (ไทย) ๓๔/๔๑๐/๑๑๙., อภิ.สง. (บาลี) ๓๔/๔๑๐/๑๑๔.

ว่าบุตรชายเศรษฐีคนหนึ่งแต่งงานกับหญิงที่มีความเห็นผิดเขาจึงส้องเสพกับพวกที่มีความเห็นผิดไม่ช้า เขาก็คล้อยตามและพอใจในความเห็นผิดนั้น ตัวอย่างของโลภมูลจิตซึ่งไม่ประกอบด้วยมิจฉาทิฏฐิ และเป็นสังขาริก เช่น คนที่ตอนแรกไม่ดื่มสุรา แต่เมื่อถูกชักชวนให้ดื่มตอนหลังก็มีความยินดีพอใจ ในการดื่มนั้น ฉะนั้นจะเห็นว่า โลภมูลจิตเป็นอสังขาริกหรือสังขาริกก็ได้โลภมูลจิตมีโสมนัสเวทนาเกิด ร่วมด้วยหรือมีอุเบกขาเวทนาเกิดร่วมด้วยก็ได้ ตัวอย่างของโลภมูลจิตที่ไม่ประกอบด้วยมิจฉาทิฏฐิเกิด ร่วมกับโสมนัสเวทนา เช่น ขณะที่เพลิดเพลินใจในสีสวย ๆ หรือเสียงเพราะ ๆ ขณะนั้นเราก็ยินดีพอใจ ด้วยไม่ได้มีความเห็นเรื่องตัวตน เวลาเราชอบเสื้อผ้าสวย ๆ หรือหัวเราะคุยกับคนอื่น เรื่องความ สนุกสนานต่าง ๆ ขณะนั้นความเพลิดเพลินไม่มีมิจฉาทิฏฐิเกิดร่วมด้วย แต่ก็มีบางขณะที่มิจฉาทิฏฐิ ที่เห็นว่าเป็นตัวตนเกิดร่วมด้วยตัวอย่างของโลภมูลจิตซึ่งไม่ประกอบด้วยมิจฉาทิฏฐิ มีอุเบกขาเวทนา เกิดร่วมด้วย เช่น ขณะที่อยากจะยืนหรืออยากจะหยิบจับอะไร ๆ เพราะธรรมดาเราไม่รู้สึกรู้ว่าเป็นสุขที่ ทำอย่างนั้น ขณะนั้นก็เป็โลภะที่เกิดร่วมกับอุเบกขาเวทนา

ฉะนั้น จะเห็นได้ว่า โลภะเป็นเหตุให้ทำสิ่งที่ธรรมดาที่สุดบ่อย ๆ ในชีวิตประจำวัน^{๕๐} เมื่อรู้ ลักษณะของโลภะมากขึ้นและรู้เวลาที่โลภะเกิดขึ้นก็จะสังเกตเห็นว่า โลภมูลจิตมีลักษณะต่าง ๆ กัน โลภะเป็น “เป็นเจตสิกธรรม”^{๕๑} (แปลว่าธรรมเป็นเหตุโลกแห่งสัตว์ทั้งหลาย)โลภะเป็นสภาวะที่เกิดกับ จิตสามารถพิสูจน์ได้ด้วยอาการที่แสดงออกทางกายและวาจา มีข้อสังเกตว่า พระวินัยปิฎกที่ว่าด้วย กฎระเบียบและมารยาททางสังคมสงฆ์ พระสูตรต้นตปิฎกว่าด้วยพระธรรมเทศนาอันมีบุคคลและ เหตุการณ์เป็นส่วนประกอบ ส่วนพระอภิธรรมปิฎกว่าด้วยสภาวะธรรมเพียงอย่างเดียว การมองความ โลกในปิฎกทั้ง ๓ นั้นสอดคล้องกับหลักการดังกล่าว กล่าวคือพระวินัยปิฎกมองความโลภเกี่ยวกับวินัย บัญญัติ พระสูตรต้นตปิฎกนำเอาประเด็นเกี่ยวกับสัตว์ บุคคล วัตถุสิ่งของหรือเหตุการณ์มาอธิบาย ความโลภคือกิเลส ส่วนพระอภิธรรมปิฎกมองประเด็นเกี่ยวกับสภาวะธรรมล้วน ๆ ไม่นำเอาสัตว์บุคคล มาอธิบายแต่ประการใด อย่างไรก็ตามแม้มุมมองความโลภในปิฎกทั้ง ๓ นั้นจะแตกต่างกันก็ตาม แต่คำอธิบายลักษณะของความโลภในพระไตรปิฎกยังคงสอดคล้องกัน คือ มองลักษณะของความโลภ ในเชิงลบเหมือนกัน สรุปว่า คำอธิบายลักษณะของความโลภในคัมภีร์พระไตรปิฎกปรากฏที่ชนะหรือ แนวคิดหลายมิติคือ (๑) ความโลภทำให้คนประพฤติดีศีลธรรม (๒) ความโลภทำให้จิตใจเศร้าหมอง (๓) ความโลภตกอยู่ภายใต้กฎไตรลักษณ์

๒.๓ ความโลภในอรรถกถา-ฎีกา

คำว่า อรรถกถา คือ “คัมภีร์ที่อธิบายความพระบาลีหรือพระไตรปิฎก ซึ่งรจนาโดยพระ อรรถกถาจารย์ทั้งหลาย” คำว่า “ฎีกา คือ คัมภีร์ หรือ ปกรณ์ ที่พระฎีกาจารย์แต่งและอธิบาย เพิ่มเติมจากคัมภีร์อรรถกถาอีกชั้นหนึ่ง” อย่างไรก็ตามแม้พระไตรปิฎกจะเป็นคัมภีร์หลักและได้ อธิบายลักษณะของความโลภแล้วก็ตาม แต่การศึกษาลักษณะของความโลภที่ปรากฏในคัมภีร์อรรถก ถายังคงเป็นสิ่งที่สำคัญและจำเป็นต่อการพัฒนาองค์ความรู้และเพิ่มคุณค่าทางจริยธรรม เพราะทำ

^{๕๐} อภิ.สง. (ไทย) ๓๔/๔๑๒/๑๒๐., อภิ.สง. (บาลี) ๓๔/๔๑๒/๑๑๕.

^{๕๑} นีวันัน กอร์คอม, พระอภิธรรมในชีวิตประจำวัน, แปลโดยดวงเดือน บารมีธรรม, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๒), หน้า ๔๔.

ให้ทราบและเข้าใจทัศนะหรือแนวคิด ตลอดจนพัฒนาการทางความคิดของนักปราชญ์ในแต่ละยุค ซึ่งอยู่ภายใต้อิทธิพลของสภาพแวดล้อมทางด้านสังคมการเมือง และสิ่งแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ที่ แตกต่างกันไปและเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา ปัจจัยเหล่านี้อาจเป็นตัวแปรสำคัญที่ทำให้ทัศนะหรือ แนวคิดของคนในแต่ละยุคแตกต่างกันไปไม่มากนัก

พระอรรถกถาจารย์และภิกษุอาจารย์อธิบายลักษณะความโลภว่า คือ อาการของกิเลสที่เป็น รากเหง้าของอกุศลมูล ๓ อย่าง หมายถึง โลภะ ความโลภ โทสะ ความโกรธ โมหะ ความหลง และ เป็นกิเลสพื้นฐานของอกุศล ในกิเลส ๑๐ อย่าง ได้แก่ โลภะ โทสะ โมหะ มานะ ทิฏฐิ วิจิกิจฉา ถีนะ อุทธัจจะ อหิริกะ อนอตตัปะ เป็นกิเลสที่ทำให้เศร้าหมองและทำให้สัมปยุตตธรรมทั้งหลายเศร้าหมอง ไปด้วย” และนอกจากนี้ ก็เป็นจิตที่มีความโลภเป็นมูล โลกมุจฉิตนั้นอาจจำแนกได้ อีกนัยหนึ่ง คือ โลกมุจฉิตเป็นอสสังขาริก ไม่มีการชักจูง หรือสังขาริก มีการชักจูง ในคัมภีร์วิสุทธิมรรค มีข้อความ เรื่องโลกมุจฉิตที่เป็นสังขาริกว่า “เป็นจิตที่เผลอขาดองกระตุ่น โลกมุจฉิตที่เป็นสังขาริกนั้นอาศัย คำแนะนำหรือขอร้องจากคนอื่น หรือความพอใจของตนเอง แม้โลกมุจฉิตที่เกิดขึ้นเพราะความพอใจ ของตนเองก็เป็นสังขาริก เป็นจิตที่เผลอขาดอง”^๒

ฉะนั้น เมื่อโลกมุจฉิตที่เป็นอสสังขาริก จึงมีกำลังแรงกล้ากว่าโลกมุจฉิตที่เป็นสังขาริก โลภะ ความโลภ มีลักษณะ “ยึดมั่น” หรือ “ติดข้อง” ในคัมภีร์วิสุทธิมรรค ชันธนิตะมีข้อความว่า “โลภะมีอันยึดซึ่งอารมณ์เป็นลักษณะ ดุจดังติดตั้ง มีความขัดข้องเป็นรสดุจขึ้นเนื้อที่เขาทิ้งใน กระเบื้องร้อน มีอันละลายเป็นเครื่องปรากฏจุน้ำย้อมเจือน้ำมันสำหรับหยอด มีอันเห็นความชุ่มชื้น ในสังโยชน์ธรรมเป็นปทัฏฐาน พึงเห็นว่าเมื่อโลภะเกิดขึ้นจนเป็นแม่น้ำ คือตัวตัณหาอ้อมพาไปสู่ อบายเท่านั้น เหมือนแม่น้ำกระแสน้ำพาพาทุกสิ่งไปสู่แม่น้ำฉะนั้น”^๓ ความโลภเรียกว่า “มละ คือ มลทิน เพราะตัวเองก็ไม่สะอาด และเพราะทำความไม่สะอาดแก่ธรรมทั้งหลายอื่นด้วย เหมือนน้ำมัน ยาหยอดตา และโคลนตม”^๔

ในภิกษาภิธัมมัตถสังคหะ พระภิกษาจารย์อธิบายความเกิดขึ้นแห่งโลกมุจฉิต ๘ ดวงว่า เมื่อใดบุคคลทำมิจฉาทิฏฐิเป็นเบื้องหน้าว่า โทษในกามทั้งหลายไม่มี ราเริงยินดี บริโภคกาม เชื่อ ถือทิฐุมงคลโดยไม่มีสาระ ด้วยจิตที่กล้าเองตามสภาพไม่มีใครช่วยกระตุ่น เมื่อนั้นอกุศลจิตดวงที่หนึ่ง ย่อมเกิดขึ้น และในขณะที่บุคคลทำมิจฉาทิฏฐิเป็นเบื้องหน้าว่า โทษในกามทั้งหลายไม่มีราเริงยินดี บริโภคกาม เชื่อถือทิฐุมงคล ด้วยจิตที่มีผู้อื่นช่วยกระตุ่น เมื่อนั้นอกุศลจิตดวงที่ ๒ ย่อมเกิดขึ้น แต่ว่า เมื่อใดบุคคลไม่ทำมิจฉาทิฏฐิเป็นเบื้องหน้า ราเริงยินดีอย่างเดียว ย่อมเสพเมถุนบ้าง คิดอยากได้สมบัติ ของผู้อื่นบ้าง ย่อมลัทธิทรัพย์ของผู้อื่นบ้าง ด้วยจิตที่กล้าเองตามสภาพอย่างเดียว ไม่มีใครช่วยกระตุ่น เมื่อนั้นอกุศลจิตดวงที่ ๓ ย่อมเกิดขึ้น เมื่อใดบุคคลไม่ทำมิจฉาทิฏฐิเป็นเบื้องหน้า ราเริงยินดีอย่างเดียว ย่อมเสพเมถุนบ้าง คิดอยากได้สมบัติของผู้อื่นบ้าง ย่อมลัทธิทรัพย์ของผู้อื่นบ้างด้วยจิตที่อ่อนมีผู้อื่นช่วย กระตุ่น เมื่อนั้น จิตดวงที่ ๔ ย่อมเกิดขึ้น เมื่อใด บุคคลเป็นผู้เว้นจากโสมนัสในวิกัปทั้ง ๔ เพราะอาศัย

^๒ แม่ชีสุนันทา เรียงแหลม, “การศึกษาวิธีการแก้ปัญหาเรื่องความโลภในสังคมปัจจุบันตามหลัก พระพุทธศาสนาเถรวาท”, หน้า ๒๒.

^๓ วิสุทธิ. (ไทย) ๓/๑/๔๙., วิสุทธิ. (บาลี) ๓/๒๕/๒๙๒.

^๔ วิสุทธิ. (ไทย) ๓/๑/๘๘-๘๙., วิสุทธิ. (บาลี) ๓/๔๓/๕๖.

ความไม่สมบูรณ์แห่งกามทั้งหลายก็ดี เพราะไม่มีเหตุแห่งโสมนัสอย่างอื่นก็ดีเมื่อนั้นอกุศลจิต ๔ ดวงที่เหลือสหรคตด้วยอุเบกขาย่อมบังเกิดขึ้น^{๔๕} อนึ่ง พระอรรถกถาจารย์อธิบายองค์ธรรมที่เป็นปฏิปักษ์ต่อความโลภไว้ในคัมภีร์ต่าง ๆ ทางพระพุทธศาสนาเถรวาท ดังมีข้อความปรากฏว่า “ทาน การให้เป็นปฏิปักษ์ต่อความโลภ”^{๔๖} “ทานมีการให้เป็นลักษณะ มีการกำจัดความโลภในไทยธรรมเป็นรส”^{๔๗} ศील คือ องค์ธรรมที่เป็นเครื่องป้องกันพฤติกรรมทุจริตที่จะล่วงละเมิดทางกายวาจาเพราะความโลภ “คนมีศีลไม่ถือเอาสิ่งของ ๆ ผู้อื่นแม้แต่เส้นหญ้า เป็นผู้ไม่โลภ”^{๔๘} “สันโดษ คือ ความไม่โลภ ในปัจจัย ๔ ยินดีด้วยของที่มีอยู่”^{๔๙} “ขันติ ความอดกลั้นทำหน้าที่ข่มจิตไว้ หมายถึง กิริยาที่อดทนต่อโลภะ โทสะ โมหะ”^{๕๐} “ปัญญากำจัดกิเลสต่าง ๆ ได้”^{๕๑} (กิเลสในที่นี้รวมถึงความโลภด้วย) มีข้อสังเกตว่า หากนำเอาคำอธิบายลักษณะของความโลภในพระไตรปิฎกกับอรรถกถามาเปรียบเทียบกันจะพบว่า คัมภีร์อรรถกถาจะแสดงขอบเขตความหมายของความโลภกว้างกว่าพระไตรปิฎกอย่างเห็นได้ชัด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะสภาวะของความโลภเป็นนามธรรม ทำให้ทิศทางการอธิบายความโลภของพระอรรถกถาจารย์ เป็นไปในรูปการนำเอาสิ่งที่เป็นรูปธรรมซึ่งมีลักษณะอาการคล้ายกับความโลภมาเปรียบเทียบ เพื่อให้เห็นท่าทีของความโลภที่แสดงออกได้อย่างเป็นรูปธรรม

สรุปว่า พระอรรถกถาจารย์และพระฎีกาจารย์ อธิบายลักษณะของความโลภในทิศทางเดียวกับพระไตรปิฎกโดยขยายแนวคิดกว้างขึ้น คือ (๑) ความโลภเป็นกิเลสที่อิงอยู่กับวัตถุกาม (๒) ความโลภเป็นกิเลสที่น่าสะพรึงกลัว (๓) ความโลภเป็นกิเลสที่มีสภาพเปื่อยเปื่อย

๒.๔ ความโลภ ๓ ระดับ

ความโลภ ๓ ระดับ ที่ลดหลั่นกันไป คือ ละเอียดย กลาง หยาบ คนส่วนมากกว่าจะรู้ว่ามีความโลภก็ต่อเมื่อความโลภที่แสดงอาการรุนแรง แต่ไม่รู้เมื่อเป็นความโลภที่ละเอียดย เช่นเราอาจจะรู้ว่ามีความโลภเมื่ออยากที่จะรับประทานอาหารที่อร่อยมาก ๆ หรือขณะที่อยากดื่มเหล้าหรือสูบบุหรี่ หรือมีความผูกพันยึดมั่นในตัวบุคคลและเป็นทุกข์เมื่อผู้เป็นที่รักตายไป เมื่อนั้นเราย่อมรู้ว่าความผูกพันทำให้เกิดทุกข์ แต่ปุถุชนโดยมากไม่รู้ว่าจะมีความโลภจิตเกิดดับเร็วมากไม่ว่าความโลภเกิดในขณะไหนบ้าง ขณะที่สภาวะธรรมปรากฏทางทวารใดทวารหนึ่งในชีวิตประจำวัน โดยเฉพาะเมื่อเป็นความโลภที่ไม่แรงกล้าถึงขั้นที่เป็นราคะหรือตัณหา ขณะใดที่รูป เสียง กลิ่น รส และสัมผัสที่น่าพอใจปรากฏขณะนั้นความโลภย่อมเกิดขึ้น ในวันหนึ่ง ๆ ความโลภเกิดขึ้นนับครั้งไม่ถ้วน เมื่อความโลภเกิดขึ้นแล้วก็แสวงหาสิ่งเหล่านั้นมาครอง^{๕๒} การยึดมั่นในความโลภเป็นทำให้เกิดความทุกข์โทมนัส

^{๔๕} ขุ.จรียา.อ. (ไทย) ๙/๓/๖๑๗., ขุ.จรียา.อ. (บาลี) ๑/๓๕๑.

^{๔๖} ขุ.จรียา.อ. (ไทย) ๙/๓/๕๗๘., ขุ.จรียา.อ. (บาลี) ๑/๓๒๘.

^{๔๗} ขุ.จ.อ. (ไทย) ๙/๓/๕๘๙., ขุ.จ.อ. (บาลี) ๑/๓๓๕.

^{๔๘} มงฺคล. (ไทย) ๔/๒๙๗/๔๗., มงฺคล. (บาลี) ๒/๒๙๗/๒๒๖.

^{๔๙} มงฺคล. (ไทย) ๔/๔๐๕/๑๗๕., มงฺคล. (บาลี) ๒/๔๐๕/๓๒๐.

^{๕๐} วิสุทฺธิ. (ไทย) ๓/๓/๒๗๑., วิสุทฺธิ. (บาลี) ๓/๓๕๕.

^{๕๑} มงฺคล. (ไทย) ๔/๔๐๕/๑๗๕., มงฺคล. (บาลี) ๒/๔๐๕/๓๒๐.

^{๕๒} วิสุทฺธิ. (ไทย) ๓/๓/๒๗๑., วิสุทฺธิ. (บาลี) ๓/๓๕๕.

ถ้าเข้าใจความจริงในข้อนี้อย่างถ่องแท้เราคงปรารถนาที่จะกำจัดความโลภให้หมดไป แต่ความโลภจะหมดไปในทันทีทันใดไม่ได้เราอาจจะระงับความโลภได้เพียงชั่วคราว แต่ความโลภจะเกิดขึ้นอีกเมื่อมีเหตุปัจจัยที่ทำให้ความโลภเกิดขึ้น แม้จะรู้ว่าความโลภทำให้เกิดทุกข์โทมนัส ความโลภก็ย่อมเกิดขึ้นครั้งแล้วครั้งเล่า แต่ก็มีวิธีที่จะกำจัดให้หมดไปได้ด้วยการอบรมเจริญปัญญาซึ่งประจักษ์สภาพธรรมทั้งหลายตามเป็นจริง ความโลภเกิดขึ้นเมื่อมีเหตุปัจจัยให้เกิด พระพุทธเจ้าทรงแสดงเรื่องของความโลภ ขี้โทษของความโลภ และวิธีที่จะละความโลภ ในพระพุทธานุสสาเถรวาทกล่าวว่า ความโลภ คือ ความอยากได้ มากมาก ความต้องการ หรือสภาวะที่ทำให้จิตให้ละโมภอยากได้ ในคัมภีร์พระไตรปิฎก และอรรถกถา ฎีกามีข้อความว่าความโลภ มีลักษณะเพ่งเล็งโน้มน้าววัตถุสิ่งของของผู้อื่นเข้ามาหาตน เพราะความโลภอยากได้ บุคคลจึงประพฤตินิสัยศีลธรรม ความโลภ โกรธ หลง ทำจิตใจให้เศร้าหมอง เป็นรากเหง้าของอกุศลมูลมี ๓ อย่าง คือ อย่างละเอียด อย่างกลาง และอย่างหยาบ^{๕๓} ซึ่งความโลภ ๓ ระดับ มีรายละเอียดดังนี้

๒.๔.๑ ความโลภอย่างละเอียด

อนึ่ง ความโลภ “ที่ละเอียดเป็นกิเลสที่สะสมอยู่ในภวังคจิตหรือจิตไร้สำนึก”^{๕๔} การพัฒนาของความโลภในขั้นแรกจะเกิดความรู้สึกพอใจ (รติ) ในรูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส (โณฏฐัพพะ) ที่น่าพอใจ แล้วเกิดความอยากได้ (อิจฉา) เมื่อความอยากรุนแรงขึ้นก็กลายเป็นความมักมาก (มหิจฉา) จนกลายเป็นความเห็นแก่ตัวที่เรียกว่า ปาปิฉา^{๕๕} แปลว่า ความปรารถนาลามก เป็นความรู้สึกที่เกิดขึ้นภายในจิตใจอาจจะปรารถนาที่จะได้ลาภผล ยศศักดิ์ ชื่อเสียง จากบุคคลอื่นในทางที่ไม่ชอบไม่ควร ด้วยความรู้สึกที่มักได้ ใคร่ผลประโยชน์เพื่อตนเองแสดงสิ่งที่ตนเองไม่มีให้คนอื่นเข้าใจว่ามี แม้ความคิดปรารถนาที่อยากได้การยกย่องนับถือจากสิ่งที่ตนไม่ได้กระทำใน ลาภ ยศ ชื่อเสียงจากที่คนอื่นกระทำเป็นต้น เป็นอาการของความโลภเป็นโทษต่อจิตคือ ประทุษร้ายจิตเมื่อเกิดขึ้นภายในจิตแล้วจะทำให้จิตขุ่นมัวเศร้าหมอง^{๕๖} ความโลภที่ละเอียดเป็นกิเลสที่นอนเนื่องแนบแน่นอยู่ภายในใจจนอาจเกิดความรู้สึกว่าหมกมิดกิเลสประเภทความโลภแล้ว แต่หากมีเหตุปัจจัยบางอย่างมากระตุ้น ความโลภระดับนี้จะแสดงตัวทันทีเปรียบเหมือนตะกอนนิ่งในน้ำจันดูใสสะอาด แต่เมื่อโดนน้ำนั้นถูกรบกวนเมื่อนั้นตะกอนจะฟุ้งขึ้นมาตามแรงกระทบของน้ำนั้นทันที หรือเรียกว่า “อนุสัยกิเลส”^{๕๗} การแอบแนบอยู่ในจิตหรือกิเลสที่นอนเนื่องอยู่ในสันดาน ในประเด็นนี้ผู้วิจัยจะยกตัวอย่างข้อความ ในสังยุตตนิกาย สคาถวรรค ตอนหนึ่งว่า

^{๕๓} แมชีสุนันทา เรียงแหลม, “การศึกษาวิธีการแก้ปัญหาเรื่องความโลภในสังคมปัจจุบันตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาท”, บทคัดย่อ.

^{๕๔} นีน่าวัน กอร์คอม, พระอภิธรรมในชีวิตประจำวัน, แปลโดยดวงเดือน บารมีธรรม, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๒), หน้า ๓๖-๓๗.

^{๕๕} จำลอง ดิษยวิช, จิตวิทยาของความดับทุกข์, (เชียงใหม่ : กลางเวียง การพิมพ์, ๒๕๔๔), หน้า ๕๕.

^{๕๖} พ.อ. ปิ่น มุกข์นิตย์, พุทธศาสตร์ภาค ๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๒๓๔.

^{๕๗} พระเทพดิลก (ระแบบ จิตญาโณ), อธิบายธรรมตามหมวดจากนวกวาท, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๓๔), หน้า ๑๑๓.

“มีภิกษุรูปหนึ่งพำนักอยู่ในป่าในแคว้นโกศล เมื่อท่านกลับจากบิณฑบาต ฉันเรียบบร้อย แล้วลงสู่สระโบกขรณีแล้วสูดดมดอกประทุม ต่อมาเมื่อเวลาสี่โมงในแนวป่านั้นมีความเอ็นดูปรารถนาประโยชน์แก่ท่านหวังจะให้ท่านเกิดความสลดใจ จึงเข้าไปพูดว่า ท่านสูดดมดอกไม้ที่เกิดขึ้นในน้ำที่ใคร ๆ มิได้ให้แล้ว นี่เป็นองค์หนึ่งแห่งความเป็นขโมยท่านเป็นผู้ขโมยกลิ่น ภิกษุรูปนั้นยังไม่ได้หักหรือนำไปเพียงแต่ดมเท่านั้น”^{๕๘}

ฉะนั้น การสูดดมกลิ่นดอกประทุมของภิกษุรูปนี้ จัดเป็นความโลภที่ละเอียดยากต่อการกำหนดรู้ได้ อนึ่งเราควรรู้ความโลภที่ละเอียดขึ้นเมื่อชอบกลิ่นหอมหรือดนตรีเพราะ ๆ ด้วยดูเหมือนว่าจิตไม่เป็นอกุศลเมื่อไม่ได้ทำร้ายใคร ๆ แต่ความโลภที่ละเอียดก็เป็นอกุศลด้วย เราไม่สามารถบังคับตัวเองไม่ให้มีความโลภ แต่ก็สามารถรู้ลักษณะของความโลภได้ เมื่อความโลภเกิดขึ้นในจิตใจ ดังในกรณีของพระโสโรยเถระที่ปรากฏในอรรถกถาธรรมบทว่า

ในขณะที่ยังเป็นคฤหัสถ์ท่านเป็นลูกเศรษฐีในโสโรยนคร นั่งรถไปเที่ยวกับเพื่อนคนหนึ่งอย่างมีความสุขเพื่อไปอาบน้ำ ในขณะที่นั้นลูกชายเศรษฐีได้เห็นพระมหากัจจายนเถระไปบิณฑบาตห่มผ้าสังฆาณิกนอกเมือง ด้วยว่าสีผิวของพระเถระมีสีเหมือนทองคำลูกชายเศรษฐีเห็นเข้าจึงเกิดความโลภคิดขึ้นมาว่า สวยจริงหนอพระเถระรูปนี้ควรเป็นภริยาของเรา หรือว่าสีผิวของภริยาของเราพึงเป็นเหมือนกับสีผิวของพระเถระนั้น ในขณะที่เขาคิดแล้วท่านนั้นเพศชายหายไปเพศหญิงปรากฏขึ้นมาแทน เขาอายุมากจึงลงจากรถหนีไป^{๕๙}

ในกรณีนี้แม้เป็นเพียงความคิดโลภที่อยากได้และน้อมมาเพื่อตนท่านนั้นยังไม่ได้เปล่งออกมาทางคำพูดเลย แต่โทษที่ได้รับคือเสียความเป็นเพศชายที่เป็นภาวะปกติไปในทันที เพราะว่าพระกัจจายนเถระนั้น เป็นพระอรหันต์ผู้หมดกิเลสแล้ว ดังพระพุทธพจน์ที่พระผู้ประกาศเจ้าไตรัสได้ว่า

“ความโลภก่อให้เกิดสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์ ทำจิตให้กำเริบ เป็นภัยที่เกิดขึ้นภายใน”^{๖๐}

ในประเด็นของความโลภอย่างละเอียดนี้ บางครั้งไม่ปรากฏแก่สายตาผู้อื่น แต่เป็นความรู้สึกที่มีภายในใจ ในเมื่อเขาได้ เขามี เขาเป็น ตามที่เขาต้องการแล้ว ก็จะมีความรู้สึกทะนุถนอมรักษาป้องกัน สิ่งเหล่านั้นไว้ เมื่อใครมาล่วงละเมิดสิ่งที่เขารักหวงแหนจะมีการต่อสู้ป้องกันโดยวิธีการต่างๆ ถ้าความโลภยังเป็นไปอย่างรุนแรงอยู่ในจิต เขาพร้อมที่จะสละชีวิตเพื่อรักษาสิ่งที่หวงแหนไว้

คำว่า “อนุสัย” นี้ มิได้หมายถึงเฉพาะกิเลสอย่างละเอียดเท่านั้น แต่บางแห่งคำนี้มีความหมายในด้านดีและไม่ดี ดังมีข้อความที่ว่า “สัตว์เหล่าใด มีอาสวะชั่ว มีอนุสัยชั่ว มีจริตชั่ว มีอชฌาสัยชั่ว มีอุสึคือกิเลสมาก มีอินทรีย์อ่อน สัตว์เหล่านั้นชื่อว่ามีการชั่ว สัตว์เหล่าใดมีอาสวะดี มีอนุสัยดี มีจริตดี มีอชฌาสัยดี มีอุสึคือกิเลสน้อย มีอินทรีย์แก่กล้า สัตว์นั้นชื่อว่ามีการดี”^{๖๑}

^{๕๘} อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๙๔๙/๖๐๕., อภิ.วิ. (บาลี) ๓๕/๙๔๙/๔๖๗.

^{๕๙} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๒๓๔/๓๓๕., ส.ส. (บาลี) ๑๕/๒๓๔/๒๔๖.

^{๖๐} ชุ.ธ.อ. (ไทย) ๒/๒๓๒., ชุ.ธ.อ. (บาลี) ๒/๑๕๒.

^{๖๑} ชุ.อิติ. (ไทย) ๒๕/๘๘/๔๕๖., ชุ.อิติ. (บาลี) ๒๕/๘๘/๓๐๔-๓๐๖.

อย่างไรก็ตามคัมภีร์อรรถกถาบางเล่มอธิบายว่า “อนุสัย หมายถึง อกุศลธรรมที่ประกอบกับจิต หรือ ที่เรียกว่า อนุสัยกิเลส คือ กิเลสที่นอนเนื่องอยู่ในสันดานเพราะยังละไม่ได้”^{๖๒} ในนัยนี้พระอรรถกถาจารย์แสดงความหมายด้านไม่ดีของอนุสัยว่าเป็นเจตสิกธรรมฝ่ายอกุศลหรือกิเลสชนิดหนึ่ง

๒.๔.๒ ความโลภอย่างกลาง

ความโลภอย่างกลาง คือ กิเลสที่ทำให้จิตใจไม่สงบเพราะถูกอารมณ์อย่างใดอย่างหนึ่งเข้ามากระทบ ซึ่งเป็นพัฒนาการของอนุสัยกิเลสในจิตไร้สำนึกที่เปลี่ยนเป็นปรียภูฐานกิเลสในวิถีจิต “ตามทฤษฎีวิเคราะห์ที่กิเลสในระดับนี้จะปรากฏขึ้นในระดับจิตสำนึกและก่อนจิตสำนึก”^{๖๓} ที่เป็นระดับระดับของมโนทุจริตได้แก่ อภิชฌา แปลว่า เพ่งเฉพาะ คือความเพ่งเล็งโลภอยากได้ของๆ ผู้อื่นมีลักษณะเป็น ๔ ประการ^{๖๔} คือ

๑. จิตประกอบด้วยความโลภในของ ๆ คนอื่นด้วยตนเอง
๒. ชักชวนปลุกเร้าให้คนอื่นเกิดความโลภในของ ๆ คนอื่น
๓. มีความยินดีพอใจที่ได้คิดเช่นนั้น
๔. กล่าวยกย่องสรรเสริญการละโมภในทรัพย์สินผู้อื่นความเพ่งเล็งโลภอยากได้ของ ๆ คนอื่นมีองค์ประกอบ ๒ ประการคือ

๑. ทรัพย์สินนั้นเป็นของคนอื่น
๒. มีจิตน้อมมาเพื่อเป็นของตน

หรือเรียกว่า “ปรียภูฐานกิเลส”^{๖๕} คือ กิเลสที่กลุ่มรุ่มจิตใจ ความโลภในระดับนี้ยังไม่ถึงกับบังคับให้บุคคลแสดงออกทางกาย หรือวาจา เพียงแต่เกิดขึ้นกลุ่มรุ่มจิตใจบุคคล ทำให้จิตใจเปลี่ยนแปลงไปตามอำนาจของนิเวรณแต่ละข้อ (นิเวรณก็เป็นอาการของความโลภ โกรธ หลง) เป็นเครื่องกั้นจิตของบุคคลไว้ไม่ให้บรรลุความดี จะเป็นการกั้นจิตทั้งในช่วงที่จะรับความดีเข้าไปสู่จิตด้วยการแสดงความรู้สึกรู้สึกความสามารถและความดีออกมาให้ปรากฏแก่ผู้อื่นได้ไม่เต็มที่^{๖๖}

ดังนั้น เมื่อใดที่ใจประกอบด้วยนิเวรณ ๕ ข้อ ๆ (ดูอธิบายในเชิงอรรถที่ ๙๓) ข้อหนึ่งเมื่อนั้นสภาพจิตของบุคคลจะมีความชุ่มมัวเศร้าหมองความจริงธรรมชาติเดิมของจิตมีลักษณะผุดผ่อง แต่ต้องเศร้าหมองเพราะ “อุปกิเลส ๑๖ มีอภิชฌาวิสมโลภะ แปลว่า คิดเพ่งเล็งอยากได้โดยไม่เลือกว่าควรหรือไม่ควรเป็นต้น”^{๖๗} “หรือแปลว่าโลภจนสูญเสียความปกติแห่งจิตและสติปัญญาเพราะอำนาจของความอยากจะได้เป็นเหตุ”^{๖๘}

^{๖๒} อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๘๑๔/๕๒๕-๕๒๖., อภิ.วิ. (บาลี) ๓๕/๘๑๔/๔๑๔.

^{๖๓} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๒๔๒/๒๕๘., ม.ม. (บาลี) ๑๒/๒๔๒/๒๐๔.

^{๖๔} จำลอง ดิษยวิช, จิตวิทยาของความดับทุกข์, (เชียงใหม่ : กลางเวียง การพิมพ์, ๒๕๔๔),

หน้า ๓๖.

^{๖๕} พระเทพติก (ระแบบ จิตญาโณ), อธิบายหลักธรรมตามหมวดจากนวกวาท, หน้า ๙๕.

^{๖๖} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๔๙๓/๕๓๓., ม.ม. (บาลี) ๑๒/๔๙๓/๔๓๘.

^{๖๗} อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๙๔๑/๕๙๕., อภิ.วิ.(บาลี) ๓๕/๙๔๑/๔๖๑.

^{๖๘} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๗๒/๖๔., ม.ม.(บาลี) ๑๒/๗๒/๔๘-๔๙.

ดังมีพุทธพจน์ว่า “คูรภิกษุทั้งหลาย จิตนี้ประภัสสร แต่จิตนั้นแลต้องเศร้าหมองเพราะกิเลสที่จรมา”^{๖๙}

สรุปว่า ความโลภโดยปราศจากสติสัมปชัญญะและปัญญานั้นเอง ถ้าเป็นความต้องการหรือความประสงค์ที่สมบูรณ์ด้วยสติสัมปชัญญะหรืออยู่ในอำนาจเหตุผลไม่จัดเป็นกิเลสประเภทอภิขมาวิสมโลภะนี้

๒.๔.๓ ความโลภอย่างหยาบ

ความโลภอย่างหยาบนี้ คือ กิเลสขั้นที่หยาบเป็นอาการของความโลภที่รุนแรง “กลายสภาพเป็นต้นหาหรือรากะ”^{๗๐} ที่อยากได้ของผู้อื่นจนไม่สามารถที่จะควบคุมได้ จึงเป็นเหตุให้เกิดการกระทำทุจริตทางกายและวาจาอันเป็นผลสืบเนื่องมาจากกิเลสที่กลุ้มรุมจิตใจ หรือที่เรียกว่า “วิตกกมกิเลส”^{๗๑} (การล่วงละเมิดทางกายและวาจา) เมื่อความโลภปรากฏตัวออกมาอย่างชัดเจนแล้วสามารถกระตุ้นให้คนทำความชั่วได้ทุกอย่างโดยไม่คำนึงถึงกรอบศีลธรรมใด ๆ ถ้าเป็นความชั่วทางกาย ได้แก่การฉกชิงวิ่งราว ปล้น ฆ่าชิงทรัพย์ หรืออาศัยความได้เปรียบทางด้านตำแหน่งหน้าที่การทำงานทำการคดโกงผู้อื่น ทำการคอร์รัปชั่นประเทศชาติ เป็นต้น ถ้าเป็นความชั่วทางวาจา คือเป็นวจีทุจริต เมื่ออยากได้ในทางที่ผิดศีลธรรมก็จะมี การพูดหลอกลวงและเลียบเคียงในสิ่งที่ตนอยากได้ หรือที่นับเนื่องในมิถฉาวาจาพระพุทธเจ้าตรัสเรียกบุคคลที่ถูกความโลภครอบงำจิตใจแล้วพูดเท็จ เพราะอยากได้ของ ๆ ผู้อื่นแบบนี้ว่า “อภุตวาที (กล่าวเรื่องไม่จริง) บ้าง อนัตถวาที (กล่าวคำไม่มีสาระ) บ้าง อหิมมวาที (กล่าวคำไม่อิงธรรม) บ้าง”^{๗๒}

จะเห็นได้ว่า ความโลภขั้นหยาบนี้ จะมีอาการที่รุนแรงให้ อยากได้ อยากมีอยากเป็นอะไรแล้ว แม้จะต้องทำบาปอกุศลเพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งที่ตนปรารถนาเหล่านั้นเขาพร้อมที่จะทำดั่งในกรณีของ “พระเจ้าอชาตศัตรูที่มีความโลภอย่างรุนแรง เพื่อต้องการราชสมบัติถึงกับต้องฆ่าพ่อของตัวเอง”^{๗๓} (ปลงพระชนม์พระราชบิดา) อันเป็นอนันตริยกรรม คือ กรรมหนักจะเห็นได้ว่าความโลภขั้นหยาบนี้ เมื่อแสดงตัวออกมาอำนาจของมันจะผลักดันจิตใจให้หวั่นไหว สั่นคลอน หากมีมากเกินไปขอบเขตจะเกิดอาการรุนแรงจนถึงขั้นทำลายกำแพงศีลธรรมอันดีงาม แล้วทำสิ่งที่ไม่ควรทำ เช่น ในกรณีของพระเทวทัตดั่งในตัวอย่างต่อไปนี้พระเทวทัตถูกกล่าวถึงเพราะความโลภด้วยอำนาจตัณหาจึงกลายเป็นคนทุศีลคิดการใหญ่จะปกครองสงฆ์เสียเองขอให้พระพุทธเจ้ามอบอำนาจความเป็นใหญ่ให้แก่ตน เมื่อพระพุทธองค์ไม่ทรงอนุญาต จึงพยายามที่จะปลงพระชนม์พระองค์ด้วยวิธีการต่าง ๆ อันอยู่ในขอบข่ายของอนันตริยกรรม^{๗๔} ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า “ตัณหาอาศัยทวาร ๖ ของผู้ทุศีลซึ่งเป็นสาเหตุความโลภถึงกับต้องแสดงออกทางกายวาจา”^{๗๕} ความจริงกิเลส คือ ความโลภทั้ง ๓ ระดับ

^{๖๙} พุทธศาสนิกชน, *ตัวกูของกูฉบับสมบูรณ์*, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๐), หน้า ๒๘๘.

^{๗๐} อัง.เอกก. (ไทย) ๒๐/๕๐/๙., อัง.เอกก. (บาลี) ๒๐/๕๐/๗.

^{๗๑} วิสุทฺธิ. (ไทย) ๓/๑/๘๘., วิสุทฺธิ. (บาลี) ๓/๑/๘๙.

^{๗๒} วิสุทฺธิ. (ไทย) ๑/๑/๑๑., วิสุทฺธิ. (บาลี) ๑/๗/๑๖.

^{๗๓} อัง.เอกก. (ไทย) ๒๐/๗๐/๒๗๖., อัง.เอกก. (บาลี) ๒๐/๗๐/๑๙๘.

^{๗๔} มงฺคล. (ไทย) ๑/๔๔/๕๕-๕๙., มงฺคล. (บาลี) ๑/๔๔/๓๗ - ๓๙.

^{๗๕} มงฺคล. (ไทย) ๑/๔๓/๕๓., มงฺคล. (บาลี) ๑/๔๓/๓๖.

นี้ เป็นการพัฒนาขึ้นตามลำดับชั้นกล่าวคือ กิเลสชั้นที่ ๑ ขยายตัวเป็นกิเลสชั้นที่ ๒ กิเลสชั้นที่ ๒ ขยายตัวเป็นกิเลสชั้นที่ ๓ ตามระดับความรุนแรงที่ต่างกัน หรือความโลภขั้นละเอียดพัฒนาตัวขึ้นเป็นชั้นกลาง คือ เป็นมโนทุจริต ๆ พัฒนาตัวขึ้นเป็นชั้นหยาบ คือ เป็นวิทุจริตและกายทุจริต ที่มีการล่วงละเมิดทางการกระทำและคำพูดอันชั่ว

สรุปได้ว่า ความโลภจำแนกออกเป็น ๓ ระดับ ได้แก่ อย่างละเอียด กลาง และหยาบความโลภทุกระดับชั้นไม่ว่าละเอียด กลาง หยาบย่อมเป็นเหตุของทุกข์เราเป็นเสมือนทาสตลอดเวลาที่เรายังเพลิดเพลินมัวเมาอยู่ในอารมณ์ที่ปรากฏทาง ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ เราจะไม่เป็นอิสระเลย ถ้าความสุขของเราขึ้นอยู่กับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นกับอารมณ์ภายนอกที่มากกระทบ ถ้าเรายึดถือในความพอใจและความอยากได้จนเกินขอบเขต จิตใจก็จะเศร้าหมองได้ง่ายและตกเป็นทาสของอารมณ์และความรู้สึกต่าง ๆ ที่เป็นสาเหตุของความโลภที่เกิดขึ้นในวิถีจิตดังจะกล่าวในหัวข้อต่อไป

๒.๕ สาเหตุของความโลภ

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งเหตุผล เพราะหลักธรรมในพระพุทธศาสนาแสดงความเป็นเหตุและผลของสิ่งทั้งปวง ตามแนวคิดที่ว่าสิ่งทั้งปวงที่เกิดขึ้นดำรงอยู่ และดับไปล้วนอิงอาศัยกันและกันในลักษณะสัมพันธ์ต่อกันเป็นกระแสหรือกระบวนการ หามีสิ่งใดสิ่งหนึ่งเป็นต้นเหตุหรือเป็นจุดเริ่มต้นของสิ่งทั้งปวงไม่ ในพระอภิธรรมปิฎกพระพุทธองค์ตรัสว่า “กิเลสประเภทความโลภแม้จะชื่อว่าเป็นเหตุแห่งความทุกข์”^{๗๖} ก็ตาม แต่บางขณะจิตความโลภยังอิงอาศัยกิเลสชนิดอื่นเกิดขึ้น เพราะเป็นสภาวะธรรมที่เป็นเหตุและสัมปยุตด้วยเหตุ กล่าวคือ “โลภะ ความโลภเป็นเหตุและสัมปยุตด้วยเหตุเพราะโมหะ ความหลง โมหะเป็นเหตุและสัมปยุตด้วยเหตุเพราะโลภะ โทสะ ความโกรธ เป็นเหตุและสัมปยุตด้วยเหตุเพราะโมหะ โมหะเป็นเหตุและสัมปยุตด้วยเหตุเพราะโทสะ”^{๗๗}

พระพุทธโฆสจารย์ อธิบายสาเหตุของความโลภที่เกิดขึ้นตามวิถีแห่งโลกมูลจิต ๘ดวงว่า เมื่อใดบุคคลทำความเห็นผิด (มิจฉาทิฐิ) ว่าโทษในกามทั้งหลายไม่มีเป็นต้นให้ออกหน้าเป็นผู้ร่าเริงยินดี บริโภคกามทั้งหลาย เชื้อถือทิฐิมงคล (สิ่งที่ตนได้เห็นเป็นมงคล) โดยว่าเป็นสาระ ด้วยจิตที่กล้าเองมิได้ถูกใคร ๆ ชักจูง เมื่อนั้นอนุศลจิตดวงที่หนึ่ง (คือโสมนัสสหคตทิฐิติดสัมปยุต อสังขาร ร่วมกับโสมนัส ประกอบด้วยความเห็นผิดไม่มีใครชักจูง) ย่อมเกิดขึ้น

ในกาลใดบุคคลมีจิตเฉื่อยชา คนอื่นชักจูง (จึงทำอย่างนั้น) ในกาลนั้นอนุศลจิตดวงที่ ๒ (คือที่เป็นโสมนัสสหคต ทิฐิติดสัมปยุต สสังขาร ร่วมกับโสมนัส ประกอบด้วยความเห็นผิดมีใคร ๆ ชักจูง) ย่อมเกิดขึ้นในกาลใดบุคคลมิได้กระทำความเห็นผิดให้ออกหน้า เพียงแต่ร่าเริงยินดีอย่างเดียว ย่อมเสพเมถุนบ้าง พังเล็งอยากได้สมบัติของผู้อื่นบ้าง ย่อมลักทรัพย์ของผู้อื่นบ้าง มีจิตกล้าแข็งเองไม่มีใคร ๆ ชักจูงเลย ในกาลนั้นอนุศลจิตดวงที่ ๓ (คือที่เป็นโสมนัสสหคต ทิฐิติดวิปยุตสังขาร ไม่ประกอบด้วยความเห็นผิดไม่มีใครชักจูง) ย่อมเกิดขึ้น ในกาลใดบุคคลมีจิตเฉื่อยชามีคนอื่นชักจูง (จึงทำอย่างนั้น) ในกาลนั้นอนุศลจิตดวงที่ ๔ (คือที่เป็นโสมนัสสหคต ทิฐิติดสัมปยุตสังขาร ร่วมกับโสมนัส ประกอบด้วยความเห็นผิดมีใคร ๆ ชักจูง) ย่อมเกิดขึ้น

^{๗๖} พุ.ธ.อ. (ไทย) ๖/๓๐., พุ.ธ.อ. (บาลี) ๖/๒๐.

^{๗๗} อภิ.สง. (ไทย) ๓๔/๑๐๘๓/๒๗๖., อภิ.สง. (บาลี) ๓๔/๑๐๘๓/๑๔๘.

ในกาลใดบุคคลปราศจากวิกิบัติทั้ง ๔ เพราะอาศัยความไม่พร้อมแห่งกามทั้งหลายบ้าง เพราะความไม่มีเหตุแห่งโสมนัสอื่น ๆ บ้าง จิตที่ประกอบด้วยอุเบกขา ๔ ดวงที่เหลือจึงเกิด^{๗๘} สาเหตุของความโลภในด้านปัจจัยภายในย่อมมาจากสภาพจิตใจที่เศร้าหมองขุ่นมัวนั้น คือ โมหะ ความลุ่มหลงมัวเมาซึ่งเป็นอกุศลมูลข้อที่ ๓ “โมหะเป็นสาเหตุให้เกิดความโลภที่เนื่องมาจากการตรึกนึกคิดของตนเองด้วยความอยากได้เพราะไม่มีโยนิโสมนสิการ”^{๗๙} ความโลภมีอยู่ประจำใจของปุถุชนทุกคนไม่มากก็น้อย โดยไม่เคยเลือกหน้าเลยว่าจะเป็นผู้ใหญ่หรือเด็กเหตุการณ์เช่นว่านี้ให้เราทดลองสังเกตดูในชีวิตประจำวันก็ได้เพราะเหตุว่า ความโลภมีหลายระดับ คือ ละเอียด กลาง หยาบ ดังที่กล่าวมาแล้วคนส่วนมากจะรู้ว่าเป็นความโลภก็ต่อเมื่อปรากฏอาการที่รุนแรง เพราะว่าโลภะที่แรงกล้าเป็นราคะหรือตัณหา ขณะที่ รูป เสียง กลิ่น รส และโผฏฐัพพะปรากฏขณะนั้น โลภะย่อมเกิด จิตเกิดดับเร็วมาก สำหรับปุถุชนไม่อาจรู้ความโลภเกิดในขณะที่สภาวธรรมปรากฏในทวารใดทวารหนึ่งในชีวิตประจำวันสาเหตุของความโลภในด้านของปัจจัยภายนอก คือ กามคุณที่เป็นรูปมากระตุ่น ในเวลาที่มีเหตุปัจจัยพร้อมก็ทำให้บุคคลกระทำทุจริตทางกายวาจาได้ทันที เมื่อบุคคลต้องการอำนาจความเป็นใหญ่ที่เกินขอบเขตตั้งกรณีของพระราชาก็ปรากฏในอรรถกถามงคลสูตรว่าพระราชาก็ตกอยู่ในอำนาจของความโลภ เพราะมีตัณหาเป็นกำลังสนับสนุนเป็นแรงจูงใจ สาเหตุเพราะอยากจะได้ราชสมบัติสองสามประเทศมาครอบครองไว้ในอำนาจของตนเลยถูกท้าวสักกะปลอมตัวเป็นชายหนุ่มเพื่อให้พระองค์เกิดสำนึกตน ด้วยเครื่องจูงใจว่าจะตีเมืองทั้ง ๓ เมืองมาถวาย เมื่อชายนั้นหายตัวไปไม่มาตามสัญญาพระราชาก็มีความโลภจัดในราชสมบัตินั้นเมื่อระลึกถึงจึงเกิดความเสียดาย พระวรกายเร่าร้อนทำให้พระอุทรปั่นป่วน เป็นโรคโลหิตพิษคันธิกภาพ (คือโรคอาเจียนเป็นโลหิต) ไม่หยุดเกินกำลังของแพทย์ที่จะเยียวยาให้หายได้ต้องประสบกับความทุกข์ปางตาย^{๘๐}

ในประเด็นนี้เป็นที่น่าสังเกตว่า บุคคลต้องระทมทุกข์ปางตายเพราะอำนาจตัณหาที่เป็นกำลังสนับสนุนความโลภจนจิตใจต้องคล้อยตามอารมณ์ของความอยาก สรุปได้ว่า ในกรณีนี้สมมุติฐานของโรคเกิดจากความอยากได้ที่เกินขอบเขตนั่นเอง

๒.๖ ความสัมพันธ์ของความโลภตัณหาและอุปาทาน

พฤติกรรมที่เกิดขึ้นต่อเนื่องที่มีความสัมพันธ์กันระหว่างความโลภ ตัณหาและอุปาทาน อากาโรเกิดดับและเป็นไปร่วมกับจิต มี ดังนี้

คำว่า **ตัณหา** หมายถึง สภาวะทางจิตที่มีอาการทิวกระหาย ไม่อิ่มในอารมณ์หรือสิ่งเร้า ได้แก่ รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัสทางกาย และสัมผัสทางใจ ดังมีพุทธจนะว่า “ตัณหาเป็นเครื่องฟูใจ”^{๘๑}

^{๗๘} อภิ.สง. (ไทย) ๓๔/๑๐๘๕/๒๗๖-๒๗๗., อภิ.สง. (บาลี) ๓๔/๑๐๘๕/๑๔๘.

^{๗๙} วิสุทฺธิ. (ไทย) ๓/๑/๔๙., วิสุทฺธิ. (บาลี) ๓/๒๔-๒๕.

^{๘๐} อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๙๓๖/๕๘๖., อภิ.วิ. (บาลี) ๓๕/๙๓๖/๔๕๕.

^{๘๑} มงคล. (ไทย) ๓/๙๗/๑๑๗., มงคล. (บาลี) ๒/๙๗/๘๕-๘๖.

“ตัณหาเป็นยางเหนียว”^{๘๒} อากาการดังกล่าวนี้เป็นโรคร้ายทางใจชนิดหนึ่งเพราะเบียดเบียนหรือบีบคั้นจิตใจให้เกิดความต้องการด้านต่าง ๆ ไม่มีที่สิ้นสุด แบ่งออกเป็น ๓ ประเภทคือ^{๘๓}

๑. **กามตัณหา** คือ ความทะยานอยากในกามอย่างรุนแรงที่ปลุกเร้าจิตใจของบุคคลให้มีการดิ้นรนไขว่คว้าปรารถนาในอารมณ์ คือรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ เพราะไปกำหนดว่าน่าใคร่ น่าปรารถนา เพื่อจะได้อารมณ์เหล่านั้นมาครอบครอง ในขณะที่คิดก็จะหมกมุ่นไปด้วยความอยากชื่นชมยินดีในสิ่งเหล่านั้น จนถึงกับถูกความปรารถนาบังคับจิตใจให้ส่ายไปในอารมณ์นั้นแล้วยึดในสิ่งนั้นว่าเป็นของเราต้องเดือดร้อนเมื่อสิ่งเหล่านั้นเปลี่ยนแปลงไป อากาการเหล่านี้สรุปรวมเรียกว่า กามตัณหา คือ ความที่จิตดิ้นรนทะเยอทะยานอยากได้ในวัตถุตามด้วยอำนาจของกิเลสกาม

๒. **ภวตัณหา** คือ อากาการที่จิตดิ้นรนทะเยอทะยาน ปรารถนาสถานะความเป็นต่าง ๆ ที่ตนรักใคร่ พอใจ และความอยากเกิดในชาติภพที่ประณีต ที่ตนเห็นว่าเป็นความสุข ความเพลิดเพลินด้วยความเข้าใจว่าสภาวะเหล่านั้นเป็นของเที่ยงแท้ ความรู้สึกประเภทนี้เกิดจากความคิดที่เป็นสัสสตทิฐิ ความเห็นว่าเที่ยงแท้ไม่เปลี่ยนแปลงคือความอยากในภพ

๓. **วิภวตัณหา** คือ อากาการที่จิตพอใจยินดีในสถานะความไม่เป็นต่าง ๆ ที่ตนเป็นอยู่โดยมองว่า สิ่งเหล่านั้นเป็นของที่ขาดสูญไม่มีการสืบต่ออย่างมีเหตุปัจจัยโดยอาศัยความคิดที่เรียกว่า อจเฉททิฐิ ขาดสูญอากาการของความคิดในลักษณะนี้ชื่อว่า วิภวตัณหา แม้แต่การที่บุคคลมอบหมายให้ผู้อื่นรับผิดชอบงานในฐานะตำแหน่งนั้น ๆ แต่บุคคลบางคนได้แสดงให้เห็นถึงความไม่พอใจที่จะเป็นในฐานะตำแหน่งนั้น ๆ ก็ชื่อว่าเป็นวิภวตัณหาเช่นกันตัณหาทั้ง ๓ ประการนี้อาจเกิดขึ้นในอารมณ์เดียวกันได้ เช่น การที่บุคคลอยากได้รูปร่างอย่างใดอย่างหนึ่ง จัดเป็นกามตัณหา อยากเป็นเจ้าของรูปร่างนั้นแต่เพียงผู้เดียวยึดถือครองรูปร่างไว้จัดเป็นภวตัณหา และเมื่อครองอยู่นานต้องการจะเปลี่ยนแปลงรูปร่างหรือต้องการให้รูปร่างนั้นเสื่อมสลายไปก็จัดเป็นวิภวตัณหา ตัณหาจึงมีลักษณะเป็นยางเหนียวเป็นเครื่องข้อง

คำว่า **อุปาทาน** หมายถึง สภาวะทางจิต มีอากาการเข้าไปยึดมั่นในสิ่งใดสิ่งหนึ่งเอาไว้อย่างเหนียวแน่นจนยากต่อการปล่อยวาง แบ่งออกเป็น ๔ ประเภท^{๘๔} คือ

๑. **กามุปาทาน** ความยึดมั่นถือมั่นในกาม คืออากาการที่จิตเข้าไปยึดถือในวัตถุทั้ง ๕ คือ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ อันตนกำหนดว่าน่ารักใคร่ น่าพอใจ ว่านั่นเป็นของเรา เช่น เห็นรูปสวยงามก็อยากได้มาเป็นของตนด้วยอำนาจตัณหา

๒. **ทิฏฐุปาทาน** ความยึดมั่นด้วยอำนาจทิฐิ คือ ความเห็นผิด ที่ยึดถือในลัทธิธรรมเนียมความเชื่อต่าง ๆ ขาดการใช้ปัญญา เช่น ยึดถือว่า การกระทำดีชั่วไม่มี ความสุขทุกข์ในชีวิตคนไม่มี บิฑามารดาเป็นต้นไม่มี ความยึดถือบางอย่างอาจนำไปสู่การโต้แย้ง การแตกแยกเพราะทิฏฐุปาทาน

๓. **สีลัพพตูปาทาน** ความยึดมั่นในศีลวัตร และข้อปฏิบัติต่าง ๆ ที่ตนประพฤตินั้นขึ้นด้วยความเข้าใจว่า ชลิ่ง ศักดิ์สิทธิ์ ถูกต้องเป็นต้น

^{๘๒} อัง.ติก. (ไทย) ๒๐/๗๗/๓๐๐., อัง.ติก. (บาลี) ๒๐/๗๗/๒๑๗.

^{๘๓} อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๙๑๖/๕๗๓., อภิ.วิ. (บาลี) ๓๕/๙๑๖/๔๔๖.

^{๘๔} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๑๒/๒๙๓., ที.ปา. (บาลี) ๑๑/๓๑๒/๒๐๕.

๔. **อิตตวาทุปาทาน** ถือนั้นว่าทะว่าตน โดยความหมายทั่วไปหมายถึงความยึดถือในทำนองแบ่งเป็นเราเป็นเขา เป็นพวกเราพวกเขาจนเกิดการยึดถือว่าตัวตนที่เที่ยงแท้มีอยู่อยู่ทุปาทานทั้ง ๔ ประการนี้ ที่พระพุทธองค์แสดงไว้ในปัจฉิมสัมปทาที่อยู่ในฐานะเป็นปัจจุบันเหตุร่วมกับตัณหา และด้วยอำนาจแห่งอุปาทานนี้เองทำให้บุคคลประสบกับความทุกข์ต่าง ๆ ในชีวิตประจำวันตามปริมาณของสิ่งที่ตนยึดถือ เช่น การยึดถือในวัตถุความทุกข์ในชีวิตจะเกิดขึ้นง่ายเพราะการแสวงหามาครอบครอง และการเปลี่ยนแปลงหรือพลัดพรากไปจากวัตถุเหล่านั้น ในด้านการยึดถือที่ถูกต้อง ความเห็นนอกจากจะต้องโต้แย้งแตกแยกกันแล้วยังทำให้ตนต้องจมอยู่กับมิจฉาทิฎฐิตุความเห็นผิด การที่บุคคลยึดถือด้วยอำนาจสัสสัทธาเป็นการเปิดโอกาสให้หลงทางมากยิ่งขึ้น และการยึดถือด้วยอำนาจอิตตวาทาน โอกาสที่จะกลายเป็นสัสสัทธาที่ถูกต้องคือความเห็นที่เที่ยง เป็นความเห็นผิดที่ติดแน่น(นิยตมิจฉาทิฎฐิตุ)ก็มากขึ้นความโลภ ตัณหา และอุปาทาน เป็นกิเลสที่เกิดขึ้นต่อเนื่องและสัมพันธ์กัน กล่าวคือความโลภเพ่งเล็งอยากได้ของของบุคคลอื่น ในสิ่งที่คนอื่นได้ คนอื่นมี ที่เกี่ยวกับวัตถุแล้วน้อมมาเพื่อตนด้วยอำนาจตัณหา คือ ความอยากในอารมณ์หรือสิ่งเร้าใจที่มากกระทบทำให้เกิดการแสวงหา อุปาทาน คือ ความยึดติดในอารมณ์หรือสิ่งเร้าใจที่แสวงหาด้วยอำนาจของตัณหาและความโลภ (หรืออาจจะยังไม่ได้ผูกใจในสิ่งนั้นก็จัดเป็นอุปาทาน) ซึ่งจัดอยู่ในขั้นครอบครองตามหลัก “ปัจฉิมสัมปทา”^{๔๕} ตัณหาพื้นฐานเกิด คือ เวทนาหรืออิงอาศัยเวทนาเกิดขึ้น โดยมีฐานอยู่ที่อวิชชาหรือความอยากด้วยอำนาจของอวิชชา อุปาทานมีฐานเกิด คือ ตัณหา หรืออิงอาศัยตัณหาเกิดขึ้นหรือกล่าวได้ว่า “อุปาทาน คือ เกาของตัณหาเพราะซ่อนอยู่ในตัณหาตลอดเวลา”^{๔๖}

อีกนัยหนึ่ง **ตัณหา** คือ “ความปรารถนาอารมณ์ที่ยังไม่มาถึงเปรียบเหมือนมือคลำหาสิ่งของที่ต้องการในที่มืด อุปาทาน คือ ความยึดมั่นอารมณ์ที่ถึงแล้วเหมือนมือจับสิ่งของที่คลำหานั้นไว้ อย่างเหนียวแน่น หรือตัณหาเปรียบเหมือนงูเลื้อยไล่จับกบ อุปาทานเปรียบเหมือนงูรัดกบ”^{๔๗} มีข้อที่ควรสังเกตว่า ความโลภตัณหาและอุปาทานเป็นอาการของกิเลสที่เกิดกับจิตที่มีความสัมพันธ์ต่อเนื่องกันเป็นกระบวนการในวิถีจิต หรือตัณหาเป็นอาการของความโลภที่ปฏิบัติต่อจิตรุนแรงกว่าปกติ จากการศึกษาคำสอนเกี่ยวกับเรื่องความโลภในหลายมิติ คือ ความหมายไวพจน์ ลักษณะระดับ สาเหตุ บทบาท และความสัมพันธ์ระหว่างความโลภตัณหาและอุปาทานที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท ทำให้ผู้ศึกษาทราบและเข้าใจคำสอนเกี่ยวกับกิเลสประเภทความโลภในประเด็นที่หลากหลายยิ่งขึ้น โดยที่จุดหมายสำคัญของงานวิจัยนี้คือการนำเอาแนวคิดเกี่ยวกับความโลภมาพิจารณาสภาพจิตของตน ให้อุทิศตามสภาวะของความโลภที่แสดงอาการในหลายลักษณะพร้อมกับสามารถจัดการความโลภให้หมดหรือควบคุมให้อยู่ในวงจำกัด เพื่อแก้ไขและป้องกันปัญหาที่มาจากสาเหตุของความโลภ งานวิจัยนี้เป็นการประยุกต์หลักทฤษฎีสู่ภาคปฏิบัติ เพื่อนำไปสู่จุดหมาย คือ การดำเนินชีวิตอย่างมีคุณค่าและมีความสุขอย่างไรก็ตาม เนื่องจากสภาวะของความโลภเป็นนามธรรมอันส่งผลกระทบต่อจิตโดยตรง จึงมิใช่เรื่องง่ายที่จะรู้เท่าทันความโลภที่ปรากฏในแต่ละขณะ

^{๔๕} วิ.ม. (ไทย) ๔/๑/๒, วิ.ม., (บาลี) ๔/๑/๑.

^{๔๖} วิภาวินี.ฎีกา. (ไทย) ๓๖๐., วิภาวินี. ฎีกา. (บาลี) ๒๓๕.

^{๔๗} วิภาวินี.ฎีกา. (ไทย) ๓๖๐., วิภาวินี.ฎีกา. (บาลี) ๒๑๖.

จิต ดังนั้น ผู้ที่ศึกษาคำสอนเกี่ยวกับความโลภ จึงมีโอกาสมากกว่าที่จะบรรเทากิเลสประเภทความโลภ ได้อย่างมีประสิทธิภาพและบรรลุประสิทธิผลดีกว่าผู้ที่ไม่ได้ศึกษา

จากการศึกษาภาพรวมเกี่ยวกับ “ความโลภในพระพุทธศาสนาเถรวาท” ภายใต้กรอบที่กำหนดไว้ทำให้ผู้วิจัยพบประเด็นที่น่าสนใจหลายประการคือการศึกษาศึกษาเอกสาร ในชั้นปฐมภูมิทำให้ทราบความหมายของศัพท์ว่า โลภะ ในรูปศัพท์เดิมที่ปรากฏในพระไตรปิฎกอรรถกถาและฎีกาว่ามีความหมายและอาการที่แสดงออกมาเหมือนกัน คือ เป็นอาการที่โน้มน้าววัตถุและอารมณ์เข้ามาหาตนและมีมิติต่าง ๆ ที่น่าสนใจหลายประเด็นการศึกษาไวยากรณ์ของโลภะศัพท์ในหลายมิติ ทำให้ทราบว่า เป็นศัพท์ที่ใช้แทนความโลภและเป็นกิเลสประเภทเดียวกัน มีความหมายตรงกันหรือใกล้เคียงกัน ต่างกันแต่พยัญชนะเท่านั้น ซึ่งเป็นกิเลสที่ทำให้จิตให้เศร้าหมอง เป็นอาการของจิตที่อยากได้ อยากมี อยากเป็น ในสิ่งที่ยังไม่มี ไม่เป็นการศึกษาลักษณะของความโลภในพระไตรปิฎกทำให้ทราบว่า พระพุทธเจ้าทรงชี้ให้เห็นลักษณะของความโลภในพระไตรปิฎก ซึ่งเป็นคัมภีร์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท กล่าวคือ พระวินัยปิฎกที่ว่าด้วยระเบียบและมารยาททางสังคมสงฆ์ ก็มองความโลภเกี่ยวกับเรื่องวินัยบัญญัติพระสูตรต้นตอปิฎกว่าด้วยพระธรรมเทศนาที่มีตัวบุคคลและเหตุการณ์เป็นส่วนประกอบก็นำเอาประเด็นที่เกี่ยวกับสัตว์บุคคลหรือเหตุการณ์มาอธิบายเรื่องกิเลสคือความโลภ พระอภิธรรมปิฎกว่าด้วยสภาวะธรรมเพียงอย่างเดียว ก็มองความโลภในประเด็นที่เป็นสภาวะธรรมมาอธิบายไม่เกี่ยวกับสัตว์บุคคลการศึกษาลักษณะของความโลภในอรรถกถาฎีกาทำให้ทราบว่าพระอรรถกถาจารย์และพระฎีกาจารย์ ได้อธิบายขยายความในประเด็นที่เกี่ยวกับความหมายของความโลภในพระไตรปิฎกออกให้เข้าใจง่าย พร้อมด้วยข้อเปรียบเทียบเพื่อให้เห็นลักษณะของความโลภได้อย่างชัดเจน เช่น โลภะมีลักษณะยึดมั่นอารมณ์เหมือนลิงติดตัง เป็นต้น

๒.๗ ผลกระทบที่เกิดจากความโลภ

อาจจะกล่าวได้ว่า มนุษย์เราดำรงชีวิตประจำวันอยู่ได้ ด้วยการกระทำที่เกิดจากความโลภ ซึ่งเป็นไปในเชิงพัฒนา เช่น ทุกวันต้องรับประทานอาหาร อาศัยเครื่องนุ่งห่ม มีที่อยู่อาศัย มียารักษาโรค พร้อมกับพัฒนาวัตถุสิ่งของขึ้นมาใช้ ซึ่งถือว่าเป็นเหตุให้เกิดโลกียะปัญญาเพื่อการดำรงอยู่หรือเป็นสัจจัตถุญาณของมนุษย์ จึงเรียกได้ว่าความโลภมีบทบาทในการสร้างและการทำลาย จะเห็นได้ว่านวัตกรรมใหม่ ๆ ต่างเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องจากผลิตผลหรือสังคมของความความอยาก สะท้อนออกผ่านปริมาณของวัตถุทางเทคโนโลยีในปัจจุบัน เช่น รถยนต์ ที่วีคอมพิวเตอร์ โทรศัพท์ เสื้อผ้า สิ่งของเครื่องใช้ สถานบริการ สถานเริงรมย์ เครื่องอุปโภคบริโภค ฯลฯ ไม่ว่าจะรุ่นไหนที่สร้างแล้วไม่ถูกใจผู้ใช้ ไม่มี เพราะรุ่นไหน ๆ ก็ได้รับการตอบสนองจากผู้บริโภคเหมือนเดิม วัตถุดิบในโลกที่มีอยู่อย่างจำกัด ได้ถูกนำออกมาแปรสภาพตามความอยากของคนอย่างสิ้นเปลือง^{๘๘} ก็เพราะว่าในยุคนี้เป็นยุควัตถุนิยม “ซึ่งหมายถึงความเจริญทางวัตถุอันเป็นเครื่องสนับสนุนการดำเนินชีวิตของมนุษย์ นับว่าเป็นความยิ่งใหญ่ในด้านการผลิตของมวลมนุษย์ แต่ความยิ่งใหญ่ที่แท้จริง คือ ความยิ่งใหญ่ทางวิชาการที่เป็น

^{๘๘} มงคล. (ไทย) ๕/๕๙๔/๑๔๑., มงคล. (บาลี) ๒/๕๔๙/๔๕๘.

ประโยชน์ต่อมวลมนุษยชาติ”^{๘๙} กิเลสประเภทโลภะหรือราคะนี้เป็นกิเลสประเภทสร้าง แต่ถ้ารุนแรงมากก็จะกลายเป็นทำลาย เช่น การอยากได้มาก กำหนดมาก ก็มีความขัดแย้ง ในที่สุดก็จะทำลายล้างกัน แต่ถ้าอยู่ในจุดที่ควบคุมได้ก็กลายเป็นเศรษฐกิจ เป็นพัฒนาการในด้านต่าง ๆ

บุคคลที่ถูกความโลภครอบงำและเป็นไปในอำนาจแห่งความอยากอย่างไม่มีที่สิ้นสุด ย่อมตระการกำล่ำบากหาที่พึ่งไม่ได้ เหมือนดังตัวอย่างต่อไปนี้ในสมัยของพระพุทธเจ้าพระนามว่ากัสสปะ เศรษฐีบุตรนามว่ามิตตวินทกะ เป็นคนที่ไม่มีความโลภ ไม่เลื่อมใส ถูกมารดาพูดหว่านล้อมว่า วันนี้ถ้าลูกรักษาอุบาสถศีลและฟังธรรมในวิหารได้ทั้งคืนแม่จะให้ทรัพย์พันหนึ่ง เพราะความโลภในทรัพย์เขา จึงได้สมาทานอุบาสถศีล แต่หาได้ฟังธรรมไม่ เขาอนหลับได้ธรรมมาสน์ตื่นแต่เช้าแล้วก็กลับบ้านรับทรัพย์พันหนึ่งพ้นจากมารดาพอได้ทรัพย์เขาก็เกิดความคิดว่า จักออกหาปลาในทะเล แต่ก็ถูกมารดาห้ามว่า ลูกเอ๋ยในตระกูลเรามีทรัพย์มากมายถึง ๔๐ โภฏี อย่าไปเลยมันลำบากหาหาได้เอื่ออาทรต่อคำวิงวอนของมารดาไม่เลย ขณะที่มารดากำลังขอร้องอยู่นั่นเอง เขาเดือดดาลด้วยความโกรธใช้เท้าเตะมารดาล้มทั้งยืนแล้ว เดินข้ามไปเลยเรือออกสู่ทะเลได้เจ็ดวันก็ได้หยุดหนึ่ง คนในเรือจึงจับฉลากเพื่อหาศกภาพกัณณิและฉลากนั้น ได้ตกถึงนายมิตตวินทกะถึงสามครั้ง คนในเรือจึงให้แพอันหนึ่งแล้วปล่อยเขา ลงทะเลไปและเขาก็ได้ไปถึงเกาะแห่งหนึ่ง เสวยสมบัติกับนางเวมานิกเปรดถึงจะถูกอ้อนวอนว่า อย่าได้มาทางนี้ ๆ ก็ไม่ฟังพอเห็นสมบัติเพิ่มมากยิ่งขึ้น ๆ ขึ้น ก็ได้พบคนถือจักรซึ่งคมดุจมีดโกนคนหนึ่งจักรนั้นก็ได้ออกฎแก่เขาเหมือนกับพงดอกไม้ เพราะความอยากได้เขาจึงได้อ้อนวอนขอจักรนั้นอยู่รำไป คนถือจักรได้พยายามอธิบายให้ฟังว่า มันไม่ใช่พงดอกไม้ มันเป็นจักร แต่เขาก็ไม่เชื่อจนในที่สุด คนถือจักรจึงคิดว่า นายคนนี่คงทำกรรมเหมือนกับที่เราเคยทำมาแล้ว ต้องการจะเสวยผลกรรมนั้นแน่จึงได้ยื่นจักรให้แก่เขาแล้วก็จากไปเขายืนแบกจักรนั้นอยู่ ไม่สามารถทานน้ำหนักได้ และจักรนั้นก็หมุนคล้ายจะบาดศีรษะเขาอยู่รำไป คล้ายกับบดขยี้มันอยู่ด้วยความลำบากอย่างยิ่ง^{๙๐} ในกรณีตัวอย่างของนายมิตตวินทกะที่ยกมานี้ชี้ให้เห็นว่า ความโลภมีบทบาทในการทำลายมนุษย์ที่มีความทะยานอยากอย่างไม่มีขีดจำกัด

บุคคลถูกริบทรัพย์สมบัติหรือทรัพย์สินเงินทองต่าง ๆ เพราะอำนาจความโลภก็เคยมีมาแล้วและความโลภนั้นย่อมยังผลให้บุคคลไม่มีโอกาสได้ใช้สมบัติเลยดังกรณีตัวอย่างต่อไปนี้พระโพธิสัตว์ในสมัยที่เสวยพระชาติเป็นบุตรของเศรษฐีผู้มีทรัพย์จำนวน ๘๐ โภฏีภายหลังมารดาบิดาตายแล้ว ได้สงเคราะห์น้องชายด้วยการมอบทรัพย์สมบัติให้น้องชาย ให้สร้างโรงทานถวายมหาทาน ต่อมาเมื่อบุตรของท่านเดินได้ ท่านมองเห็นโทษของกามและอาณิสสของการบรรพชาจึงมอบทรัพย์สมบัติที่มีอยู่ทั้งหมดพร้อมกับบุตรและภรรยาให้แก่ น้องชาย ส่วนตนเองออกบวชในทมิฬวันตประเทศต่อมา น้องชายของท่านได้บุตรคนหนึ่ง เพราะความโลภในทรัพย์สมบัติเขาจึงอุกคิดขึ้นมาว่า เมื่อหลานชายโตขึ้น เราจำต้องแบ่งทรัพย์ออกเป็น ๒ ส่วน ดังนั้น เพื่อมิให้ทรัพย์สมบัติถูกแบ่งออกเป็น ๒ ส่วน เราจักฆ่าหลานชายเสียวันหนึ่ง น้องชายของพระโพธิสัตว์ได้จับหลานกตให้ตายในน้ำเพราะความโลภแล้ว

^{๘๙} ส. มหาปัญญาภิบาล (หลวงตา วัดป่าโสมพนัส สกลนคร), การรู้ธรรมแบบรู้แจ้ง, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไวยุทธ, ๒๕๕๐), หน้า ๒๑-๒๒.

^{๙๐} หลวงวิจิตรวาทการ, กุศโลบายสร้างบุญใหญ่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : สารมวชน, ๒๕๓๕), หน้า ๑๘๒.

กลับบ้านถูกผีสะใภ้ถามว่า หลานไปไหนเสียเล่า เลยตอบว่า กำลังอาบน้ำในแม่น้ำ เมื่อนางค้นหาก็ไม่พบลูกชายนางร้องไห้เสียใจ พระโพธิสัตว์ทราบเรื่องเข้า จึงคิดว่าจักทำเรื่องนี้ให้ปรากฏ จึงได้ไปหาน้องชายถามเรื่องราวต่าง ๆ ท่านได้สอนน้องชายว่า กรรมที่เจ้าทำได้ปรากฏแก่เราหมดแล้วเจ้าฆ่าหลานเพราะเหตุแห่งทรัพย์ และเหตุเพราะความโลภในทรัพย์ เจ้าจะสามารถที่จะรักษาทรัพย์สมบัติซึ่งกำลังจะถูกริบโดยพระราชชาติหรือ

นับแต่นั้นเป็นต้นมา ชาวขจรไปถึงพระกรรมของพระเจ้าแผ่นดินผู้ครองนครพระองค์ รับสั่งให้ราชบุรุษมาขนเอาทรัพย์ที่มีอยู่ไปจนหมดคลัง ในที่สุดน้องชายของพระโพธิสัตว์ก็กลายเป็นคนสิ้นเนื้อประดาตัวไม่เหลืออะไรเลย ภรรยาที่ทิ้งต้องอยู่ตามลำพังคนเดียวและกลายเป็นคนเร่ร่อนในที่สุด^{๙๑}

ในกรณีตัวอย่างของน้องชายพระโพธิสัตว์ที่ยกมานี้ชี้ให้เห็นว่า ความโลภอยากได้สิ่งของ ๆ อย่างไม่ยอมมีขอบเขตทำให้บุคคลสามารถที่จะฆ่าผู้อื่นได้เสมอ เมื่อบุคคลตกอยู่ในอำนาจความโลภไม่สามารถควบคุมจิตใจได้ก็จะเดือดร้อนเพราะความโลภดังที่กล่าวมาแล้ว

๒.๘ โทษของกิเลส ๓ ประการ

โทษของกิเลส นั้น หากจะกล่าวเฉพาะความโลภอย่างเดียวก็คงไม่สมบูรณ์ เพราะกิเลสรวมทั้ง ๓ อย่างเข้าด้วยกัน คือ ความโลภ ความโกรธ และความหลง แต่ทั้ง ๓ อย่าง มีลักษณะแตกต่างกัน^{๙๒} คือ

๑. ความโลภ (โลภะ) นั้น มีโทษน้อยแต่คล้ายช้า เป็นไปในลักษณะที่ว่าเมื่อความโลภก่อเกิดขึ้นมาในจิตใจโทษของมันจะมีไม่มากนัก ส่วนมากจะเกี่ยวเนื่องกับเรื่องทรัพย์สินและของมีค่าแต่ทว่าเมื่อความโลภเข้าครอบงำแล้วก็จะตั้งมั่นแน่วแน่นอยู่นานในจิตใจกว่าที่ไฟ (โลภะ) จะดับไปได้ เช่น เมื่อมีความโลภอยากได้เงินทองหรือทรัพย์สินมาก ๆ หากแม่ได้มาสนใจปรารถนาแล้วก็พอใจในระดับหนึ่งเท่านั้น แต่ความต้องการก็จะทะยานต่อไปอีกอย่างไม่มีที่สิ้นสุด ดังคำที่ท่านว่า “ไฟไม่อมด้วยเชื้อหรือมหาสมุทรไม่อมด้วยน้ำฉนใด คนโลภนั้นไซ้รักก็ไม่เคยอิมด้วยยามิสฉนนั้น”

๒. ความโกรธ (โทสะ) นั้น มีโทษมากแต่คล้ายเร็ว เป็นไปในลักษณะที่ว่าเมื่อโทสะก่อเกิดขึ้นมาในจิตใจโทษของมันจะมีมากมายทั้งเกี่ยวเนื่องกับเรื่องทรัพย์สินและของมีค่ารวมถึงชีวิต แต่ทว่าเมื่อโทสะเข้ามาครอบงำแล้วก็จะตั้งมั่นอยู่ได้ไม่นานนักก็จะดับไปจากจิตใจ เช่น เมื่อมีความโกรธหรืออาฆาตก็อาจจะทำให้ควบคุมสติและอารมณ์ของตนเองไม่ได้ทำให้เกิดการทำลายทรัพย์สินของมีค่าและร้ายแรงสุดอาจถึงกับชีวิตแต่พอได้ระบายออกแล้วอารมณ์ร้ายก็จะคลายลง ดังข่าวสารที่เห็นอยู่ทั่วไปในปัจจุบันนั่นเอง

๓. ความหลง (โมหะ) นั้น มีโทษมากและคล้ายช้า เป็นไปในลักษณะที่ว่าเมื่อโมหะก่อเกิดขึ้นมาในจิตใจ โทษของมันจะมีมากมายทั้งเกี่ยวเนื่องกับเรื่องทรัพย์สินและของมีค่ารวมถึงชีวิตและที่สำคัญโมหะนั้นเมื่อเข้ามาครอบงำนำทางแล้วก็จะตั้งมั่นอยู่นานกว่าที่จะดับไปจากจิตใจเกี่ยวเนื่องจาก โมหะ (ความหลง) ถือเป็นเชื้อโดยตรงที่ส่งเสริมและเกื้อหนุนโลภะและโทสะนั่นเอง

^{๙๑} ชุ.ชา.อ. (ไทย) ๔/๑๐๘-๑๑๑., ชุ.ชา.อ. (บาลี) ๔/๔๗๒-๔๘๑.

^{๙๒} วิ.ป. (ไทย) ๘/๓๒๓/๔๔๙.

เช่น เมื่อมีความหลง (โมหะ) ที่เชื่อว่า บาป-บุญ คุณ-โทษ ไม่มีจริงก็จะยิ่งทำให้เกิดการกระทำที่ ล่วงล้ำละเมิดศีลธรรมนำไปสู่ความสูญเสียทั้งทรัพย์สินและชีวิตที่เกิดจากการปล้นจี้ ฆ่า ช่มชู้ เป็นต้น

๒.๙ ไตรสิกขาในพระพุทธศาสนา

ไตรสิกขาในฐานะเครื่องมือพัฒนาตน ได้แก่ อธิศีลสิกขา อธิจิตตสิกขา อธิปัญญาสิกขา เรียกโดยย่อว่า ศีล สมาธิ ปัญญา เป็นระบบพื้นฐานสำหรับการฝึกอบรมเพื่อให้เกิดการดำเนินชีวิตที่ดี ตามแนวคิดทางพุทธศาสนา นั้น การพัฒนาตนเป็นการเรียนรู้และการปฏิบัติเพื่อไปสู่ความพอดี หรือ การมีดุลยภาพของชีวิต มีความสัมพันธ์อันกลมกลืนระหว่างการดำเนินชีวิตของบุคคล กับ สภาพแวดล้อมและมุ่งการกระทำตนให้มีความสุขด้วยตนเอง รู้เท่าทันตนเอง เข้าใจตนเองมากกว่า การพึ่งพาอาศัยวัตถุ จึงเป็นแนวทางการพัฒนาชีวิตที่ยั่งยืน ในหลักไตรสิกขาในพระพุทธศาสนานั้น การพัฒนาตนให้เป็นผู้มีคุณภาพ มีคุณธรรมจริยธรรม เพื่อก่อให้เกิดความสงบสุขในระดับปัจเจกและ สังคม โดยใช้หลักไตรสิกขา เนื่องจากไตรสิกขาเป็นระบบและเป็นกระบวนการในการฝึกฝน อบรม ฝึกหัดเพื่อพัฒนาตนพัฒนาคน พระพุทธเจ้าทรงแสดงหลักไตรสิกขาสำหรับเป็นเครื่องมือในการพัฒนา ตน มี^{๙๓} ๓ ด้าน คือ

๑. พัฒนาด้านพฤติกรรม เรียกว่า ศีล หรือ ศีลสิกขา หมายถึงการฝึกความประพฤติสุจริต ทางกาย ทางวาจาและการประกอบอาชีพ ดำรงตนในสังคมแบบสาธุชน เป็นคนดีของสังคม เป็นคนมี ระเบียบ มีวินัย ปฏิบัติหน้าที่ตามปทัสฐานของสังคมสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างดีงาม โดยมีความ รับผิดชอบเกื้อกูลต่อสังคม

๒. พัฒนาด้านจิตใจ เรียกว่า สมาธิ จิตตสิกขา หมายถึงการฝึกจิต สร้างคุณภาพและ สมรรถภาพทางจิตให้เข้มแข็งมั่นคง แน่วแน่ ควบคุมตนเองได้ดี มีสมาธิ มีจิตที่สงบ บริสุทธิ์ ปราศจาก สิ่งที่ทำให้เศร้าหมอง อยู่ในสภาพพร้อมที่จะใช้ปัญญาอย่างลึกซึ้งและตรงตามสัจธรรม

๓. พัฒนา ด้านปัญญา เรียกว่า ปัญญา หรือ จิตตสิกขา หมายถึงการฝึกจิต สร้างคุณภาพ และสมรรถภาพทางจิตให้เข้มแข็งมั่นคง แน่วแน่ ควบคุมตนเองได้ดี มีสมาธิ มีจิตที่สงบ บริสุทธิ์ ปราศจากสิ่งที่ทำให้เศร้าหมอง อยู่ในสภาพพร้อมที่จะใช้ปัญญาอย่างลึกซึ้งและตรงตามสัจธรรม

ทั้งนี้ เพื่อให้บุคคลมีการดำเนินชีวิตไปในวิถีที่ถูกต้องดีงามโดยนำหลักธรรม พระพุทธศาสนา (ไตรสิกขา) มาใช้ หรือประยุกต์ใช้ในการบริหารและพัฒนาตน ตามหลักพุทธธรรม อย่างบูรณาการและส่งเสริมให้เกิดความเจริญงอกงามตามลักษณะแห่งปัญญา ทั้งนี้ก็เพื่อให้บุคคลมี การดำเนินชีวิตไปในวิถีที่ถูกต้องดีงาม โดยนำหลักธรรมพระพุทธศาสนา (ไตรสิกขา) มาใช้ หรือ ประยุกต์ใช้ในการบริหารและพัฒนาตนอย่างบูรณาการ ส่งเสริมให้เกิดความเจริญงอกงามตาม ลักษณะแห่งปัญญา ภาวนา คือ คำนี้ตรงกับคำว่าพัฒนา ซึ่งประกอบด้วย กายภาวนา ศีลภาวนา และ ปัญญาภาวนา เทียบได้กับการพัฒนาทางกาย พัฒนาทางสังคม พัฒนาอารมณ์ และพัฒนาสติปัญญา

^{๙๓} พระศรีคัมภีร์ญาณ,ศ.ดร, (สมจินต์ สมมาปญโญ), บูรณาการพุทธธรรมเพื่อเสริมสร้างพลังบริหาร, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,๒๕๕๙), หน้า ๑๕๔-๑๕๘.

๒.๑๐ สัมมาอาชีวะการเลี้ยงชีพชอบ

สัมมาอาชีวะเป็นหนึ่งในมรรค ๘ หรือ มรรคมืองค์แปด เลี้ยงชีพชอบ^{๙๔} หมายถึง การทำมาหากินด้วยอาชีพที่สุจริต การเว้นมิจฉาอาชีวะ อันได้แก่ การเลี้ยงชีพไม่ชอบ คือการแสวงหาปัจจัยมาบริโภคที่มีชอบ คือการโกงหรือหลอกลวง เว้นการประจบสอพลอ การบีบบังคับขู่เข็ญ และการต่อลากด้วยลาภ หรือการแสวงหาลาภโดยไม่ประกอบด้วยความเพียร สัมมาวายามะ อยากรได้มาง่าย ๆ โดยไม่อาศัยกำลังแห่งสติปัญญาและร่างกาย ข้าโลกจนไม่ชอบธรรม เช่น เบียดเบียนลูกจ้าง และทำลายสิ่งแวดล้อม สังคม เพื่ออยากได้มาก รวมถึงการไม่ประกอบมิจฉาอาชีวะ ๕ ประเภท^{๙๕} ดังนี้

๑. สัตตวณิชชา คือ การขายอาวุธ ได้แก่ อาวุธปืน อาวุธเคมี ระเบิด นิวเคลียร์ อาวุธอื่น ๆ เป็นต้น อาวุธเหล่านี้หากมีเจตนาเพื่อทำร้ายกัน จะก่อให้เกิดการทำลายล้างซึ่งกันและกัน โลกจะไม่เกิดสันติสุข

๒. สัตตวณิชชา หมายถึง การค้าขายมนุษย์ ได้แก่ การค้าขายเด็ก การค้าทาส ตลอดจนการใช้แรงงานเด็กและสตรีอย่างทารุณ รวมถึงการขายตัวหรือขายบริการทางเพศทั้งของตัวเองและผู้อื่น

๓. มังสวณิชชา หมายถึง ค้าขายสัตว์เป็น สำหรับฆ่าเพื่อเป็นอาหารเป็นการส่งเสริมให้ทำผิดศีลข้อที่ ๑ คือการฆ่าสัตว์ตัดชีวิต

๔. มัชชวณิชชา หมายถึง การค้าขายน้ำเมา ตลอดจนการค้าสารเสพติดทุกชนิด รวมถึงการเสพเอง

๕. วิสวณิชชา หมายถึง การค้าขายยาพิษ ซึ่งเป็นอันตรายต่อผู้ใช้ รวมทั้งเป็นอันตรายต่อสัตว์

บรรพชิต (นักบวช) สัมมาอาชีวะ หมายถึง การใช้ชีวิตด้วยการบริโภคปัจจัยสี่ อย่างมีกนน้อย เท่าที่จำเป็น ถ้าเป็นนักบวชที่อยู่ด้วยการขอ ต้องรักษาปัจจัยสี่ของทายกอย่างดี เพื่อให้คุ้มค่าต่อผู้ให้ ไม่เบียดเบียน และไม่เสพสิ่งที่นอกเหนือจากปัจจัยสี่โดยไม่จำเป็นเช่นกามคุณ ๕ เพราะแม้ไม่เสพกามคุณ มนุษย์ก็สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ สัมมาอาชีวะของผู้บวช คือไม่เสพบริโภคเกินจำเป็น เช่น ดูการละเล่น แต่งตัว เป็นต้น

สรุปความว่า สัมมาอาชีวะจัดเป็นการปฏิบัติที่ประกอบด้วย เจตนางดเว้น (วิรตีเจตสิก) เหมือนสัมมาวาจาและสัมมาภังคะ ดังนั้น การหลีกเลี่ยงการหาเลี้ยงชีพที่ผิดจึงจัดเป็นสัมมาอาชีวะ การเจริญสัมมาอาชีวะนี้ทำได้ ๒ วิธี คือ ด้วยการรักษาศีล และด้วยการเจริญวิปัสสนาภาวนา เพื่ออบรมให้วิรตีเจตสิกในองค์มรรคมีการพัฒนาจนสมบูรณ์

๒.๑๑ การบริโภคด้วยปัญญา

จากแนวความคิดภายใต้ปัญญาที่ใช้การพิจารณาโดยแยบคาย โยนิโสมนสิการ เป็นไปในลักษณะของการผสมคลุกเคล้าเป็นเนื้อเดียวกันของความพอประมาณ ความสมเหตุสมผล ความสมดุ

^{๙๔} วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๔/๒๒.

^{๙๕} วิ.ม. (ไทย) ๔/ ๒๕/๔๐.

รวมทั้งยังสามารถเสริมสร้างภูมิคุ้มกันในการบริโภคได้ด้วย ซึ่งหลักการดังกล่าวก็เข้าหลักของ ความพอเพียง ในการบริโภคคือรู้จักบริหารความต้องการให้พอเหมาะกับสภาพและฐานะแต่ก็มีปัญหาตามมาอีกว่า ขอบเขตของความเพียงพออยู่ที่ใด ซึ่งประเด็นดังกล่าวนี้ การบริโภคด้วยปัญญาเกิดได้หลายด้าน หลายรูปแบบ ไม่มีสูตรสำเร็จตายตัว ยืดหยุ่นได้ตามเหตุปัจจัย แต่ละคนต้องนำหลักเกณฑ์ไปพิจารณาปรับใช้ตามความเหมาะสม ให้เหมาะกับเงื่อนไขและสภาวะที่ตนเองกำลังเผชิญอยู่ แต่ในความหมายของการบริโภคด้วยปัญญานั้น ทางพระพุทธศาสนาได้สอนว่า การใช้ชีวิตตามหลักสันโดษ คำว่า สันโดษ หมายถึงความยินดีด้วยของของตนด้วยเรี่ยวแรง และความเพียรด้วยความชอบธรรม ความยินดีด้วยปัจจัย ๔ ตามมีตามได้ ความรู้จักอิม รู้จักพอ แบ่งออกได้เป็น ๓ ประการ^{๙๖} ดังนี้

๑. ยถาลาภสันโดษ ยินดีตามที่ได้ หมายความว่าตนหาสิ่งใดได้มาด้วยความเพียรอันชอบธรรม ก็ยินดีในสิ่งนั้น ไม่ติดใจอยากได้สิ่งอื่น ทั้งไม่เดือดร้อนเพราะสิ่งที่ตนไม่ได้มา และไม่ริษยาคนอื่นเขา

๒. ยถาพลสันโดษ ยินดีตามกำลังคือตนทำเต็มที่ตามศักยภาพที่มีอยู่ และได้มาแค่ไหนก็ยินดีแค่นั้น ไม่ยินดีอยากได้เกินกำลัง

๓. ยถาสารูปสันโดษ ยินดีตามสมควรหมายถึงยินดีตามที่เหมาะสมกับตน ทั้งในแง่ของเพศภาวะ ฐานะทางสังคมและแนวทางการดำเนินชีวิต

ทั้ง ๓ ประการดังกล่าวข้างต้น คือพุทธพจน์ที่ทรงสอนพุทธบริษัท เพื่อนำไปเป็นแนวทางการดำเนินชีวิตให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมทางสังคม โดยมุ่งให้ทุกคนอยู่ได้อย่างมีความสุขตามอัตภาพของแต่ละคน และป้องกันมิให้เกิดความขัดแย้งอันเกิดจากแตกต่างกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งความแตกต่างกันในด้านเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งเป็นที่มาของการแสวงหาในทางมิชอบ เพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งที่ตนเองอยากได้ แต่ไม่มีศักยภาพเพียงพอที่จะแสวงหาด้วยความชอบธรรม จึงเป็นเหตุให้เกิดทุจริตคอร์รัปชันตามมาในทุกชั้นของสังคม มากบ้างน้อยบ้างขึ้นอยู่กับเหตุปัจจัย

๒.๑๒ การสำรวมระวังตนโดยการรักษาศีล

ศีล คือ ข้อปฏิบัติสำหรับควบคุมกาย และวาจาให้ตั้งอยู่ในความดีงาม โดยมีศีล ๕ คือ ปาณาติบาตและสุราเมรัยยะมัชชปะมาทัฏฐานา เป็นต้น เป็นมาตรฐานวางไว้สำหรับกำหนดวัดความประพฤติของมนุษย์ในขั้นความเป็นภิกษุสงฆ์ ที่เรียกว่า มนุษยธรรม คนที่ประพฤติต่ำกว่ามาตรฐานนี้ถือว่า เป็นมนุษย์ไม่สมบูรณ์แบบไม่น่าไว้ใจ ศีล ๕ หมายถึง ข้อปฏิบัติ ๕ ข้อ ที่ควรละเว้นสำหรับควบคุมกาย และวาจาให้ตั้งอยู่ในคุณความดี เป็นความประพฤติพื้นฐานทางสังคม เพราะเป็นเครื่องส่งเสริมคุณความดี การสำรวมอายตนะภายใน คือ^{๙๗} ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ โดยใช้ศีลเป็นเครื่องมือในการควบคุมตน ส่วนนิยามความหมายของศีลนั้น มีหลายลักษณะ^{๙๘} ดังนี้

^{๙๖} อก.เอก. (ไทย) ๒๕/๖๖/๑๔.

^{๙๗} ที.ปา. (ไทย) ๓/๔๖๘/๔๓๐-๔๓๘.

^{๙๘} อมร อำโพรงเรือง, “การศึกษาพฤติกรรมกรรมการรักษาและการล่วงละเมิดศีล ๕ ของพุทธศาสนิกชนกรุงเทพมหานคร” วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๑.

๑. ศิล มีความสำคัญต่อการควบคุมกาย วาจา และใจของคนให้เรียบร้อย สงบร่มเย็น และเป็นสุข

๒. ศิล มีความสำคัญต่อการอยู่ร่วมกันของคนในสังคม หากคนในสังคม กลุ่มคนชาติ ศิล สังคมกลุ่มคนนั้นๆ ก็ไม่น่าอยู่ จะมีปัญหามากมายตามมา

๓. ศิล เป็นระบบการควบคุมและขัดเกลาพฤติกรรมในการดำเนินชีวิต มีผลต่อกิจกรรม พิธีกรรม พฤติกรรม ความเป็นไปของผู้คนในสังคม

๔. ศิล เป็นแนวทางปฏิบัติที่เป็นหัวใจสำคัญต่อการประพฤติปฏิบัติชอบของชาวพุทธตาม คำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เพราะศิลปะ คือ สิ่งที่จะต้องมาก่อนมาอันดับแรกในการศึกษาและ ปฏิบัติธรรมในศาสนาพุทธ คือ เริ่มจาก ศิล สมาธิ ปัญญา ถ้าไม่มีศิลปะก็จะมีสมาธิและจะเกิดปัญญา ไม่ได้

๕. ศิล มีความสำคัญต่อความเป็นมนุษย์ของคน คนกับมนุษย์จะมีความเหมือนกันเพียง ร่างกายแต่จะแตกต่างกันที่มีศิลปะ คนถ้าไม่มีศิลปะก็จะมีแตกต่างจากสัตว์ทั่วไป อาจร้ายกว่าสัตว์ด้วยซ้ำ ศิลจะทำคนให้เป็นมนุษย์ได้ เพราะจะเป็นมนุษย์ได้จะต้องเป็นคนมีศิลปะ ควบคุมกำกับจิตใจตลอดเวลา หลักมนุษยธรรมอันทำให้คนเป็นมนุษย์ก็คือ ศิลนั่นเอง

๒.๑๓ สติสัมปชัญญะ

ธรรมมีอุปการะมาก หมายถึง ธรรมเป็นเครื่องป้องกันไม่ให้เกิดความพลั้งเผลอหรือ ผิดพลาด ได้แก่^{๙๙} (๑) สติ ความระลึกได้ (๒) สัมปชัญญะ ความรู้ตัว สติ หมายถึง ความระลึกได้ ลักษณะของสติ มีความระลึกได้ในเวลาก่อนทำ ก่อนพูด ก่อนคิด เป็นลักษณะหน้าที่ของสติ กำจัด ธรรมที่เป็นข้าศึก คือ ปมาทะ ความเลินเล่อ เป็นหน้าที่ธรรมที่เป็นข้าศึกของสติ คือ ปมาทะ ความ เลินเล่อหรือความพลั้งเผลอ เป็นข้าศึกของสติประเภทของสติ มี ๒ ประเภท คือ (๑) สติขั้นต่ำ เป็นไป ในกิริยาที่ทำ ถ้อยคำที่พูด และเรื่องที่คิด (๒) สติขั้นสูง เป็นไปในสติปัญญา ๔ คือ ความระลึกที่ เป็นไปในกายเวทนา จิต และธรรมเวลาที่ต้องใช้สติ สติควรใช้เวลาก่อนทำ ก่อนพูด ก่อนคิด สัมปชัญญะ หมายถึง ความรู้สึกตัวลักษณะของสัมปชัญญะ มีความรู้สึกตัวในเวลาทำ พูด คิด เป็น ลักษณะหน้าที่ของสัมปชัญญะ กำจัดธรรมที่เป็นข้าศึก คือ อญาณ ความเขลา ความไม่รู้ เป็นหน้าที่ ธรรมที่เป็นข้าศึกของสัมปชัญญะ คือ อญาณะ ความเขลา ความไม่รู้ ประเภทของสัมปชัญญะ มี ๔ ประเภท^{๑๐๐} คือ

๑. สาตถกสัมปชัญญะ ความรู้ตัวในสิ่งที่มีประโยชน์
๒. สัปายสัมปชัญญะ ความรู้ตัวในสิ่งที่พ้อดี
๓. โคจรสัมปชัญญะ ความรู้ตัวในฐานะที่ควรไปและไม่ควรไป
๔. อสัมโมหสัมปชัญญะ ความรู้ตัวในสิ่งนั้น โดยไม่มกมาย เวลาที่ต้องใช้สัมปชัญญะ ควร ใช้ในเวลากำลังทำ กำลังพูด กำลังคิด

^{๙๙} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), โภชนงค์พุทธวิธีเสริมสุขภาพ, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เจริญติมั่นคงการพิมพ์, ๒๕๕๙), หน้า ๔.

^{๑๐๐} สัมมา. (ไทย) ๑๙/๖๘๒/๑๖๓.

ประโยชน์ของสติสัมปชัญญะ คือ เมื่อใช้ให้ถูกต้องตามกาลเวลาแล้ว ย่อมให้ผลดี คือ สติเป็นธรรมกันความพลั้งเผลอ ทำอะไรมักไม่ผิดพลาด ส่วนสัมปชัญญะ เป็นธรรมคอยกำกับจิตใจให้มีความรู้สึกตัวอยู่เสมอ ในขณะที่กำลังทำ กำลังพูด กำลังคิด ไม่ให้ผิดพลาดได้ สติและสัมปชัญญะ ทั้ง ๒ นี้ มีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า พุทฺทการธรรม

๑๒.๑๔ มัตตัญญูตาการรู้จักประมาณตน

คำว่า มัตตัญญูตา แปลว่า รู้ประมาณ ซึ่งในอรรถกถาขยายความเพิ่มเติมไว้ว่า คือ การรู้จักความพอดี พอควร และพอประมาณ ในสมัยพุทธกาล พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสถึงวิธีการฝึกตนเองให้เป็นมัตตัญญูปุคคลไว้^{๑๐๑} ดังนี้

ภิกษุเป็นมัตตัญญูอย่างไร ภิกษุในธรรมวินัยนี้ รู้จักประมาณในการรับ จีวร ปิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริขาร หากภิกษุไม่พึงรู้จักประมาณในการรับจีวร ปิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริขาร เราก็ไม่พึงเรียกว่าเป็นมัตตัญญู แต่เพราะภิกษุรู้จักประมาณในการรับจีวร ปิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริขาร ฉะนั้น เราจึงเรียกว่าเป็นมัตตัญญู ภิกษุเป็นธัมมัญญู อุตถัญญู อุตตัญญู มัตตัญญู ด้วยประการฉะนี้ คำว่า จีวร หมายถึง ผ้า ซึ่งพระภิกษุนำมาใช้สอยด้วยวัตถุประสงค์แตกต่างกันไป เช่น ใช้เป็นผ้าห่ม ที่เรียกว่าไตรจีวร หรือผ้าสำหรับใช้นุ่งอาบน้ำ หรือผ้าที่ใช้รองนั่ง เป็นต้น แต่สำหรับคนทั่ว ๆ ไป จีวรมีความหมายเช่นเดียวกับเสื้อผ้า เครื่องนุ่งห่ม คำว่า ปิณฑบาต หมายถึง อาหาร คำว่า เสนาสนะ มาจากคำ ๒ คำ คือ เสนะ แปลว่า ที่นอน และอา นะ แปลว่า ที่นั่งรวมความแล้วคือที่นอนที่นั่ง ซึ่งในที่นี้หมายถึง กุฏิ วิหาร และเครื่องใช้ที่เกี่ยวกับสถานที่อยู่อาศัย เช่น โต๊ะ เก้าอี้ เป็นต้น คำว่า คิลานปัจจัยเภสัชบริขาร หมายถึง ปัจจัยสำหรับคนไข้ ซึ่งก็คือยารักษาโรค และอุปกรณ์เครื่องใช้ไม่สอย ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการรักษาโรค ทั้ง ๔ อย่างนี้ คือปัจจัย ๔ ที่เรารู้จักกันดี ได้แก่ เครื่องนุ่งห่ม อาหาร ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค ดังนั้น มัตตัญญู จึงหมายถึง ความเป็นผู้รู้จักพอดี พอควร และพอประมาณ ในการรับปัจจัย ๔ และสิ่งที่เนื่องด้วยปัจจัย ๔ เพราะฉะนั้น สิ่งที่พระภิกษุควรศึกษาและฝึกปฏิบัติต่อไปให้ได้ คือ การเป็นมัตตัญญูประมาณในการรับปัจจัย ๔ นั่นเอง

๒.๑๕ สรูป

ความโลภตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาท นั้น ได้จัดระดับของความโลภไว้ ๓ ระดับ คือ (๑) อย่างละเอียดเป็นกิเลสที่นอนเนื่องอยู่ภายในจิตใจบางครั้งอาจรู้สึกว่ามีกิเลสแล้ว แต่เมื่อมีเหตุมากระตุ้นจึงแสดงตัวออกมา (๒) อย่างกลางเป็นกิเลสที่กลุ่มมรุมจิตใจ (๓) อย่างหยาบเป็นอาการของความโลภที่อยากได้สิ่งของ ๆ ผู้อื่นในขั้นที่รุนแรงซึ่งเป็นสาเหตุของการกระทำทุจริตทางกายวาจา ซึ่งสาเหตุของความโลภทำให้ทราบว่าสาเหตุของความโลภด้านปัจจัยภายในมาจากอวิชชาความไม่รู้ โมหะความหลงและชาติโยนิโสมนสิการ ในด้านปัจจัยภายนอก คือ อารมณ์ที่มากระทบและยึดมั่นด้วยอำนาจของต้นเหตุการศึกษาบทบาทของความโลภทำให้ทราบว่า กิเลสประเภทความโลภมีบทบาทในการสร้าง ในด้านความเจริญทางวัตถุทำให้เกิดนวัตกรรมใหม่ ๆ ทางเทคโนโลยีต่าง ๆ และบทบาทใน

^{๑๐๑} ที.ปา. (ไทย) ๓/๓๓๑/๓๓๓.

การทำลาย ย่อมเป็นเหตุทำให้ผู้ที่ถูกอำนาจของความโลภครอบงำจิตใจ ต้องประกับความทุกข์ต่าง ๆ การศึกษาความสัมพันธ์กันระหว่างความโลภตัณหาและอุปาทาน ทำให้ผู้วิจัยทราบว่า ความโลภ ตัณหา และอุปาทาน เป็นกิเลสที่เกิดขึ้นกับจิตต่อเนื่องกัน เช่น ความโลภเพ่งเล็งอยากได้ของของผู้อื่น ตัณหาอยากในอารมณ์อยู่ในขั้นแสวงหา อุปาทานยึดมั่นในอารมณ์ที่แสวงหามา นั้น ความโลภจึงเป็นเหตุให้กระทำความชั่วทั้งปวง

บทที่ ๓

ปัญหาที่เกิดจากความโลภในทรัพย์สินของผู้อื่นในสังคมปัจจุบัน

ในบทที่ ๓ นี้ เกี่ยวกับปัญหาในสังคมไทยปัจจุบันที่กำลังประสบกับปัญหาสังคมต่าง ๆ เช่น อาชญากรรม ปล้นฆ่าการลักทรัพย์ผู้อื่น หลอกหลวง ฉ้อโกง คอร์รัปชัน ปัญหาหายาเสพติด ปัญหาเศรษฐกิจ กล่าวได้ว่าสาเหตุของปัญหาต่าง ๆ ดังกล่าวมานี้ มีสมมุติฐานเริ่มจากปัจเจกบุคคลบ้าง นโยบายของรัฐบ้าง แต่โดยสภาพทั่ว ๆ ไปแล้วปัญหาเหล่านี้จะเริ่มที่ตัวบุคคลเป็นส่วนใหญ่ ทั้งนี้ อาจจะเป็นเพราะว่าการบริหารของรัฐเข้าไม่ถึง หรือได้รับการบริการด้านสวัสดิการจากรัฐไม่เป็นธรรม คนเหล่านี้จึงกลายเป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐ เพราะพฤติกรรมในการปฏิบัติของบุคคลอื่นเกิดจากความโลภ ซึ่งเป็นเหตุให้เกิดความวุ่นวายต่อตนเองและสังคมขึ้น มีหัวข้อต่างๆ คือ (๑) ปัญหาความโลภที่เกิดจากพฤติกรรม (๒) ปัญหาความโลภทางสังคม (๓) ปัญหาความโลภที่เป็นเหตุให้ฆ่าสัตว์ (๔) ปัญหาความโลภที่เป็นเหตุให้ลักทรัพย์ (๕) ปัญหาความโลภที่เป็นเหตุให้ประพฤตินอกใจ (๖) ปัญหาความโลภที่เป็นเหตุให้พุดเท็จ (๗) ปัญหาความโลภที่เป็นเหตุให้เสพของมีนเมา และ (๘) ปัญหาโดยภาพรวมในสังคมปัจจุบัน

๓.๑ ปัญหาความโลภทางสังคม

ความโลภทางสังคม เป็นสภาพที่บุคคลเกี่ยวข้องทางสังคมและมีความต้องการให้สังคมยอมรับมากขึ้น เช่น การอยากมีชื่อเสียง การอยากเป็นคนเด่นคนดัง การซื้อตำแหน่งหน้าที่การงานที่สูงขึ้น ความต้องการเป็นผู้บังคับบัญชาและการอยากเป็นนักการเมือง เป็นต้น ความโลภทางสังคมนี้ หากอยู่ในจุดที่ควบคุมไม่ได้ ย่อมดำเนินไปในลักษณะของความทะเยอทะยานแล้ว มักจะดำเนินไปในทางที่ผิดศีลธรรม และสามารถก่อเหตุร้ายด้วยจิตใจที่มีความโลภ การที่บุคคลมีความโลภเป็นเหตุให้กระทำความผิดศีลข้อที่ ๒ คือ อทินนาทาน ซึ่งทำให้การดำเนินชีวิตมีอันตราย ไม่มีความปลอดภัยในทรัพย์สิน ซึ่งทำให้มีความหวาดกลัว และหวาดระแวงในการอยู่ร่วมกันของคนในสังคม สาเหตุนี้มาจากการไม่ปฏิบัติตามศีลข้อที่ ๒ ถ้าไม่ปฏิบัติตามก็จะทำให้เกิดโลภะ^๑ ซึ่งเป็นเหตุให้เกิดกรรมชั่วหรือเกิดการกระทำชั่ว คือ ความอยากได้ในทางทุจริต ถ้าหากปฏิบัติในศีลข้อที่ ๒ คือ การงดเว้นจากการลักทรัพย์ ความมั่นคงในทรัพย์สินขึ้น คือ สัมมาอาชีวะ^๒ การเลี้ยงชีพชอบ และประกอบอาชีพสุจริต ไม่ประกอบมิจฉาณิชชา^๓ อาชีพซื้อขายต้องห้าม ๕ ประการ คือ การค้าขายศีลตราวุธ การค้าขายสัตว์ (มนุษย์) การค้าขายเนื้อสัตว์ การค้าขายของมีนเมา การค้าขายยาพิษการไม่ค้าขายในสิ่ง

^๑ ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๕๓/๓๗๓., อจ.ตัก. (ไทย) ๒๐/๓๔/๑๘๖.

^๒ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์, หน้า ๓๓๑.

^๓ อจ.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๑๗๗/๒๕๙.

ต้องห้าม ๕ ประการนี้ ก็จะเกิดอโลภะ^๔ ซึ่งเป็นเหตุให้เกิดกรรมดีหรือกระทำดี คือ ความไม่ย่อภาคได้ ดังนั้น การมีความมั่นคงในทรัพย์สิน คือ สัมมาอาชีวะ การเลี้ยงชีพชอบ ประกอบอาชีพสุจริต และอโลภะ ความไม่ย่อภาคของผู้อื่น

บุคคลที่ถูกความโลภที่เป็นกิเลสครอบงำจิตใจอย่างรุนแรงอย่างนี้เรียกว่า คนโลภจริต^๕ คือ มีจิตคิดอยากได้ของคนอื่นมาเป็นของตนในทางทุจริต ความอยากของมวลมนุษย์โดยสรุปก็จำแนกออกเป็น ๒ ลักษณะ ได้แก่ (๑) ความอยากด้านเศรษฐกิจหรือความอยากด้านวัตถุ เช่น อยากมีเงินทองมาก ๆ รถยนต์ที่มีราคาแพง เครื่องรับวิทยุ โทรทัศน์ เครื่องคอมพิวเตอร์ เครื่องสื่อสารสมัยใหม่ เป็นต้น และ (๒) ความอยากทางด้านสังคม เช่น อยากเป็นคนมีชื่อเสียงทางสังคมอยากเป็นนักการเมือง เป็นต้น ความอยากด้วยอำนาจกิเลสนั้นนำไปสู่การดิ้นรนแสวงหาในทางที่ผิดศีลธรรมอันดีงามของสังคม ทำให้ปัญหาต่าง ๆ ติดตามมาไม่มีที่สิ้นสุด^๖ ปัญหาความโลภด้านสังคมจึงเป็นสภาพที่บุคคลเกี่ยวข้องทางสังคมและมีความต้องการให้สังคมยอมรับมากขึ้น เช่น การอยากมีชื่อเสียง การอยากเป็นคนเด่นคนดัง การซื้อตำแหน่งหน้าที่การงานที่สูงขึ้น ความต้องการเป็นผู้บังคับบัญชา และการอยากเป็นนักการเมือง เป็นต้นความโลภทางสังคมนี้ หากอยู่ในจุดที่ควบคุมไม่ได้ย่อมดิ้นรนไปในลักษณะของความทะเยอทะยานแล้ว มักจะดำเนินไปในทางที่ผิดศีลธรรม และสามารถก่อเหตุร้ายด้วยจิตใจที่มีความโลภ

สรุป ความโลภ เป็น อุกุศลมูล แปลว่า รากเหง้าของความชั่วหรืออกุศล มีลักษณะพิเศษเฉพาะตัวกล่าว คือ โน้มโน้มสิ่งที่น่าปรารถนาเข้ามาใส่ตัวเอง เรียกว่า ถมเท่าไรก็ไม่เต็ม ความโลภมีบทบาทสำคัญมาก แต่เป็นบทบาทเชิงลบที่คอยขัดขวางกีดกันให้ห่างจากจริยธรรม และคอยชักนำจิตใจให้ถลาลึกลงไปสู่ความทะเยอทะยานแบบไร้ขีดจำกัด ความโลภจึงกลายเป็นปัญหาที่กักร่อนจิตใจอยู่ตลอดเวลา พระพุทธศาสนาตระหนักถึงความสำคัญข้อนี้ จึงจัดความโลภเป็นปัญหาพื้นฐานของสังคมประการหนึ่งเลยทีเดียว โดยแสดงเอาไว้ในศีล ๕ ข้อที่ ๒ มีข้อความว่า ห้ามมิให้บุคคลจงใจล่วงละเมิดทรัพย์สินของผู้อื่นในลักษณะแห่งการลักขโมย ทุก ๆ ครั้งที่ความโลภแสดงตัวออกมา จะกระทำในสิ่งที่ไม่สมควรทำ เช่น ลักทรัพย์ ฉ้อราษฎร์บังหลวง พระพุทธเจ้าตรัสเรียกความโลภว่าเป็นต้นเค้าแห่งอกุศลธรรมทั้งหลาย เพราะปลุกเร้าให้มนุษย์ทำความชั่วได้ทุกอย่าง ถ้าเป็นความชั่วทางกาย ได้แก่ การฉกชิงวิ่งราว ปล้นฆ่าชิงทรัพย์ คดโกงผู้อื่น ถ้าเป็นความชั่วทางวาจา ได้แก่ พูดเลียบเคียงเพ่งเล็งทรัพย์สินของผู้อื่น ด้วยกลอุบายต่างๆ ซึ่งมีฉ้อโกงมาเป็นอุบายวิธีล่อลวงกระตุ้นความโลภของผู้อื่นก็อยู่ในข่ายนี้วิธีว่านล้อมเหยื่อแบบนี้เรียกว่า อุกุตวาที กล่าวเรื่องไม่จริง อนัตถวาที กล่าวคำไม่มีสาระ อัมมวาที กล่าวคำไม่อิงธรรม ไม่อิงวินัย ไร้ขอบเขต

^๔ ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๕๓/๓๗๓., อัง.ติก. (ไทย) ๒๐/๓๔/๑๘๗.

^๕ พระมหาธีรพล สุขแสง, “การศึกษาคำสอนเรื่องกิเลสในพระพุทธศาสนาเถรวาท”, **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๖), หน้า ๖๘.

^๖ อุทิศ ชาวลิต, “เพื่อความต่าง”, วารสาร พ.ส.ล. ปีที่ ๓๔ (พฤศจิกายน-ธันวาคม) : ๓๑-๓๒.

๓.๒ ปัญหาความโลภที่เกิดจากพฤติกรรม

คำว่า พฤติกรรม หมายถึง กิจกรรมของบุคคลที่เป็นรูปธรรม เช่นการกระทำ การตอบโต้ กับสิ่งแวดล้อม และกิจกรรมภายในจิตใจที่เป็นนามธรรม เช่น ความคิด ความรู้สึก^๗ พฤติกรรมจึงเป็นการกระทำหรืออาการที่แสดงออกทางกล้ามเนื้อ ความคิด และความรู้สึกเพื่อตอบสนองสิ่งเร้า เช่น การกระทำ การตอบโต้กับสิ่งแวดล้อม เป็นต้น พฤติกรรมของมนุษย์ที่เห็นได้ง่าย ก็คือ พฤติกรรมทางกาย และวาจาที่ไม่ดี เช่น การแสดงความเห็นแก่ตัวการหาทุจริตต่าง ๆ และการแสดงวาจาทุจริต เป็นต้น พฤติกรรมที่ไม่ดีเหล่านี้ จำเป็นต้องได้รับการแก้ไขเปลี่ยนแปลง ให้เป็นการกระทำที่ สุจริต และการแสดงวาจาที่สุจริตหรือกล่าวอีกอย่างหนึ่งว่านิสัยชอบทำกรรมชั่วของคนเราจำเป็นต้องได้รับการเปลี่ยนแปลง แก้ไขให้มีนิสัยชอบทำแต่กรรมดีเท่านั้นและ อะไรคือสาเหตุปัจจัยที่ทำให้คนเรามีนิสัยชอบทำแต่กรรมชั่วเหตุปัจจัยสำคัญที่ทำให้คนเราชอบทำกรรมชั่วก็คือ ความคิดผิด ๆ ซึ่งมีสาเหตุเนื่องมาจากความเห็นผิดอีกต่อหนึ่ง ความเห็นผิดนี้มีศัพท์ทางธรรมว่า มิจฉาทิฎฐิ ความเห็นผิดนี้เกิดจากจิตใจ ที่ตกอยู่ในอำนาจของกิเลส ๓ ตระกูล คือ โลภะ โทสะ โมหะ บุคคลใดก็ตามที่มีความเห็นเป็น มิจฉาทิฎฐิย่อมจะก่อแต่ความชั่วเป็นนิสัยสันดาน พฤติกรรมเช่นนี้ นอกจากจะนำความทุกข์ ความเดือดร้อน มาสู่ตัวบุคคลผู้ก่อกรรมชั่วเองและสังคมโดยรวมในโลกนี้แล้วบุคคลผู้นั้นยังต้องไปรับโทษทัณฑ์อย่างสุดแสนสาหัส อีกนานแสนนานในโลกหน้าอีกด้วย^๘

กัญญา สุวรรณแสง ได้ให้ความหมายของ “พฤติกรรม”(Behavior) ไว้ว่า พฤติกรรม คือ กริยา อาการ บทบาท ลีลา ท่าทาง การประพฤติปฏิบัติ การกระทำที่แสดงออกให้ปรากฏสัมผัสผัสได้ ด้วยประสาทสัมผัสทางใดทางหนึ่ง ใน ๕ ทวาร คือโสตสัมผัส จักขุสัมผัส ชิวหาสัมผัส ฆานสัมผัส และทางผิวหนัง หรือมีฉะนั้นก็สามารถวัดได้ด้วยเครื่องมือ^๙

สรุปได้ว่า พฤติกรรม คือ การกระทำต่างๆ ของมนุษย์ที่ปรากฏออกมาทางทวารทั้ง ๓ คือ กาย วาจา และใจ อันเกิดจากการปฏิภิกิริยาทางระบบต่างๆ ในร่างกาย คือ สมอง ระบบกล้ามเนื้อ และระบบต่อมต่างๆ รวมทั้งอารมณ์จิตใจที่เกิดจากสิ่งเร้า และสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ จึงทำให้เกิดเป็น พฤติกรรม

การแสวงหาในทางที่ผิดศีลธรรมในที่สุด มนุษย์ทุกคนล้วนมีความต้องการด้านปัจจัยสี่ คือ อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรคด้วยกันทั้งสิ้น นอกจากนี้ความต้องการของมนุษย์บางคนในสังคมไม่ว่า จะอยู่ในฐานะใด ๆ ก็ตาม คือ ต้องการ กิน กาม เกียรติเช่นกัน เมื่อต้องการแล้วไม่ได้ดังที่ต้องการย่อมทำให้จิตใจกระสับกระส่ายด้วยอำนาจของความโลภซึ่งเป็นมโนทุจริต หมายความว่า ทุจริตทางใจ ตามหลักพระพุทธศาสนาแบ่งออกเป็น ๓ ประการ^{๑๐} คือ

๑. คิดโลภอยากได้ของคนอื่น หรือของที่ไม่ควรจะได้

^๗ เมธาวี อุดมธรรมานุภาพ และคณะ, พฤติกรรมมนุษย์กับการพัฒนาตน, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต, ๒๕๔๙), หน้า ๑.

^๘ พระภิกษุวิริยคุณ (เผด็จ ทตตชิว), คัมภีร์ปฏิรูปมนุษย์, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์บริษัทรุ่งศิลป์การพิมพ์ จำกัด , ๒๕๔๗), หน้า ๑๖๔-๑๖๕.

^๙ รศ. ดร. กัญญา สุวรรณแสง, จิตวิทยาทั่วไป, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : อักษรพิทยา, ๒๕๔๒), หน้า ๙๒.

^{๑๐} อภิ.วิ. (บาลี) ๓๕/๙๑๓/๔๔๔., อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๙๑๓/๕๗๑.

๒. คิดอาฆาตปองร้ายผู้อื่น

๓. คิดเห็นผิดจากทำนองคลองธรรม

มองในแง่ของจิตนิยม คือ ความหมกมุ่นพัวพันในทรัพย์สินของตน เฝ้าพิทักษ์รักษาเอาใจจดจ่อจนกลายเป็นเครื่องกังวล หรือไปไหนไม่ได้ มีความตระหนี่เหนียวแน่นอย่างยิ่ง อาการอย่างนี้ก็จัดว่าเป็นความโลภอย่างละเอียดเหมือนกัน ต้องแก้ด้วยการพิจารณาเนื่อง ๆ ถึงโทษของการหวงแหนว่าเป็นสนิมของใจ ทำตนให้ตกเป็นทาสของสิ่งที่มี ก็จะลดอาการความโลภชนิดนี้ลงได้บ้างบุคคลที่มีความโลภไม่รู้ประมาณในการแสวงหา และอยากได้จนเกินความจำเป็นก็จัดว่าเป็นความโลภอย่างกลางเช่นกัน “ตามทฤษฎีวิเคราะห์ความโลภในระดับนี้จะปรากฏขึ้นในจิตสำนึกหรือก่อนจิตสำนึก”^{๑๑} “ความโลภอยากได้ของผู้อื่นในทางที่ไม่ชอบธรรมจนต้องโกงหรือแย่งชิงเขาเป็นต้นก็จัดอยู่ในประเภทของความโลภอย่างหยาบ”^{๑๒}

อนึ่ง เมื่อมองในแง่บริโภคนิยมทำให้วิเคราะห์ได้ในมิติของกาม ๒ อย่าง คือ “กิเลสกาม หมายถึง กิเลสเป็นเหตุใคร่ ซึ่งเป็นเจตสิกที่เศร้าหมองชักใจให้อยากได้ ได้แก่ ราคะ โลภะ อิจฉา (ความอยากได้)”^{๑๓} “และวัตถุกาม หมายถึง วัตถุที่น่าใคร่ ได้แก่ รูป เสียง กลิ่น รสสัมผัส”^{๑๔}

กิเลสกาม คือ กิเลสสายโลภะที่มีอยู่ภายในจิตใบบุคคล ที่ทำให้บุคคลมีความพอใจยินดีรักใคร่ปรารถนา ไขว่คว้าต้องการจะได้สิ่งต่าง ๆ ที่เป็นวัตถุกามหรือผัสตอันน่าใคร่เนื่องจากโลกของเราเป็นโลกแห่งสัมผัส สิ่งที่ใจของบุคคลมีความใคร่ ความพอใจยินดี ซึ่งได้แก่ สิ่งที่เป็นรูป เสียง กลิ่น รส เย็น ร้อน อ่อน แข็ง ที่ใจไปกำหนดว่า รูปสวยเสียงไพเราะ กลิ่นหอม รสอร่อย สิ่งนั้นน่าจับต้อง ความพอใจ ความยินดี ความต้องการ ความกำหนด ความโลภ ในสิ่งนั้นก็บังเกิดขึ้น

กิเลสกามกับวัตถุกามจึงมีความเกี่ยวเนื่องกัน ถ้ามีเพียงอย่างหนึ่ง อีกอย่างหนึ่งไม่มีความเปลี่ยนแปลงภายในจิตใจคนก็เกิดขึ้นไม่ได้ เช่น มีวัตถุสิ่งของอยู่ แต่บุคคลไม่ได้กำหนดหรือสร้างเงื่อนไขว่าสิ่งนั้นเป็นของมีค่า ความพอใจยินดีในสิ่งนั้นก็ไม่เกิดขึ้น^{๑๕} จิตของบุคคลที่ประกอบกับกิเลส นั้นจึง “อุปมาเหมือนชิ้นเนื้อปลา เวลาถูกแมลงวันหยอดไข่ก็พร้อมที่แพร่เชื้อเป็นหนอนหรือเปื่อยเน่าไป แต่ว่าไข่ของแมลงวันนั้นไม่เชื่อว่าจะหยอดในอะไรแล้วต้องเป็นหนอนทุกคราวไป ถ้าหากว่าไปหยอดไข่อยู่ในหินไม้เป็นต้น ไม่มีเชื้อเน่าอยู่จะหยอดอย่างไรไข่เหล่านั้นก็ตายหมด วัตถุกามจึงเปรียบเหมือนไข่แมลงวัน กิเลสนั้นเปรียบเหมือนเชื้อเน่าที่อยู่ในปลา”^{๑๖}

ดังนั้น วัตถุกาม คือ รูป (สิ่งที่ถูกสร้างขึ้น เช่น โทรทัศน์ เครื่องคอมพิวเตอร์ เครื่องสื่อสารสมัยใหม่ เครื่องเล่นเพื่อความสนุกสนานนานาชนิด) เสียง กลิ่น รส สัมผัส (โผฏฐัพพะ)หรือ (เรียกอีก

^{๑๑} จำลอง ดิษยวณิช, **จิตวิทยาของความดับทุกข์**, (เชียงใหม่ : กลางเวียง การพิมพ์, ๒๕๔๔), หน้า ๕๘-๕๙

^{๑๒} วศิณ อินทสระ, **พุทธจริยศาสตร์**, หน้า ๑๐๖.

^{๑๓} พระธรรมปฎก (ป.อ.ปยุตโต), **พจนานุกรมพุทธศาสนา ฉบับประมวลศัพท์**, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๑๘.

^{๑๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๖๘.

^{๑๕} พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ จิตถาโณ), **ธรรมปริทรรศน์ ๒**, (อธิบายธรรมวิภาคปริเฉทที่ ๒), หน้า ๑๓.

^{๑๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๔,๑๙.

อย่างหนึ่งว่า กามคุณ แปลว่า กลุ่มสิ่งของที่บุคคลไปกำหนดว่า นำใคร่นำปรารถนา นำพอใจ) เป็นของมีอยู่โดยธรรมชาติตามธรรมดาสิ่งเหล่านี้จะสร้างความเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้นแก่ใจบุคคลหรือไม่ก็ขึ้นอยู่กับบุคคลเหล่านั้นมีกิเลสอยู่ภายในจิตใจหรือไม่ สำหรับปุถุชนแล้ว มีความยินดี มีความพอใจ มีความกำหนดรักใคร่ในอารมณ์ต่าง ๆ เมื่อเห็น รูป หรือเสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะมากกระทบ ถ้ากำหนดว่าดี กิเลสสายโลภะ คือ ความโลภอยากได้ก็เกิดขึ้น ถ้ากำหนดว่าไม่ดีกิเลสสายโทสะก็จะบังเกิดขึ้นครอบงำจิตใจบุคคล

การปฏิบัติในทางพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าจึงทรงมุ่งเน้นไปที่การบรรเทากิเลสคือกลุ่มกิเลสกาม ไม่ได้มุ่งไปแก้ที่ฝ่ายวัตถุกาม เพราะวัตถุกามเป็นผลผลิตของธรรมชาติ เป็นเพียงกำหนดรู้ไว้เท่านั้น ไม่ควรสร้างเงื่อนไขว่าเป็นสิ่งที่ตนจะต้องได้มาครอบครองไว้^{๑๗}

สรุปความได้ว่า ปัญหาความโลภเกิดจากพฤติกรรม ที่มีสภาพจิตนั้นมีความอยาก ทั้งอยากได้ อยากมีทรัพย์สิน บุคคลจึงไม่ควรโลภจัดและไม่ควรสะสมทรัพย์สินไว้เกินความจำเป็นเพราะว่าถ้าเราเป็นคนที่มีความสามารถมาก ก็จะมีโอกาสสะสมทรัพย์สินไว้เป็นส่วนตัวได้มากจนเกินความจำเป็น คนที่มีความสามารถน้อยด้วยปัญญา ก็จะขาดแคลนลำบากในการแสวงหาทรัพย์สินมาเลี้ยงชีพ ทรัพยากรธรรมชาติต่าง ๆ ก็จะตกอยู่เฉพาะในมือของผู้มีอำนาจทางการเงิน ทรัพยากรธรรมชาติในโลกนี้น่าจะเพียงพอเลี้ยงชาวโลกได้อีกนาน ถ้าชาวโลกช่วยกันละความละโมภโลภมากลงเสียบ้างดังที่ท่านมหาตมคานธีกล่าวว่า “ทรัพยากรธรรมชาติมีเพียงพอสำหรับทุกคนในโลก แต่ไม่พอเพียงสำหรับคนโลกเพียงคนเดียว”^{๑๘} เมื่อเป็นอย่างนี้ สภาพปัญหาสังคมก็จะออกมาในลักษณะที่ว่าคนที่มั่งมีก็มีมากขึ้น คนที่ยากจนก็ขาดแคลนเกินไปทำให้ประเทศชาติพัฒนาได้ช้า

ปัญหาความโลภในสังคมปัจจุบัน

ปัญหาที่เกิดขึ้นจากความโลภในสังคมปัจจุบัน นั้น มีหลายสาเหตุ ซึ่งพอสรุปได้ ๕ ด้านด้วยกัน ดังนี้

๓.๓ ปัญหาความโลภที่เป็นเหตุให้ฆ่าสัตว์

การปฏิบัติในศีล ๕ เป็นตัวชี้วัดความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ถ้าหากประพฤติผิดศีล ๕ ก็จะทำให้คุณค่าความเป็นมนุษย์ลดลง วินัยพื้นฐานของสังคมนมนุษย์ คือ ข้อปฏิบัติในการไม่เบียดเบียนกัน หรือเรียกง่าย ๆ ว่า ศีล ๕ การรักษากายและวาจา ให้เรียบร้อย มี ๕ ประการ^{๑๙} คือ (๑) เว้นจากการทำร้ายร่างกายทำลายชีวิต (๒) เว้นจากการละเมิดกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินของผู้อื่น (๓) เว้นจากการประพฤติดิตทางเพศและการละเมิดต่อคู่ครองผู้อื่น (๔) เว้นจากการพูดเท็จหลอกลวง (๕) เว้นจากการเสพสุรายาเมาสิ่งเสพติดที่ทำลายสติสัมปชัญญะ ศีล ๕ เป็นเหตุให้เกิดความโลภ มีรายละเอียด ดังนี้

^{๑๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๕.

^{๑๘} วติน อินทสระ, **พุทธจริยศาสตร์**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมดา, ๒๕๔๙), หน้า ๑๐๗.

^{๑๙} อภ.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๑๗๑/๑๙๒.

ศีลข้อที่ ๑ ปาณาติปาตา เวรมณี เจตนาจเวนจากการฆ่าสัตว์^{๒๐} หรือเว้นจากการทำร้ายร่างกายทำลายชีวิต^{๒๑} คือ เว้นจากการฆ่าหรือเบียดเบียนชีวิตมนุษย์และสัตว์ทั้งหลายให้ถึงตายและได้รับความเดือดร้อน แต่ในสังคมไทยปัจจุบันมีการฆ่าและเบียดเบียนทั้งมนุษย์และสัตว์ดังที่เราเห็นเป็นข่าว พระพุทธเจ้าทรงตรัสเรื่องศีลข้อที่ ๑ ไว้มีใจความว่า คนรักชีวิตของตนและสะดุ้งกลัวความตาย สัตว์อื่นก็รักชีวิตตนและสะดุ้งกลัวความตายเช่นกัน ดังนั้น จึงไม่ควรฆ่าเองและไม่ควรใช้ให้คนอื่นฆ่า คนรักสุขเกลียดทุกข์ สัตว์ก็รักสุขเกลียดทุกข์เช่นกัน ไม่ควรสร้างความสุขให้แก่ตนด้วยการก่อความทุกข์ให้แก่คนอื่น ในหลักพุทธภาษิตที่กล่าวมานี้จะเห็นได้ว่า พระพุทธองค์ทรงบัญญัติศีลข้อที่ ๑ ด้วยหลักยุติธรรมและหลักเมตตากรุณา ในหลักยุติธรรมจะคุ้มครองชีวิตของมนุษย์และสัตว์ทั้งหลาย มิใช่บัญญัติด้วยความลำเอียงเข้าข้างมนุษย์ว่า มนุษย์ควรจะฆ่าสัตว์ดิรัจฉานกินได้ตามใจชอบ ความยุติธรรมจะคุ้มครองชีวิตโดยเสมอภาพกันหมดไม่เรียกว่ามนุษย์หรือสัตว์ แต่มนุษย์มีปกตินิสัยเข้าข้างตนเอง เพราะอำนาจความโลภ ความโกรธ และความหลง ดังนั้น พระพุทธองค์จึงทรงบัญญัติศีลข้อที่ ๑ ขึ้น เพื่อให้มีสัมมากรรมันตะ เว้นจากการเบียดเบียนฆ่ากัน และเพื่อรับรองความมีสิทธิในชีวิตของแต่ละคน^{๒๒}

๓.๓.๑ แนวทางป้องกันการไม่ฆ่าสัตว์

แนวทางป้องกันการไม่ฆ่าสัตว์ (มนุษย์) จะทำให้เกิดประโยชน์มากกว่าการฆ่าสัตว์และการกระทำความรุนแรงเพียงอย่างเดียว เป็นการยุติการใช้ความรุนแรงมาสู่การจัดโครงสร้างหรือกฎระเบียบใหม่ ที่จะไม่ให้ใช้ความรุนแรงในอนาคต ซึ่งจะทำให้คน สัตว์และสิ่งแวดล้อมมีความสงบสุขอย่างยั่งยืน “ความเมตตาเป็นแนวคิดเชิงบวก คิดว่าสัตว์มีสิทธิ์จะไม่ถูกทำลายชีวิต รัฐออกกฎหมายห้ามเบียดเบียนสัตว์ก็เป็นสิ่งที่ไม่ทำโดยอัตโนมัติ นอกจากนั้นยังช่วยเหลือเกื้อกูลแก่สัตว์” ทำให้เกิดสันติภาพเชิงบวกทางกายภาพ ได้แก่ การไม่กระทำความรุนแรงทางอ้อม ทั้งไม่ทำด้วยตนเองและไม่ใช้ให้ผู้อื่นกระทำ ไม่มีส่วนผลักดันหรือส่งเสริมให้มีการฆ่า ไม่วางแผนให้คนอื่นฆ่า ไม่ชี้เบาะแสหรือชี้ตัวให้คนอื่นลงมือฆ่า ไม่ให้การสนับสนุนหรือให้ทุนเพื่อให้เกิดการฆ่า หลีกเลี่ยงการสนับสนุนให้มีการเผชิญหน้าอย่างรุนแรง มีส่วนในการกำหนดนโยบายหรือโครงสร้างที่ไม่เอื้อต่อการใช้ความรุนแรง หลีกเลี่ยงการผลิตสินค้าและบริการหรือให้ทุนสนับสนุนผลิตภัณฑ์ที่ส่งเสริมความรุนแรง เช่น “โรงงานสร้างอาวุธหรือเครื่องมือเพื่อทำลายชีวิต” ไม่สนับสนุนทุนวิจัยในการคิดค้นอาวุธแบบใหม่ การยุยงให้คนแตกสามัคคี สื่อยั่วยุให้เกิดความรุนแรง ไม่ว่าจะเป็นความรุนแรงด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง รวมไปถึงความรุนแรงทางเพศ ผู้มีส่วนในการกระตุ้นให้เกิดค่านิยมของความรุนแรง (การแพร่ค่านิยมแห่งความรุนแรง) การประกอบอาชีพหรือส่งเสริมอาชีพที่มีลักษณะรุนแรง เช่น อาชีพนักฆ่า อาชีพล่าสัตว์หรือผู้มีอาชีพล่าสัตว์ ผู้ผลิตยาพิษ ผลิตและแพร่เชื้อโรคเพื่อหวังขายยาฆ่าเชื้อโรค แพทย์ที่เลี้ยงไข้ผู้ป่วย รวมถึงนักการเมืองที่มีอัตลักษณ์รุนแรง ทำให้เกิดการเลียนแบบผู้เป็นเจ้าของสถานที่ส่งเสริมความรุนแรง ซึ่งเป็นปัจจัยเอื้อต่อการใช้ความรุนแรง เช่น โรงฆ่าสัตว์

^{๒๐} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๑๕/๓๐๒-๓๐๓.

^{๒๑} อง.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๑๗๑/๑๙๒.

^{๒๒} พระอธิการกิตติ ยุตติโร (ที่รักษา), “การประยุกต์ศีล ๕ เพื่อสร้างความมั่นคงในชีวิตของชุมชนสาธะถิ”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙), หน้า ๖๖.

การให้ที่พักพิงแก่ผู้ใช้ความรุนแรง การบริโภคสินค้าที่ส่งเสริมความรุนแรง เช่น การซื้ออาวุธ อุปกรณ์ที่ใช้ในการฆาตกรรม และยาพิษ การส่งเสริมกีฬาหรือการเล่นที่รุนแรง เช่น โปรมอเตอร์หรือประธานจัดการแข่งขันชกมวย กีฬาชนไก่ กีฬาชนควาย^{๒๓} เป็นต้น

ดังนั้น ศิลข้อ ๑ นี้ มีเจตนารมณ์เพื่อให้ตระหนักถึงคุณค่าของสิ่งมีชีวิตและสิ่งแวดลอมแล้วไม่ทำให้เกิดความรุนแรงทางกายภาพ ไม่กระทำด้วยตนเองหรือมีส่วนให้ผู้อื่นกระทำ รวมทั้งมีส่วนรู้ว่าการกระทำนั้นมีผลให้เกิดความรุนแรงแต่ไม่ขัดขวาง ศิลข้อนี้ไม่ได้หมายถึงการฆ่าให้ตายเท่านั้น ยังรวมไปถึงการกระทำรุนแรงและการเบียดเบียนต่อมนุษย์ สัตว์ ธรรมชาติที่มีความยึดโยงอยู่กับมนุษย์ เช่น การปล่อยของเสียขึ้นไปบนชั้นบรรยากาศ ทำให้เกิดภาวะเรือนกระจก ส่งผลให้เกิดภาวะโลกร้อน ส่งผลให้ทรัพยากรธรรมชาติและฤดูกาลเปลี่ยนแปลง ทำให้เกิดผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์และสัตว์ด้วย นอกจากนี้แล้วยังเห็นว่าการหยุดทำร้ายหรือหยุดการใช้ความรุนแรง นำไปสู่แนวทางป้องกันการใช้ความรุนแรงในอนาคต

๓.๔ ปัญหาความโลภที่เป็นเหตุให้ลักทรัพย์

ศิลปข้อที่ ๒ อทินนาทานา เวรมณี เจตนาจวันจากการลักทรัพย์^{๒๔} แต่ในสังคมไทยปัจจุบันมีการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของไม่อนุญาตให้หรือไม่เต็มใจยกให้โดยใช้เวลาที่เจ้าของเปลอ หรือใช้อำนาจอย่างใดอย่างหนึ่งบีบบังคับเอา พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติศิลปข้อที่ ๒ ขึ้น เมื่อพิจารณาดูก็จะเห็นได้ว่า พระพุทธองค์ทรงบัญญัติขึ้นโดยอาศัยหลักความยุติธรรมและเมตตากรุณาเช่นเดียวกับศิลปข้อที่ ๑ ทุกคนต่างก็มีทรัพย์สินด้วยกันทั้งนั้น แต่จะมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับแต่ละบุคคล เมื่อตนมีทรัพย์สินก็ไม่อยากให้ใครมาลักขโมยแย่งชิงไป การไม่ลักทรัพย์กันจึงเป็นความยุติธรรม เพราะเป็นการละเว้นความลำเอียงเห็นแก่ตัว ซึ่งคนจะอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างสงบสุขต้องไม่เบียดเบียนกัน ในทางต่าง ๆ เช่น ในข้อนี้คือการไม่เบียดเบียนทรัพย์สินกัน แต่มนุษย์มีปกตินิสัยเข้าข้างตนเอง เพราะอำนาจความโลภ ความโกรธ และความหลงก็เลยลักทรัพย์กัน ถ้าไม่ลักทรัพย์ก็จะเกิดเมตตากรุณาซึ่งกันและกัน ศิลในข้อนี้จึงเป็นไปตามความปกติของผู้ที่มีเมตตากรุณาต่อกัน เปรียบเหมือนมารดาและบิดาผู้มีเมตตากรุณาต่อบุตรธิดาของตน ซึ่งอาศัยหลักความเมตตากรุณานี้ พระพุทธองค์จึงทรงบัญญัติศิลปข้อที่ ๒ ขึ้น เพื่อให้มีสัมมาอาชีวะ การเลี้ยงชีพในทางสุจริตถูกต้อง และเพื่อรับรองความเป็นกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินของคนอื่น จึงห้ามไม่ให้ลักทรัพย์ของผู้อื่น ทรงสอนให้ประกอบอาชีพสุจริตแสวงหาทรัพย์ในทางที่ชอบ^{๒๕}

๓.๔.๑ แนวทางป้องกันการลักทรัพย์

แนวทางป้องกันการลักทรัพย์ คือ จะทำให้เกิดประโยชน์มากกว่าการลักทรัพย์ ในการงดเว้นจากการล่วงละเมิดโดยตรงอันเป็นพฤติกรรมที่แสดงออกซึ่งหน้าและทำด้วยตัวเอง ไม่ว่าจะ

^{๒๓} พระวิมาน คมภีรปัญญา (ตริกมล), “การศึกษาวิเคราะห์ศิลป ๕ ในฐานะเป็นรากฐานของสันติภาพ”, *ปริญญาภิพนธ์พุทธศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต*. (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ๒๔๕-๒๔๖.

^{๒๔} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๑๕/๓๐๒-๓๐๓.

^{๒๕} พระอธิการกิตติ ยุตติธโร (ทีรักษา), “การประยุกต์ศิลป ๕ เพื่อสร้างความมั่นคงในชีวิตของชุมชนสาระถิ”, หน้า ๖๘.

การเว้นจากพฤติกรรมโกง การลักขโมย การกรรโชกเพื่อให้คนอื่นกลัวแล้วเรียกเอาทรัพย์สิน การปล้นด้วยอาวุธหรือปล้นด้วยอำนาจคุกคาม การต่อสู้หรือตีกันกว่าเป็นทรัพย์สินของตน เช่น การต่อสู้เอาเขตแดนในพื้นที่คนอื่น การหลอกลวงและการปลอมแปลง เช่น ปลอมแปลงสัญญาว่าจ้าง หรือปลอมแปลงทรัพย์สินทางปัญญาที่เป็นกรรมสิทธิ์ของบุคคลอื่น การสับเปลี่ยนสินค้า การยกยอกทรัพย์สินคนอื่นมาเป็นของตน การอำพรางปิดบังให้คนอื่นหลงเข้าใจผิดแล้วหาวิธียกยอกหรือปลอมแปลง การผลาญทรัพย์สินของคนอื่นทั้งในลักษณะของการเอามาใช้อย่างฟุ่มเฟือย หรือการทำให้ทรัพย์สินเสียหาย เช่น การเผาบ้านเรือน การขุดหน้าดินออกไปจนทำให้พื้นที่เสียหายขายไม่ได้ราคา การกู้เงินแล้วไม่ส่งคืนตามกำหนด การปล่อยเงินกู้นอกระบบและเก็บดอกเบี้ยไม่เป็นธรรม การขายสินค้าที่ด้อยคุณภาพ การเก็บส่วยจากผู้ประกอบการ การโจรกรรมข้อมูลหรือความลับของบริษัท องค์กร หรือหน่วยงาน ด้วยอาการขโมย การลักลอบหรือข่มขู่คุกคาม การกักตุนสินค้าเอาไว้เก็งกำไรเมื่อสังคมเดือดร้อนหรือมีภัยพิบัติ การฉกชิงวิ่งราว การล่อลวง การโกงตาชั่ง เลี้ยงชีพหรือประกอบอาชีพโดยไม่ชอบ การปกปิดหรือคบคนอื่นเพื่อหวังเอาทรัพย์สิน การรับสินบนหรือรับสินจ้างให้ตนกระทำความผิดหน้าที่ เป็นต้น การไม่สนับสนุนหรือสร้างปัจจัยเอื้อ และเงื่อนไขเพื่อให้เกิดการล่วงละเมิดศีลข้อนี้ การไม่สนับสนุนให้คนอื่นทำผิด เช่น ผู้มีบทบาทในการกำหนดนโยบายสาธารณะที่เป็นธรรม การป้องกันการฮั้วประมูล การไม่ปล่อยข่าวลวงเพื่อเก็งกำไรในตลาดหลักทรัพย์ ไม่ตกแต่งบัญชีเพื่อปกปิดความผิดหรือความไม่โปร่งใส การไม่โยกย้ายถ่ายโอนทรัพย์สินเพื่อหลีกเลี่ยงภาษี การใช้สาธารณะสมบัติด้วยความไม่เป็นธรรม การไม่เอาไรต์เอาเปรียบเชิงธุรกิจ การไม่ค้ากำไรเกินควร รวมไปถึงการไม่ทำลายทรัพย์สินของผู้อื่นให้เกิดความเสียหาย (ทั้งสังหาริมทรัพย์ และอสังหาริมทรัพย์) ป้องกันการลักลอบซื้อขายหรือสนับสนุนสินค้าและบริการหนีภาษี การเอาทรัพย์สินสาธารณะมาเป็นของตน ความไม่รับผิดชอบต่อความเสียหายหรือผลกระทบจากการประกอบธุรกิจ การไม่ล่วงละเมิดทรัพย์สินทางปัญญา การไม่ปล่อยเงินกู้หรือให้ทุนกับธุรกิจผิดกฎหมาย ความอยุติธรรมทางเศรษฐกิจ โดยการกระจายรายได้อย่างไม่เป็นธรรม รวมไปถึงป้องกันการทุจริตหรือคอร์รัปชันเชิงนโยบาย^{๒๖} เป็นต้น

ดังนั้น ศีลข้อ ๒ นี้ มีเจตนารมณ์ไม่ใช่แค่การลักขโมยเท่านั้น แต่รวมไปถึงพฤติกรรมทุจริตทุกประเภท ทั้งทุจริตต่อบุคคล ต่อสังคม ต่อทรัพย์สินหรือระบบเศรษฐกิจ ต่อการเมือง ธรรมชาติ และทุจริตต่อหน้าที่ รวมไปถึงปัจจัยเกื้อหนุนต่อการดำรงชีวิต เช่น อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค รวมไปถึงการทุจริตต่อมโนธรรมสำนึกด้วย นอกจากจะเป็นทรัพย์สินส่วนบุคคลแล้วยังรวมไปถึงทรัพย์สินส่วนรวมที่เป็นสาธารณะด้วย ทรัพย์สินที่เป็นส่วนธรรมชาติที่คนทั้งชาติเป็นเจ้าของร่วมกัน และทรัพย์สินของต่างชาติด้วย จึงไม่ก่อให้เกิดความขัดแย้งรุนแรงที่เกิดจากทรัพย์สิน อาชีพ และเศรษฐกิจ ศีลข้อนี้ยังเป็นปัจจัยส่งเสริมให้มนุษย์แบ่งปัน ช่วยเหลือเอื้อเฟื้อผู้ทุกข์ยาก และส่งเสริมให้เกิดการสุจริต ดำเนินชีวิตด้วยการรักษาศีลให้บริสุทธิ์ คือ กายสุจริต วาจาสุจริต และมโนสุจริต

^{๒๖} พระวิมาน คมภีรปัญญา (ตรีภม), “การศึกษาวิเคราะห์ศีล ๕ ในฐานะเป็นรากฐานของสันติภาพ”, หน้า ๒๔๘-๒๔๙.

๓.๔.๒ ทรัพย์มี ๒ ประเภท

ทรัพย์ในทางโลก นั้น มีอยู่ ๒ ประเภท^{๒๗} คือ สวิญญานกทรัพย์คือทรัพย์ที่มีวิญญานครอง หรือที่เราเรียกว่าทรัพย์เป็น เคลื่อนไหวได้ เช่น มนุษย์ ช้าง ม้า วัว ควาย เป็นต้น และอวิญญานกทรัพย์ คือทรัพย์ที่ไม่มีวิญญานครอง หรือทรัพย์ตาย เช่น แก้วแหวนเงินทอง เพชรนิลจินดา เป็นต้นบุคคลที่กระทำการลักทรัพย์ที่มีเจ้าของหรือของที่เจ้าของเขาไม่อนุญาต ทางโลกย่อมมีความผิดได้รับโทษคดีอาญาตามกฎหมายตามราคาทรัพย์สิน ทั้งทรัพย์ที่มีวิญญานครองหรือเรียกว่า สวิญญานกทรัพย์ และทรัพย์ที่ไม่มีวิญญานครองเรียกว่าอวิญญานกทรัพย์ จะใช้วิธีการ กลอุบาย เล่ห์เหลี่ยมต่างๆ ก็ถือว่าเป็นการประพฤติดิดในทรัพย์สินผู้อื่น ต้องถูกดำเนินคดีตามประมวลกฎหมายอาญา ส่วนความผิดในทางธรรม นั้น มีความผิดศีลข้อที่ ๒ คือ^{๒๘} อทินนาทานา ผู้กระทำอทินนาทาน ย่อมมีโทษมากตามกฎหมายแห่งกรรม เช่น ย่อมมีโอกาสจะถูกจับได้ แล้วถูกฟ้องร้อง มีโทษตามกฎหมาย อาจถูกริบทรัพย์เข้าเป็นพินัยหลวง เมื่อตายลง บาปอกุศลย่อมเป็นชนกกรรมนำไปเกิดในทุคติภูมิ เช่น ไปเกิดเป็นเปรตหรือสัตว์นรกได้ เมื่อพ้นเวรจากทุคติภูมิ มีโอกาสได้มาเกิดเป็นมนุษย์อีก เศษของกรรมที่เหลือยังจะติดตามให้ผล กลายเป็นคนยากจน ชนแค้น อย่างหนักถึงเป็นขอทาน อย่างเบาๆก็ทำมาหากินไม่ขึ้น คือ ผิดเคือง และ/หรือ ทรัพย์สินวิบัติฉิบหายด้วยภัยอันตรายต่างๆ เช่น โจรภัย ราชภัย ภัยสงคราม ภัยธรรมชาติ และ/หรือ อุบัติภัยต่างๆ เป็นต้น ได้อีก

เพราะเหตุนี้ สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงได้ทรงห้ามกายทุจริต คือ ให้งดเว้นการกระทำอทินนาทานเสีย และให้ประพฤติกายสุจริต โดยการกระทำแต่กิจการงานในอาชีพที่สุจริต คือ การกระทำแต่กิจการงาน-อาชีพที่ดีที่ชอบ อันให้ผลเป็นความเจริญและสันติสุขแก่ทั้งตนเองและผู้อื่น และให้ประกอบบุญกุศล โดยการรักษาศีลและบริจาคทาน กล่าวคือ เสียสละกำลังกาย สติปัญญา กำลังทรัพย์ และวิชาการ เพื่อการประกอบสัมมาอาชีพะ และศีลธรรม เพื่ออนุเคราะห์สงเคราะห์ผู้อื่น ผลแห่งกายสุจริตด้วยการเสียสละ หรือบริจาคทานเพื่ออนุเคราะห์สงเคราะห์ผู้อื่นเช่นนั้น ย่อมเป็นเหตุปัจจัยให้ผู้ใฝ่บุญกุศลเช่นนั้น ถึงความสำเร็จในชีวิตได้โดยสะดวก และให้เจริญด้วยลาภ ยศ สักการะ สรรเสริญและความสุขยิ่งๆ ขึ้นไป ถึงความพ้นทุกข์และบรมสุขอย่างถาวร ตามระดับภูมิธรรมที่ปฏิบัติได้

๓.๕ ปัญหาความโลภที่เป็นเหตุให้ประพฤติดิดในกาม

ศีลข้อที่ ๓ กาเมสุมิฉฉาจารา เวรมณี เจตนางดเว้นจากการประพฤติดิดในกาม^{๒๙} หรือล่วงละเมิดทางประเวณีด้วยวิธีการอย่างใดอย่างหนึ่ง แต่ในสังคมไทยปัจจุบันมีการล่วงประเวณีโดยมิได้ละอายใจ ฉุดฆ่าอนาจาร ช่มชู้แล้วฆ่า ประพฤติดิดทางกามกันอย่างมากจนแทบจะหาความปลอดภัยทางเพศไม่ได้เลย เหล่านี้มาจากต้นเหตุ คือ ความโลภทั้งสิ้น เมื่อเกิดความโลภแล้วก็ไม่เกรงกลัวต่อ

^{๒๗} พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๒๔, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พระพุทธศาสนาของธรรมสภา), หน้า ๔๖.

^{๒๘} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๗๘๒-๗๘๓.

^{๒๙} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๑๕/๓๐๒-๓๐๓.

อะไร^{๓๐} พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติศีลข้อที่ ๓ ขึ้น เพื่อพิจารณาดูก็จะเห็นได้ว่า พระพุทธองค์ทรงบัญญัติขึ้นโดยอาศัยหลักความยุติธรรมและความเมตตากรุณาเช่นเดียวกันกับศีลข้อที่ ๑ ทุกคนอยากจะทำให้ครอบครัวของตนเองมีความสุข เมื่อตนเองมีความรักและห่วงใยในสิ่งอันเป็นที่รักของตน คนอื่นก็มีความรู้สึกอย่างนั้นเช่นกัน ถ้าไม่ปรารถนาให้ใครมาละเมิดสิ่งที่รักและห่วงใยของตนก็ไม่ควรจะละเมิดในของรักของคนอื่นเช่นกัน เมื่อพิจารณาด้วยความยุติธรรมและความเมตตากรุณาแล้ว จึงไม่ควรประพฤตินอกในทางใดทางหนึ่ง เพราะการประพฤตินอกในทางใดก็ตามก็เกิดด้วยอำนาจของความใคร่ และความปรารถนาของตน แต่มนุษย์มีปกตินิสัยเข้าข้างตนเอง เพราะอำนาจความโลภ ความโกรธ และความหลง ก็เลยประพฤตินอกในทาง การประพฤตินอกในทาง ซึ่งมีการประพฤตินอกในบุคคลต้องห้ามที่เป็นบุรุษและสตรี เช่น ภรรยาสามีเขา บุตรีตาที่เขาไม่ได้อนุญาต และบุคคลที่ต้องห้ามด้วยประเพณี เช่น พระภิกษุ สามเณร ภิกษุณีและสามเณรี เมื่อไม่ประพฤตินอกในทางก็เกิดความยุติธรรมและความเมตตากรุณาในครอบครัวเขา จึงไม่ประพฤตินอกในทางใดทางหนึ่ง พระพุทธองค์จึงทรงบัญญัติศีลข้อที่ ๓ ขึ้น เพื่อต้องการให้สำรวมในทาง และรับรองความมั่นคงในครอบครัว ไม่ให้เกิดความรุนแรงและความแตกแยกของคนในครอบครัว หรือการหย่าร้างกันของสามีภรรยา^{๓๑}

๓.๕.๑ แนวทางป้องกันการประพฤตินอกในทาง

แนวทางป้องกันการประพฤตินอกในทาง คือ จะทำให้เกิดประโยชน์มากกว่าการประพฤตินอกในทาง การไม่มีส่วนในนโยบายที่เอื้อต่อการล่วงละเมิดทางเพศ การไม่สนับสนุนสถานที่ที่เอื้อต่อการละเมิด เช่น ไนท์คลับ สถานอาบอบนวด ภัตตาคาร ห้องอาหารที่มีหญิงสาวหรือชายหนุ่มเป็นผู้บริการ โรงนวด ซ่อง การประกอบธุรกิจเครื่องแต่งกายที่ล่อแหลม การไม่ผลิตสื่อลามก เช่น หนังสือโป๊ ภาพยนตร์ ละคร เพลง สื่อโฆษณาที่ยั่วยุทั้งในแง่คำพูดและพฤติกรรม สื่อสิ่งพิมพ์ เช่น หนังสือ นิตยสาร วารสาร การจัดกิจกรรมหรือเปิดตัวสินค้าโดยจังกดาร่า นักแสดง นางแบบ หรือโคโยตี้ แต่งตัวยั่วยวน หรือแสดงอาการยั่วยวนอนาจาร ไม่ใช้บริการหรือสนับสนุนการค้าประเวณี เช่น การส่งออกชายหนุ่มหญิงสาวไปค้าประเวณีในต่างประเทศ หรือการจัดทัวร์เซ็กหมู่ การผลิตหรือประกอบธุรกิจเกี่ยวกับอวัยวะเพศเทียม การผลิตสื่อลามกอนาจาร การเปิดสถานบันเทิงเรียมย์ที่สื่อไปในทางมอมเมา กามคุณ ป้องกันและปิดเว็บไซต์ที่เผยแพร่ภาพลามกอนาจาร มีบทลงโทษผู้ถ่ายหรือผู้ให้ถ่ายคลิปไปให้หนักขึ้น หลีกเลี่ยงการพูดจาลามกอนาจาร รวมไปถึงการทำให้ผู้อื่นเกิดจินตนาการในทางเพศ “ไม่ใช่จั่วจ้าวหยาบ หมายถึง ถ้อยคำที่พาดพิงทวารหนักทวารเบาและเมถุน” ไม่ล่วงเกินหรือถูกเหยียดหยามบุคคลอันเป็นที่รักและนับถือของผู้อื่น เช่น พ่อ แม่ ญาติ ผู้นำ ผู้ปกครอง พระมหากษัตริย์ เป็นต้น “ไม่ละเมิดของรักผู้อื่นอันเป็นบุคคลที่เขารักและห่วงใย ทำให้ไม่ก่อศัตรูและไม่ก่อเวร”^{๓๒}

^{๓๐} สุภัตรา สุภาพ, **ปัญหาสังคม**, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๕), หน้า ๘๒.

^{๓๑} พระอธิการกิตติ ยุติธโร (ที่รักษา), “การประยุกต์ศีล ๕ เพื่อสร้างความมั่นคงในชีวิตของชุมชนสาวะถี”, หน้า ๗๐-๗๑.

^{๓๒} พระวิมาน คมภีรปัญญา (ตรีภม), “การศึกษาวิเคราะห์ศีล ๕ ในฐานะเป็นรากฐานของสันติภาพ”, หน้า ๒๕๒-๒๕๓.

ดังนั้น ศิลข้อ ๓ นี้ มีเจตนารมณ์เพื่อป้องกันความเสียหายเรื่องรักใคร่ เพราะที่ไม่ล่วงละเมิดบุคคลอันเป็นที่รักของผู้อื่นในทางกาม จึงไม่ทำให้เกิดการทะเลาะกันในการแย่งชิงเพื่อครอบครองบุคคล ส่วนสันติภาพเชิงบวกเพราะเป็นการป้องกันการลุอำนาจแก่ความรักใคร่ระหว่างเพศ (ความกำหนัด) เช่น มีกามสังวร ไม่ลุแก่อำนาจกิเลสตัณหา ป้องกันความเสียหายจากกามคุณ ไม่ก่อปัญหาการหึงหวง แย่งชิงและเกลียดชัง นำไปสู่ความรุนแรง นอกจากนี้ยังป้องกันปัญหาทางสังคม เช่น ปัญหาท้องไม่พึงประสงค์ การทำแท้ง การหย่าร้าง การติดโรคร้าย ครอบครัวยุติธรรม อบอุ่น ส่งเสริมให้มีความสันโดษและพอใจในคู่ของตน ส่งเสริมและรักษาความสัมพันธ์อันดีภายในครอบครัวและสังคม ส่งเสริมความอบอุ่นภายในครอบครัวแน่นแฟ้นขึ้น

๓.๖ ปัญหาความโลภที่เป็นเหตุให้พุดเท็จ

ศิลปข้อที่ ๔ มุสาวาทา เวมณี เจตนาถวณจากการพุดเท็จ^{๓๓} แต่ในสังคมไทยปัจจุบันมีการพุดหลอกลวงเป็นความประพดิตชั่วทางวาจา พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติศิลปข้อที่ ๔ ขึ้น โดยอาศัยหลักความยุติธรรมและความเมตตากรุณาเช่นเดียวกับศิลปข้อที่ ๑ คนปรารถนาจะได้รับความจริงไม่ต้องการถูกหลอกลวงด้วยความเท็จ จึงไม่ควรกล่าวเท็จหลอกลวงผู้อื่นให้เข้าใจผิดเช่นกัน คนมีความยุติธรรมก็จะไม่ลำเอียงไปฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง และคนมีความเมตตากรุณาจะไม่หลอกลวงผู้อื่น แต่จะมีความปรารถนาดีต่อผู้อื่นและช่วยเหลือให้เขาพ้นจากความทุกข์ จะไม่พุดมุสาหลอกลวงทำร้ายกัน จะพุดแต่ความสัตย์จริงต่อกันพระพุทธองค์ทรงมีความเที่ยงธรรมต่อสรรพสัตว์ทั้งหลาย จึงทรงบัญญัติศิลปข้อ ๔ ขึ้น เพื่อให้มีสัมมาวาจา และให้ละเว้นจากมุสาวาทา จากพุดส่อเสียด จากพุดเสียดแทง จากประชดหรือด่า จากพุดสับปลับเหลวไหล เมื่อทำสัญญาแล้วก็ต้องรักษาสัญญา และรักษาสัตย์ไม่เสียสัจจวาจา พุดจริงและทำจริงดังที่พุดไว้ แต่มนุษย์มีปกตินิสัยเข้าข้างตนเอง เพราะอำนาจความโลภ ความโกรธ และความหลง ก็พุดเท็จหลอกลวงเขา พระพุทธองค์จึงทรงบัญญัติศิลปข้อที่ ๔ ขึ้น เพื่อไม่ให้พุดคำเท็จโกหกหลอกลวงกัน ให้สำรวมวาจาพุดแต่ความจริง และรับรองความมั่นคงในสังคมให้มีความสัตย์จริงต่อกัน^{๓๔}

๓.๖.๑ แนวทางป้องกันการพุดเท็จ

แนวทางป้องกันการพุดเท็จ คือ จะทำให้เกิดประโยชน์มากกว่าการพุดเท็จ นอกจากจะเว้นจากพฤติกรรมล่วงละเมิดการพุดเท็จแล้ว ยังจะต้องเพิ่มพูนหรือเปิดช่องทางให้เอื้อต่อการใช้ข้อมูลที่เป็นจริงด้วย ซึ่งถือเป็นการส่งเสริมสันติภาพทางข้อมูลเชิงบวก ได้แก่ การไม่ปกปิดซ่อนเร้นข้อมูลสาธารณะ ความโปร่งใสด้านข้อมูล ความซื่อสัตย์และซื่อตรงต่อข้อมูล การไม่เบียดเบียนข้อมูล ไม่ปรับแต่งข้อมูลอันเป็นเท็จ การไม่นำความลับของทางราชการที่สุ่มเสี่ยงต่อความมั่นคงและความขัดแย้งของชาติมาเปิดเผย การไม่นำความลับอันเป็นข้อเท็จจริงของผู้อื่นมาเปิดเผยโดยไม่ได้รับอนุญาต ซึ่งเป็นการไม่เคารพสิทธิทางข้อมูลส่วนบุคคลของผู้อื่น ตั้งหน่วยงานขึ้นมากำกับดูแลการเขียนตำราเรียนเพื่อป้องกันความผิดพลาดคลาดเคลื่อน การไม่เปิดเผยข้อมูลทางประวัติศาสตร์ ไม่

^{๓๓} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๑๕/๓๐๒-๓๐๓.

^{๓๔} พระอธิการกิตติ ยุติธโร (ที่รักษา), “การประยุกต์ศิลป ๕ เพื่อสร้างความมั่นคงในชีวิตของชุมชนสาระถิ”, หน้า ๗๒.

แนะนำหรือชักจูงไปในทางเสื่อม ไม่ซื่อสัตย์ต่อตนเอง นำไปสู่การไม่ซื่อตรงต่อข้อมูล การประจบสอพลอหรือยกยอผู้อื่นเพื่อหวังลาภสักการะ การให้ความยุติธรรมทางสังคม เช่น ไม่ปรักปรำผู้บริสุทธิ์ ให้ความเป็นธรรมในกระบวนการยุติธรรม^{๓๕}

ในส่วนของเนื้อหาที่พูดส่งเสริมสันติภาพ ได้แก่ หลีกเลี่ยงการใส่ร้ายป้ายสี การไม่บิดเบือนข้อมูลหรือให้ข้อมูลคลาดเคลื่อน การวิพากษ์วิจารณ์ด้วยความหวังดี เพื่อให้เกิดการปรับปรุงให้ดีขึ้น หลีกเลี่ยงการพูดกระทบกระทั่ง พูดระคายหู เสียงดังกระแทก พูดยั่วยุ ดุด่า ไม่พูดให้คนอื่นเสียใจหรือพูดให้เจ็บใจ ไม่พูดเหน็บแนม ส่อเสียด ไม่พูดข่มขู่คุกคามหรือยุยงให้แตกความสามัคคี เป็นต้น พูดให้กำลังใจหรือชี้แนะแนวทางดำเนินชีวิต การรักษาคำพูด เช่น พรรคการเมืองทำนโยบายสาธารณะเพื่อหาเสียงกับประชาชน เมื่อได้รับการเลือกตั้งเป็นรัฐบาลแล้วก็ทำตามที่สัญญาไว้ การพูดช่วยเหลือคนผิดเพื่อไม่ให้รับโทษ พูดเพื่อช่วยลบล้างความผิดจนไม่ต้องรับโทษ (เป็นพยานเท็จ) เป็นต้น นอกจากนี้ยังรวมความไปถึงพฤติกรรมทางใจด้วย เช่น การไม่สร้างค่านิยมผิดๆ ไม่ปลุกฝังวัฒนธรรมทางความเชื่อที่รุนแรง การไม่ปลุกกระดมให้เกิดความรู้สึกรังเกียจ หรือถูกมองว่าเป็นผู้ร้าย ไม่ให้ข้อมูลที่จะทำให้เกิดอคติ ทางเชื้อชาติ ศาสนา เป็นต้น

ดังนั้น ศิลข้อ ๔ นี้ มีเจตนารมณ์เพื่อป้องกันความซื่อซื่อเท็จ เมื่อรู้ว่าข้อมูลเท็จแล้วยังคิดให้ข้อมูลเท็จกับผู้อื่นด้วยความพยายาม จนทำให้ผู้อื่นเชื่อตาม การกระทำลักษณะนี้เป็นการล่วงละเมิดที่สมบูรณ และยิ่งรวมไปถึงการไม่โฆษณาชวนเชื่อเกินจริง หลีกเลี่ยงการยุยงปลุกปั่นให้ก่อความรุนแรง การไม่กล่าวร้าย ไม่สั่งฆ่าหรือสั่งให้ทำร้ายกัน (รุนแรงทางวาจา) ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับเนื้อหา น้ำเสียง ท่าทาง และอคติ โดยศิลปข้อนี้ส่งเสริมให้เกิดการสื่อสารอย่างสันติ ซึ่งเป็นส่วนสำคัญในกระบวนการเจรจาหรือไกล่เกลี่ย เพื่อสร้างความเข้าใจและสัมพันธ์ภาพอันดีต่อกัน

๓.๗ ปัญหาความโลภที่เป็นเหตุให้เสพของมีนเมา

ศิลปข้อที่ ๕ สุราเมรัยมีชพมาทัฏฐานา เวรมณี เจตนาจวันจากการเสพของมีนเมา คือสุราและเมรัยอันเป็นเหตุแห่งความประมาท^{๓๖} แต่ในสังคมไทยปัจจุบันมีเสพของมีนเมา พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติศิลปข้อที่ ๕ นี้ขึ้นโดยตรง เพื่อไม่ให้มีเมาประมาทเป็นหลัก ปกติคนธรรมดาสามัญก็มีความประมาทอยู่แล้ว ทั้งนี้ เพราะขาดสติไม่ระมัดระวัง ยิ่งดื่มน้ำเมายังประมาทมากขึ้น ซึ่งเป็นสาเหตุให้กระทำผิดมากขึ้น เพราะคนที่ประมาทขาดสติ (ความระลึกได้) และสัมปชัญญะ (ความรู้ตัว) อาจจะทำผิดความชั่วผิดศีลได้ทุกข้อ เมื่อมีความประมาทย่อมไม่รู้จักเหตุผล ไม่รู้จักดีชั่ว ในขณะที่ดื่มสุราจะทำให้เกิดความอู้อาจ เกิดความร่าเริง ไม่มีทุกข์ ไม่มีกลัว แต่ความจริงแล้วเมื่อประสบกับสิ่งที่น่ากลัว เช่น เมอาลอะวาดทำร้ายเขา ก็กลัวความผิดแล้วหลบหนีไป การดื่มสุราจึงไม่มีความกล้าเหมือนกับที่เราคิดกัน การดื่มสุราของมีนเมาทำให้กาย วาจา และใจของคนเมาเสียปกติ กล่าวคือ ถึงแม้คนเมาจะยังไม่ประพฤตินิสัยข้ออื่น ๆ แต่ศิลปทางใจคือความมีใจปกติเรียบร้อยก็เสียไป มนุษย์มีปกตินิสัยเข้าข้างตนเอง เพราะอำนาจความโลภ ความโกรธ และความหลง ก็เลยเสพของมีนเมา พระพุทธองค์

^{๓๕} พระวิมาน คมภีรปัญญา (ตรีภม), “การศึกษาวิเคราะห์ศิลป ๕ ในฐานะเป็นรากฐานของสันติภาพ”, หน้า ๒๕๔-๒๕๕.

^{๓๖} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๑๕/๓๐๒-๓๐๓.

จึงทรงบัญญัติศีลข้อที่ ๕ ขึ้น เพื่อให้เกิดสัมมาสติ ความระลึกได้ และไม่ให้เสียความเป็นปกติทางกาย ทางวาจา ทางใจ และเพื่อรับรองความปลอดภัยในสุขภาพกาย และสุขภาพจิต^{๓๗}

๓.๗.๑ แนวทางป้องกันการเสพของมีนเมา

แนวทางป้องกันการเสพของมีนเมา คือ จะทำให้เกิดประโยชน์มากกว่าการเสพของมีนเมา นอกจากการจะไม่เสพแล้ว ยังไม่ซื้อหรือชักชวนและสนับสนุนให้เสพ ไม่สนับสนุนผู้ผลิตหรือจำหน่ายสิ่งมีนเมาทุกชนิด ไม่ทำผลิตภัณฑ์บรรจุภัณฑ์ที่จะนำไปบรรจุสิ่งมีนเมาทุกชนิด รวมทั้งไม่พิมพ์ฉลากหรือโฆษณาสินค้ามีนเมา ไม่ให้เช่าหรือขายสถานประกอบการเพื่อประกอบกิจการเกี่ยวกับสิ่งมีนเมา ผู้มีส่วนในการกำหนดนโยบายสาธารณะที่เปิดช่องให้มีการผลิต จำหน่ายและเสพ ผู้รักษากฎหมายไม่ปล่อยปะละเลยให้มีการเสพและจำหน่ายอย่างเสรี ปิดช่องการโฆษณาและเข้มงวดกับภาพยนตร์และละครที่มีฉากกระตุ้นและยั่วยุให้คนอยากเสพ ไม่ส่งเสริมการใช้สิ่งเสพติดแก้ปัญหาวิตไม่นำสิ่งมีนเมาเป็นจุดขายในการท่องเที่ยว และไม่ปลุกฝังค่านิยมในการดื่มหรือเสพสิ่งมีนเมาว่าเป็นส่วนหนึ่งของการพักผ่อน^{๓๘} เป็นต้น หากสามารถปิดช่องทางของการผลิต การจัดจำหน่ายและการเสพได้แล้ว ก็จะทำให้คนในสังคมไม่ประมาท และมีสติสัมปชัญญะควบคุมพฤติกรรมของตนเองได้ หากแต่ละคนสามารถควบคุมตนเองได้แล้วก็จะไม่ส่งผลให้เกิดปัญหาความขัดแย้งและความรุนแรงขึ้น “ไม่ประพฤติเสียหายหรือผิดพลาดเพราะขาดสติ ไม่ทำให้เกิดอุบัติเหตุ ไม่คุกคามต่อความรู้สึกมั่นคงปลอดภัยต่อผู้ร่วมสังคม”^{๓๙} การปฏิบัติตามศีลข้อนี้ นอกจากจะงดเว้นจากการเบียดเบียนตนเองแล้ว ยังทำให้เกิดความระมัดระวังต่อการทำชั่วและเกรงกลัวต่อบาปกรรม การล่วงละเมิดศีลข้อนี้ มีคนที่เกี่ยวข้องประกอบไปด้วยผู้ผลิต ผู้จำหน่าย ผู้เสพ ผู้สนับสนุน รวมทั้งผู้รู้เห็นด้วย ส่วนอาการที่เกิดจากการเสพจะมีผลกระทบที่แสดงออกในทางมีนเมาและขาดสติ ไม่มีความระมัดระวัง “ดื่มสุราทำให้พอร่าม ร่าม ร้อง ร้องให้ สัญญาวิปริต ความจำแปรปรวนจนลืมนึกถึงกิริยาของตนเอง”^{๔๐} ความมีนเมาจึงทำให้สามารถทำความชั่วอย่างอื่นได้ง่าย เพราะมโนธรรมสำนักการอายชั่วกลัวบาปจะน้อยลง ในแง่ของวาทะก็ทำให้มีนเมาในคำพูด มีนเมาในเนื้อหาที่พูด คำพูดวาทะ ส่วนจิตก็เกิดความหลงผิด ประมาท มัวเมาในอบายมุข จิตใจหวาดหวั่น จิตหลอนและขาดสติปัญญา อาการเหล่านี้ล้วนเป็นชนวนที่ทำให้เกิดความสับสนเสี่ยงต่อความขัดแย้งและความรุนแรง ส่งผลกระทบต่อชีวิต สังคมและความสงบสุข

สรุป ศีลข้อ ๕ นี้ มีเจตนารมณ์เพื่อป้องกันความมีนเมาและสิ่งเสพติดทุกชนิดที่มีฤทธิ์เบียดเบียนสติปัญญา หรือทำให้สติปัญญามีสภาพผิดปกติก็ถือว่าผิดศีลข้อนี้ทั้งสิ้น ผู้ที่มีส่วนในวงจรของสิ่งมีนเมาและยาเสพติดในฐานะผู้ผลิต ผู้ขาย ผู้เสพหรือผู้สนับสนุนให้มีสิ่งเสพติด รวมทั้งผู้รู้เห็น กระบวนการและบุคคลที่เกี่ยวข้องดังกล่าวแล้วไม่ยั้งหรือดำเนินการตามกฎหมายก็ถือว่ามีส่วนในการล่วงละเมิดด้วย ส่วนการไม่เสพถือเป็นสันติภาพเชิงลบ ในขณะที่ผลจากการไม่ผลิต ไม่ขาย

^{๓๗} พระอธิการกิตติ ยุตติโร (ทีรักษา), “การประยุกต์ศีล ๕ เพื่อสร้างความมั่นคงในชีวิตของชุมชนสาระถี”, หน้า ๗๕.

^{๓๘} พระวิมาน คมภีรปัญญา (ตรีภม), “การศึกษาวิเคราะห์ศีล ๕ ในฐานะเป็นรากฐานของสันติภาพ”, หน้า ๒๕๖-๒๕๗.

^{๓๙} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), **ธรรมนุญชีวิต**, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๕๐), หน้า ๑๙.

^{๔๐} พ.ช. (ไทย) ๒๗/๘๑/๓๔.

หรือไม่มีส่วนเกี่ยวข้องเป็นการส่งเสริมสติ สัมปชัญญะ ปัญญา และความไม่ประมาท ซึ่งเป็นส่วนสำคัญในการงดเว้นจากการล่วงละเมิดศีลข้ออื่นด้วย ทำให้สามารถควบคุมพฤติกรรมทางกายและวาจาไม่ให้เกิดความเดือดร้อนแก่สังคม

๓.๘ ปัญหาความโลภที่เกิดจากการกระทำผิดศีล ๕

การละเมิดในศีล ๕ นั้น คือ การกระทำผิดในกายกรรม ในวจีกรรม และส่งผลไปถึงมโนกรรมด้วย กรรมไม่ได้เกิดมาเองลอย ๆ แต่กรรมมีเหตุปัจจัยทำให้เกิดขึ้น ในหลักกรรมทางพระพุทธศาสนาถือว่า สิ่งใดสิ่งหนึ่งเกิดขึ้นเพราะมีเหตุปัจจัยทำให้เกิดขึ้น ซึ่งในคำสอนนี้แสดงให้เห็นว่า ไม่มีสิ่งใดเกิดขึ้นมาลอย ๆ โดยปราศจากเหตุปัจจัย กรรมจึงมีสาเหตุแห่งการเกิดกรรม ในนิพเพธิกสูตร พระพุทธเจ้าทรงตรัสว่า เหตุเกิดแห่งกรรม^{๔๑} คือ ผัสสะ ซึ่งเป็นเหตุเกิดแห่งกรรมชั่ว คือ โลภะ โทสะ และโมหะ ส่วนเหตุเกิดแห่งกรรมดี คือ อโลภะ อโทสะ และอโมหะ^{๔๒} พระพุทธองค์ทรงตรัสไว้ว่า กรรม คือ การกระทำโดยเจตนา บุคคลคิดเมื่อคิดแล้วจึงลงมือกระทำทางกาย ทางวาจา และทางใจ^{๔๓} ไม่ว่าจะป็นกรรมฝ่ายดีหรือกรรมฝ่ายชั่วก็ตามย่อมมีเหตุให้กรรมเกิดขึ้น ซึ่งในนิทานสูตรได้กล่าวไว้ว่า เหตุเกิดแห่งกรรม คือ อกุศลมูล มี ๓ ประการ^{๔๔} คือ

๑. โลภะ ความโลภ คือ ความเพ่งเล็งอยากได้ของเขา ในทางมิชอบ เช่น ลักทรัพย์ของผู้อื่นที่เขาไม่ได้ให้

๒. โทสะ ความโกรธ คือ ความคิดร้าย พยาบาททำร้ายผู้อื่นให้ได้รับอันตรายบาดเจ็บหรือถึงแก่ชีวิต

๓. โมหะ ความเห็นผิด คือ เห็นผิดจากคลองธรรม เห็นว่า บาปบุญ คุณโทษ ไม่มี เห็นว่าทำดีได้ชั่ว ทำชั่วได้ดี

๓.๘.๑ การขจัดความโลภจากการลักทรัพย์

กรรมในอกุศลมูล ๓ ประการนี้ เป็นสาเหตุให้เกิดการละเมิดในศีล ๕ คือ โทสะ ทำให้เกิดการฆ่าสัตว์ (ฆ่ามนุษย์) โลภะ ทำให้เกิดการลักทรัพย์ และโมหะ ทำให้เกิดการประพฤติดินในกาม การพูดเท็จ และการเสพของมีนเมาให้โทษต่าง ๆ ในศีลทั้ง ๕ ข้อนี้ ข้อที่ ๓ เป็นสาเหตุให้เกิดความโลภมากที่สุด แนวทางการแก้ไขการละเมิดศีลข้อที่ ๓ คือ ปฏิบัติในหลักสัมมาอาชีวะ

^{๔๑} อัง.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๖๓/๕๗๗.

^{๔๒} อัง.ติก. (ไทย) ๒๐/๓๔/๑๘๖.

^{๔๓} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๕๐/๒๕๙-๒๗๕.

^{๔๔} พระอธิการกิตติ ยุตติธโร (ที่รักษา), “การประยุต์ศีล ๕ เพื่อสร้างความมั่นคงในชีวิตของชุมชนสาระถี”, หน้า ๑๖๖.

การปรับใช้ศีลข้อที่ ๒ คือ อทินนาทานา เวรมณี^{๔๕} เจตนาถว้นจากการลักทรัพย์ เป็นหลักความมั่นคงในทรัพย์สิน เพราะการไม่ลักทรัพย์จะทำให้มีความปลอดภัยในทรัพย์สิน ก็เกิดความมั่นคงในทรัพย์สินขึ้น คือ สัมมาอาชีวะ^{๔๖} การเลี้ยงชีพชอบ ประกอบอาชีพสุจริต ไม่ขัดต่อ กฎหมายและศีลธรรม คือ เว้นจากการเลี้ยงชีวิตโดยทางที่ผิด เช่น การโกงเขา หลอกหลวงเขา และไม่ประกอบอาชีพต้องห้าม ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงตรัสไว้ใน “วณิชชาสูตร” ว่า ภิคุชทั้งหลาย อุบาสกไม่ควรค้าขาย ๕ ประการนี้ เรียกว่า “มิจฉาวณิชชา” เป็นการประกอบอาชีพสุจริต และเป็นอาชีพซื้อขายต้องห้ามทางพระพุทธศาสนา ซึ่งผู้ที่นับถือพระพุทธศาสนาพึงเว้นจากการค้าขาย ไม่ชอบธรรม ๕ ประการ^{๔๗} คือ

๑. **ค้าขายคัสตราวุธ** หมายถึง การค้าขายเครื่องประหารต่าง ๆ เช่น คัสตรา อาวุธ หอก ดาบ มีด ปืน ระเบิด และเครื่องดักจับสัตว์

๒. **ค้าขายสัตว์** หมายถึง การค้าขายมนุษย์ ขายคนโดยการบังคับใช้งานหรือทำงานเยี่ยง ทาส และบังคับหญิงหรือชายให้ค้าประเวณี

๓. **ค้าขายเนื้อสัตว์** หมายถึง การเลี้ยงสัตว์ต่าง ๆ เช่น วัว ควาย หมู เป็ด ไก่ ปลา เพื่อขายให้เขาฆ่าเอาเนื้อมาเป็นอาหาร

๔. **ค้าขายของมีนเมา** หมายถึง การค้าขายสิ่งเสพติดทำให้มีเมามากต่าง ๆ เช่น สุรา เบียร์ ไวน์ กระแช่ ยาบ้า กัญชา เฮโรอีน และสิ่งเสพติดต่าง ๆ

๕. **ค้าขายยาพิษ** หมายถึง การค้าขายวัตถุมีพิษต่าง ๆ เช่น ยาพิษ ยาเบื่อ สารพิษ และ อุปกรณ์สำหรับทำลายชีวิตสัตว์และแมลงต่าง ๆ

พระพุทธเจ้าทรงห้ามค้าขายอาวุธเพราะว่า การค้าขายอาวุธเป็นเหตุให้ทำความผิดก่อโทษ แก่ผู้อื่น เช่น การนำอาวุธไปทำร้ายร่างกายหรือฆ่า ที่ทรงห้ามค้าขายมนุษย์ เพราะว่าเป็นเหตุทำให้ มนุษย์หมดอิสรภาพ เช่น ถูกกักขังไว้ใช้แรงงาน หรือให้ขายบริการ (ขายตัว) ที่ทรงห้ามค้าขาย เนื้อสัตว์ เพราะว่าเป็นเหตุทำให้ต้องฆ่าสัตว์ ที่ทรงห้ามค้าขายของมีนเมา เพราะว่ามีนเมาเป็นเหตุ ทำให้เกิดความประมาท ที่ทรงห้ามค้าขายยาพิษ เพราะเป็นเหตุให้ทำร้ายหรือฆ่าตนเองและฆ่าผู้อื่น

การกระทำผิดในศีลข้อที่ ๒ อทินนาทานานั้น ทำให้การดำเนินชีวิตมีอันตราย ไม่มีความ ปลอดภัยในทรัพย์สิน ซึ่งทำให้มีความหวาดกลัวและหวาดระแวงในการอยู่ร่วมกันของคนในสังคม สาเหตุนั้นมาจากการไม่ปฏิบัติตามศีลข้อที่ ๒ การไม่ปฏิบัติตามก็จะทำให้เกิดโลภะ^{๔๘} ซึ่งเป็นเหตุให้ เกิดกรรมชั่วหรือเกิดการกระทำชั่ว คือ ความอยากได้ในทางทุจริต ถ้าหากปฏิบัติในศีลข้อที่ ๒

^{๔๕} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๑๕/๓๐๒.

^{๔๖} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์, หน้า ๓๓๑.

^{๔๗} อัง. ปณจก. (ไทย) ๒๒/๑๗๗/๒๕๙.

^{๔๘} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๕๓/๓๗๓./อัง.ติก. (ไทย) ๒๐/๓๔/๑๘๖.

คือ การงดเว้นจากการลักทรัพย์ ความมั่นคงในทรัพย์สินขึ้น คือ สัมมาอาชีวะ^{๔๙} การเลี้ยงชีพชอบ และประกอบอาชีพสุจริต ไม่ประกอบบมิฉฉาวฉิบชา^{๕๐} อาชีพซื้อขายต้องห้าม ๕ ประการ คือ การค้าขายคัสตราวุธ การค้าขายสัตว์ (มนุษย์) การค้าขายเนื้อสัตว์ การค้าขายของมีนเมา การค้าขายยาพิษ การไม่ค้าขายในสิ่งต้องห้าม ๕ ประการนี้ ก็จะเกิดโภคะ^{๕๑} ซึ่งเป็นเหตุให้เกิดกรรมดีหรือกระทำดี คือ ความไม่ย่อภาคได้ ดังนั้น การมีความมั่นคงในทรัพย์สิน คือ สัมมาอาชีวะ การเลี้ยงชีพชอบ ประกอบอาชีพสุจริต และมีโภคะ ความไม่ย่อภาคของผู้อื่น ก็จะทำให้คนในสังคมไม่ลักทรัพย์กัน จึงกล่าวได้ว่าเป็นหลักความมั่นคงในทรัพย์สินของคนในชุมชนสาวะถิ

ที่กล่าวมานี้จะเห็นได้ว่า การกระทำผิดศีลข้อที่ ๒ คือ อทินนาทาน การลักทรัพย์ ซึ่งทำให้ทรัพย์สินผู้อื่นเกิดความเสียหาย ในการลักทรัพย์ การยกยอกทรัพย์ การโกงเอาทรัพย์ และการฉกชิงวิ่งราวทรัพย์ ล้วนทำให้คนในสังคมขาดความไว้วางใจกัน มีความหวาดระแวงกลัวจะโดนเขาลักทรัพย์ จึงทำให้ไม่มีความปลอดภัยในทรัพย์สิน แต่ถ้าคนในสังคมไม่เบียดเบียนเอาทรัพย์สินกัน และประกอบอาชีพสุจริต ทำการงานไม่มีโทษก็จะเป็นหลักความมั่นคงในทรัพย์สิน

๓.๙ ปัญหาโดยภาพรวมในสังคมปัจจุบัน

ความโลภคือกุญแจไปสู่ปัญหา และนำมามนุษย์ไปสู่ความยากลำบาก เป็นสาเหตุให้เขาต้องทำความผิดหรือทำบาป ความโลภเป็นผลที่เกิดมาจากความกลัว เพราะความกลัวนี้เองที่ทำให้มนุษย์กลายเป็นคนโลภ เพราะมีความกลัวมากเสียจนต้องการจะสะสมเพิ่มพูนทรัพย์สินไว้เพื่ออนาคต มีกลัวมากเสียจนยอมสละเวลาในวันนี้ของเขาเพื่อวันพรุ่งนี้ และวันพรุ่งนี้ก็ไม่เคยมาถึง คนโลกไม่มีวันเป็นคนรวยได้ เพราะเขาจึงต้องสะสมเพิ่มพูน สะสมเข้าไปเรื่อยๆ หากเรายังมีความโลภอยู่ ความโลภก็จะสร้างความทุกข์ให้แก่เรา เพราะความต้องการที่ไม่รู้จักประมาณและเป็นความต้องการที่ไม่มีขอบเขตที่สิ้นสุดเลย การที่เรามีความโลภอยู่ในตัวของเรา ทำให้เรานั้นไม่มีที่สิ้นสุดของความต้องการ ได้สิ่งนั้นมายังว่าขาดสิ่งนี้ ได้สิ่งนี้มายังว่าขาดสิ่งนั้น เป็นอยู่อย่างนี้ ไม่จบไม่สิ้น ไม่ต่างอะไรจากบุคคลที่เดินทางไปทุกที่ ทุกแห่งหน ก็ยังไม่พอใจ ทำยที่สุดแล้ว ตนจึงเจอแต่กับความทุกข์ ความโลภมี ๒ รูปแบบ คือ

๑. โภคะ คือ ออยากได้ทรัพย์สิน ข้าวของ เงินทอง ต้องการจะให้มียทรัพย์สินต่างๆ ให้มากกว่าผู้อื่น ๆ

๒. โภคะ คือ ความต้องการ เป็นความโลภในจิตใจ คือ ต้องการความรัก ต้องการความเข้าใจ ต้องการเกียรติ ต้องการให้ผู้อื่นชื่นชม คือ “ความโลภทางจิตใจ” และต้องการอย่างนี้จนไม่รู้จบ

^{๔๙} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์, หน้า ๓๓๑.

^{๕๐} อัง. ปณจก. (ไทย) ๒๒/๑๗๗/๒๕๙.

^{๕๑} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๕๓/๓๗๓./อัง.ติก. (ไทย) ๒๐/๓๔/๑๘๗.

ถ้าเราโลภในทรัพย์สิน ข้าวของ เงินทอง โลกในสิ่งที่เป็นทรัพย์ภายนอกเหล่านี้ เราก็จะมีความ
ดิ้นรน เมื่อมีความดิ้นรน เราก็จะเหนื่อยและล่า เพราะเราดิ้นรนที่จะได้บ้านมาบ้าง ที่ดินมาบ้าง ได้เงิน
มาบ้าง และสารพัดอย่าง การดิ้นรนชวนชวายนั่น ก็ทำให้เราเป็นทุกข์

นอกจากนี้แล้ว ความโลภยังก่อให้เกิดโทษ หากจะกล่าวเฉพาะความโลภอย่างเดียวก็คงไม่
สมบูรณ์๓ จะต้องถึงความโกรธ และความหลงด้วย เพราะทั้ง ๓ ประการนี้ ก่อให้เกิดโทษ แต่กิเลสทั้ง
๓ ประการ ก็มีลักษณะแตกต่างกัน คือ

๑. **ความโลภ (โลภะ)** นั้น มีโทษน้อยแต่คล้ายช้า เป็นไปในลักษณะที่ว่าเมื่อความโลภก่อ
เกิดขึ้นมาในจิตใจโทษของมันจะมีไม่มากนัก ส่วนมากจะเกี่ยวเนื่องกับเรื่องทรัพย์สินและของมีค่าแต่
ทว่าเมื่อความโลภเข้าครอบงำแล้ว ก็จะตั้งมั่นแน่วแน่นอยู่นานในจิตใจกว่าที่ไฟ (โลภะ) จะดับไปได้ เช่น
เมื่อมีความโลภอยากได้เงินทองหรือทรัพย์สินมาก ๆ หากแม่ได้มาสมใจปรารถนาแล้ว ก็พอใจในระดับ
หนึ่งเท่านั้น แต่ความต้องการก็จะทะยานต่อไปอีกอย่างไม่มีที่สิ้นสุด

๒. **ความโกรธ (โทสะ)** นั้น มีโทษมากแต่คล้ายเร็ว เป็นไปในลักษณะที่ว่าเมื่อโทสะก่อ
เกิดขึ้นมาในจิตใจโทษของมันจะมีมากมาย ทั้งเกี่ยวเนื่องกับเรื่องทรัพย์สินและของมีค่ารวมถึงชีวิต
แต่ทว่าเมื่อโทสะเข้ามาครอบงำแล้ว ก็จะตั้งมั่นอยู่ได้ไม่นานนักก็จะดับไปจากจิตใจ เช่น เมื่อมีความ
โกรธหรืออาฆาตก็อาจจะทำให้ควบคุมสติและอารมณ์ของตนเองไม่ได้ทำให้เกิดการทำลายทรัพย์สิน
ของมีค่าและร้ายแรงสุดอาจถึงกับชีวิต แต่พอได้ระบายออกแล้วอารมณ์ร้ายก็จะคลายลง

๓. **ความหลง (โมหะ)** นั้น มีโทษมากและคล้ายช้า เป็นไปในลักษณะที่ว่าเมื่อโมหะก่อเกิด
ขึ้นมาในจิตใจ โทษของมันจะมีมากมายทั้งเกี่ยวเนื่องกับเรื่องทรัพย์สินและของมีค่ารวมถึงชีวิตและที่
สำคัญโมหะนั้น เมื่อเข้ามาครอบงำนำทางแล้ว ก็จะตั้งมั่นอยู่นานกว่าที่จะดับไปจากจิตใจ เกี่ยวเนื่อง
จาก โมหะ (ความหลง) ถือเป็นเชื้อโดยตรงที่ส่งเสริมและเกื้อหนุนโลภะและโทสะนั่นเอง เช่น
เมื่อมีความหลง (โมหะ) ที่เชื่อว่า บาป-บุญ คุณ-โทษ ไม่มีจริงก็จะยิ่งทำให้เกิดการกระทำที่ล่วงล้ำ
ละเมิดศีลธรรมนำไปสู่ความสูญเสียทั้งทรัพย์สินและชีวิต

บุคคลผู้ถูกความโลภ ความโกรธ และความหลง ครอบงำจิตใจแล้วมักไม่คำนึงถึงกรอบ
ศีลธรรม จึงมีการประพฤติชั่วทางกาย คือ การฆ่าหรือเบียดเบียนชีวิตมนุษย์และสัตว์ทั้งหลายให้ถึงแก่
ความตาย และได้รับความเดือดร้อน ซึ่งมีปรากฏเป็นข่าวใหญ่รายวันในสังคมปัจจุบันนี้ เพราะ
ประพฤติผิดศีลข้อที่ ๑

บุคคลผู้ถูกความโลภ ความโกรธ และความหลง ครอบงำจิตใจแล้วมักไม่คำนึงถึงกรอบ
ศีลธรรม จึงมีการประพฤติชั่วทางกาย คือ การลักทรัพย์ การก่อคดีปล้นจี้ทรัพย์สินของผู้อื่น
ซึ่งมีปรากฏเป็นข่าวใหญ่รายวันในสังคมปัจจุบันนี้ เพราะประพฤติผิดศีลข้อที่ ๒

บุคคลผู้ถูกความโลภ ความโกรธ และความหลง ครอบงำจิตใจแล้วมักไม่คำนึงถึงกรอบ
ศีลธรรม จึงมีการประพฤติชั่วทางกาย คือ ละเมิดในคู่ครองของผู้อื่น ในสังคมปัจจุบันมีปรากฏให้เห็น

เป็นจำนวนมาก ไม่ว่าในสังคมระดับไหน จะเป็นสังคมนักการเมือง นักธุรกิจ ดารา นักร้อง เป็นต้น เป็นข่าวฟ้องร้องคดีชู้สาว หรือฆ่ากันตามเพราะความหึงหวง ซึ่งมีปรากฏเป็นข่าวใหญ่รายวันในสังคมปัจจุบันนี้ เพราะประพตติผิดศีลข้อที่ ๓

บุคคลผู้ถูกความโลภ ความโกรธ และความหลง ครอบงำจิตใจแล้วมักไม่คำนึงถึงกรอบศีลธรรม จึงมีการประพตติชั่วทางวาจา คือ การพูดเท็จหลอกลวง เอาทรัพย์สินของผู้อื่น หรือหลอกลวงให้เขาเสียทางร่างกายและชื่อเสียง มีการฟ้องร้องกัน ขึ้นรุนแรงฆ่ากันตายก็มี ซึ่งมีปรากฏเป็นข่าวใหญ่รายวันในสังคมปัจจุบันนี้ เพราะประพตติผิดศีลข้อที่ ๔

บุคคลผู้ถูกความโลภ ความโกรธ และความหลง ครอบงำจิตใจแล้วมักไม่คำนึงถึงกรอบศีลธรรม จึงมีการประพตติชั่วทางใจและทางกาย คือ เสพสิ่งเสพติดต่างๆ เช่น ยาบ้า ยาอี กัญชา เฮโรอีน และสุรา เป็นต้น สิ่งเสพติดเหล่านี้ สร้างปัญหาให้แก่สังคมปัจจุบันอย่างมาก เมื่อเสพสิ่งเสพติดแล้ว ไม่ว่าจะการพูด การกระทำ ก็ขาดสติสัมปชัญญะ มักเป็นสาเหตุของการก่ออาชญากรรมในรูปแบบต่างๆ เช่น ฆ่า ลักทรัพย์ ประพตติผิดในกาม หลอกลวง ก่อการทะเลาะวิวาท และเป็นเหตุของการเกิดอุบัติเหตุ อาจกล่าวได้ว่า การเสพของมีนเมานั้น เป็นเหตุทำให้เกิดศีลทุกข้อ และเป็นเหตุของการกระทำความชั่วทั้งปวง

นอกจากนี้แล้ว การเสพของมีนเมายังเกิดโทษหลายประการ ซึ่งในพระพุทธศาสนากล่าวไว้มี ๖ ประการ คือ

๑. เสียทรัพย์ เพราะเป็นเรื่องที่ตนต้องซื้อหาสุรามาด้วยราคาแพง ๆ โดยไม่คุ้มค่า
๒. ก่อการทะเลาะวิวาท ซึ่งเป็นธรรมดาของคนที่ดื่มสุราในขณะที่ดื่มไปสนทนาไปนั้น เริ่มจะสนทนาไม่รู้เรื่องมากขึ้น ถึงจุดหนึ่งแม้เพื่อนกันก็พร้อมที่จะวิวาทกัน
๓. ทำลายสุขภาพ เป็นเหตุให้เกิดโรคซึ่งการเกิดโรคเพราะสุรามักพบกันได้ในที่ทั่วไป ซึ่งมีการชี้แจงมาตลอด แต่คนเป็นอันมากยังมีความพร้อมที่จะยุติการแสวงหาโรคเหล่านั้นมาใส่ตนเอง
๔. เสื่อมเสียชื่อเสียง ต้องถูกติเตียน การตกเป็นทาสสิ่งเสพติด อาการที่แสดงออกมาในขณะที่เมาสุรา ล้วนเป็นกิริยาที่ไม่สบายตา สบายหู สบายใจของคนดีทั้งหลาย ดังนั้นคนเหล่านี้มักได้รับการตำหนิจากคนดี
๕. ทำให้แสดงด้านไม่รู้จักอาย อันเป็นพฤติกรรมที่ค่อนข้างสากลสำหรับคนเมาเพราะขาดสติ ความยับยั้งในการแสดงออก ทั้งการพูดการกระทำที่คนปกติไม่ทำกัน
๖. ทอนกำลังปัญญา เนื่องจากสติกับปัญญาเป็นธรรมะร่วมกัน เมื่อคนขาดสติเพราะการดื่มสุรา ปัญญาย่อมนลดน้อยลงไปเหตุผลที่จะใช้ในขณะนั้น ๆ ก็เจือจางจนถึงไม่มีเหตุผลอะไรเลย หากเมาจนขาดสติสัมปชัญญะ ที่สำคัญคือการบั่นทอนปัญญานั้นแม้ในยามที่ไม่เมาแต่เพราะพิษสุราที่เรื้อรัง สติปัญญาของเขาก็อ่มนลดถอยลงตามลำดับ

การละเมิดศีล ๕ นั้น ผิดศีลธรรมและผิดกฎหมายบ้านเมืองด้วย ไม่ว่าจะ การดื่มน้ำเมาและสิ่งเสพติดทุกชนิดเป็นพิษภัยต่อสุขภาพของผู้เสพมาก ทำให้ขาดระเบียบวินัยขาดสติสัมปชัญญะ ก่อให้เกิดการ ทะเลาะวิวาท ก่ออาชญากรรม ก่อให้เกิดอุบัติเหตุ และเหตุร้ายอื่นๆ ซึ่งสุราสิ่งเสพติดเป็นเหตุให้ละเมิดศีลข้ออื่นๆ ด้วย เหตุแห่งความประมาท คือ การดื่มสุราและเมรัย จึงฆ่าผู้อื่น

ลักทรัพย์ผู้อื่น ล้วงละเมิดภรรยาผู้อื่น พุดเท็จโกหกผู้อื่น เพราะโทษของสิ่งเสพติดที่เป็นเหตุแห่งความประมาท

๓.๑๐ สรุป

สรุปได้ว่า ปัญหาความโลภในปัจจุบันนี้ มีสาเหตุมาจากการล้วงละเมิดศีล ๕ ที่เป็นวินัยชั้นพื้นฐานของสังคัม คือ (๑) ปัญหาความโลภที่เกิดจากการละเมิดและเบียดเบียนชีวิตผู้อื่น (๒) ปัญหาความโลภที่เกิดจากการละเมิดทรัพย์สินของผู้อื่น (๓) ปัญหาความโลภที่เกิดจากการละเมิดในคู่ครองของผู้อื่น (๔) ปัญหาความโลภที่เกิดจากการพุดเท็จ และ (๕) ปัญหาความโลภที่เกิดจากการเสพของมีนเมา ในปัญหาทั้งหลายเหล่านี้ ส่วนใหญ่จะเป็นพฤติกรรมซึ่งเกิดขึ้นจากโลภะ โทสะ และโมหะ เจืออยู่ด้วย ปัญหาที่เกิดจากความโลภในสังคัมปัจจุบัน สามารถสรุปได้ ดังนี้

ปัญหาความโลภเกิดจากพฤติกรรม ที่มีสภาพจิตนั้นมีความอยาก ทั้งอยากได้ อยากมี ทรัพย์สินบุคคลจึงไม่ควรโลภจัดและไม่ควรสะสมทรัพย์ไว้เกินความจำเป็นเพราะว่าถ้าเราเป็นคนที่มีความสามารถมาก ก็จะมีโอกาสสะสมทรัพย์สินไว้เป็นส่วนตัวได้มากจนเกินความจำเป็น คนที่มีความสามารถน้อยด้วยปัญญา ก็จะขาดแคลนลำบากในการแสวงหาทรัพย์มาเลี้ยงชีพ ทรัพยากรธรรมชาติต่าง ๆ ก็จะตกอยู่เฉพาะในมือของผู้มีอำนาจทางการเงิน ทรัพยากรธรรมชาติในโลกนี้น่าจะเพียงพอเลี้ยงชาวโลกได้อีกนาน

ปัญหาความโลภด้านสังคัม เป็นสภาพที่บุคคลเกี่ยวข้องทางสังคัมและมีความต้องการให้สังคัมยอมรับมากขึ้น เช่น การอยากมีชื่อเสียง การอยากเป็นคนเด่นคนดัง การซื้อตำแหน่งหน้าที่การงานที่สูงขึ้น ความต้องการเป็นผู้บังคับบัญชาและการอยากเป็นนักการเมืองเป็นต้นความโลภทางสังคัมนี้ หากอยู่ในจุดที่ควบคุมไม่ได้ย่อมดันรนไปในลักษณะของความทะเยอทะยานแล้วมักจะดำเนินไปในทางที่ผิดศีลธรรม และสามารถก่อเหตุร้ายด้วยจิตใจที่มีความโลภ

ปัญหาความโลภในพระพุทธศาสนาที่ปรากฏให้เห็นตามสื่อและสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ในปัจจุบันนี้มีจำนวนมาก แต่ในประเด็นนี้ผู้วิจัยได้นำเสนอเพียงบางส่วนเท่านั้น ซึ่งมีสาเหตุมาจากการล้วงละเมิดศีล ๕ ที่เป็นวินัยชั้นพื้นฐานของสังคัม ในเรื่องของการละเมิดและเบียดเบียนชีวิตผู้อื่น การละเมิดในทรัพย์สินของผู้อื่น การละเมิดในคู่ครองของผู้อื่น ส่วนใหญ่จะเป็นพฤติกรรมซึ่งเกิดขึ้นจากโลภะบ้าง หรือราคะบ้าง แต่ก็มีโมหะเจืออยู่ในใจ โดยไม่ได้ใคร่ครวญว่า ชีวิต ทรัพย์สิน หรือคู่ครองของใคร ๆ ก็รักก็หวง การพุดเท็จเพื่อหลอกลวงเอาทรัพย์สินผู้อื่นเกิดขึ้นจากโลภะ และโมหะเจืออยู่ด้วย ถ้ากล่าวเท็จเพื่อต้องการทำลายประโยชน์ของผู้อื่นก็เกิดจากโทสะ และการเสพสุรายาเมา และสิ่งเสพติดทุกชนิดเกิดจาก โลภะ โมหะ และตัณหา เพราะว่าเมื่อเสพแล้วย่อมขาดเหตุผลทางปัญญา มักมีพฤติกรรมที่เป็นทุจริตขัดต่อหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเถรวาทและเป็นการกระทำที่ไม่เคารพต่อกฎหมาย

บทที่ ๔

วิธีการบรรเทาความโลภในทรัพย์สินของผู้อื่นตามหลักพระพุทธศาสนา

ในบทที่ ๔ นี้ จะศึกษาเกี่ยวกับวิธีการบรรเทาความโลภในทรัพย์สินผู้อื่นตามหลักพระพุทธศาสนา ศึกษาในหนังสือ เอกสาร และผู้วิจัยที่เกี่ยวข้องกับวิธีการบรรเทาความโลภ ซึ่งได้วางกรอบการศึกษาในประเด็นต่างๆ คือ (๑) วิธีการบรรเทาความโลภ (๒) วิธีการควบคุมและบรรเทาความโลภ (๓) วิธีการขจัดความโลภ และ (๔) แนวทางแก้ปัญหาที่เกิดจากโลภ ซึ่งจะได้อธิบายโดยละเอียดตามลำดับ ดังนี้

๔.๑ วิธีการบรรเทาความโลภ

วิธีการบรรเทาความโลภไม่ให้เกิดขึ้นได้นั้นจำเป็นต้องมีหลักธรรมคือคุณธรรมและขอปฏิบัติธรรมทั้งวิธีการต่าง ๆ นำมาเป็นเครื่องมือช่วยในการบรรเทาความโลภให้เกิดความเข้มแข็ง ความมั่นคง และเกิดความต่อเนื่อง ทั้งนี้เพราะบริบทของสังคมในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงที่รุนแรง ย่อมกระทบต่อการปฏิบัติได้อย่างรวดเร็ว คนธรรมดาทั่วไป มีชีวิตอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่บูชาเงิน บูชาทรัพย์สินเป็นสรณะ จึงมีความต้องการมาก ความต้องการมากเผาใจให้เราร้อน ให้อยากได้ไม่รู้พออยู่เสมอคนแทบทั้งสิ้น ในบ้านเมืองที่เจริญอย่างสมัยใหม่ ตามวัฒนธรรมวัตถุนิยมของชาวตะวันตก หายใจเป็นเงินทองทรัพย์สิน ใฝ่ฝันอยู่แต่เรื่องโชคลาภ มีการแก่งแย่งเอาเปรียบกัน ในวงการค้า มีผู้อยากได้ง่ายๆ มีสิทธิพิเศษผูกขาดคนเดียว ในวงการปกครองมีการใช้อำนาจบังคับทางอ้อมให้ผู้น้อยต้องร่วมบริจาคทำสิ่งใดๆ เพื่อความมีเกียรติ เพื่อประดับบารมีจนเดือดร้อนกันไปมาก การฝึกเอาชนะความโลภ จึงควรเริ่มด้วยการฝึกครองชีวิตอย่างง่ายๆ โดยยึดหลัก สันโดษ หมายถึง ความยินดีด้วยของของตน ด้วยเรี่ยวแรงของตน และด้วยความเพียรโดยชอบธรรม

ความยินดีด้วยปัจจัย ๔ ตามมีตามได้ ความรู้จักอิม รู้จักพอ แบ่งออกได้เป็น ๓ ประการ^๑ คือ (๑) ยถาลภสันโดษ ยินดีตามที่ได้ หมายความว่าตนหาสิ่งใดได้มาด้วยความเพียรอันชอบธรรมก็ยินดีในสิ่งนั้น ไม่ติดใจอยากได้สิ่งอื่น ทั้งไม่เดือดร้อนเพราะสิ่งที่ตนไม่ได้มา และไม่ริษยาคนอื่นเขา ยินดีตามที่ได้ คือได้สิ่งใดมาก็พอใจอย่างนั้นไม่เสียใจถ้าได้ไม่เท่าที่ต้องการแต่ชวนขยายสร้างเหตุให้ดีที่สุดและให้ดียิ่งๆ ขึ้นไป (๒) ยถาลภสันโดษ ยินดีตามกำลังคือตนทำเต็มที่ตามศักยภาพที่มีอยู่ และได้มาแค่ไหนก็ยินดีแค่นั้นไม่ยินดีอยากได้เกินกำลัง และ(๓) ยถาสารูปสันโดษ ยินดีตามสมควร หมายถึงยินดีตามที่เหมาะสมกับตน ทั้งในแง่ของเพศภาวะ ฐานะทางสังคมและแนวทางการดำเนินชีวิต สันโดษทุกประเภทจะต้องประกอบด้วยศีลธรรม คือของสิ่งใดก็ตามแม้เราจะได้มา แต่ถ้าไปยินดีกับของนั้นแล้วจะทำให้เราผิดศีลธรรม เสียชื่อเสียง เสียเกียรติยศ เสียศักดิ์ศรี ก็ไม่ควรยินดีกับของสิ่งนั้น เช่น ของที่ลักปล้นฉ้อโกงมา ของที่เป็นสินจ้างในทางที่ผิด ไม่เป็นคนดูแลอำนาจความมักได้ ผู้ถือศีลควรจะได้ประหยัดในเรื่องอาหารการกิน ละเว้นในสิ่งเสพติด สิ่งฟุ่มเฟือย ถือเอาอาหารที่

^๑พระมหาสมชาย ฐานวุฑโฒ, มงคลชีวิต ๓๘ ประการ, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: อักษรการพิมพ์, ๒๕๕๐), หน้า ๔๕.

หาได้ง่าย และไม่ต้องให้ผู้ใดต้องเดือดร้อนวุ่นวาย เพราะการถือศีลของตน ในเวลาเดียวกัน ใช้เงินส่วนที่ประหยัดในการบริจาคเงินหรือสิ่งของ ให้เป็นทานแก่คนยากจนที่กำลังเดือดร้อน ควรให้ความรู้สึกลงในทางหลวง เพื่อเอาชนะความโลภ วันธรรมดาเราคอยแต่หาเงิน วันนี้เรามาแบ่งให้ผู้อื่นบ้าง, ในวันเกิดหรือวันพิเศษ ควรจะได้มีการแจกสิ่งของแก่ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา แทนการรับของขวัญจากผู้้น้อย จะเป็นการเอาชนะความโลภได้เป็นอย่างดี อริยบุคคลย่อมถือโอกาสบำเพ็ญทานด้วยการตั้งโรงทาน แจกเสื้อผ้าอาหาร แก่คนยากจนและขาดแคลน ทุกโอกาสที่จะทำได้ การบริจาคทรัพย์เป็นทาน หรือบำรุงพระพุทธศาสนา ถ้ากระทำด้วยความโลภ เช่นอยากได้บุญมากๆ อยากเป็นผู้มีเกียรติมีชื่อเสียง อยากอวดว่าตนมี ความอยากนั้นๆ ก็เป็นต้นเหตุ กลายเป็นสิ่งพอกพูนความโลภไปอีกก็ได้ แทนที่จะเป็นการฝึกเอาชนะความโลภ กลายเป็นพอกพูนความโลภไปก็มี การบริจาคทานที่ถูกต้องต้องเป็นการบริจาคเพื่อฝึกเอาชนะความโลภทุกคราวที่บริจาคต้องหัดคิดจนเห็นแจ้งว่า ไม่อยากได้ตอบแทน บริจาคเพื่อฝึกความปล่อยวาง วางความยึดมั่นที่ว่าสิ่งนี้ๆ เป็นของเรา เราไม่มีความตระหนี่ ไม่อยากได้อะไรทางวัตถุเป็นการตอบแทน เป็นการฝึกเอาชนะความโลภความอยากได้ที่ละน้อยๆ เมื่อถึงคราวของหายหรือเสียหาย เพราะภัยพิบัติต่างๆ ก็คงมีสติระลึกได้ว่า ควรมใจบริจาค ไม่ควรเสียหาย ไม่ควรยึดถือผูกพันในสิ่งของที่เสียหายนั้นๆ

การมีใจไม่เสียหายเมื่อของหายเมื่อมีภัยพิบัติได้ นับว่าได้รับผลจากการฝึกไม่โลภ ตามหลักการถือศีลข้อสองนี้ อริยบุคคลในศาสนาทุกศาสนาถือศีลข้อนี้ด้วยความระมัดระวังอย่างรอบคอบ ไม่ล่วงเกินในทรัพย์สินของผู้อื่นแม้กระทั่งไปไม้ผลไม้ที่แทบจะไม่มีราคาก็ไม่ถือเอามาบริโภคใช้สอย ต้องแน่ใจว่าเจ้าของยินดีให้จึงยึดถือเอาและถ้าผู้ให้ยากจนกว่า ก็พยายามหาทางตอบแทนจนได้ ในการไปตามท้องถื่น เจ้าบ้านซึ่งเป็นคนยากจนกว่า นำสิ่งของมาให้ เลี้ยงดู ก็หาทางตอบแทน ด้วยสิ่งของเงินทอง หรือส่งเงินทองสิ่งของไปให้เป็นการตอบแทน ไม่ให้มีการล่วงเกินในทรัพย์สินของผู้ใด การเอื้อเฟื้อช่วยเหลือคนยากจนกว่าเรา ช่วยเหลือผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา ถ้าปฏิบัติด้วยความรอบคอบ จะเป็นการบำเพ็ญกุศลถึงสองชั้น คือเป็นทั้งการช่วยเหลือผู้อื่นด้วยความเมตตา แล้วยังเป็นการฝึกเอาชนะความโลภ ความตระหนี่ ความเห็นแก่ตัวได้เป็นอย่างดี

อีกประการหนึ่ง วิธีการบรรเทาความโลภในทรัพย์สินของผู้อื่นตามหลักพระพุทธศาสนา นั้น ในศีล ๕ ข้อที่ ๒ คือ อทินนาทานา หมายถึง การไม่เอาทรัพย์ของคนอื่นมาเป็นของตนเอง มีองค์ประกอบ^๒ ดังนี้ (๑) ของผู้อื่นหวงแหน (๒) รู้ว่าเขาหวงแหน (๓) จิตคิดจะลัก (๔) มีความพยายาม (๕) ลักของได้ด้วยความพยายามนั้น ขยายความว่า ไม่เอาของเขาที่ไม่ได้ให้หรือไม่ลักขโมย จับเอาสารว่าความประพฤติหรือการดำเนินชีวิต ที่ปราศจากการเบียดเบียนผู้อื่นทางด้านทรัพย์สินและกรรมสิทธิ์ ความโลภ เป็นตัวที่กำจัดทรัพย์สมบัติ ที่ไม่เคยพร่องให้เสื่อมถอยลง ความโกรธมาทำให้รูปสมบัติ ที่พร้อมด้วยลักษณะมหาบุรุษเสื่อมถอยลง ความหลง คือโมหะ ก็มากดทำให้คุณสมบัติของวิชา ๓ วิชา ๘ และอภิญญา ๖ เสื่อมถอยลง เพราะอำนาจความโลภ ความโกรธ และความหลง ที่มีวิชาเป็นราก ดังนั้น ฝ่ายกุศล คือ ชาติธรรมฝ่ายขาว จึงส่งผั่งที่มาแก้ความโลภ ความโกรธ ความหลงที่บังคับอยู่ในใจ เกิดเป็นบุญกิริยาขึ้นมา เป็นผั่งในการแก้ความโลภ ความโกรธ ความหลงของมนุษย์ให้หายไป เพราะฉะนั้น ทานจึงบังเกิดขึ้น บุญที่เกิดจากการทำทานก็

^๒ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พุทธธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร: มหาคุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๗๗๒.

ตามมา เมื่อปรารถนาที่จะละความโลภให้หมดไปจากใจ จะต้องให้ทาน เมื่อทำทานตัดขาดออกจากใจแล้ว บุญกุศลจึงบังเกิดขึ้น ทรัพย์สมบัติที่สมบูรณ์บริบูรณ์บังเกิดขึ้นตามมา ต่อมาฝ่ายกุศลก็ส่งศีลเข้ามา เพื่อเป็นผังในการกำจัดความโกรธ เมื่อสมทานตั้งใจรักษาศีลอย่างดีแล้ว ศีลย่อมกำจัดความโกรธให้หายไปจากใจ เมื่อความโกรธหายไป ก็จะทำให้รูปสมบัติสมบูรณ์ดีขึ้นตามลำดับ

นอกจากนี้ ฝ่ายกุศลจะส่งภาวนาลงมา เพื่อให้มนุษย์ใช้ภาวนากำจัดโมหะ คือ ความหลง ให้ออกไปจากใจ เมื่อโมหะถูกกำจัดหายไป คุณสมบัตินี้มีแต่เดิมจะค่อยๆ กลับคืนมา การที่เราประกอบกุศลธรรมมีทาน ศีล ภาวนา เป็นต้น นับเป็นผังที่สำคัญของกุศลธรรม ที่มีไว้เพื่อกำจัดอกุศลมีความโลภ ความโกรธ ความหลง มีวิชาเป็นรากให้สลายหายไป เมื่อเราทำทาน รักษาศีล เจริญภาวนาดีแล้วย่อมชำระล้างหรือกลั่นธาตุธรรม เห็น จำ คิด รู้ ให้สะอาดบริสุทธิ์และให้ผ่องใสได้ เพราะบุญกุศลทุกอย่างที่เราทำนั้น ล้วนเป็นไปเพื่อการกำจัดอาสวกิเลส กำจัดสิ่งที่มาบังคับกายวาจาใจของเรา เมื่อกำจัดความโลภได้ ทรัพย์สมบัติก็บังเกิดขึ้น เมื่อกำจัดความโกรธให้เบาบางลงไปได้ รูปสมบัติที่สมบูรณ์ก็บังเกิดขึ้น เมื่อกำจัดความหลงให้หมดไปได้ คุณสมบัตินี้ที่สมบูรณ์ก็บังเกิดขึ้น ทุกอย่างจะเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีตามลำดับ ลักษณะของโลภะ โทสะ และโมหะ มีความแตกต่างกัน คือ

๑. **ความโลภ** โลภะ ถึงแม้จะมีโทษน้อยแต่คล้ายช้า เป็นไปในลักษณะที่ว่าเมื่อความโลภก่อเกิดขึ้นมาในจิตใจโทษของมันจะมีไม่มากนัก ส่วนมากจะเกี่ยวเนื่องกับเรื่องทรัพย์สินและของมีค่า แต่ทว่าเมื่อความโลภเข้าครอบงำแล้วก็จะตั้งมั่นแน่วแน่นอยู่นานในจิตใจกว่าที่ไฟ (โลภะ) จะดับไปได้ เช่น เมื่อมีความโลภอยากได้เงินทองหรือทรัพย์สินมาก ๆ หากเมื่อได้มาสมใจปรารถนาแล้วก็พอใจในระดับหนึ่งเท่านั้น แต่ความต้องการก็จะทะยานต่อไปอีกอย่างไม่มีที่สิ้นสุด ดังคำที่ท่านว่า “ไฟไม่อ้อมด้วยเชื้อหรือมหาสมุทรไม่อ้อมด้วยน้ำฉันทใด คนโลกนั้นไซ้ไรก็ไม่เคยอ้อมด้วยอามิสฉันทนั้น

๒. **ความโกรธ** โทสะ มีโทษมากแต่คล้ายเร็ว เป็นไปในลักษณะที่ว่าเมื่อโทสะก่อเกิดขึ้นมาในจิตใจโทษของมันจะมีมากมายทั้งเกี่ยวเนื่องกับเรื่องทรัพย์สินและของมีค่ารวมถึงชีวิต แต่ทว่าเมื่อโทสะเข้ามาครอบงำแล้วก็จะตั้งมั่นอยู่ได้ไม่นานนักก็จะดับไปจากจิตใจ เช่น เมื่อมีความโกรธหรืออาฆาตก็อาจจะทำให้ควบคุมสติและอารมณ์ของตนเองไม่ได้ทำให้เกิดการทำลายทรัพย์สินของมีค่าและร้ายแรงสุดอาจถึงกับชีวิตแต่พอได้ระบายออกแล้วอารมณ์ร้ายก็จะคลายลง ดังข่าวสารที่เห็นอยู่ทั่วไปในปัจจุบันนั่นเอง

๓. **ความหลง** โมหะ มีโทษมากและคล้ายช้า เป็นไปในลักษณะที่ว่าเมื่อโมหะก่อเกิดขึ้นมาในจิตใจ โทษของมันจะมีมากมายทั้งเกี่ยวเนื่องกับเรื่องทรัพย์สินและของมีค่ารวมถึงชีวิตและที่สำคัญโมหะนั้นเมื่อเข้ามาครอบงำนำทางแล้วก็จะตั้งมั่นอยู่นานกว่าที่จะดับไปจากจิตใจ เกี่ยวเนื่องจากโมหะ (ความหลง) ถือเป็นเชื้อโดยตรงที่ส่งเสริมและเกื้อหนุนโลภะและโทสะนั่นเอง เช่น เมื่อมีความหลง (โมหะ) ที่เชื่อว่า บาป – บุญ คุณ – โทษ ไม่มีจริงก็จะยิ่งทำให้เกิดการกระทำที่ล่วงล้ำละเมิดศีลธรรมนำไปสู่ความสูญเสียทั้งทรัพย์สินและชีวิตที่เกิดจากการปล้น จี้ ฆ่า ข่มขืน เป็นต้น

โดยสรุป โลภะ คือ ความชอบใจ ติดใจ อยากได้น้อยอยากได้นั้น เป็นรากฐานแห่งโทสะเป็นบ่อเกิดของโทสะ เช่น เกิดชอบใจอยากได้สิ่งใดก็ตามเมื่อไม่ได้ตั้งใจชอบก็เสียใจ น้อยใจ คือ เกิดโทสะขึ้น หรือติดใจชอบใจในสิ่งใดอยู่สิ่งนั้นก็กลับมีอันเป็นให้พลัดพรากจาก สูญไป ก็เสียตาย เสียใจ กลุ่มใจเหล่านี้เป็นต้น ดังนั้น ถ้าไม่มีโลภะซึ่งเป็นต้นเหตุแล้วโทสะอันเป็นปลายเหตุก็ย่อมไม่มีเป็นธรรมดา ส่วนโมหะนั้นย่อมต้องเกิดพร้อมกับโลภะหรือโทสะโดยมีโลภะหรือโทสะเป็นตัวนำโมหะเป็นตัว

สนับสนุน เมื่อไม่มีโลหะตัวนำแล้วโลหะตัวสนับสนุนก็ไม่มีได้ เพราะไม่มีสิ่งที่จะสนับสนุนเกื้อกูลซึ่งกันและกันนั่นเอง

๔.๒ วิธีการบรรเทาความโลภในทรัพย์สินของผู้อื่นในไตรสิกขา

วิธีการบรรเทาความโลภทรัพย์สินของผู้อื่นในหลักไตรสิกขา นั้น มีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะไตรสิกขา หมายถึง หลักธรรม ๓ ประการ ที่ต้องศึกษาเรียนรู้ คือ ศีล สมาธิ ปัญญา สำหรับศีล เป็นเครื่องมือในการพัฒนาตน เพราะการแสดงออกของบุคคลเป็นด้านพฤติกรรม ศีล แปลว่า ปกติ ราบรื่น หรือร่มเย็น เป็นธรรมะขั้นพื้นฐานที่ต้องปฏิบัติเพื่อบรรเทาความโลภ ใน ศีล ๕ นั้น ข้อที่ ๒ อทินนาทานา เวรมณี หมายถึง การงดเว้นจากการลักทรัพย์ ฉ้อฉล ปล้น เปียดบังเอาทรัพย์สินของผู้อื่นด้วยวิธีการต่างๆ หากปฏิบัติตามศีลข้อที่ ๒ นี้ ย่อมบรรเทาความโลภในทรัพย์สินของผู้อื่นลงได้ นั้นแสดงถึงการรักษากายให้บริสุทธิ์ เรียกว่ากายสุจริต ส่วน สมาธิ คือ การภาวนา เป็นเรื่องของจิตให้ระวางจิตของตนไม่ให้มีอภิขมา คือ การเพ่งเล็งอยากได้ทรัพย์สินของผู้อื่นมาเป็นของตน เมื่อระวางจิตไม่ให้ตกไปในอำนาจของฝ่ายต่ำ มีสติ ความระลึกได้และสัมปชัญญะ ความรู้ตัวทุกเมื่อ ย่อมทำให้ใจบริสุทธิ์ ทำให้เกิดปัญญา คือ การรอบรู้ในภาวะการณ์ต่างๆ ได้ดี เมื่อสำรวมกาย วาจา ใจ ได้ดีแล้ว ย่อมทำให้ความโลภในทรัพย์สินของผู้อื่น นั้น บรรเทาลงได้ จนนำไปสู่โลกียะของทางโลกและโลกุตตระในทางธรรมตามลำดับ

ในภาวนา ๓ ประการ^๓ คือ กายภาวนา จิตภาวนา และปัญญาภาวนา ถือว่าเป็นเครื่องมือในการพัฒนาตนอย่างมีบูรณาการและพัฒนาอย่างมีดุลยภาพ ดังนี้

๑. ศีลเป็นเรื่องของการฝึกในด้านพฤติกรรม โดยเฉพาะกับพฤติกรรมที่เคยชิน ซึ่งเครื่องมือที่ใช้ในการฝึกศีล คือ วินัย อันเป็นจุดเริ่มต้นที่ต้องเข้าใจในกระบวนการศึกษาและพัฒนาตน เพราะวินัยเป็นตัวการจัดเตรียมชีวิตให้อยู่ในสภาพที่เอื้อต่อการพัฒนาโดยจัดระเบียบการเป็นอยู่ การดำเนินชีวิต และการอยู่ร่วมกันในสังคมให้เหมาะกับการพัฒนาและเอื้อโอกาสที่จะพัฒนา และเมื่อฝึกได้ผลจนผู้ฝึกมีพฤติกรรมที่ดีตามวินัยนั้นแล้วจะเกิดเป็นศีล จึงกล่าวได้ว่าวินัยจะจัดสภาพแวดล้อมที่ป้องกันไม่ให้มีพฤติกรรมที่ไม่ดีและเอื้อต่อการมีพฤติกรรมที่ดีให้เกิดขึ้น

๒. สมาธิเป็นเรื่องของการฝึกในด้านจิตหรือระดับจิตใจได้แก่การพัฒนาคุณสมบัติต่างๆ ของจิตทั้งในด้านคุณธรรม เช่น ความเมตตากรุณา ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ในด้านความสามารถของจิต เช่น ความเข้มแข็งมั่นคง ความพากเพียรพยายาม ความรับผิดชอบ ความมีสติสมาธิ และในด้านความสุข เช่น ความอิมใจสดชื่น ความร่าเริงเบิกบานใจ ความรู้สึกพอใจ หรืออาจเรียกได้ว่าเมื่อเข้าถึงระดับจิตใจที่มีสันโดษธรรมเป็นที่ตั้งแล้ว ย่อมเป็นการพัฒนาคุณภาพ สมรรถภาพและสุขภาพจิต

๓. ปัญญาเป็นเรื่องของการฝึกหรือพัฒนาในด้านการรู้ความจริงเริ่มตั้งแต่ความเชื่อ ความเห็น ความรู้ ความเข้าใจ ความหยั่งรู้เหตุผล การรู้จักวินิจฉัย ไตร่ตรอง และคิดการต่างๆ อย่างสร้างสรรค์ เฉพาะอย่างยิ่งเน้นการรู้ตรงตามความเป็นจริง ตลอดจนรู้แจ้งความจริงที่เป็นสากลของสิ่งทั้งปวง จนถึงขั้นรู้เท่าทันธรรมดาของโลก และชีวิตที่ทำให้มีจิตใจเป็นอิสระปลอดปัญหา ไร้ทุกข์

^๓ พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร : อักษรเจริญทัศน์ อจท. จำกัด, ๒๕๓๙), หน้า ๓๖๔.

สำหรับบุคคลที่ปฏิบัติตามหลักไตรสิกขานั้นย่อมก่อให้เกิดประโยชน์ ๓ ประการ คือ (๑) ทำให้บุคคลเป็นคนดีของสังคม เป็นผู้มีระเบียบวินัย เคารพกฎหมาย และอยู่ในกรอบวัฒนธรรมประเพณีที่ดีงามของสังคม พระพุทธเจ้าทรงสอนให้บุคคลงดเว้นกายทุจริตวจีทุจริตและประพฤติดแต่กายสุจริต วจีสุจริต อันเป็นไปตามหลักของศีล เรียกว่า กายภาวนา เป็นวิธีการพัฒนาบุคคลด้านพฤติกรรมที่แสดงออกทางกายและวาจา เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสังคมเฉพาะพฤติกรรมในด้านดี (๒) ทำให้บุคคลมีจิตใจและอารมณ์มั่นคง เป็นผู้มีใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่คนอื่น และเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม ซึ่งพระพุทธองค์ทรงสอนให้บุคคลงดเว้นจากความโลภ ความพยาบาท แล้วให้ประพฤตินมโนสุจริต ไมโลภ ไมพยาบาท มีจิตใจเสียสละและยินดีให้อภัย เป็นการพัฒนาจิตใจตามหลักของสมาธิที่เรียกว่า จิตภาวนา (๓) ทำให้บุคคลรู้และเข้าใจในสิ่งต่างๆ อย่างถูกต้องตรงตามความเป็นจริงอันเป็นสัมมาทิฐิ เป็นการพัฒนาบุคคล ตามหลักของปัญญา เรียกว่า ปัญญาภาวนา การปฏิบัติข้อนี้เป็นการพัฒนาบุคคลให้เข้าใจชีวิตอย่างแจ่มแจ้ง จนถึงสัมมาญาณและบรรลุสัมมาวิมุตติคือหลุดพ้นจากกิเลสได้โดยสิ้นเชิง

ในการพัฒนาจิตของบุคคลเพื่อบรรเทาความโลภตามแนวทางของพระพุทธศาสนานี้สามารถใช้วิธีการปฏิบัติตนตามหลักไตรสิกขาได้เป็นอย่างดี เพราะหากบุคคลใดปราศจากไตรสิกขาแล้วจิตใจของบุคคลนั้นก็ไม้อาจจะพัฒนาหรือยกระดับให้สูงขึ้นได้ หลักไตรสิกขานี้จึงถือได้ว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาจิตใจของบุคคลตามแนวทางพระพุทธศาสนา

๔.๒.๑ ความเพียรเพื่อละอกุศลธรรม

การปรารถนาความเพียรเพื่อละอกุศลธรรม ซึ่ง “อกุศลธรรม หมายถึง ธรรมที่เป็นอกุศล, ธรรมฝ่ายอกุศล, ธรรมที่ชั่ว, ธรรมฝ่ายชั่ว”^๔ เพื่อยังกุศลธรรมให้ถึงพร้อมคือ ลงมือทำความเพียรอย่างเข้มแข็ง มีความบากบั่นมั่นคง ไม่ทอดธุระในสิ่งที่เป่อกุศล การตั้งตนอยู่ด้วยความเพียร เปนหลักธรรมสำคัญที่ช่วย ป้องกันโลภะไม่ให้เกิดขึ้นได้ ทั้งในดานการแสวงหา และในดานความคิด เนื่องจากบุคคลตั้งตน ประกอบด้วยความเพียร ขยันขันแข็งในการประกอบอาชีพสุจริต กระทำแต่สิ่งที่เป่อกุศล อกุศลคือ โลภะหรือความอยากก็ไม่สามารถเกิดขึ้นได้ หรือที่มีอยู่ก็จะบรรเทาและเบาบางลง เช่น นักเรียนผู้มี ความเพียรพยายามในการศึกษา ก็จะได้รับความสำเร็จในการศึกษา หรือแม่แต่ผู้ประกอบอาชีพ เปนพอคา ถ้ามีความขยันหมั่นเพียรในการประกอบอาชีพกิจการงานของตน ก็ย่อมประสบความสำเร็จ ในการประกอบธุรกิจนั้น ๆ จนความโลภ คือ ความอยากจะประสบความสำเร็จที่ขาดสติกำกับไม่มีโอกาสเกิด และถาบุคคลเหล่านี้มีความมุ่งมั่นในการป้องกันไม่ให้โลภะเกิดและหมั่นคิดหมั่นทำแต่สิ่งที่เป่อกุศล โลภะยังมีโอกาสเกิดได้นอยลงอีก

๔.๒.๒ การเลี้ยงชีพชอบ

การเลี้ยงชีพชอบนั้น เป็นการประกอบอาชีพที่สุจริตและไม่ผิดศีลธรรม มีความเปนอยู่ที่พอเพียงในปัจจัยสี่ และหมายรวมถึงความขยันหมั่นเพียรในการทำหน้าที่ การงาน มีความประพฤติและดำรงตนอยู่อย่างเหมาะสม เว้นจากมิฉฉาชีพทุกชนิด กล่าวคือ การ ประกอบแต่การงานที่สุจริต ไม่ประกอบอาชีพที่ผิดกฎหมาย ไม่ผิดศีลธรรม อาชีพนั้น ๆ ไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น การประกอบอาชีพด้วยวิธีการดังกล่าวนี้ จัดวาเปนการเลี้ยงชีพชอบ โดยต้องละ

^๔ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท ธรรมการพิมพ์, ๒๕๕๓), หน้า ๔๗๒.

เวนอาชีพที่ผิดศีลธรรม เช่น การฆ่าสัตว์หรือเบียดเบียนสัตว์เลี้ยงชีพ การค้ายาเสพติดของมึนเมา โดยกล่าวอีกอย่างคือการไม่ประกอบอาชีพด้วยวิธีทุจริตคอร์รัปชัน ไมคดโกงและ เบียดเบียนคนอื่น ในวิภังคสูตรพระพุทธเจ้าตรัสว่า สัมมาอาชีพะหมายถึงการละมิจฉาอาชีพะ (การเลี้ยงชีพที่ผิด) และเลี้ยงชีพด้วยสัมมาอาชีพะ^๕ (การเลี้ยงชีพที่ถูกต้อง) หลักธรรมข้อนี้จึง เน้นการแสวงหาทรัพย์โดยธรรมไม่ประกอบอาชีพด้วยความโลภและความไม่ชอบธรรม ถ้าบุคคลปฏิบัติตนด้วยการเลี้ยงชีพ ด้วยความถูกต้องชอบธรรมดำรงตนอยู่ด้วยความพอเพียงความอยากหรือโลภะก็ไม่สามารถเกิดขึ้นได้ หรือที่มีอยู่ก็จะบรรเทาเบาบางลงเพราะจิตใจของผู้ประกอบสัมมาอาชีพะคิดแต่จะประกอบอาชีพที่สุจริต ไม่เปิดโอกาสให้เกิดโลภะคือความอยากได้ทรัพย์สินมา โดยอาชีพที่ทุจริต

๔.๒.๓ การบริโภคด้วยปัญญา

การพิจารณาการบริโภคปัจจัยสี่ ด้วยการพิจารณาให้เห็นคุณค่า ที่แท้จริงไม่บริโภคด้วยอำนาจแห่งโลภะ การปฏิบัติตามหลักธรรมข้อนี้เป็นกรบริโภคให้เกิดความ พอดีที่เรียกว่า “รู้จักพอ” ไม่บริโภคด้วยความอยาก^๖ เพราะบริโภคด้วยปัญญาที่รู้คุณค่าของการบริโภค คือ เลือกบริโภคแต่สิ่งที่จำเป็นและเปน ประโยชน์ ไม่ฟุ่มเฟือย ไม่สนองความอยาก ซึ่งทำให้โลภะลดน้อยลงไปและเบาบางลง ไม่โลภอยากได้ของ ของผู้อื่น ธรรมข้อนี้ช่วยป้องกันโลภะไม่ให้เกิดขึ้นได้ หรือที่มีอยู่ก็จะบรรเทาและเบาบางลงเช่น ก่อน บริโภคอาหารก็พิจารณาว่า พึงบริโภคเพื่อไทรงายดำรงอยู่ได้ มีสุขภาพดีเพื่อประกอบกิจการงาน ต่าง ๆ ได้ มีใช้เพื่อความเอร็ดอร่อย หรือเพื่อความทันสมัย หรือแม้แต่การใช้สอยสื่ออิเล็กทรอนิกส์ และเทคโนโลยีต่าง ๆ ก็ควรพิจารณาก่อนใช้ เพื่อเตือนตนให้ใช้ในทางที่เป็นคุณ ประโยชน์ อนึ่ง ก่อนจะซื้อเครื่องมือสื่อสารต่างๆ เช่น ทีวี เครื่องเสียง โทรศัพท์มือถือ ฯลฯ ควรพิจารณาก่อนว่าซื้อเพื่ออะไร เครื่องมือสื่อสารเหล่านั้นเป็นสิ่งจำเป็นที่เราต้องการจริงๆ หรือไม่มีความจำเป็นต่อชีวิตของเรามากน้อยเพียงใด เมื่อซื้อมาแล้วจะมีโอกาสได้ใช้มากน้อย เพียงใด ใช้ได้ทนหรือไม่ ถ้าไม่มีเครื่องมือสื่อสารเหล่านี้ ยังมีเครื่องมือสื่อสารอย่างอื่นที่จะใช้แทนกัน ได้หรือไม่ นอกจากจะพิจารณาถึงประโยชน์แล้ว ควรพิจารณาถึงภาระและผลเสียที่จะตามมาด้วย เช่น ถ้าซื้อเครื่องมือสื่อสารเหล่านี้มาแล้ว จะต้องเสียเวลาเสียเงินเสียทอง ในการซ่อมบำรุงและดูแล ปัญหาทำลายสิ่งแวดล้อมหรือไม่ การตั้งข้อกำหนดในการพิจารณาการบริโภคปัจจัย ๔ ดังกล่าว จะช่วยให้เรามีสติและเกิดปัญญามากขึ้น ในการบริโภคใช้สอยสิ่งต่างๆ ทำให้การบริโภคนั้นเป็น ประโยชน์แก่ตนเอง มากกว่าที่ตนเองจะต้องตกเป็นทาสของโลภะ ในการบริโภคใช้สอยสิ่งต่างๆด้วย การขาดปัญญา ดังนั้น เมื่อเราหมั่นใช้ปัญญาพิจารณาก่อนการแสวงหา และการบริโภค จะทำให้โลภะ คือ ความอยากที่ไร้โทษไม่มีโอกาสเกิดขึ้นหรือเกิดขึ้นได้น้อย เพราะเมื่อมีปัญญา อวิชชาอันเป็น ภาวะขาดปัญญาและเป็นมูลเหตุของโลภะ^๗ ย่อมเกิดไม่ได้ เมื่อ อวิชชาเกิดไม่ได้ โลภะก็เกิดไม่ได้ไปด้วย ปัจจัยปฏิเสวนาจึงเป็นข้อปฏิบัติที่ช่วยป้องกันโลภะได้เป็นอย่างดี

^๕ ส.ม.(ไทย) ๑๘/๘/๑๑.

^๖ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), **พุทธธรรมฉบับปรับปรุงขยายความ**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑ (กรุงเทพมหานคร : มหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๑๓๔.

^๗ วัชระ จามจิตฺตเจริณฺญ, **พระพุทธศาสนาเถรวาท**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ม พหวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ๒๕๕๒), หน้า ๒๓๐.

๔.๒.๔ การสำรวมระวังตน

ในการสำรวมระวัง พระพุทธเจ้าทรงสอนให้ระวังการรับรู้ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ดังคำสอนเรื่องอินทรียสังวร และมีพระพุทธพจนตรัสเกี่ยวกับการสังวรทางตา ฯลฯ เพื่อไม่ให้กิเลสครอบงำ การสำรวมระวังในชีวิตประจำวัน จึงช่วยป้องกันการเกิดกิเลสต่าง ๆ รวมทั้งโลภะได้ ซึ่งสอดคล้องกับคำสอนเรื่องสติที่จะกล่าวในหัวข้อต่อไป ในชีวิตประจำวัน เราจึงต้องสำรวมระวังในการดำเนินชีวิต เช่น ถ้าเราไปเดินเล่นตามทางสรรพสินค้าที่มีสินค้าต่าง ๆ มากมาย ที่คอยยั่วให้เกิดความอยาก เราควรมีการสำรวมระวัง ในการพิจารณาสิ่งต่าง ๆ เหล่านั้นด้วยปัญญา ไม่ปล่อยให้ตกเป็นทาสของความอยาก หรือพยายามหลีกเลี่ยงการพบเห็นสิ่งเหล่านั้น ธรรมชาติของใจจึงช่วยป้องกันโลภะไม่ให้เกิดขึ้นได้ กล่าวอีกนัยหนึ่ง คนที่มีความสำรวมระวังการคิด การทำ การพูดของตัวเอง จะไม่เปิดโอกาสให้โลภะคือความอยากหรือค่านิยมต่าง ๆ มาครอบงำจนเกิดการแสวงหาและการกระทำที่ผิดศีลธรรม เช่น คนที่สำรวมระวังตนจะไม่เผลอคิดอยากได้ของของผู้อื่นที่เขาไม่ได้ให้ แม้จะมีโอกาส หยิบฉวยหรือขโมยได้โดยง่ายดังกรณีสิ่งของที่มีผู้ทำหลนหรือลืมวางเอาไว้ โลภะจึงไม่มีโอกาสเกิดมาครอบงำจิตของบุคคลนั้น

สรุปความได้ว่า วิธีการป้องกันไม่ให้เกิดความโลภ หลักปฏิบัติ คือเพียรละอกุศลธรรม ประกอบด้วยความเพียร ขยันขันแข็งในการประกอบอาชีพสุจริต กระทำแต่สิ่งที่เป็นกุศล อกุศล คือ โลภะหรือความอยากก็ไม่สามารถเกิดขึ้นได้ หรือที่มีอยู่ก็จะบรรเทาและเบาบางลง เช่น นักเรียนผู้มีความเพียรพยายามในการศึกษา ก็จะพบกับความสำเร็จในการศึกษา หรือแม่แต่ผู้ประกอบอาชีพเป็นพ่อค้า ถ้ามีความขยันหมั่นเพียรในการประกอบอาชีพกิจการงานของตน ก็ย่อมประสบความสำเร็จ ในการประกอบธุรกิจนั้น ๆ จนความโลภ คือ ความอยากจะประสบความสำเร็จที่ขาดสติกำกับไม่มีโอกาสเกิด ขึ้นอีก ปฏิบัติโดยการการเลี้ยงชีพชอบนั้น เป็นการประกอบอาชีพที่สุจริตและไม่ผิดศีลธรรม มีความเป็นอยู่พอเพียงในปัจจัยสี่ และหมายรวมถึงความขยันหมั่นเพียรในการทำหน้าที่ การงาน มีความประพฤติและดำรงตนอยู่อย่างเหมาะสม เว้นจากมิจฉาชีพทุกชนิด กล่าวคือ การ ประกอบแต่การงานที่สุจริต ไม่ประกอบอาชีพที่ผิดกฎหมาย ไม่ผิดศีลธรรม อาชีพนั้น ๆ ไม่ก่อให้เกิด ความเดือดร้อนทั้ง แก่ตนเองและผู้อื่น การบริโภคด้วยปัญญาเป็นการพิจารณาจนบริโภคปัจจัยสี่ ด้วยการพิจารณาให้เห็นคุณค่า ที่แท้จริงไม่บริโภคด้วยอำนาจแห่งโลภะ การปฏิบัติ ตามหลักธรรมข้อนี้เป็นการบริโภคให้เกิดความ พอดีที่เรียกว่า “รู้จักพอ” ไม่บริโภคด้วยความอยาก และการสำรวมระวัง ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ โดยการสำรวมระวังในชีวิตประจำวัน จึงช่วยป้องกันการเกิดกิเลสต่าง ๆ รวมทั้งโลภะได้ ซึ่งสอดคล้องกับคำสอนเรื่องสติที่จะกล่าวในหัวข้อต่อไป ในชีวิตประจำวัน เราจึงต้องสำรวมระวังในการดำเนินชีวิต

๔.๓ วิธีการควบคุมและบรรเทาความโลภ

การที่บุคคลไม่สามารถป้องกันหรือหยุดยั้งไม่ให้โลภะเกิดขึ้นได้ การพยายามควบคุมกิเลสของตนเอง ทำให้ไม่รุนแรงมากขึ้นและบรรเทาโลภะที่เกิดขึ้นแล้วให้เบาบางลงนั้น ก็เป็นเรื่องจำ

^๕ พระราชาธรรมนิเทศ (ระแบบ ฐิตญาโณ), มองเรามองเขา, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: M.T.การพิมพ์, ๒๕๕๑), หน้า ๗๐.

แปนและมีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะหากปล่อยให้โลภะทวีความรุนแรงขึ้นเรื่อย ๆ จนนำไปสู่การกระทำที่ผิดศีลธรรม ย่อมทำให้เกิดโทษทั้งแก่ตัวผู้กระทำและสังคม ขึ้นชื่อว่าความอยากหรือโลภะแล้ว หากเกิดขึ้นกับใคร ก็ย่อมทำให้ผู้นั้นมีพฤติกรรมทางกาย วาจาและใจผิดปกติ เปนที่ติเตียนนินทาของผู้คนทั่วไปในสังคม อย่างไรก็ตามการที่บุคคลผู้ใดประพฤติสิ่งต่าง ๆ ที่ไม่ดีด้วยอำนาจของโลภะ แม้วาตนจะมีได้ตั้งใจจะกระทำก็ตาม ทั้งนี้ก็เพราะตนยังไม่ได้ศึกษาให้เข้าใจและปฏิบัติอย่างเต็มที่ ในหลักการต่าง ๆ ตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาเถรวาท ดังนั้น วิธีการปฏิบัติธรรมเพื่อควบคุมและบรรเทาโลภะที่เกิดขึ้นแล้ว ของผู้คนในสังคมนั้นจึงมีความสำคัญและมีอยู่หลายวิธีซึ่งมีความเกี่ยวข้องกันและควรทำรวมกันเพื่อให้เกิด ประสิทธิภาพในการควบคุมและบรรเทาโลภะที่เกิดขึ้นแล้ว ดังต่อไปนี้

๔.๓.๑ การฝึกสติสัมปชัญญะเพื่อบรรเทาความโลภ

สติ หมายถึง ความระลึกได้และความรู้ตัว ความรู้สึกตัวด้วยความรอบคอบ รู้จักกำหนดจดจำระมีความรู้สึกตัวในทุกการกระทำ เปนอยู่อย่างไม่ประมาท^๙ สติเปนนโสมณเจตสิกคือเปนกุศลอยางเดียว เมื่อเกิดสติ ก็เลสต่างๆ รวมทั้ง โลภะก็จะถูกควบคุม บรรเทา และกำจัดได้ทั้งแบบชั่วคราวและแบบเด็ดขาดตามระดับของสติที่เกิด อนึ่ง สติเปนนฐานของปัญญาหรือสัมปชัญญะ เมื่อมีสติปัญญาก็สามารถเกิดตามมาได้ ดังที่พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) อธิบายไว้ว่า การจะทำอะไรต้องมีสติสัมปชัญญะ แยกเปนนสติคือความระลึก ก่อนที่จะกระทำสิ่งใดๆ หรือการระลึกได้ การไม่เผลอสติทำหน้าที่ตั้งอารมณ์มาไว้กับจิต

สวณสัมปชัญญะ คือ ความรู้ตัว ความรู้สึก ความรู้ตระหนัก และรู้ชัดในสิ่งที่ระลึกได้ สติไม่ใช่ตัวปัญญา แต่สัมปชัญญะเปนนตัวปัญญา ทั้งสองจะทำงานรวมกันเพื่อสร้างตัวปัญญาโดยมีสติเปนนตัวช่วย^{๑๐} เมื่อมีทั้งสติและสัมปชัญญะหรือปัญญา ก็เลสต่างๆ มีโลภะเปนนต้นก็จะถูกควบคุม บรรเทา และกำจัดไปได้ จากที่กล่าวมา จะเห็นว่าเมื่อโลภะเกิดขึ้น ถ้าเกิดสติคือการระมัดระวังรอบคอบ

ในการรับรู้อารมณ์ต่างๆ ดี อิทธิพลการครอบงำจิตของโลภะก็จะถูกควบคุมหรือบรรเทาลง โอกาสจะ ถูกโลภะครอบงำจนทำผิดหรือเปนนทุกขก็จะมึน อยลง เพราะตามหลักปฏิจจสมุปบาท ผัสสะคือการ กระทบและเกิดการรับรู้อารมณ์เปนนสาเหตุของตัณหาและทุกข ถ้าควบคุมผัสสะหรือมีสติในขณะมี ผัสสะ ตัณหาหรือโลภะก็จะไม่เกิด และพระพุทธเจ้าก็ตรัสสอนว่าตัณหาเกิดดับที่ปยุรูปสาดรูปคือ อารมณ์ต่างๆ มีรูป^{๑๑} เปนนตน ซึ่งแสดงว่าถ้าเราควบคุมการรับรู้อารมณ์ต่างๆ ได้ โลภะ ที่เกิดขึ้นก็จะถูกควบคุม ดังนั้น การฝึกสติให้เกิดโดยาย สามารถไขควบคุมและบรรเทาโลภะที่เกิดขึ้นได้ เช่น ถ้าเราเห็นคนเผลอวางของมีคಾಯางโทรศัพท์มือถือไว้แล้วเกิดความอยากได้ของมีคานั้น แต่หาก เราฝึกสติไว้ดี สติจะเกิดมาเตือนให้เรารู้สึกตัวว่ากำลังคิดอะไรอยู่ โลภะที่เกิดขึ้นแล้วนั้นก็จะถูกควบคุม และบรรเทาลงได้ และเมื่อไขปัญญาพิจารณาเรื่องดังกล่าว โลภะก็จะยิ่งอ่อนกำลังลงจนอาจหายไปได้ ในที่สุด

^๙ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), พุทธธรรม, หน้า ๒๓๙.

^{๑๐} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), เรื่องเดียวกัน, หน้า. ๔๙๐.

^{๑๑} ที.ม.หา. (บาลี) ๑๐/๒๙๗/๕๖.

๔.๓.๒ การพิจารณาสิ่งที่กระทบ

เมื่อมีสติตั้งที่กล่าวมาแล้วและใช้ปัญญาพิจารณาอีกชั้นหนึ่ง บุคคลก็จะสามารถควบคุมและบรรเทาโทษที่เกิดขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพโดยใช้ปัญญาพิจารณาสิ่งที่ประสบตามความเป็นจริงในสภาวะนั้น ๆ ไม่เกินความต้องการของตัวเอง ใหญ่จึกคำว่าพอประมาณไม่มากเกินไป และก็ไม่น้อยเกินไป เช่น การใช้ปัญญาพิจารณาคุณค่าที่แท้จริงของสิ่งที่เราประสบหรือต้องการ เพื่อให้สามารถตัดสินใจได้อย่างถูกต้องว่า ควรแสวงหาหรือครอบครองสิ่งเหล่านั้นหรือไม่ จะช่วยให้โทษไม่สามารเกิดขึ้นมาครอบงำจิตใจ หรือถ้าเกิดขึ้นแล้ว ก็สามารถควบคุมและบรรเทาได้ เพราะหากเราเข้าใจคุณค่าที่แท้จริงของสิ่งนั้น ๆ ก็จะทำให้เราอยากได้สิ่งเหล่านั้นด้วยปัญญาที่เห็นความจำเป็นหรือเหมาะสมที่จะมีสิ่งนั้น ๆ ไม่ใช่ด้วยความอยากที่ไร้เหตุผล ซึ่งเป็นเรื่องของโทษ การพิจารณาให้เห็นคุณค่าแท้และคุณค่าเทียม ของสิ่งต่าง ๆ ตามแนวทางต่อไปนี้จึงช่วยป้องกัน รวมทั้งควบคุมและบรรเทาโทษได้

๑) คุณค่าแท้

คุณค่าแท้ หมายถึง ความหมาย คุณค่า หรือประโยชน์ของสิ่งทั้งหลายในแง่ที่สนองความต้องการของชีวิตโดยตรงหรือที่มนุษย์นำมาใช้แก้ปัญหาของตน เพื่อความดีงาม ความดำรงอยู่ ด้วยดีของชีวิต หรือเพื่อประโยชน์สุขทั้งของตนเองและผู้อื่น ซึ่งอาศัยปัญญาเป็นเครื่อง ตีค่าหรือวัดราคา หรือเรียกว่าคุณค่าสนองปัญญา^{๑๒} เช่น การบริโภคอาหาร ๑ มื้อ ราคา ๑๐ บาท ประกอบด้วยคุณค่าทางสารอาหารครบ ๕ หมู่ อาจมีคุณค่าแกชีวิตร่างกายมากกว่าอาหารมื้อเดียวราคา ๑,๐๐๐ บาท ที่ไม่มีคุณค่าทางสารอาหารเลย บริโภคด้วยอำนาจความอยาก เพื่อเสริมราคาของตัวเอง และคุณค่าของอาหารนั้นอาจเป็นอันตรายต่อ ร่างกายได้^{๑๓} ดังนั้น ผู้วิจัยขอยกตัวอย่างการดำเนินชีวิตที่ไม่อยู่บนฐานของโทษแต่อยู่บนฐานของปัญญาที่เข้าใจคุณค่าแท้ของสิ่งที่ตนเข้าไป เกี่ยวข้อง ทำให้เกิดผลที่ดีต่อทั้งธรรมชาติและตัวมนุษย์เอง ดังตัวอย่างการใช้ผาของพระอานนท ที่ใช้ประโยชน์จากผานั้นอย่างคุ้มค่า เป็นการรักษาทรัพยากรธรรมชาติได้ทางหนึ่ง ทั้งยังประโยชน์แก่ พระภิกษุรูปอื่นๆ ที่จำเป็นต้นต้องใช้ผาเหล่านั้นด้วย จากผาใหม่ที่ได้รับมาผานกระบวนกรมากมาย จนในที่สุดกลายเป็นสวนผสมในการทำผาที่ปักอาศัย ดังนี้ พระเจ้าอุเทนเสด็จไปหาทานพระอานนทถึงที่พัก ครั้นแล้วทรงปราศรัยกับทานพระอานนท ครั้นทรงปราศรัยพอเป็นที่บันเทิงใจ พอเป็นที่ระลึกถึงกันแล้วประทับนั่ง ณ ที่สมควร ตรัสถามทานพระอานนทว่า ทานอานนท มเหสีของข้าพเจ้ามาแล้วหรือ” ทานพระอานนทถวาย พระพรว่า พระมเหสีของพระองค์มาแล้ว มหาบพิตร

พระเจ้าอุเทนตรัสถามว่า “พระนางใดถวาย อะไรแก่ทานบ้าง” ทานพระอานนทถวาย พระพรว่า “มหาบพิตร พระนางถวายผาหม้อตมา ๕๐๐ ผืน” พระเจ้าอุเทนตรัสถามว่า “ทานอานนท ผามากมายอย่างนั้น ทานจะเอาไปทำอะไร” ทานพระ อานนทถวายพระพรว่า “มหาบพิตร อาตมาจะแจกภิกษุทั้งหลายผู้มีจีวรเก่า” พระเจ้าอุเทนตรัสถามว่า “ทานอานนททานจะเอาจีวรเก่าที่มีอยู่เดิมไปทำอะไร” ทานพระอานนทถวายพระพรว่า “มหาบพิตร อาตมาจะทำจีวรเก่าที่มีอยู่เดิมนั้นให้เป็นผาเพดาน” พระเจ้าอุเทนตรัสถามว่า “ทาน อานนท ทานจะเอาผาเพดานเก่าไปทำ

^{๑๒} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๔๕.

^{๑๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๔๕.

อะไร” ทานพระอานนทถวายพระพรว่า “มหาบพิตร อาตมา จะทำผาเพดานเก้านั้นให้เปน ผาปลอก ฟูก” พระเจ้าอุเทนตรัสถามว่า “ทานอานนท ทานจะเอาผา ปลอกฟูกเกาไปทำอะไร” ทานพระอานนทถวายพระพรว่า มหาบพิตร อาตมาจะทำผาปลอกฟูกเกา นั้นให้เปนผาปูพื้น” พระเจ้าอุเทนตรัสถามว่า “ทานอานนท ทานจะเอาผาปูพื้นเกาไปทำอะไร พระอานนทถวายพระพรว่า “มหาบพิตร อาตมาจะทำผาปูพื้นเกาให้ เปนผาเช็ดเทา” พระเจ้าอุเทนตรัสถามว่า ทานอานนท ทานจะเอาผาเช็ดเทาเกาไปทำอะไร ทานพระอานนทถวายพระพรว่า “มหาบพิตร อาตมาจะทำผาเช็ดเทาเกาไปเช็ดธูลี” พระเจ้าอุเทนตรัสถามว่า “ทานอานนท ทานจะ เอาผาเช็ดธูลีเกาไปทำอะไร” ทานพระอานนทถวายพระพรว่า “มหาบพิตร อาตมาจะทำผาเช็ดธูลีนี้ ขยำกับโคลนแล้วเอาผา” ลำดับนั้น พระเจ้าอุเทนทรงดำริว่า “พระสมณะเชื้อสายศากยะบุตรรูปนี้ นำ ผาไปใช้คุมคา ไมใช่เก็บเขาค้าง” จึงได้ถวายผาอีกจำนวน ๕๐๐ ผืนแก่ทานอานนท^{๑๔} จากตัวอย่างการใช้ผาของพระอานนทข้างต้น แสดงให้เห็นว่าพระอานนทท่านเป็นผู้มีปัญญาและเห็นคุณค่าของผา ท่านจึงตระหนักและมีความละเอียดรอบคอบในการใช้สอยผา ทำผาจิ๋วให้เกิดประโยชน์สูงสุด จากตัวอย่างเรื่องนี้สอนให้บุคคลตระหนักถึงคุณค่าของการบริโภค สิ่งของ อย่างมีสติและรู้คุณค่า ไม่บริโภคด้วยความประมาท พุ่มเพอ้อยอย่างไม่รู้คุณค่า

๒) คุณค่าเทียม

ส่วนคุณค่าเทียม หรือคุณค่าพอกเสริม หมายถึง คุณค่า หรือประโยชน์ของสิ่งทั้งหลายที่มนุษย์พอกเพิ่มให้แก่สิ่งนั้น เพื่อปรนเปรอการเสพสรวายเวทนา หรือเพิ่มเสริมราคาเสริมขยายความมั่นคงยิ่งใหญ่ของตัวตนที่ยึดถือไว้ คุณค่าเทียมนี้อาศัยตัณหาเป็นเครื่องตีค่า หรือวัดราคาเรียกว่า เป็นคุณค่าสนองตัณหา^{๑๕} เช่น มี ความต้องการจะซื้อรถยนต์หนึ่งคัน แต่มีเหตุผลในการตัดสินใจซื้อเพื่อต้องการรถคันใหม่ไว้แสดง ฐานะและหน้าตาทางสังคม ซื้อเพื่อแสดงความโก้หรูหรา แสดงถึงความร่ำรวย มุ่งเอาความสวยงาม และความโดดเด่นเป็นสำคัญ และไม่ได้คำนึงถึงความปลอดภัย แข็งแรง และทนทาน เป็นต้น โดยไม่ได้ ใช้ปัญญาเป็นเครื่องช่วยพิจารณาเลยว่าจะซื้อเพื่ออำนวยความสะดวกในเรื่องการเดินทาง เกื้อกูลแก่ การปฏิบัติหน้าที่การงาน ความเปนอยู่ การบำเพ็ญประโยชน์สุข เป็นต้นหากมนุษย์ยังไม่เข้าใจแนวคิด เรื่องคุณค่าแท้ คุณค่าเทียม จะทำให้ขาดการพิจารณาว่า สิ่งใดกันแน่ที่จะนำไปสู่การพบทุกข์ที่แท้จริง ตั้งใจความตอนหนึ่งที่กล่าวถึงเงินปรากฏในพระไตรปิฎก การครอบครองวัตถุสิ่งของต่าง ๆ นั้นควรจะเป็นไปเพื่อประโยชน์แก่ชีวิตอย่างแท้จริง กล่าวคือ ทั้งมีประโยชน์ในการดำรงชีพให้สามารถประกอบกิจที่เป็นกุศลและยังเกื้อกูลแก่ความเจริญงอกงามของกุศลธรรมและปัญญาด้วย เมื่อมีปัญญาจึงทำให้พ้นจากความเปน ทาสของวัตถุต่าง ๆ ไม่มี ความอยากได้อย่างไม่มีที่สิ้นสุด เพราะเป็นการเกี่ยวของด้วยปัญญาและมี ขอบเขตอันเหมาะสม มีความพอเหมาะพอดี ต่างจากคุณค่าพอกเสริมด้วยตัณหาซึ่งไม่คอยเกื้อกูลแก่ชีวิต บางทีเป็นอันตราย ทำให้อกุศลธรรม เช่น ความโลภ ความมัวเมา ความริษยา มานะ ทิฎฐิ ตลอดจนการยกตนข่ม

^{๑๔} วิ.จ. (ไทย) ๗/๔๔๕/๓๘๘-๓๘๙.

^{๑๕} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), ทุกข์สำหรับเห็นแต่สุขสำหรับเป็น, พิมพ์ครั้งที่ ๗๓, (กรุงเทพฯ มหานคร: โรงพิมพ์อัครสัมพันธ์, ๒๕๕๙), หน้า ๖๔๕.

ผู้อื่นเจริญขึ้น ไม่มีขอบเขต และนำไปเพื่อการแก่งแย่งเบียดเบียน^{๑๖} ดังนั้น เมื่อไขปัญญาพิจารณาสิ่งที่บุคคลกำลังต้องการ หรือกำลังผลิตเฟลินใน

การเสพบริโภคอยู่ด้วยอำนาจของโลภะที่เกิดขึ้นแล้ว ความต้องการและความผลิตเฟลินเหล่านั้น ก็จะถูกควบคุมและบรรเทาเพราะเกิดความรู้เกี่ยวกับคุณค่าที่แท้จริง และสิ่งที่ตนพึงปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านั้น เช่น เมื่อเกิดความต้องการกระเปาะหุรุษ ยี่ห่อตั้ง ราคาแพงซึ่งคนในสังคมถือว่าเป็นสัญลักษณ์ ของคนมีฐานะในสังคม หากเกิดปัญญาพิจารณาเห็นว่า คุณค่าแท้ของกระเปาะ คือ การเป็นอุปกรณ์ไวใส่สิ่งของ ไม่ใช่ยี่ห่อและความมีหน้าตา เราก็สามารถควบคุมและบรรเทาโลภะความอยากได้กระเปาะใบนั้นได้

๔.๓.๓ การรู้จักประมาณตน

ในทางพระพุทธศาสนา กล่าวถึง การรู้จักประมาณคือ มัตตัญญูตา^{๑๗} ซึ่งหมายถึง การรู้ประมาณ คือ รู้จักความพอดี เช่น รู้จักประมาณในการบริโภคอาหาร รู้จักประมาณในการใช้จ่ายทรัพย์ รู้จักความพอเหมาะพอดีในการพูด ในการ ปฏิบัติกิจการงานต่าง ๆ ตลอดจนรู้จักประมาณในการพักผ่อนหลับนอน และการสนุกสนานรื่นเริง ต่าง ๆ ทำกิจการทุกอย่างด้วยความเข้าใจในวัตถุประสงค์ เพื่อผลที่ดียิ่งอย่างแท้จริง มิใช่เพื่อเห็นแก่ ความพอใจ ความชอบใจ หรือเอาแต่ใจตนเองเพียงอย่างเดียวมัตตัญญูตา เป็นเหตุให้เป็นคนมีความ พอดี รู้จักพอ ไม่ทำอะไรหักโหมเกินกำลังกายหรือกำลังทรัพย์ไม่เป็นคนสุรุยสุรายพุ่งเฟอ มีความ เป็นอยู่สบายตามสมควรแก่ฐานะ ไม่เดือดร้อนหรืออึดอัดคับแคบคือ ผู้ประกอบด้วยมัตตัญญูตา จัดว่าเป็น สัตบุรุษ คือเป็นคนดี คนฉลาด นายกองนั้บถือและเหมาะที่จะคบหาสมาคมด้วย ดังนั้นผู้ที่รู้จักประมาณตน หมายถึง คนที่ไม่ทะเยอทะยาน จนเกินตน สามารถดำรงอยู่ตามแต่ความสามารถอย่างสม่ำเสมอ ไม่ประมาท เป็นอยู่อย่างมีสติสัมปชัญญะ คือ รูตัวอยู่เสมอ ตระหนักซัดวา สิ่งที่ทำนั้นเป็นสิ่งที่มิประโยชน์ รู้ชัดตามความ เหมาะสมตามความถนัดของตน เลือกที่จะทำสิ่งที่ถูกต้องเหมาะสม หมายถึง เลือกทำสิ่งที่ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น ทั้งนี้ถ้าเราสามารถที่จะแยกแยะ เลือกทำตามความเหมาะสมของตนแล้ว ก็จะเกิดความมั่นใจว่าตนเองมีคุณค่าเพียงพอ ในการดำรงชีวิตอยู่ในสังคม

สรุปความได้ว่า วิธีการควบคุมและบรรเทาความโลภ เป็นการฝึกประพฤติดิปฏิบัติตนให้เป็นผู้รู้จักประมาณในการบริโภค และรู้จักประมาณในการกระทำการต่าง ๆ ก็จะทำให้มีชีวิตที่ไม่ตกอยู่ภายใต้อำนาจของความอยาก ไม่ถูกความอยากเข้าครอบงำ สามารถมีชีวิตที่สงบสุขไม่ต้องเรารอนเป็นทุกข์เพราะความอยากอีกต่อไป หากถูกโลภะครอบงำแล้ว ก็สามารถจะควบคุมและบรรเทาได้เพราะการรู้จักประมาณเป็นตัวปัญญา เมื่อเกิดการรู้จักความพอดี ก็จะรู้ว่าสิ่งที่ตนกำลังอยากหรือผลิตเฟลินในการเสพอยู่นั้นเกินความพอดี ควรลด หรือหยุดได้แล้ว เช่น หากเรามีรถยนต์อยู่แล้วหนึ่งคัน เมื่อไปเจอรถยนต์คันใหม่ที่หน้าพอใจแล้วเกิด อยากได้ หากเกิดปัญหารู้จักความพอดีขึ้น ก็จะรู้ว่าเรามีรถยนต์คันเดียวก็เพียงพอต่อการดำรงชีวิต และเหมาะสมกับฐานะของตนแล้ว ไม่ควรต้องการอีกคันหนึ่ง โลภะคือ ความอยากได้รถยนต์คันใหม่ นั้นก็จะถูกควบคุม และบรรเทาหรือกำจัดได้ ดังนั้น หลักมัตตัญญูตาจึงเป็นหลักธรรมสำคัญที่ช่วย ควบคุมและบรรเทาโลภะไม่ให้เกิดขึ้นได้ การที่จะควบคุมและบรรเทาโลภะได้นั้น จะต้องนำหลักธรรมอื่นๆ มาศึกษาและปฏิบัติ

^{๑๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๔๕.

^{๑๗} ที.ปา. (ไทย) ๓/๓๓๑/๓๓๓.

รวมกัน ทั้งในด้านสนับสนุนและการเชื่อมโยงต่อ เพื่อให้กระบวนการปฏิบัติมีความสอดคล้อง และ สืบทอดเชื่อมโยงกัน อันจะนำไปสู่การควบคุมและบรรเทาโลภะได้อย่างเด็ดขาด และบรรลุ เป้าหมาย ตามที่บุคคลได้ตั้งไว้ เพราะการปฏิบัติธรรมที่ขาดความสัมพันธ์กับหลักธรรมข้ออื่นๆ ก่อให้เกิดความ ไขว่เขว และไม่สามารถบรรลุเป้าหมายได้ โดยเฉพาะการควบคุมและบรรเทาโลภะ ให้มีอำนาจเบา บางลงหรือหมดสิ้นไป ที่จำเอนต้องอาศัยการศึกษาและประพฤติปฏิบัติธรรมที่เป็นไป ตามลำดับ ขั้นตอน

๔.๔ วิธีการขจัดความโลภ

การจัดหรือการละโลภะเป็นกระบวนการการป้องกันและการบรรเทาด้วยวิธีการต่างๆ ที่ กลาวมาเป็นส่วนหนึ่ง หรือขั้นตอนหนึ่งในการกำจัดโลภะ ในหัวข้อนี้จะมุ่งอธิบายวิธีปฏิบัติที่สำคัญ ที่มุ่งกำจัดโลภะตั้งแต่ระดับ ต้นไปจนถึงระดับสูงหรือตั้งแต่ระดับชั่วคราวไปจนถึงระดับถาวร

๔.๔.๑ วิธีการขจัดโลภะตามหลักบุญกิริยาวัตถุ ๓

ศาสนาเถรวาทมีวิธีการเพื่อการกำจัดโลภะไว้มากมาย แต่วิธีการพื้นฐานที่สำคัญคือ การปฏิบัติตามหลักบุญกิริยาวัตถุ ๓ ซึ่งรวมหลักไตรสิกขาไว้ด้วย คือ การจัดโลภะด้วยการให้ทาน ด้วยการรักษาศีลคืออริสัสสิกขา และการเจริญภาวนาซึ่งรวมถึงอริจิตสิกขาคือสมาธิและอริปัญญาคือ ปัญญาหรือวิปัสสนาไว้ด้วย ซึ่งถือว่าเป็นวิธีการสำหรับปฏิบัติเพื่อขจัดโลภะและกิเลสชนิดต่างๆ ทั้งหมดที่เป็นสาเหตุความทุกข์ของมนุษย์ ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

๑) ทาน

วิธีการกำจัดโลภะด้วยการให้ทาน ถือได้ว่าเป็นวิธีการกำจัดหรือละโลภะที่สำคัญประการหนึ่ง แม จะเป็นวิธีการกำจัดในระดับต้นก็ตาม เพราะเป็นสิ่งที่อยู่ตรงข้ามกับโลภะหรือเป็นปฏิปักษ์กับโลภะ ทาน ได้แก่ การให้ทานบริจาคเพื่ออนุเคราะห์สงเคราะห์ เพื่อกำจัดความตระหนี่ ความโลภ เพื่อช่วย เหลือเกื้อกูลผู้อื่น และเพื่อสาธารณประโยชน์ ของสังคมส่วนรวม กล่าวอีกอย่าง ทาน หมายถึง การให้สิ่งของที่ควรให้แก่คนที่ควรให้เพื่อประโยชน์แก่เขา การสละให้ไปสิ่งของของตนเพื่อ ประโยชน์ แก่ผู้อื่น จัดเป็นบุญและเป็นการพัฒนาจิต เพราะเป็นการขจัดความตระหนี่ ความเห็นแก่ ตัว^{๑๘} ดังเรื่องพราหมณ์จูเพกสาฎก ที่สามารถ เอาชนะความเห็นแก่ตัวหรือโลภะ แล้วบริจาค ผ่าหมีที่มีอยู่เพียงผืนเดียวแก่ พระพุทธเจ้าเพื่อบูชาพระ ธรรมเทศนา มีพราหมณ์คนหนึ่ง ชื่อจูเพกสาฎก อยู่ในเมืองสาวัตถีเขามีผ่าสำหรับบุ่งคนละผืนกับนางพราหมณี แต่มีผ่าหมีเพียงผืน เดียว ใชด้วยกันสองคน

วันหนึ่งเขาประสงค์จะฟังธรรม พระศาสดา จึงให้นางพราหมณีไปตอนกลางวัน สอน กลางคืนตนเองจึงไปเฝ้าพระศาสดา ฟังธรรม ไปไต่หนอยหนึ่ง ก็เกิดปติขาบชานทั่วสรรพางค์กาย ปรารถนาจะถวายผ่าหมีแก่พระศาสดา แต่เกิดความตระหนี่คิดเสียดายขึ้นมา เพราะเมื่อถวาย ผ่าหมีไปเสียแล้ว ไม่ทราบว่าจะเอาที่ไหนหนม จนกระทั่งลงไปถึงปัจฉิมยามเขาจึงสามารถถวายผ่านั้น โดยขณะมีจันฉริยะจิตได้ (จิตคิดตระหนี่) เขาถือผ่าสาฎกนั้นเขาไปวางแทบพระบาททุกุลของพระศาสดา

^{๑๘} พระเทพวิสุทธิกวี (พิจิตร ฐิตวณโณ), ธรรมเภรี เล่ม ๑, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร: โรง พิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๑๑.

ไต่แปลงเสียงดังขึ้น ๓ ครั้งว่า "ข้าพเจ้า ชนะแล้ว ข้าพเจ้าชนะแล้ว ข้าพเจ้าชนะแล้ว" ขณะนั้น พระเจ้าปัสเสนทิโกศลกำลังฟังธรรมอยู่ ไต่ระดับเสียงนั้นจึงให้พวกราชบุรุษไปถาม พอได้ทราบความ นั้น รู้สึกเลื่อมใสจึงให้พระราชทานผาสาฎกคูหนึ่ง แต่พราหมณ์ได้นำผาสาฎกนั้นถวายพระศาสดา พระราชาได้รับสั่งให้พระราชทานเขาอีก จนถึง ๘ คู แต่เขาก็ได้ถวายแด่พระศาสดาทั้งหมด ต่อมา พระราชาได้รับสั่งให้พระราชทานเขาอีก จนถึง ๑๖ คู แต่เขาก็ได้ถวายแด่พระศาสดาทั้งหมด ต่อมา พระราชาได้รับสั่งให้พระราชทานผาสาฎก ๓๒ คูแก่เขา แต่พราหมณ์ถือเอาเพียงสองคูเท่านั้น เพื่อตน และเพื่อภรรยา แล้วถวายผาสาฎกทั้งหมดแด่พระศาสดา พระราชาเห็นเช่นนั้นก็ให้ราชบุรุษไป นำเอาผักกัมพล ๒ ผืนซึ่งอยู่ในวังมาพระราชทานแก่เขา เขาได้ชิงผักกัมพล ผืนหนึ่งไปเผาต้อน ใน ที่บรรทมของพระศาสดาและไว้ที่ห่อฉันทผืนหนึ่งตกเย็นพระราชาเสด็จมาสำนัก พระศาสดา ทอดพระเนตรเห็นผักกัมพลนั้น ไต่ทูลถามพระศาสดา ไต่ทรงทราบวาพราหมณ์เอกสาฎก เป็นผู้ถวาย จึงสั่งพระราชทานช่าง ๔ มา ๔ กหาปณะ ๔๐๐๐ กหาปณะ ๔๐๐๐ สตรี ๔ คน ทาสี ๔ คน บรุษ ๔ คน บานสวयी ๔ ตำบลแก่เขา พวกภิกษุได้สนทนากันในโรงธรรมวา "แหม กรรมของพราหมณ์ ชื่อ จูเพกสาฎกนาศรรยชั่วครู่เดียวเท่านั้น เขาได้รับพระราชทานของถึง ๔ อย่าง เขาทำกรรมงามไว้ใน ที่อันเป็นเนื่อนานบุญในบัดนี้นั้นแล ไต่โผลผลในวันนั้นทีเดียว "

พระศาสดาเสด็จมาถึง ไต่ตรัสถาม เมื่อทรงทราบเรื่องนั้นแล้วจึงตรัสวา "ภิกษุทั้งหลาย ถาจูเพกสาฎกสามารถถวายแก่เราในปฐมยามได้ เขาจักได้สรรพัตถุ อย่างละ ๑๖ ถา สามารถถวาย ในมัชฌิมยามก็จักได้สรรพัตถุอย่างละ ๘ ถา นี้เขาถวายในปัจฉิมยาม จึงได้้อย่างละ ๔ ถา นั้น ความ จริตกรรมดีที่คนทำไม่ใหญ่โตที่เกิดขึ้นเลื่อมใสเสีย ควรทำในทันทีที่ตนเอง ด้วยวา กุศลที่บุคคลทำชา เมื่อให้สมบัติก็ให้เขาเหมือนกัน เพราะฉะนั้น จึงควรทำกรรมดีในเวลาที่เกิดความคิดขึ้นนั้นแหละ" แลแล้วตรัสพระคาถานี้วา

"บุคคลพึงรีบชวนชวยในความดี พึงห้ามจิตเสียจากความชั่ว เพราะว่า

เมื่อบุคคลทำความดีชวยอยู่ ใจจะยินดีในความชั่ว"^{๑๙}

ทานสามารถจำแนกได้ ๓ ประเภท คือ

๑. **อามิสทาน** ไต่แก่ การให้วัตถุสิ่งของมีปัจจัย ๔ ที่เป็นประโยชน์ต่อการยังชีพ เปนต์ นวา อาหารเครื่องนุงหม ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรครวมไปถึงทุกสิ่งทุกอย่างที่จะทำให้ ผู้รับ ไต่บริโภค ไซสอยไหเกิดประโยชน์แก่ตนโดยที่สุด แมจะก่อให้เกิดความสุขใจ เกิดความ ภาคภูมิใจแก่ผู้รับ เช่น ขาว ผา ยานพาหนะ ดอกไม้ ของหอม ของลูบไล้ ตลอดจนของขวัญ ของรางวัลต่างๆ ทั้งหมดนี้ ล้วนเป็นอามิสทานทั้งสิ้น กล่าวโดยสรุป อามิสทาน คือ การให้ความเอื้อเฟือชวยเหลือผู้อื่นด้วยวัตถุ สิ่งของนั่นเอง

๒) **ธรรมทาน** ไต่แก่ การให้ธรรม การแนะนำสั่งสอนเกี่ยวกับธรรม เปนต์ การให้ความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้อง รวมไปถึงการสั่งสอนศิลปะและวิทยาการต่างๆ อันเปนต์เครื่อง บำรุงเลี้ยงชีวิต โดยมุ่งหวังให้สำเร็จประโยชน์แก่ผู้อื่น เพื่อแนะนำสั่งสอนให้ผู้อื่นรู้จักความดี ความ จริตความถูก ความควรและบาปบุญคุณโทษ ตลอดจนแนะนำทางสวรรค์และนิพพาน เพื่อให้ ดำรงชีวิตอยู่อย่าง เปนต์สุขในชาตินี้หรือชาติต่อไป โดยมีโดมมุ่งหวังต่ออามิส ลาก สักการะ มีอัยยาศัย ประกอบด้วย

^{๑๙} ชุทมม. (บาลี) ๔๒/๔๕/๔

เมตตาและกรุณาเป็นที่ตั้ง การให้ธรรมทานนี้ พระพุทธเจ้าตรัสว่า “สพฺพทานํ ธมฺมทานํ ชินาติ การให้ธรรมทาน ชนะการให้ทั้งปวง”^{๒๐}

๓) **อภัยทาน** คือ การให้ความไม่มีเวร ไม่มีภัย ไม่มีการเบียดเบียนตนเองและผู้อื่น การให้ความปลอดภัย กล่าวอีกอย่าง อภัยทาน หมายถึง การให้อภัย คำว่า “อภัย” ในที่นี้ แปลว่า ไม่ต้องกลัว เราให้อภัย คือ เราให้ความไม่ต้องกลัวแก่บุคคลนั้น แปลว่าบุคคลนั้นไม่ต้องกลัวเรา คือ การให้อภัยนั่นเอง

ดังนั้น อภัยทาน ในความหมายทางพระพุทธศาสนานั้น จึงมีความหมายที่กว้างและครอบคลุม มากกว่าความหมายทั่วไปที่เขาใจกันว่า เป็นการหายโกรธหรือยกโทษให้เท่านั้น และจากความหมายของอภัยทานที่หมายถึงการรักษาศีล ๕ นั้น เราจึงสามารถที่จะให้อภัยทานได้อยู่ตลอดเวลา โดยไม่จำเป็นที่อภัยทานจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อเราทะเลาะหรือมีปัญหาขัดแย้งกัน กล่าวโดยสรุป อามิสทานเป็นการให้ทานที่นำไปสู่บอเกิดแห่งโภคทรัพย์ สวรรคทานเป็นการให้ทานที่นำไปสู่บอเกิดแห่งปัญญา สวรรกอภัยทานเป็นการให้ทานที่นำไปสู่บอเกิดแห่งความสงบเยือกเย็น วิธีการให้ทานนั้นมีอยู่ ๒ วิธี ได้แก่

๑) ให้โดยเจาะจง คือ การให้ทานโดยเจาะจงหรือระบุผู้รับทาน จัดเป็นปาฏิบุคลิกทาน เช่น ถวายสิ่งของแก่พระภิกษุสามเณรรูปใดรูปหนึ่ง ที่ตนเองชื่นชอบเคารพศรัทธา ให้แก่คนตักทุกข ไตยาคคนใดคนหนึ่ง และให้แก่ผู้ที่มีพระคุณแก่ตนทานใดทานหนึ่ง จัดเป็นการให้ทาน ที่มุ่งหมายหรือเจาะจงผู้รับทาน โดยมุ่งประโยชน์และความสุขแก่บุคคล ๆ นั้นโดยส่วนตัว

๒) ให้โดยไม่เจาะจงคือ การให้ทานโดยไม่เจาะจงหรือระบุผู้รับทาน โดยไม่มีการแบ่งชั้นวรรณะหรือดูถูกผู้รับทาน เป็นการให้ทานแก่ใครหรือผู้ใดก็ได้ด้วยความบริสุทธิ์ใจ เช่น ถวายปัจจัย ๔ แก่พระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา ให้ทุนการศึกษาแก่เด็กนักเรียน ให้เครื่องมือแพทย์แก่ โรงพยาบาล เป็นการให้ทานที่มุ่งประโยชน์และความสุขแก่คนหมู่มากมากกว่าปัจเจกบุคคล อย่างไรก็ตาม ทานที่มีผลมากนั้นต้องประกอบด้วยองค์ ๖ ประการ โดยแบ่งเป็นฝ่ายทายกผู้ให้ ๓ องค์ประกอบ และฝ่ายปฏิบัติผู้รับ ๓ องค์ประกอบ ดังนี้ ฝ่ายทายก คือ ผู้กระทำการบริจาคทานต้องประกอบด้วยองค์ ๓ ประการ ได้แก่

- ๑) กอนให้ทาน จิตใจอยู่ในสภาพปกติ
- ๒) กำลังให้ทาน จิตใจเกิดความเลื่อมใส
- ๓) ครั้นให้ทานแล้ว จิตใจก็เบิกบานสดชื่น

ฝ่ายปฏิบัติ คือ ผู้รับทานของทายกนั้นต้องประกอบด้วยองค์ ๓ ประการ ได้แก่

- ๑) ไม่มีราคะหรือปฏิบัติบรรเทาราคะ
- ๒) ไม่มีโทสะหรือปฏิบัติบรรเทาโทสะ

๓) ไม่มีโมหะหรือปฏิบัติบรรเทาโมหะ^{๒๑} เกี่ยวกับการให้ทานนี้ตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาเถรวาท ได้กล่าวถึงบุคคลผู้ต้องการชำระจิตใจให้สะอาดบริสุทธิ์จากโลภะได้ นั้นต้องให้ทานในรูปแบบของ สัตบุรุษ กล่าวคือ ผู้มีความรู้และความเข้าใจอย่างถูกต้องในเรื่องให้ทาน ซึ่งเรียกว่า สปัริสทาน ๕ อย่าง ได้แก่

^{๒๐} ขุ.ธ. (ไทย) ๒๐/๓๔/๔๓.

^{๒๑} ขุ.เปต. (ไทย) ๒๖/๑๐๖/๑๕๖

๑) ไหทานด้วยศรัทธา
 ๒) ไหทานโดยเคารพ
 ๓) ไหทานตามกาลอันควร
 ๔) มีจิตอนุเคราะห์ไหทานโดยไม่หวังผลตอบแทน
 ๕) ไหทานไม่กระทบตนและผู้อื่น^{๒๒} เมื่อสามารถปฏิบัติตามหลักทานมัยได้แล้ว ก็เลส คือ โลภะก็จะค่อยๆ จางหายไปจากจิตใจ โดยเกิดมีอานิสงสหรือประโยชน์ในการไหทานตามมา ๕ ประการ ได้แก่

- ๑) เป็นที่รักที่ชอใจของคนหมู่มาก
- ๒) สัตบุรุษยอมคบหา
- ๓) กิตติศัพท์อันงามยอมพุ่งขจรไป
- ๔) จะเขาไปสู่ที่ประชุมชนใดๆ ก็ไม่เกอเขิน
- ๕) เมื่อละจากโลกนี้ไปแล้ว ยอมเขาสุสุคติโลกสวรรค์^{๒๓}

อานิสงสแห่งการไหทานนี้ ในคัมภีรทางพระพุทธศาสนาเถรวาทมีกล่าวไว้มากมายหลายประการด้วยกัน แต่ผู้วิจัยได้คัดเลือกยกมากล่าวอ้างพอสังเขปเพียงเท่านี้

สรุปได้ว่า ตามปกติคนที่ถูกความตระหนี่หรือโลภะครอบงำจิตใจ ไม่ต้องการจะสงเคราะห์อุปถัมภ์ใคร ไม่อยากให้อะไรแก่ใคร จึงมีใจเสราหมองมิดมัว จัดเป็นบาปเป็น ทุกขทัภถมอยู่ในจิต การไหทานก็เพื่อกำจัดความตระหนี่เหนียวแน่นออกไปจากจิต จิตจะได้ผ่องใส เป็นบุญ คือ เป็นสุข บุญ คือ ความสุขนี้ เกิดด้วยการไห จึงได้ชื่อว่า ทานมัยบุญ บุญสำเร็จด้วย การไหทาน ดังพระพุทธพจน์ที่ว่า “ชนเหล่าใดมีใจผ่องใสแล้วให้อาหารนั้นด้วยศรัทธา อาหารนั้นแล ยอมพะนอเขาทั้งในโลกนี้และโลกหน้า เพราะเหตุนั้น บุคคลพึงนำความตระหนี่ไหปราศจากไป พึงชมความตระหนี่ซึ่งเปนต์ัวมลทินเสีย ด้วยการไหทาน เพราะบุญทั้งหลายเป็นที่พึงของเหล่าสัตว์ในโลกหน้า”^{๒๔} สรุปการปฏิบัติตามหลักการไหทานนี้ จัดเป็นการปฏิบัติขั้นพื้นฐานใน

การทำบุญกุศลของมนุษย์เพื่อกำจัดความตระหนี่ ความโลภ ความอยากเกินขอบเขต ความต้องการที่ แท้จริงของตนไหออกไปจากจิตใจ เมื่อใดไหฝึกปฏิบัติเกี่ยวกับการไหทาน อันเปนต์ัวหลักธรรมเบื้องต้น ตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา ในการกำจัดซึ่งโลภะมิไหเกิดขึ้นได้ แล้วจากนั้นก็จะนำไปสู่ การรักษาศีล การควบคุมกาย วาจาไหเรียบร้อย อันเปนต์ัววิธีการปฏิบัติเพื่อกำจัดซึ่งโลภะขอที่ ๒ เปนต์ัวลำดับต่อไป

๔.๔.๒ วิธีการขจัดโลภะด้วยศีล

ศีลที่ชาวพุทธปฏิบัติในชีวิตประจำวันมีศีล ๕ เปนต์ัว รวมทั้งศีลหรือสิกขาบทของพระสงฆ และศีลที่เกิดในขณะเจริญวิปัสสนาก็มีฐานาน ซึ่งเปนต์ัวศีลสิกขาหรือศีลใน อริยมรรค เปนต์ัวสิ่ง ที่ช่วยขจัดโลภะตั้งแต่ระดับชั่วคราวไปจนถึงระดับถาวร ศีลสามารถขจัดโลภะได้ เพราะศีลคือเจตนา งตเวณ (วิริตีเจตนา) จากความชั่ว เมื่อเกิดความคิดชั่วด้วยอำนาจโลภะ ศีลก็จะ เตือนไหผู้รักษาศีล งตเวณความคิดรวมทั้งการกระทำที่เกิดตามมาด้วยอำนาจโลภะ เช่น เมื่อเกิดความต้องการทรัพย์สิน

^{๒๒} อด.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๑๔๘/๑๕๕-๑๕๖.

^{๒๓} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๑๔๐/๓๖.

^{๒๔} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๑๔๐/๓๖.

ของผู้อื่นซึ่งผิดศีลขอลินนาทาน ศีลหรือเจตนางดเว้นจากการทำอทินนาทาน ก็จะทำให้เกิดขึ้นมาห้ามปรามและขจัดความต้องการดังกล่าวให้หายไป ศีล หมายถึง การตั้งใจงดเว้นจากความชั่ว คือ บังคับตัวเองไม่ให้ทำ ความชั่ว รักษากาย วาจา ให้เรียบร้อยตามควรแก่ภาวะของตนกล่าวคือ ผู้เป็นศฤงษ์ กังเดเวนการฆา การลักขโมย การลวงประเวณี การพูดเท็จ การเสพของมีนเมา รวม ๕ ขอบ เป็น อยายนอย ถ้าเป็นบรรพชิตกัณฑ์งดเว้นจากโทษที่ทรงบัญญัติห้ามไว้ แต่ต้องปฏิบัติตามข้อที่ทรงอนุญาต ด้วยจึงจะชื่อว่าเป็นผู้มีศีลครบทั้ง ๔ ประเภท ได้แก่

๑) ปาฏิโมกขสังวรศีล ได้แก่ การสำรวมในพระปาฏิโมกข ด้วยการเว้นจากข้อห้ามที่พระพุทธเจ้าทรงห้าม และทำตามข้อที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาต มีอยู่ ๒๒๗ ข้อ

๒) อินทริยสังวรศีล ได้แก่ การสำรวมระมัดระวังตนเองในการแสดงพฤติกรรมทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ไม่ให้ล่วงละเมิดต่อตนเองและผู้อื่น รู้จักควบคุมบังคับ พฤติกรรมทางกาย ทางวาจา และทางใจไม่ให้แสดงออกมาในทางที่ไม่เหมาะสม

๓) อาชีวาปาริสุทธิศีล ได้แก่ การเลี้ยงชีวิตโดยทางที่ชอบ เว้นการแสวงหาวิธีที่ผิด บทบัญญัติ เช่น ดุลายมือ ดูดวง บอกรวย เป็นต้น

๔) ปจจัยสันนิสิตศีล ได้แก่ การพิจารณาเสียก่อนในการบริโภคปัจจัย ๔ มีอาหาร บิณฑบาต เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค เป็นต้น

การปฏิบัติตามหลักศีล ๔ อย่างเหล่านี้ ก็คือ การปฏิบัติตามวิธีการป้องกันและการบรรเทาโทษที่กล่าวนั้นเอง การสำรวมระวังและการระวังการละเมิดศีลหรือ สิกขาบทต่างๆ จะช่วยป้องกัน บรรเทา และกำจัดโทษโดยการปฏิบัติงานร่วมกับสมาธิและปัญญา นอกจากนี้ บทบัญญัติแห่งสิกขาบทของพระภิกษุทั้ง ๔ ประการข้างต้นแล้ว หลักปฏิบัติตามหลักศีลมัธยมที่เป็นเครื่องกำจัดโทษไม่ให้เกิดขึ้นได้นั้น ต้องปฏิบัติตามหลักศีล ๕ ประการ อันเป็นบทบัญญัติเบื้องต้นสำหรับฆราวาสและบุคคลทั่วไปที่ไม่ใช่ฆราวาส นำไปปฏิบัติเพื่อ ความสงบสุข ความดีงามแห่งชีวิต และเพื่อขจัดกิเลส คือ โภคะ ตลอดจนอกุศลธรรมต่างๆไม่ให้เกิดขึ้น สิกขาบท ๕ ประการ หรือ ศีล ๕ มีดังนี้ คือ

๑) ปาณาติปาตา เวรมณี เว้นจากการทำชีวิตของสัตว์อื่นให้ตกลงไป กล่าวคือ ไม่ทำลายชีวิตของมนุษย์หรือสัตว์อื่น โดยใจความก็คือ ความประพฤติก่อการดำเนินชีวิตประจำวันที่ไม่เบียดเบียนทำร้ายชีวิตร่างกายของผู้อื่นหรือแม้แต่ชีวิตของตนเอง

๒) อทินนาทานา เวรมณี เว้นจากการถือเอาวัตถุสิ่งของที่เจ้าของไม่ได้ให้ความโลภ ความอยากได้มาเป็นของตน กล่าวคือ ไม่ถือเอาสิ่งของที่มีเจ้าของหวงแหน และ เจ้าของไม่ได้ให้โดยอาการวิธีการต่าง ๆ เช่น การลักขโมย การยักยอก การฉ้อฉล คดโกง เป็นต้น

๓) กามสุมิจฉาจาร เวรมณี เว้นจากการประพฤติดีในกาม ไม่ประทุษร้ายต่อของรักสิ่งหวงแหน อันเป็นการทำลายเกียรติภูมิและจิตใจ ตลอดจนทำให้วงศ์ตระกูล ของเขาให้เป็นทุกข์ทรมานรวมทั้งคู่ชีวิตและครอบครัวของตนด้วย

๔) มุสาวาทา เวรมณี เว้นจากการพูดเท็จ คือ การไม่ประทุษร้ายคนอื่นด้วยวาจา ศีลข้อนี้มีไว้เพื่อประกันคุณภาพของผู้คนในสังคม ให้มีความจริงใจต่อกัน มีความซื่อสัตย์ ยุติธรรม ไม่พูดเท็จ ด้วยหวังผลทางด้านวัตถุหรือชื่อเสียง เป็นต้น

๕) สุราเมรัยมีชขปมาทัญฐานา เวมณีนี เวณจากการตี๋มสุราเมรัยอันเปนที่ตั้งแห่งความ
ประมาท ไตแกสุราเมรัยรวมทั้งสิ่งเสพติดทุกชนิด^{๒๕}

ศีล ๕ นี้ ถือเปนหลักการปฏิบัติเพื่อกำจัดโลภะขึ้นพื้นฐานของมนุษย์ และหากมนุษย์
สามารถปฏิบัติตามหลักศีล ๕ ไตทุกคน คนในสังคมก็จักไม่มีความโลภและปัญหา ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น
จากโลภะในปัจจุบันนี้อาจหมดสิ้นไป เมื่อมีการรักษาศีล ๕ อันเปนวิธีการเพื่อกำจัดโลภะแล้ว มนุษย์
ยังตองประพฤติธรรม ๕ หรือ เบญจธรรม คือ ธรรมที่เกื้อกูลและส่งเสริม สนับสนุนในการรักษาศีล ๕
ของมนุษย์ให้สมบูรณ์มั่นคงยิ่งขึ้นมีอยู่ ๕ ประการดังนี้ คือ

๑) เมตตาและกรุณา : ความรักใคร่และความสงสารตอเพื่อนมนุษย์ และสรรพสัตว์ผู้เกิด
แก่ เจ็บ ตายด้วยกัน

๒) สัมมาอาชีวะ : ประกอบการทำงานที่บริสุทธิ์สุจริต ไม่ผิดกฎหมาย แต่ผิดศีลธรรม

๓) กามสังวร : ความสำรวมระมัดระวังในเรื่องกาม ไม่ปล่อยใจให้หมัวเมามากจนเกินไป

๔) สัจจะ : มีสัจจะความจริงใจ ความซื่อสัตย์ พุดด้วยใจจริงมีประโยชน์ตอกัน

๕) สติสัมปชัญญะ : มีสติความระลึกไตและสัมปชัญญะความรู้ตัวเพื่อ ให้รู้แจ้งในสรรพสิ่ง
ที่เปนไป ไม่หลงงมงายในสิ่งที่ไรสาระ ไม่เลินเลอประมาทในเรื่องต่างๆ^{๒๖}

เมื่อไต่บำเพ็ญธรรมขึ้นศีลเพื่อควบคุมกายวาจาให้เรียบร้อย สามารถควบคุมโลภะมิให้
แสดงออกมทางกายหรือวาจาไต่ ก็ถือว่าไต่รับผลแล้วขึ้นหนึ่ง แต่ยังไม่ขึ้นสูงสุด เพราะการกำจัดโล
ภะและกิเลสต่าง ๆ นั้น จำตองอาศัยปัญญาด้วย นอกจากนั้น ศีลที่เกิดขึ้นขณะเจริญภาวนา คือ การ
เจริญวิปัสสนากรรมฐานตามหลักอริยมรรคมีองค์ ๘ จะเปนศีลที่ทำให้จิตเกิดวิปัสสนาญาณจน
สามารถทำลายโลภะ ไตในที่สุด เมื่อไต่รักษาศีล ๕ และเจริญธรรม ๕ แล้วมนุษย์ก็จะสามารถที่จะคิด
จะพุด จะทำในสิ่งที่เปนบุญกุศล จะมีสติรู้เท่าทันอารมณ์ที่ประกอบด้วยโลภะ ไม่ปล่อยให้โลภะเข้า
ครอบงำ อยางไรก็ตาม พุทธศาสนาเถรวาทยังมีคำสอนขึ้นสูงขึ้นไปยิ่งกว่าศีล กล่าวคือ เปนคำสอนที่มู
งสอนใหม่มนุษย์ไต่รู้จักวิธีการสร้างบุญกุศลเพื่อกำจัดโลภะให้หมดไป มากกว่าการให้ทานและการ
รักษาศีล คือ การอบรมปัญญาด้วยหลักภาวนามัยอันเปนหลักปฏิบัติเพื่อกำจัดโลภะมิให้เกิดขึ้นไต่
โดยเด็ดขาด เมื่อขจัดความโลภด้วยการรักษาศีลข้อที่ ๒ คือ เว้นจากการลักทรัพย์แล้ว ก็จักเกิด
ประโยชน์แก่ตน

๔.๔.๓ ประโยชน์ของศีลข้อที่ ๒

การปฏิบัติชอบในศีลข้อที่ ๒ ย่อมไต่รับประโยชน์หลายประการ ซึ่งประโยชน์ของการ
รักษาศีลในข้อที่ ๒ การเว้นจากการลักทรัพย์ มี ๑๑ ประการ^{๒๗} คือ

๑. ความมั่งมีในธนทรัพย์ คือ มีทรัพย์สินเงินทองมาก
๒. ความมั่งมีในธัญญาทรัพย์ คือ มีทรัพย์ที่เป็นข้าวเปลือกและพืชผล
๓. ความมั่งมีในโภคทรัพย์ คือ มีรูปสมบัติ ทรัพย์สมบัติ และบริวารสมบัติ
๔. โภคทรัพย์ที่ยังไม่เกิดก็เกิดขึ้น คือ ไม่มีทรัพย์แต่ทรัพย์ก็เกิดขึ้นมา
๕. โภคทรัพย์ที่เกิดขึ้นแล้วก็มั่นคงถาวร คือ ทรัพย์ที่เกิดขึ้นก็มีความมั่นคงไม่เสื่อมไป

^{๒๕} ที.ปา.(ไทย) ๑๑/๒๘๖/๑๙๖

^{๒๖} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๘๐/๗๖.

^{๒๗} ขุ.ขุ.อ. (ไทย) พระไตรปิฎก ฉบับมหาหมกุฎราชวิทยาลัย ๓๙/๒/๔๐.

๖. ได้โรคทรัพย์ที่ปรารถนาโดยฉับพลัน คือ ได้ทรัพย์อย่างรวดเร็วทันใจ
๗. โรคทรัพย์ไม่สลายไป คือ ทรัพย์ไม่สลายไปด้วยภัยต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น
๘. ได้ทรัพย์ที่ไม่สาธารณ คือ ได้ทรัพย์ที่คนทั่วไปไม่มี
๙. ได้โลกุตตรทรัพย์ คือ ได้ทรัพย์อันประเสริฐในโลก
๑๐. ไม่รู้จักความไม่มีทรัพย์ คือ มีทรัพย์ไม่เป็นคนไร้ทรัพย์
๑๑. มีความเป็นสุข คือ มีความสุขสบายในชีวิต

๔.๔.๓ การขจัดโลภะด้วยการเจริญภาวนา

ภาวนา ไตถ การอบรมจิตใจให้เกิดความสงบและมีปัญญาซึ่งก็คือการปฏิบัติอริสัจ ๓ อริจิต และอริปัญญาตามหลักไตรสิกขา จนสามารถเข้าใจถึงความเป็นจริงของสรรพสิ่งได้ จัดเป็นขั้นเพนตอนแห่งวิธีการปฏิบัติเพื่อสร้างกุศลขั้นสูงสุด ทำให้สามารถกำจัดโลภะและกิเลสอื่น ๆ ได้อย่างเด็ดขาดถาวร ส่งผลให้เกิดความสงบสุขทางจิตใจ และเป็นไปเพื่อความพ้นทุกข์ สิ้นกิเลสหลุดพ้นจากสังสารวัฏ การเจริญภาวนาที่กำจัดโลภะและกิเลสทุกชนิดได้ออย่างถาวรคือวิปัสสนาภาวนาหรือวิปัสสนากรรมฐานซึ่งเน้นการเจริญปัญญา แต่การเจริญวิปัสสนากรรมฐานอาจทำได้ด้วยการเจริญสมถภาวนาหรือสมถกรรมฐานที่เน้นความสงบก่อนหรือควบคู่ไปด้วยก็ได้ เพราะสมถภาวนาช่วยสนับสนุนให้วิปัสสนาภาวนาเจริญก้าวหน้าได้อย่างมีประสิทธิภาพเพราะช่วยบรรเทาและกำจัดโลภะรวมทั้งกิเลสอื่นๆ ในแบบชั่วคราวได้ซึ่งส่งผลให้การเจริญวิปัสสนาภาวนาไม่มีอุปสรรคขัดขวางสามารถพัฒนาไปได้อย่างรวดเร็ว ดังนั้น ภาวนาหรือกรรมฐาน^{๒๘} ในพุทธศาสนาจึงมี ๒ ประเภท คือ

๑) สมถกรรมฐานหรือสมถภาวนา ไตถแก่การฝกอบรมพัฒนาจิตใจให้เกิดความสงบ คือ การฝกสมาธิ เพื่อให้จิตใจมีความมั่นคง กล่าวคือ การเอาจิตหรือสติความระลึกรู้ ไปจดจอกับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เช่น การนึกถึงพระพุทเจ้า พระธรรม เป็นต้น มีการบริกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งหรือกำหนดลมหายใจเขาออกก็ได้ สิ่งที่เขาจิตไปจดจอนี้เรียกวาอารมณ์กัมมัฏฐาน ๔๐ ประการ ไตถ กสิณ ๑๐, อสุภะ ๑๐, อนุสสติ ๑๐, อัปมัญญา ๔, อาหารปฏิกุศลสัญญา, จตุธาตุมัญญฐาน ๔ ผู้หมั่น ฝกฝนอบรมตามหลักอารมณ์กรรมฐาน ๔๐ เหล่านี้อยู่เนื่อง ๆ

โดยเลือกปฏิบัติขอใดขอหนึ่งที่เหมาะสม ขึ้นอยู่กับวาทกรรมฐานอย่างใดจะถูกกับจริตของตน ก็ยอมได้รับ ผลเป็นที่น่าพอใจ คือ ความอยาก ความต้องการ ความยินดียินร้ายไมอาจครอบงำจิตของผู้นั้น ได้ เปนผูดทนต่ออันตรายที่น่าพรันพรัง มีจิตเข้มแข็ง อดทนต่ออารมณ์ยั่วชวนต่าง ๆ ไตมาก ไม่ประมาท ไม่มีความสงสัยต่อเรื่องต่างๆ พรอมยังก่อให้เกิดคุณประโยชน์ที่จะพึงได้รับหลังจากการปฏิบัติตนตาม หลักสมถภาวนา ๔ ประการ^{๒๙} คือ

- ๑) ยอมเปนไปเพื่อความสุขในปัจจุบัน
- ๒) ยอมเปนไปเพื่อไตถยามทัสสนะ
- ๓) ยอมเปนไปเพื่อสติสัมปชัญญะ
- ๔) ยอมเปนไปเพื่อสิ้นอาสวะสมถกรรมฐานหรือสมถภาวนาจะทำให้ผูปฏิบัติมีสมาธิที่มั่นคงเปนฐานใหญ่การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานหรือวิปัสสนาภาวนาเปนไปได้ออย่างมีประสิทธิภาพ แต่ในกรณีนี้ ไม่ต้องการปฏิบัติสมถกรรมฐานจนไตถนานกอน ก็สามารถปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานได้

^{๒๘} ๐ง.ทก. (ไทย) ๒๐/๒๗๕/๕๗.

^{๒๙} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๓๓/๑๗๗.

เลยโดยตรง เพราะการเจริญวิปัสสนาก็มีฐานก็มีการเจริญสมาธิอยู่ด้วยในตัวเพียงแต่ไม่ได้เจริญสมาธิในลักษณะให้ไดมานอย่างสมถกรรมฐาน

๒) วิปัสสนากรรมฐานหรือวิปัสสนาภาวนาได้แก่ วิธีการปฏิบัติธรรมเพื่อกำจัดโลภะ ด้วยปัญญาขั้นสูงตามหลักสติปัฏฐาน เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจต่อสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง รู้ความเป็นไปตามเหตุปัจจัย ที่ทำให้การแก้ไขปัญหานั้นไปตามแนวทางเหตุและผล รู้เท่าทันโลกและชีวิตจนสามารถทำจิตใจบริสุทธิ์หลุดพ้นจากความโลภ และความยึดมั่นถือมั่นในสิ่งต่างๆ ได้อย่างดีที่สุดในที่สุด เมื่อกล่าวถึงหนทางที่ทำให้เกิดปัญญาในทางพระพุทธศาสนาเถรวาทแล้ว มีอยู่ ๓ ทาง ซึ่งมีปรากฏอยู่ในสังคีตสูตร^{๓๐} ได้แก่

๑) สุตมยปัญญา ปัญญาสำเร็จด้วยการฟัง หมายถึง ความรู้ที่เกิดจากการสดับตรับฟัง เช่น ฟังธรรมในวันธรรมมัสสวนะที่วัด เป็นต้น

๒) จินตามยปัญญา ปัญญาสำเร็จด้วยการคิด หมายถึง ความรู้ที่เกิดจากการคิด การพิจารณาด้วยเหตุผลตามความเป็นจริงของสิ่งต่าง ๆ จนสามารถรู้และเข้าใจได้อย่างชัดเจน

๓) ภาวนามยปัญญา ปัญญาสำเร็จด้วยการอบรม หมายถึง ความรู้ที่เกิดจากการฝึกฝน อบรมจิตใจด้วยหลักวิปัสสนาภาวนา ปัญญาขั้นที่ ๓ นี้จัดเป็นปัญญาขั้นสูงสุดในพระพุทธศาสนา เถรวาท ในการบำเพ็ญบุญกิริยาวัตถุอันมีตัวอย่างของวิธีการปฏิบัติด้วยการพิจารณาปัญญาขั้นที่ ๕

ขั้นที่ ๕ คือ การพิจารณาเห็นขั้นที่ ๕ ได้แก่ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ อย่างใดอย่างหนึ่งโดยความเป็นไตรลักษณ์ คือ ความเป็นของไม่เที่ยง ความเป็นทุกข์เมื่อถูกปัจจัยบีบคั้น และความเป็นอนัตตา ด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริง เมื่อพิจารณาเห็นอยู่ก็เกิดความเบื่อหน่าย (นิพพิทา) ในขั้นที่ ๕ คลายกำหนด (วิราคะ) จึงหลุดพ้น (วิมุตติ) เกิดมีญาณรู้อะไรหลุดพ้นแล้ว รู้ชัดว่าชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำได้ทำเสร็จแล้ว ในที่นี้จะขอกล่าววิธีพิจารณาเห็นรูป ขั้นมาเป็นตัวอย่างดังนี้ การพิจารณาโดยความเป็นอนิจจังว่า “รูปไม่เที่ยง สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์ สิ่งใดเป็นทุกข์ สิ่งนั้นเป็นอนัตตา สิ่งใดเป็นอนัตตา สิ่งนั้นไม่ใช่ของเรา ไม่เป็นเรา ไม่ใช่ตัวตนของเรา” การพิจารณาโดยความเป็นทุกข์ว่า “รูปเป็นทุกข์สิ่ง สิ่งใด เป็นทุกข์ สิ่งนั้นเป็นอนัตตา สิ่งใดเป็นอนัตตา สิ่งนั้นไม่ใช่ของเรา ไม่เป็นเรา ไม่ใช่ตัวตนของเรา” การพิจารณาโดยความเป็นอนัตตาว่า “รูปเป็นอนัตตา รูปนั้นไม่ใช่ของเราไม่เป็นเรา ไม่ใช่ตัวตนของเรา” หรือจะพิจารณาเห็นขั้นที่ ๕ โดยความเป็นไตรลักษณ์ ด้วยปฏิสังขารนุปัสสนา ญาณให้เห็นว่าไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา ด้วยเหตุต่าง ๆ เมื่อสามารถปฏิบัติได้ดังนี้ จิตใจก็จะเกิดความรู้แจ้งได้ว่า ความโลภในวัตถุสิ่งของนั้นแท้จริงแล้ว วัตถุสิ่งของนั้นไม่มีจริง ไม่ใช่ของเราหรือของใครทั้งนั้น ดังนั้น เราไม่ควรโลภมาก เพราะทุกสิ่งทุกอย่างไม่เที่ยง ไม่มีตัวตนที่แท้จริงที่จะครอบครอง การปฏิบัติตามหลักภาวนามยแห่งบุญกิริยาวัตถุนี้ เพื่อให้เกิดปัญญามีความเข้าใจในสิ่งต่าง ๆ โดยครบถ้วนรอบด้านซึ่งเรียกว่าปริยญา โดยแบ่งเป็น ๓ ชั้น ได้แก่

๑) ญาตปริยญา ความรู้จริง รู้ชัด คือ รู้ตามสภาวะ ได้แก่ รู้จักลักษณะเฉพาะตัวของสิ่งนั้นๆตามสภาวะของความเป็นจริง คือ รู้อะไรคืออะไรโดยสภาวะตามความเป็นจริง

^{๓๐} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๒๘/๑๗๑.

๒) ตีรณปริณญา ความรู้ขั้นพิจารณา คือ รูถวยปญญาที่หยั่งลึกซึ่งไปถึงสามัญลักษณ์ะ ไต่แก รูถึงสิ่งต่างๆที่เกิดขึ้นนั้นล้วนมีความเปลี่ยนแปลงเป็นไปตามกฎธรรมดา โดยพิจารณาเห็น ความไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา คือ รูวาทุกสิ่งทุกอย่างที่เกิดขึ้นยอมมีความเปลี่ยนแปลงตามกฎ ของหลักไตรลักษณ์

๓) ปหานปริณญา ความรู้ขั้นละได้ คือ รูถึงขั้นที่ทำให้ถอนซึ่งความยึดติด เป็นอิสระจากสิ่งนั้น ๆ ไต่ ไม่เกิดความผูกพันหลงใหล ทำให้เราวางใจ วางทาที และปฏิบัติต่อสิ่งนั้น ๆ ไต่ ถูกตอง เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงตามเหตุปัจจัย^{๓๑} กล่าวไต่ว่า ผลที่เกิดขึ้นแก่บุคคลผู้ ไต่บำเพ็ญปญญา (วิปสสนา) เพื่อกำจัดโลภะมีอยู่ ๕ ประการ^{๓๒} ไต่แก

- (๑) เพื่อการรูแจงถึงเหตุแห่งทุกข์ทั้งมวล
- (๒) เพื่อการฝกตนเองดวยการเสี่ยสละ
- (๓) เพื่อการสงบระงับจากโลภะ
- (๔) เพื่อการขามพนซึ่งโลภะ
- (๕) เพื่อการดับ สนิทซึ่งโลภะ

วิธีการปฏิบัติเพื่อกำจัดซึ่งโลภะ ดวยการให้ทาน ดวยการรักษาศีล ดวยการเจริญ ภาวนา การปฏิบัติธรรมทั้ง ๓ ประการนี้ ผู้ปฏิบัติอาจจะปฏิบัติไปตามลำดับ กล่าวคือ เริ่มตนขอ ปฏิบัติเรื่องทานอันเป็นการสละความตระหนี่ ความหวงลาภ แลวตอขอปฏิบัติเรื่องศีล ดวยการ ควบคุมกาย วาจาให้เรียบรอย ไม่ประพฤติล่วงเกินขอหามตาง ๆ ทางศีลธรรม กฎหมายบานเมือง ซึ่งเป็นฐานที่จะนำไปสู่วิธีการขั้นสูงตอไป ซึ่งไต่แก การฝกอบรมจิตตามแนวสมถกัมมัฏฐาน เพื่อให้ จิตใจเกิดความมั่นคง ไม่วุ่นไหว มีความสงบระงับ และการอบรมปญญา อันเป็นหลักปฏิบัติตาม หลักวิปสสนา กรรมฐาน จนสามารถบรรลุธรรมไต่ในที่สุด หรือปฏิบัติไปพรอมกันไต่ ซึ่งทั้งหมดล้วน อยู่ที่ตัวของผูปฏิบัติเป็นประมาณวามีความตั้งใจ มีความรูถูกตองในการปฏิบัติ และมีความเพียรที่จะฝกปฏิบัติ มากน่อยเพียงไรถาฝกปฏิบัติมากจนเกิดความชำนาญ จนเกิดเป็นอุปนิสัยที่ดีแห่งปฏิบัติก็จะช่วยกำจัดโลภะไมให้เกิดขึ้นไต่ และช่วยควบคุมโลภะที่เกิดขึ้นอยู่แล้วให้มีความเบาบางลง ในที่สุดแห่งการปฏิบัติความดับสนิทแห่งโลภะก็เกิดขึ้น

กล่าวไต่ว่า วิธีการบำเพ็ญหรือการปฏิบัติตนตามหลักบุญกิริยาวัตถุ ๓ ขางตน จัดเป็นการปฏิบัติเพื่อกำจัดกิเลส คือ โลภะ ความอยากไต่ทุกระดับ ทุกประเภท และกิเลสชนิดอันเป็น สาเหตุที่ทำให้ชีวิตตองจมอยู่กับความทุกข์ ความเดือดรอน ความคับข้องใจ แต่หลักคำสอนทาง พระพุทธศาสนาเถรวาทถือวา มนุษย์ทุกคนมีศักยภาพทางกายและปญญาเทาเทียมกัน ในการแสวงหาครอบครอง และเสี่ยสละออกไป ทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับตัวบุคคลเองเป็นหลัก ฉะนั้น หลักการปฏิบัติเพื่อกำจัดโลภะไมให้เกิดขึ้นนี้ถือเป็นหลักแห่งการพัฒนาชีวิตของมนุษย์ ทั้งทางกายและใจดวยตัวของตัวเอง เพื่อให้เขาถึงความสงบสุขแห่งชีวิต

ดังนั้น จึงสรุปไต่ว่า วิธีการปฏิบัติตนเพื่อกำจัดโลภะไมให้เกิดขึ้น เพื่อให้เขาถึงความสุขที่แท้จริงตามทรศนะทางพระพุทธศาสนาเถรวาทนั้น เมื่อพิจารณาตออย างละเอียดแล้วก็จะพบว่าความสุขที่แท้จริงมีใช้อยู่ที่วัตถุสิ่งของเครื่องใช้ แต่อยู่ที่ภาวะทางกาย วาจา ใจ ที่มีความสอดคล้อง

^{๓๑} ข.ม. (ไทย) /๑๓/๔๘-๔๙.

^{๓๒} วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๓/๑๕-๑๖.

เป็นหนึ่งในวิธีการกระทำ ในการดำเนินชีวิตของตนร่วมกับคนอื่นในสังคม และวิธีการปฏิบัติก็สามารถปฏิบัติได้ทุกที่ทุกเวลา กล่าวคือ เอากาย วาจาและใจของตนนั้นเองเป็นเครื่องมือเป็นอุปกรณ์ในการปฏิบัติตาม เพื่อป้องกันไม่ให้โลภและความทุกข์เกิดขึ้นกับตน ได้แก่ การช่วยเหลือกันและกัน การควบคุมดูแลตนเองทางร่างกาย และทางวาจาให้มีพฤติกรรมที่ดี ให้อยู่ในระเบียบแบบแผนที่ตั้งงามเรียบร้อย ไม่ล่วงละเมิดผู้อื่นและการฝกอบรมเจริญปัญญาให้เกิดความรู้งามเห็นจริงด้วยการไถทาน ด้วยการรักษาศีล ด้วยการเจริญภาวนา นั้นเอง วิธีกำจัดโลภะในพระพุทธศาสนาเถรวาทที่ผู้วิจัยได้นำเสนอนั้น เป็นวิธีการที่สามารถนำไปใช้ได้ในชีวิตประจำวัน เป็นการกำจัดโลภะได้ตั้งแต่ขั้นพื้นฐานไปจนถึงขั้นสูงเพื่อการดำเนินชีวิต อย่างเป็นสุข ดังนั้น วิธีการกำจัดโลภะในทางพระพุทธศาสนาเถรวาท สามารถปฏิบัติได้ ๓ ทาง ได้แก่ ทางแรกคือ การไถทาน เป็นการแสดงให้เห็นถึงหัวใจของมนุษย์ ยต่อเพื่อนมนุษย์และสรรพสิ่ง ที่จำต้อง เกื้อกูลกันและกันอย่างไร้ขอบ อื่นทั้งชีวิตมนุษย์นี้จะมีคุณค่าได้ ก็เมื่อได้พัฒนาตนเองทั้งทางกาย วาจา และใจ อีกทั้งได้ ช่วยสงเคราะห์ผู้อื่นในทางที่ถูกตอง ทางที่สองคือ การกำจัดโลภะด้วยศีล ศีลเป็น เครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจไม่ให้ตกไปในอำนาจของกิเลส และเป็นหลักปฏิบัติที่ช่วยคุ้มครองไม่ให้บุคคลก้าว ล่วงไปสู่การทำอกุศลกรรม และทางที่สามคือ การพัฒนาจิตใจให้เจริญหรือ ให้สูงขึ้นด้วยการภาวนา การภาวนาไม่เพียงแต่กำจัดโลภะเท่านั้น แต่กิเลสและความทุกข์ตัวอื่น ๆ ก็สามารถขจัดได้ด้วยจิตใจที่ ผ่องใส เบิกบาน และเข้าใจแจ่มชัดในสิ่งต่าง ๆ ตามความเป็นจริงที่สิ่งนั้นเป็น จะเห็นได้ว่าภาวนา ก็คือ การอบรมจิตใจให้ฉลาดที่เที่ยงตรงต่อเหตุผลและมีความเป็นธรรม ทำให้รู้จักวิธีปฏิบัติต่อตัวเองและสิ่งทั้งหลายในทางที่ถูกตองเหมาะสม การภาวนาเป็นเครื่อง ป้องกันความคิดฟุ้งซ่านของจิตใจให้อยู่ในเหตุผลอันจะเป็นทางแห่งความสงบและความสุข โดยปกติ แล้วจิตใจของมนุษย์ที่ยังมิได้รับการอบรมจากการภาวนาจึงเปรียบเหมือนสัตว์ที่ยังมิได้รับการฝึกหัด ยังมีได้ประโยชน์อย่างเต็มที่ จำต้องฝึกหัดให้ทำประโยชน์ถึงจะได้รับประโยชน์ตามควร ในการ กำจัดโลภะหากเปรียบโลภะเหมือนกับสนิมแล้ว การไถทานเปรียบกับการขัดสนิมออกจากใจของเรา ให้บริสุทธิ์ และเมื่อเราทำความสะอาดสนิมออกไปแล้วก็จำเป็นตองไม่ไหสนิมนั้นกลับมาเกาะจิตใจ ของเราให้เกิดความเศร้าหมองอีก และเมื่อทำไถเช่นนี้แล้ว ก็พัฒนาอบรมให้เกิดปัญญาด้วยการเจริญ ภาวนาให้รู้วิธีการป้องกันไม่ให้โลภะมาเกาะใจของเราได้ รุเทาทันโลภะ และสามารถกำจัดโลภะ ออกไปจากใจได้ในที่สุด

๔.๕ แนวทางแก้ปัญหาที่เกิดจากโลภะในสังคมปัจจุบัน

หลักธรรมและวิธีการปฏิบัติตามหลักพุทธศาสนาที่กล่าวมาแล้ว เน้นการแก้ปัญหาที่เกิดจากโลภะโดยเน้นการแก้ที่ตัวปัจเจก ซึ่งถือได้ว่าเป็นการแก้ที่รากเหง้าของปัญหาอย่างแท้จริง เพราะสาเหตุหลักของปัญหาเกิดจากจิตใจของมนุษย์ที่ขาดการฝกฝนอบรม และการควบคุมที่มีประสิทธิภาพ เปิดโอกาสให้โลภะเขาครอบงำจิตใจจนเกิดการทำความผิดศีลธรรม และสร้างปัญหาต่างๆ ขึ้นมาในสังคม อย่างไรก็ตาม การแก้ปัญหาที่เกิดจากโลภะในสังคมปัจจุบัน หากปล่อยให้ปัจเจกแต่ละคนพยายามแก้ไขตัวเองคงสำเร็จผลได้ยาก หากสิ่งแวดล้อมอัน ได้แก่ สังคมคือ สถาบัน องค์กร และสมาชิกทุกหน่วยในสังคม ไม่สนับสนุนหรือคอยกีดขวางเป็นอุปสรรคในการแก้ปัญหาของปัจเจก สังคมหรือทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องกับปัจเจกจึงเป็นปัจจัยสำคัญอย่างยิ่งที่จะสนับสนุนให้ การแก้ปัญหา

ที่เกิดจากโลภะในสังคัมปัจจุบันดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ในหัวข้อนี้จึงจะขอเสนอแนวทางการแก้ปัญหาที่เกิดจากโลภะในสังคัมปัจจุบันตามหลักพุทธธรรม ดังนี้

๑) สถาบันและองค์กรต่างๆ ในสังคัมเริ่มตั้งแต่ครอบครัว ชุมชน วัด สถานศึกษา องค์กร ทั้งภาครัฐและเอกชนไปจนถึงรัฐบาล ต้องร่วมมือกันในการส่งเสริมให้มีการเรียนรู้และฝึกฝน อบรมตนของสมาชิกในสังคัมให้มีคุณธรรม จริยธรรม ตามหลักธรรมที่กล่าวมาแล้ว ด้วยวิธีการต่าง ๆ ตั้งแต่การเผยแพร่ความรู้ผ่านสื่อต่างๆ การจัดหลักสูตรในสถานศึกษาทุกระดับ และการจัดกิจกรรม ต่างๆ เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้และการปลูกฝังอบรมสมาชิกในสังคัมในทุกระดับตั้งแต่เด็กไปจนถึงผู้ใหญ่ให้มีคุณธรรมและจริยธรรม สามารถป้องกัน ควบคุม บรรเทา และกำจัดโลภะได้ ในการบริหารกิจการ คณะสงฆ์ครั้งพุทธกาล พระพุทธเจ้าที่ทรงใช้ความร่วมมือจากทุกภาคส่วนในสังคัม เช่น ชาวบ้านคอยอุปถัมภ์ด้วยการถวายปัจจัยต่างๆ มีอาหารเพนตนและคอย ตรวจสอบพฤติกรรมของพระสงฆ์ หากพระสงฆ์รูปใดทำผิดหรือทำไมเหมาะสม ชาวบ้านก็จะไปทูล ฟ้องพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าก็จะทรงตำหนิพระสงฆ์รูปนั้น และทรงบัญญัติสิกขาบท ป้องกันการทำ ผิดซ้ำอีก หากเป็นการทำผิด สิกขาบทที่ทรงบัญญัติไว้แล้ว ก็ทรงลงโทษตามพระวินัยที่ทรงบัญญัติไว้ กษัตริย์ในครั้งพุทธกาล อย่างพระเจ้าพิมพิสารก็ทรงอุปถัมภ์พระสงฆ์ในทำนองเดียวกันนี้

๒) รัฐควรออกกฎหมายและบังคับใช้กฎหมายอย่างเข้มงวดเพื่อป้องกันไม่ไห้คนทำ ความผิดเพราะอำนาจโลภะ เช่น การออกกฎหมายและป้องกันปราบปรามอย่างจริงจังในเรื่องการ ทูจริต การมั่วสุมเสพยาเสพติดและการมีเพศสัมพันธ์อันไม่เหมาะสม การแข่งรถบนถนนสาธารณะ การพนันในรูปแบบต่าง ๆ การเปิดบริการเกินเวลาหรือให้บริการในสิ่งที่ผิดกฎหมายของสถานบันเทิง ต่าง ๆ ฯลฯ ทั้งนี้เพราะการออกกฎหมายและการบังคับใช้อย่างจริงจังจะทำให้คนกลัว ไมกล้าทำผิด โลภะที่จะคิดและทำในสิ่งที่ผิดศีลธรรมหรือสิ่งที่เป้นปัญหาสังคัมก็จะเกิดได้ยาก ในครั้งพุทธกาล พระพุทธเจ้าที่ทรงใช้วิธีแบบเดียวกันคือการบัญญัติสิกขาบทเพื่อป้องกันการทำความผิดของพระสงฆ์ และเป็นเครื่องมือในการขัดเกลาตนเองของพระสงฆ์

๓) องค์กรทั้งภาครัฐและเอกชนควรมีระเบียบที่รัดกุมและมีการตรวจสอบที่เข้มงวด ไม่เปิดโอกาสให้คนทุจริตหรือฉ้อราษฎร์บังหลวงได้โดยง่าย และมีการลงโทษที่เหมาะสม เพราะ มาตรการเหล่านี้จะทำให้คนในองค์กรเหล่านั้นเกรงกลัว ไมกล้าทำผิด ส่งผลให้โลภะเกิดได้ยากหรือถึง เกิดก็ไม่ก่อให้เกิดผลเสียทั้งแก่ปัจเจกและองค์กรรวมทั้งสังคัมในภาพรวมเพราะถูกควบคุมไว้ได้

๔) รัฐและองค์กรต่าง ๆ ในสังคัมควรมีการส่งเสริมให้คนมีความซื่อสัตย์สุจริตด้วยวิธีการ ต่าง ๆ เช่น การให้รางวัลและยกย่องบุคลากรที่ซื่อสัตย์ คนที่มีน้ำใจเอื้อเฟื้อ ไม่เห็นแก่ตัว อย่างคนเก็บ ทรัพย์สินของคนที่ทำหลนหรือลืมไว้แล้วส่งคืนเจ้าของ การตรวจสอบและการลงโทษผู้กระทำผิดและ การให้รางวัลและการยกย่องแก่ผู้ทำความดีเป็นหลักการที่พระพุทธเจ้าตรัสสอนไว้ว่า “ชมคนที่ควรชม ยกย่องคนที่ควรยกย่อง”

๕) รัฐ องค์กรต่าง ๆ รวมทั้งสถาบันการศึกษา ควรร่วมมือกับวัดในการเผยแพร่และ ปลูกฝังความเสียสละและชี้ให้เห็นโทษของโลภะ เช่น การจัดโครงการอบรมปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมตามหลักพุทธธรรมอยู่เป็นประจำในหน่วยงานและสถานศึกษา รวมทั้งนอกสถานที่ แนวทางข้อนี้ สอดคล้องกับคำสอนเรื่อง “สิกขา” คือการศึกษา และ “ภาวนา” คือ การพัฒนาบุคคล ในด้านต่าง ๆ ของพระพุทธเจ้า นั่นคือคำสอนเรื่องไตรสิกขาสอนให้มีการฝึกอบรม ทางด้านพฤติกรรม

จิตใจและปัญญา คำสอนเรื่อง “ภาวนา ๔ สอนให้พัฒนาตนร่างกายรวมทั้ง สิ่งแวดล้อม ศีลธรรม คุณธรรม และปัญญา”^{๓๓}

๖) ชุมชนแต่ละชุมชนควรจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม และป้องกันการพนัน และยาเสพติด เช่น การจัดโครงการกีฬาต้านยาเสพติด การจัดกิจกรรมออกกำลังกายของคนในชุมชน การจัดกิจกรรมทางศาสนามีการบวชชีพราหมณ์และการสวมนมนั่งสมาธิร่วมกัน เป็นต้น

๗) ครอบครัวต้องคอยปลูกฝังอบรมให้เยาวชนเกิดความตระหนักรู้ถึงโทษของโลกะ ความเห็นแก่ตัว และการกระทำที่ผิดศีลธรรมและกฎหมาย รวมทั้งคุณของความไม่เห็นแก่ตัวและความเอื้อเฟื้อรวมทั้งการกระทำที่ถูกต้องตามหลักศีลธรรมและกฎหมาย

แนวทางแก้ปัญหาข้อนี้ สอดคล้องกับแนวคิดของพุทธศาสนา ที่ถือว่าบิดามารดาเป็นครูคนแรกของลูก ดังนั้นลูกๆทุกคนจึงควรดูแลบิดามารดา เพื่อตอบแทนพระคุณท่าน เพราะเป็นการสมทานกุศลธรรมและเพราะเป็นเหตุแห่งความเจริญด้วยธรรมมีอายุ วรรณะ สุขะ พละ ปฏิภาณ ธนสารสมบัติ นำความเจริญรุ่งเรืองมาสู่ชีวิต การบูชาปรณินิบัติบิดามารดานั้น ในทางพุทธศาสนาถือว่าเปนมงคล นอกจากนั้นสถาบันครอบครัวที่ดีเป็นสิ่งแวดลอมที่เกื้อกูลที่เรียกว่า “ปฏิรูปเทศ” ในคำสอนเรื่องมงคล ๓๘ กล่าวคือการอยู่ในประเทศอันสมควรนั้น ย่อมทำให้ผู้อยู่อาศัยอยู่ในประเทศนั้น มีความสงบสุขสมควรแก่อัตภาพ ตลอดชีวิต และยังทำได้ ประโยชน์ในโลกหน้าเมื่อละกายตายไป อีกด้วย สถานที่ที่จัดว่าเป็นปฏิรูปเทศ ตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา คือ สถานที่ที่มีเหล่าพุทธศาสนิกชน เที้ย ่วไปบุญกิริยาวัตรผู้มีทาน เป็นต้น ย่อมเป็นไปคำสอนของพระศาสดามีองค์ ๔ ย่อมรุ่งเรืองในประเทศใด ประเทศนั้นชื่อว่าประเทศอันสมควรการอาศัยอยู่ในประเทศอันสมควรนั้น พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “เป็น มงคล” พระเป็นปัจฉัยแห่งการทำบุญแห่งสัตว์ทั้งหลาย

๘) ปัจเจกแต่ละบุคคลต้องมุ่งมั่นแน่วแน่ในการศึกษาอบรมตนเองให้มีคุณธรรม จริยธรรม ตามหลักธรรมของพุทธศาสนาเพื่อให้ตนเองสามารถป้องกัน ควบคุม บรรเทา และกำจัด โลกะได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยควรแสวงหาบุคคลที่จะเป็นกัลยาณมิตร สนับสนุนการศึกษาอบรมตน เช่น การชักชวนครอบครัวและมิตรสหายทำกิจกรรมทางศาสนาและบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ต่าง ๆ ซึ่งจะช่วยพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และป้องกันไม่ไห้สิ่งที่จะมาชักชวนให้เกิดโลกะและกระทำผิด เขามาครอบงำตนเอง การพยายามฝักฝืนตนเองตามแนวทางข้อนี้ตรงกับคำสอนเรื่องการพึ่งตนเองที่ว่า “ตนแลเป็นที่พึ่งของตน” และสอดคล้องกับคำสอนเรื่องการคบบัณฑิตในคำสอนเรื่องมงคล ๓๘ และ คำสอนเรื่องกัลยาณมิตรเป็นบุพภาคแห่งสัมมาทิฐิ

แนวทางแก้ปัญหาที่เกิดจากโลกะในสังคมปัจจุบัน เน้นการแก้ปัญหาที่เกิดจากโลกะโดย เน้นการแก้ที่ตัวปัจเจก ซึ่งถือได้ว่าเป็นการแก้ที่รากเหง้าของปัญหาอย่างแท้จริง เพราะ สาเหตุหลักของปัญหาเกิดจากจิตใจของมนุษย์ที่ขาดการฝึกฝนอบรม และการควบคุมที่มี ประสิทธิภาพ เป็ดโอกาสให้โลกะเขาครอบงำจิตใจจนเกิดการทำความผิดศีลธรรม การแก้ปัญหาที่เกิดจากโลกะในสังคมปัจจุบัน หากปล่อยให้ปัจเจกแต่ละ คนพยายามแก้ไขตัวเองคงสำเร็จผลได้ยาก หากสิ่งแวดล้อมอัน ไต่แกสังคมคือ สถาบัน องค์กร และ สมาชิกทุกหน่วยในสังคม ไม่สนับสนุนหรือคอยกีดขวางเป็นอุปสรรคในการแก้ปัญหาของปัจเจก สังคมหรือทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องกับปัจเจกจึงเป็นปัจเจกจึงเป็นปัจเจกสำคัญอย่างยิ่งที่จะ

^{๓๓} พระพรหมคณารักษ์ (ป.อ.ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๘๑-๘๒.

สนับสนุนให้การแก้ปัญหา ที่เกิดจากโลภะในสังคมปัจจุบันดำเนินไปอย่าง มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล โดยเน้นทั้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง สถาบันและองค์กรต่างๆ ในสังคมเริ่มตั้งแต่ครอบครัว ชุมชน วัด สถานศึกษา องค์กรทั้งภาครัฐและเอกชนไปจนถึงรัฐบาล ต้องร่วมมือกันในการส่งเสริมให้มีการเรียนรู้และฝึกฝน อบรมตนของสมาชิกในสังคมให้มีคุณธรรม จริยธรรม รัฐควรออกกฎหมายและบังคับใช้กฎหมายอย่างเข้มงวดเพื่อป้องกันไม่ไห้คนทำความผิดเพราะอำนาจโลภะองค กรทั้งภาครัฐและเอกชนควรมีระเบียบที่รัดกุมและมีการตรวจสอบที่เข้มงวด และควรมีการส่งเสริมให้คนมีความซื่อสัตย์สุจริตด้วยวิธีการต่าง ๆ ตามแบบอย่างพระพุทธศาสนา

๔.๖ สรุป

หลักธรรมสำหรับวิธีการบรรเทาความโลภในทรัพย์สินของผู้อื่นตามหลักพระพุทธศาสนา คือ การใช้หลักธรรมในการขจัดความโลภให้เบาบางหรือให้บรรเทาจนถึงขั้นสูงสุดคือหมดไป ซึ่งวิธีการบรรเทาความโลภ เป็นการฝึกประพฤติปฏิบัติตนให้เป็นผู้รู้จักประมาณในการบริโภค และรู้จักประมาณในการกระทำสิ่งต่างๆ ก็จะทำให้มีชีวิตที่ไม่ตกอยู่ภายใต้อำนาจของความอยาก ไม่ถูกความอยากเขาคอบงำ สามารถมีชีวิตที่สงบสุขไม่ต้องเรารอนเป็นทุกข์เพราะความอยากอีกต่อไป หากถูก โลภะคอบงำแล้ว ก็สามารถจะควบคุมและบรรเทาได้ เพราะการรู้จักประมาณตนตามหลักมัตตัญญูตา คือ รู้ประมาณในการบริโภค วิธีการปฏิบัติตนเพื่อขจัดโลภะไม่ให้เกิดขึ้นเพื่อเขาถึงความสุขที่แท้จริงตามทัศนะทางพระพุทธศาสนาเถรวาทนั้น จะต้องควบคุมตนเองทางร่างกายและทางวาจาให้มีพฤติกรรมที่ดี ให้อยู่ในระเบียบแบบแผนที่ตั้งงามเรียบร้อย ไม่ลวงลเมิดผู้อื่น และการฝึกให้ทาน การรักษาศีล การเจริญภาวนา เป็นวิธีการที่สามารถนำไปใช้ได้ในชีวิตประจำวัน เพื่อกำจัดโลภะได้

วิธีการบรรเทาความโลภในทรัพย์สินของผู้อื่น นั้น สามารถนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาปรับประยุกต์ใช้ให้เหมาะสม ในหลักธรรมทั้งหลายของพระพุทธเจ้า มีศีล ๕ ซึ่งเป็นธรรมะขั้นพื้นฐานที่พระองค์ได้บัญญัติไว้ในครั้งพุทธกาล เพื่อเป็นแนวปฏิบัติให้มีความสุขทั้งทางกาย ทางวาจา และทางใจ จะทำให้บรรเทาความโลภหรือลดลง หลักอทินนาทาน ข้อ ๒ คือ การไม่ลักทรัพย์ของคนอื่น การไม่ยอกได้ของคนอื่นซึ่งมิใช่ของของตน จะด้วยวิธีการใดก็ตาม ส่วนหลักไตรสิกขา ก็เป็นหลักใหญ่ที่หลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหมดสรุปย่อลงในไตรสิกขานี้ คือ ศีล สมาธิ ปัญญา เมื่อบุคคลรักษาศีล คือ กายสุจริต วจีสุจริต มโนสุจริต ก็จะเป็นวิธีการบรรเทาความโลภลงได้ นอกจากนี้แล้ว มีหลักทาน คือ การให้ ก็เป็นการขจัดความโลภได้อีกวิธีหนึ่ง เพราะเป็นการขจัดความตระหนี่ ความเห็นแก่ตัว สามารถแก้ต้นเหตุความอยากได้ในทรัพย์สินของคนอื่น คิดอยากได้ของคนอื่นที่มีใช่ของตนเอง ส่วนวิธีการป้องกันไม่ให้เกิดความโลภนั้น ต้องเพียรละอกุศลธรรม และเพียรทำกุศลธรรมให้เกิดขึ้น

แนวทางแก้ปัญหาที่เกิดจากโลภะในสังคมปัจจุบัน เน้นการแก้ปัญหาที่เกิดจากโลภะโดยเน้นการแก้ที่ตัวปัจเจก ซึ่งถือได้ว่าเป็นการแก้ที่รากเหง้าของปัญหาอย่างแท้จริง เพราะสาเหตุหลักของปัญหาเกิดจากจิตใจของมนุษย์ที่ขาดการฝึกฝนอบรม และการควบคุมที่มี ประสิทธิภาพเปิดโอกาสให้โลภะเขาคอบงำจิตใจจนเกิดการทำความผิดศีลธรรม การแก้ปัญหาที่เกิดจากโลภะในสังคมปัจจุบัน หากปล่อยให้ปัจเจกแต่ละ คนพยายามแก้ไขตัวเองคงสำเร็จผลได้ยาก หากสิ่งแวดล้อมอัน

ไต่แก สังกมคือ สถาบัน องค์กร และ สมาชิกทุกหน่วยในสังคม ไม่นับสนุนหรือคอยกีดขวาง เป็นอุปสรรคในการแก้ปัญหาของปัจเจก สังคมหรือทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องกับปัจเจกจึงเป็นปัจจัย สำคัญอย่างยิ่งที่จะสนับสนุนให้การแก้ปัญหา ที่เกิดจากโลภะในสังคมปัจจุบันดำเนินไปอย่างมี ประสิทธิภาพและประสิทธิผล โดยเน้นทั้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง สถาบันและองค์กรต่างๆ ในสังคมเริ่ม ตั้งแต่ครอบครัว ชุมชน วัด สถานศึกษา องค์กรทั้งภาครัฐและเอกชนไปจนถึงรัฐบาล ต้องร่วมมือกันในการส่งเสริมให้มีการเรียนรู้และฝึกฝน อบรมตนของสมาชิกในสังคมให้มีคุณธรรม จริยธรรม รัฐควร ออกกฎหมายและบังคับใช้กฎหมายอย่างเข้มงวด เพื่อป้องกันไม่ไห้คนทำความผิดด้วยอำนาจโลภะ และควรมีการส่งเสริมไห้คนมีความเชื่อสัตย์สุจริตตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา คือ มีสัมมาอาชีวะ การประกอบอาชีพสุจริต คือ (๑) ค้าขายศัสตราวุธ คือ การค้าขายเครื่องประหารต่าง (๒) ค้าขายสัตว์ คือ การค้าขายมนุษย์ (๓) ค้าขายเนื้อสัตว์ คือ การเลี้ยงสัตว์ต่าง ๆ (๔) ค้าขายของมีนเมา คือ การค้าขายสิ่งเสพติดไห้มีนเมาต่าง ๆ (๕) ค้าขายยาพิษ คือ การค้าขายวัตถุมีพิษต่าง ๆ เป็นต้น

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

ในบทที่ ๕ นี้ ได้สรุปผลเกี่ยวกับวิธีการบรรเทาความโลภในทรัพย์สินของผู้อื่นตามหลักพระพุทธศาสนา ตามวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ (๑) ความโลภในพระพุทธศาสนาเถรวาท (๒) ปัญหาที่เกิดจากความโลภในสังคมปัจจุบัน และ (๓) วิธีการบรรเทาความโลภในทรัพย์สินของผู้อื่นตามหลักพระพุทธศาสนา สามารถสรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ ดังนี้

๕.๑ ผลของการวิจัย

ในงานวิจัย เรื่อง วิธีการบรรเทาความโลภในทรัพย์สินของผู้อื่นตามหลักพระพุทธศาสนา นี้ ผู้วิจัย ได้สรุปผลในบทที่ ๒ บทที่ ๓ และบทที่ ๔ มีรายละเอียด ดังนี้

๕.๑.๑ ความโลภในพระพุทธศาสนาเถรวาท

ความโลภในพระพุทธศาสนาเถรวาท หมายถึง หลักธรรมที่เป็นอกุศลมูล กล่าวคือ โลภะ แปลว่า ความอยากได้ เป็นกิเลสอย่างหนึ่งในบรรดากิเลสใหญ่ ๓ ประเภท ได้แก่ โลภะ โทสะ โมหะ โลภะนั้นเกิดจากตัณหา คือความทะยานอยากได้ เมื่อเกิดขึ้นแล้วทำให้จิตหิวโหยอยากได้ เกิดความดิ้นรน อยู่ไม่เป็นสุข หากหยุดยั้งไม่ได้ก็จะเป็นต้นเหตุให้ดิ้นรนแสวงหาสิ่งที่อยากได้มาสนองความต้องการ หรือเมื่อไม่ได้โดยวิธีชอบธรรมก็นำไปทำความชั่วความไม่ดีงามต่าง ๆ เช่น ลักขโมย ทูจริต คอร์รัปชัน โกง ปล้น จนถึงฆ่าคนตาย โลภะ เป็นอันตรายแก่ธรรมทั้งปวง คือเป็นตัวทำลายศีลธรรม มโนธรรม สันติธรรม วัฒนธรรม สามัคคีธรรม ยุติธรรมและธรรมชาติ โลภะ เป็นความอยากได้ ยินดี ติดใจ ในอารมณ์ต่าง ๆ ทั้งรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ และธัมมารมณ์ ความโลภในพระพุทธศาสนาเถรวาท นั้น มีหลายระดับที่ลดหลั่นกัน คือ (๑) อย่างละเอียดเป็นกิเลสที่นอนเนื่องอยู่ภายในจิตใจ บางครั้งอาจรู้สึกว่ามีกิเลสแล้ว แต่เมื่อมีเหตุมากระตุ้นจึงแสดงตัวออกมา (๒) อย่างกลางเป็นกิเลสที่กลุ่มรุ่มจิตใจ (๓) อย่างหยาบเป็นอาการของความโลภที่อยากได้สิ่งของของผู้อื่นในขั้นที่รุนแรงซึ่งเป็นสาเหตุของการกระทำทุจริตทางกายวาจา หากยังมีความโลภอยู่ ก็จะทำให้สร้างความสุขให้แก่ตนเองไม่มีที่สิ้นสุด

สาเหตุของความโลภทำให้ทราบว่า ความโลภด้านปัจจัยภายในมาจากอวิชชา คือความไม่รู้ โมหะ ความหลง และขาดโยนิโสมนสิการ ในด้านปัจจัยภายนอก คือ อารมณ์ที่มากกระทบและยึดมั่นด้วยอำนาจของตัณหา บทบาทของความโลภทำให้ทราบว่า กิเลสประเภทความโลภมีบทบาทในการสร้าง ในด้านความเจริญทางวัตถุทำให้เกิดนวัตกรรมใหม่ ๆ ทางเทคโนโลยีต่าง ๆ และบทบาทในการทำลาย ย่อมเป็นเหตุทำให้ผู้ที่ถูกอำนาจของความโลภครอบงำจิตใจต้องประสบกับความทุกข์ต่าง ๆ ความโลภ ตัณหาและอุปาทานเป็นกิเลสที่เกิดขึ้นกับจิตต่อเนื่องกัน เช่น ความโลภเพ่งเล็งอยากได้ของของผู้อื่น ตัณหาอยากในอารมณ์อยู่ในขั้นแสวงหา อุปาทานยึดมั่นในอารมณ์ที่แสวงหานั้น เป็นกิเลสประการแรก เมื่อเกิดขึ้นแล้วทำให้จิตหิวโหยอยากได้ เกิดความดิ้นรน อยู่ไม่เป็นสุข หากหยุดยั้งไม่ได้ จะเป็นต้นเหตุให้ดิ้นรนแสวงหา สิ่งที่ยากได้มาสนองความต้องการ หรือเมื่อไม่ได้โดยวิธีชอบธรรม ก็นำไปสู่การทำความชั่วในรูปแบบต่างๆ ตามสภาวะจิตใจที่เกิดความโลภอย่างรุนแรง

ความโลภ นั้น เป็นอกุศลธรรม ที่ทำลายศีลธรรม ทำให้คนผิดศีลข้อ ๒ ทำลายนิสัยวัณณธรรม ทำให้คนเห็นแก่ตัวทำลายหลักสามัคคีธรรม ทำให้สังคมแตกแยก จึงถือว่าเป็นอันตรายแก่ธรรมทั้งหลาย ดังพุทธภาษิตที่ว่า “โลภ โภจมานํ ปริปนฺโน แปลว่า ความโลภ เป็นอันตรายแห่งธรรมทั้งหลาย” ธรรมะที่จะใช้สู้กับความโลภได้ก็คือ ทาน (การให้) และ จาคะ (การเสียสละ) หากธรรมะทั้งสองนี้อยู่ ความโลภก็อยู่ไม่ได้ แต่หากความโลภอยู่ ธรรมะทั้งสองนี้ ก็อยู่ไม่ได้เช่นกัน ความโลภ ไม่ได้ทำให้จิตใจเราอยู่เป็นสุข เป็นกิเลสที่ทำให้คนตาบอด เห็นผิดเป็นถูก เห็นถูกเป็นผิด ดังพุทธภาษิตที่ว่า อนฺธมํ ตทา โหติ ยํ โลภํ สหเต นรํ แปลว่า ความโลภ เข้าครอบงำคนใดเมื่อใด ความมืดมิดย่อมมีเมื่อนั้น

๕.๑.๒ ปัญหาที่เกิดจากความโลภในสังคมปัจจุบัน

ปัญหาความโลภในสังคมปัจจุบัน เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมมนุษย์ในด้านต่างๆ พอสรุปได้ ๕ ประการ คือ

๑) **ปัญหาความโลภที่เกิดจากการฆ่าสัตว์** หมายถึง การฆ่าหรือเบียดเบียนชีวิตมนุษย์และสัตว์ทั้งหลายให้ถึงตาย และได้รับความเดือดร้อน ในสังคมไทยปัจจุบันมีการฆ่าและเบียดเบียนทั้งมนุษย์และสัตว์ดังที่เราเห็นเป็นข่าว พระพุทธเจ้าทรงตรัสเรื่องศีลข้อที่ ๑ ไว้มีใจความว่า คนรักชีวิตของตนและสะดุ้งกลัวความตาย สัตว์อื่นก็รักชีวิตตนและสะดุ้งกลัวความตายเช่นกัน ดังนั้น จึงไม่ควรฆ่าเองและไม่ควรใช้ให้คนอื่นฆ่า คนรักสุขเกลียดทุกข์ สัตว์ก็รักสุขเกลียดทุกข์เช่นกัน ไม่ควรสร้างความสุขให้แก่ตนด้วยการก่อความทุกข์ให้แก่คนอื่น ในหลักพุทธภาษิตที่กล่าวมานี้จะเห็นได้ว่า พระพุทธองค์ทรงบัญญัติศีลข้อ ที่ ๑ ด้วยหลักยุดิธรรมและหลักเมตตากรุณา ในหลักยุดิธรรมจะคุ้มครองชีวิตของมนุษย์และสัตว์ทั้งหลาย มิใช่บัญญัติด้วยความลำเอียงเข้าข้างมนุษย์ว่า มนุษย์ควร จะฆ่าสัตว์ดิรัจฉานกินได้ตามใจชอบ ความยุดิธรรมจะคุ้มครองชีวิตโดยเสมอภาพกันหมดไม่เรียกว่ามนุษย์หรือสัตว์ แต่มนุษย์มีปกตินิสัยเข้าข้างตนเอง เพราะอำนาจความโลภ ความโกรธ และความหลง ดังนั้น พระพุทธองค์จึงทรงบัญญัติศีลข้อที่ ๑ ขึ้น เพื่อให้มีสัมมากรรมันตะ เว้นจากการเบียดเบียนฆ่ากัน และเพื่อรับรองความมีสิทธิในชีวิตของแต่ละคน

แนวทางป้องกันการไม่ฆ่าสัตว์ (มนุษย์) จะทำให้เกิดประโยชน์มากกว่าการฆ่าสัตว์และการกระทำความรุนแรงเพียงอย่างเดียว เป็นการยุติการใช้ความรุนแรงมาสู่การจัดโครงสร้างหรือกฎระเบียบใหม่ ที่จะไม่ให้ใช้ความรุนแรงในอนาคต ซึ่งจะทำให้คน สัตว์และสิ่งแวดล้อมมีความสงบสุขอย่างยั่งยืน “ความเมตตาเป็นแนวคิดเชิงบวก คิดว่าสัตว์มีสิทธิ์จะไม่ถูกทำลายชีวิต รัฐออกกฎหมายห้ามเบียดเบียนสัตว์ก็เป็นสิ่งที่ไม่ทำโดยอัตโนมัติ นอกจากนั้นยังช่วยเหลือเกื้อกูลแก่สัตว์” ทำให้เกิดสันติภาพเชิงบวกทางกายภาพ ได้แก่ การไม่กระทำความรุนแรงทางอ้อม ทั้งไม่ทำด้วยตนเองและไม่ใช้ให้ผู้อื่นกระทำ ไม่มีส่วนผลักดันหรือส่งเสริมให้มีการฆ่า ไม่วางแผนให้คนอื่นฆ่า ไม่ชี้เบาะแสหรือชี้ตัวให้คนอื่นลงมือฆ่า ไม่ให้การสนับสนุนหรือให้ทุนเพื่อให้เกิดการฆ่า หลีกเลี่ยงการสนับสนุนให้มีการเผชิญหน้าอย่างรุนแรง

๒) **ปัญหาความโลภที่เกิดจากการกระทำผิดศีลข้อที่ ๒** คือ อทินนาทาน การลักทรัพย์ หมายถึง การถือเอาสิ่งของที่เจ้าของไม่อนุญาตให้ หรือไม่เต็มใจยกให้โดยใช้เวลาที่เจ้าของเผลอ หรือใช้อำนาจอย่างใดอย่างหนึ่งบีบบังคับเอา พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติศีลข้อที่ ๒ ขึ้น เมื่อพิจารณาาก็จะเห็นได้ว่า พระพุทธองค์ทรงบัญญัติขึ้นโดยอาศัยหลักความยุดิธรรมและเมตตากรุณาเช่นเดียวกันกับศีลข้อที่ ๑ ทุกคนต่างก็มีทรัพย์สินด้วยกันทั้งนั้น แต่จะมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับแต่ละบุคคล เมื่อตนมี

ทรัพย์สินก็ไม่อยากให้ใครมาลักขโมยแย่งชิงไป การไม่ลักทรัพย์กันจึงเป็นความยุติธรรม เพราะเป็นการละเว้นความลำเอียงเห็นแก่ตัว ซึ่งคนจะอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างสงบสุขต้องไม่เบียดเบียนกัน ในทางต่าง ๆ เช่น ในข้อนี้คือการไม่เบียดเบียนทรัพย์สินกัน แต่มนุษย์มีปกตินิสัยเข้าข้างตนเอง เพราะอำนาจความโลภ ความโกรธ และความหลงก็เลยลักทรัพย์กัน ถ้าไม่ลักทรัพย์ก็จะเกิดเมตตากรุณาซึ่งกันและกัน ศิลในข้อนี้จึงเป็นไปตามความปกติของผู้ที่มีเมตตากรุณาต่อกัน เปรียบเหมือนมารดาและบิดาผู้มีเมตตากรุณาต่อบุตรธิดาของตน ซึ่งอาศัยหลักความเมตตากรุณานี้ พระพุทธองค์จึงทรงบัญญัติศีลข้อที่ ๒ ขึ้น เพื่อให้มีสัมมาอาชีวะ การเลี้ยงชีพในทางสุจริตถูกต้อง และเพื่อรับรองความเป็นกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินของคนอื่น จึงห้ามไม่ให้ลักทรัพย์ของผู้อื่น ทรงสอนให้ประกอบอาชีพสุจริต แสวงหาทรัพย์ในทางที่ชอบ

แนวทางป้องกันการลักทรัพย์ คือ จะทำให้เกิดประโยชน์มากกว่าการลักทรัพย์ ในการงดเว้นจากการล่วงละเมิดโดยตรงอันเป็นพฤติกรรมที่แสดงออกซึ่งหน้าและทำด้วยตัวเอง ไม่ว่าจะเป็นการเว้นจากพฤติกรรมโกง การลักขโมย การกรรโชกเพื่อให้คนอื่นกลัวแล้วเรียกเอาทรัพย์ การปล้นด้วยอาวุธหรือปล้นด้วยอำนาจคุกคาม การตู่หรือทีกักกว่าเป็นทรัพย์สินของตน เช่น การตู่เอาเขตแดนในพื้นที่คนอื่น การหลอกลวงและการปลอมแปลง เช่น ปลอมแปลงสัญญาว่าจ้าง หรือปลอมแปลงทรัพย์สินทางปัญญาที่เป็นกรรมสิทธิ์ของบุคคลอื่น การสับเปลี่ยนสินค้า การยกยอกทรัพย์คนอื่นมาเป็นของตน การอำพรางปิดบังให้คนอื่นหลงเข้าใจผิดแล้วหาวิธียกยอกหรือปลอมแปลง การผลาญทรัพย์ของคนอื่นทั้งในลักษณะของการเอามาใช้อย่างฟุ่มเฟือย หรือการทำให้ทรัพย์สินเสียหาย เช่น การเผาบ้านเรือน การขุดหน้าดินออกไปจนทำให้พื้นที่เสียหายขายไม่ได้ราคา การกู้เงินแล้วไม่ส่งคืนตามกำหนด การปล่อยเงินกู้นอกระบบและเก็บดอกเบี้ยไม่เป็นธรรม การขายสินค้าที่ด้อยคุณภาพ การเก็บส่วยจากผู้ประกอบการ การโจรกรรมข้อมูลหรือความลับของบริษัท องค์กร หรือหน่วยงาน ด้วยอาชญากรรม การลักลอบหรือข่มขู่คุกคาม การกักตุนสินค้าเอาไว้เก็งกำไรเมื่อสังคมเดือดร้อนหรือมีภัยพิบัติ การฉกชิงวิ่งราว การล่อลวง การโกงตาชั่ง

การเลี้ยงชีพหรือประกอบอาชีพโดยไม่ชอบ การปกปิดหรือคบคนอื่นเพื่อหวังเอาทรัพย์ การรับสินบนหรือรับสินจ้างให้ตนกระทำผิดหน้าที่ เป็นต้น การไม่สนับสนุนหรือสร้างปัจจัยเอื้อ และเงื่อนไขเพื่อให้เกิดการล่วงละเมิดในทรัพย์สินของคนอื่นทั้งที่เป็นสิทธิวิญญานกทรัพย์คือทรัพย์ที่มีวิญญานครอง หรือที่เราเรียกว่าทรัพย์เป็น เคลื่อนไหวได้ เช่น มนุษย์ ช้าง ม้า วัว ควาย เป็นต้น และอวิญญานกทรัพย์ คือทรัพย์ที่ไม่มีวิญญานครอง หรือทรัพย์ตาย เช่น แก้วแหวนเงินทอง เพชรนิลจินดา เป็นต้นบุคคลที่กระทำการลักทรัพย์ที่มีเจ้าของหรือของที่เจ้าของเขาไม่อนุญาต ทางโลกย่อมมีความผิดได้รับโทษคดีอาญาตามกฎหมายตามราคาทรัพย์สิน ทั้งทรัพย์ที่มีวิญญานครองหรือเรียกว่าสิทธิวิญญานกทรัพย์ และทรัพย์ที่ไม่มีวิญญานครองเรียกว่า อวิญญานกทรัพย์ จะใช้วิธีการ กลอุบาย เล่ห์เหลี่ยมต่างๆ ก็ถือว่าเป็นการประพฤติดัดในทรัพย์สินผู้อื่น ต้องถูกดำเนินคดีตามประมวลกฎหมายอาญา ส่วนความผิดในทางธรรมนี้ เมื่อไม่ทำผิดทินนาทาน ซึ่งเป็นมิจฉาอาชีวะและดำเนินชีวิตตามหลักสัมมาอาชีวะแล้ว ก็จะบรรเทาความโลภในทรัพย์สินของผู้อื่นนี้ลงได้

เพราะเหตุนี้ สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงได้ทรงห้ามกายทุจริต คือ ให้งดเว้นการกระทำทินนาทานเสีย และให้ประพฤติกายสุจริต โดยการกระทำแต่กิจการงานในอาชีพที่สุจริต คือ การกระทำแต่กิจการงาน-อาชีพที่ดีที่ชอบ อันให้ผลเป็นความเจริญและสันติสุขแก่ทั้งตนเองและผู้อื่น

และให้ประกอบการบุญกุศล โดยการรักษาศีลและบริจาคทาน กล่าวคือ เสียสละกำลังกาย สติปัญญา กำลังทรัพย์ และวิชาการ เพื่อการประกอบสัมมาอาชีวะ และศีลธรรม เพื่ออนุเคราะห์สงเคราะห์ผู้อื่น ผลแห่งกายสุจริตด้วยการเสียสละ หรือบริจาคทานเพื่ออนุเคราะห์สงเคราะห์ผู้อื่นเช่นนั้น ย่อมเป็นเหตุปัจจัยให้ผู้ใจบุญกุศลเช่นนั้น ถึงความสำเร็จในชีวิตได้โดยสะดวก และให้เจริญด้วยลาภ ยศ สักการะ สรรเสริญและความสุขยิ่งๆ ขึ้นไป ถึงความพ้นทุกข์และบรมสุขอย่างถาวร ตามระดับภูมิธรรมที่ปฏิบัติได้

๓) ปัญหาความโลภที่เกิดจากการประพตติผิดในกาม คือ การทำผิดศีลข้อที่ ๓ หมายถึง การล่วงละเมิดทางประเวณีด้วยวิธีการอย่างใดอย่างหนึ่ง ในสังคมไทยปัจจุบันมีการล่วงประเวณีโดยมิได้ละอายใจ ฉุดฆ่าอนาจาร ชมชื่นแล้วฆ่า ประพตติผิดทางกามกันอย่างมากจนแทบจะหาความปลอดภัยทางเพศไม่ได้เลย เหล่านี้มาจากต้นเหตุ คือ ความโลภทั้งสิ้น เมื่อเกิดความโลภแล้วก็ไม่เกรงกลัวต่ออะไร พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติศีลข้อที่ ๓ ขึ้น เพื่อพิจารณาดูก็จะเห็นได้ว่า พระพุทธองค์ทรงบัญญัติขึ้นโดยอาศัยหลักความยุติธรรมและความเมตตากรุณาเช่นเดียวกันกับศีลข้อที่ ๑ ทุกคนอยากจะทำให้ครอบครัวของตนมีความสุข เมื่อตนเองมีความรักและห่วงแหนในสิ่งอันเป็นที่รักของตน คนอื่นก็มีความรู้สึกอย่างนั้นเช่นกัน ถ้าไม่ปรารถนาให้ใครมาละเมิดสิ่งที่รักและห่วงแหนของตนก็ไม่ควรจะละเมิดในของรักของคนอื่นเช่นกัน เมื่อพิจารณาด้วยความยุติธรรมและความเมตตากรุณาแล้ว จึงไม่ควรประพตติผิดในกามในทางใดทางหนึ่ง เพราะการประพตติผิดเป็นไปด้วยอำนาจของความใคร่ และความปรารถนาของตน แต่มนุษย์มีปกตินิสัยเข้าข้างตนเอง เพราะอำนาจความโลภ ความโกรธ และความหลง ก็เลยประพตติผิดในกาม การประพตติผิดในกาม ซึ่งมีการประพตติผิดในบุคคลต้องห้ามที่เป็นบุรุษและสตรี เช่น ภรรยาสามีเขา บุตรธิดาที่เขาไม่ได้อนุญาต และบุคคลที่ต้องห้ามด้วยประเพณี เช่น พระภิกษุ สามเณร ภิกษุณีและสามเณรี เมื่อไม่ประพตติผิดในกามก็เกิดความยุติธรรมและความเมตตากรุณาในครอบครัวเขา จึงไม่ประพตติผิดในกามในทางใดทางหนึ่ง พระพุทธองค์จึงทรงบัญญัติศีลข้อที่ ๓ ขึ้น เพื่อต้องการให้สำรวมในกาม และรับรองความมั่นคงในครอบครัว ไม่ให้เกิดความรุนแรงและความแตกแยกของคนในครอบครัว หรือการหย่าร้างกันของสามีภรรยา

แนวทางป้องกันความโลภในการประพตติผิดในกาม คือ จะทำให้เกิดประโยชน์มากกว่า การประพตติผิดในกาม การไม่มีส่วนในนโยบายที่เอื้อต่อการล่วงละเมิดทางเพศ การไม่สนับสนุนสถานที่ที่เอื้อต่อการละเมิด เช่น ไนท์คลับ สถานอบอบนวด ภัตตาคาร ห้องอาหารที่มีหญิงสาวหรือชายหนุ่มเป็นผู้บริการ โรงนวด ซ่อง การประกอบธุรกิจเครื่องแต่งกายที่ล่อแหลม การไม่ผลิตสื่อชั่วร้าย เช่น หนังสือ ภาพยนตร์ ละคร เพลง สื่อโฆษณาที่ยั่วยุ้งทั้งในแง่คำพูดและพฤติกรรม สื่อสิ่งพิมพ์ เช่น หนังสือ นิตยสาร วารสาร การจัดกิจกรรมหรือเปิดตัวสินค้าโดยจ้างดารานักแสดงนางแบบ หรือโคโยตี้แต่งตัวชั่วร้าย หรือแสดงอาการชั่วร้ายอนาจาร ไม่ใช้บริการหรือสนับสนุนการค้าประเวณี เช่น การส่งออกชายหนุ่มหญิงสาวไปค้าประเวณีในต่างประเทศ หรือการจัดทัวร์เซ็กหมู่ การผลิตหรือประกอบธุรกิจเกี่ยวกับอวัยวะเพศเทียม การผลิตสื่อลามกอนาจาร การเปิดสถานบันเทิงเรียมย์ที่สื่อไปในทางมอมเมาคุณและการเผยแพร่ภาพลามกอนาจาร

๔) ปัญหาที่เกิดจากความโลภในการพูดเท็จ หมายถึง ความประพฤติชั่วทางวาจา พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติศีลข้อที่ ๔ ขึ้น โดยอาศัยหลักความยุติธรรมและความเมตตากรุณา เช่นเดียวกันกับศีลข้อที่ ๑ คนปรารถนาจะได้รับความจริง ไม่ต้องการถูกหลอกลวงด้วยความเท็จ จึงไม่ควรกล่าวเท็จหลอกลวงผู้อื่นให้เข้าใจผิดเช่นกัน คนมีความยุติธรรมก็จะไม่ลำเอียงไปฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง และคนมีความเมตตากรุณาก็จะไม่หลอกลวงผู้อื่น แต่จะมีความปรารถนาดีต่อผู้อื่นและช่วยเหลือให้เขาพ้นจากความทุกข์ จะไม่พูดมุสาหลอกลวงทำร้ายกัน จะพูดแต่ความสัตย์จริงต่อกันพระพุทธองค์ทรงมีความเที่ยงธรรมต่อสรรพสัตว์ทั้งหลาย จึงทรงบัญญัติศีลข้อ ๔ ขึ้น เพื่อให้มีสัมมาวาจา และให้ละเว้นจากมุสาวาท จากพูดส่อเสียด จากพูดเสียดแทง จากประชดหรือด่า จากพูดสับปลับเหลวไหล เมื่อทำสัญญากันแล้วก็ต้องรักษาสัญญา และรักษาสัตย์ไม่เสียสัจจวาจา พูดจริงและทำจริงดังที่พูดไว้ แต่มนุษย์มีปกตินิสัยเข้าข้างตนเอง เพราะอำนาจความโลภ ความโกรธ และความหลง ก็พูดเท็จหลอกลวงเขา พระพุทธองค์จึงทรงบัญญัติศีลข้อที่ ๔ ขึ้น เพื่อไม่ให้พูดคำเท็จโกหกหลอกลวงกัน ให้สำรวมวาจาพูดแต่ความจริง และรับรองความมั่นคงในสังคมให้มีความสัตย์จริงต่อกัน

แนวทางป้องกันการพูดเท็จ คือ จะทำให้เกิดประโยชน์มากกว่าการพูดเท็จ นอกจากจะเว้นจากพฤติกรรมล่วงละเมิดการพูดเท็จแล้ว ยังจะต้องเพิ่มพูนหรือเปิดช่องทางให้เอื้อต่อการใช้ข้อมูลที่เป็นจริงด้วย ซึ่งถือเป็นการส่งเสริมสันติภาพทางข้อมูลเชิงบวก ได้แก่ การไม่ปกปิดซ่อนเร้นข้อมูลสาธารณะ ความโปร่งใสด้านข้อมูล ความซื่อสัตย์และซื่อตรงต่อข้อมูล การไม่เบียดเบียนข้อมูล ไม่ปรับแต่งข้อมูลอันเป็นเท็จ การไม่นำความลับของทางราชการที่สุ่มเสี่ยงต่อความมั่นคงและความขัดแย้งของชาติมาเปิดเผย การไม่นำความลับอันเป็นข้อเท็จจริงของผู้อื่นมาเปิดเผยโดยไม่ได้รับอนุญาต ซึ่งเป็นการไม่เคารพสิทธิทางข้อมูลส่วนบุคคลของผู้อื่น ตั้งหน่วยงานขึ้นมากำกับดูแลการเขียนตำราเรียนเพื่อป้องกันความผิดพลาดคลาดเคลื่อน การไม่เปิดเผยข้อมูลทางประวัติศาสตร์ ไม่แนะนำหรือชักจูงไปในทางเสื่อม ไม่ซื่อสัตย์ต่อตนเอง นำไปสู่การไม่ซื่อตรงต่อข้อมูล การประจบสอพลอหรือยกยอผู้อื่นเพื่อหวังลาภสักการะ การให้ความยุติธรรมทางสังคม เช่น ไม่ปรักปรำผู้บริสุทธิ์ ให้ความเป็นธรรมในกระบวนการยุติธรรม และการนำหลักธรรมสัมมาวาจามาเป็นแนวปฏิบัติก็จะบรรเทาความโลภในการพูดเท็จนี้ลงได้

ในส่วนของเนื้อหาที่พูดส่งเสริมสันติภาพ ได้แก่ หลีกเลี่ยงการใส่ร้ายป้ายสี การไม่เปิดเผยข้อมูลหรือให้ข้อมูลคลาดเคลื่อน การวิพากษ์วิจารณ์ด้วยความหวังดี เพื่อให้เกิดการปรับปรุงให้ดีขึ้น หลีกเลี่ยงการพูดกระทบกระทั่ง พูดระคายหู เสียงดังกระแทก พูดยั่วยุ ดุด่า ไม่พูดให้คนอื่นเสียใจหรือพูดให้เจ็บใจ ไม่พูดเหน็บแนม ส่อเสียด ไม่พูดข่มขู่คุกคามหรือยุยงให้แตกความสามัคคี เป็นต้น พูดให้กำลังใจหรือชี้แนะแนวทางดำเนินชีวิต การรักษาคำพูด เช่น พรรคการเมืองทำนโยบายสาธารณะเพื่อหาเสียงกับประชาชน เมื่อได้รับการเลือกตั้งเป็นรัฐบาลแล้วก็ทำตามสัญญาไว้ การพูดช่วยเหลือคนผิดเพื่อไม่ให้รับโทษ พูดเพื่อช่วยลบเลือนความผิดจนไม่ต้องรับโทษ (เป็นพยานเท็จ) เป็นต้น นอกจากนี้ยังรวมความไปถึงพฤติกรรมทางใจด้วย เช่น การไม่สร้างค่านิยมผิดๆ ไม่ปลุกฝังวัฒนธรรมทางความเชื่อที่รุนแรง การไม่ปลุกกระตมให้เกิดความรู้สึกแบ่งแยก หรือถูกมองว่าเป็นผู้ร้าย ไม่ให้ข้อมูลที่จะทำให้เกิดอคติ ทางเชื้อชาติ ศาสนา เป็นต้น

ดังนั้น ศีลข้อ ๔ นี้ มีเจตนารมณ์เพื่อป้องกันความซื่อสัตย์เท็จ เมื่อรู้ว่าข้อมูลเท็จแล้วยังคิดให้ข้อมูลเท็จกับผู้อื่นด้วยความพยายาม จนทำให้ผู้อื่นเชื่อตาม การกระทำลักษณะนี้เป็นการล่วง

ละเมิดที่สมบูรณ์ และยังรวมไปถึงการไม่โฆษณาชวนเชื่อเกินจริง หลีกเลี่ยงการยุยงปลุกปั่นให้ก่อความรุนแรง การไม่กล่าวร้าย ไม่สั่งฆ่าหรือสั่งให้ทำร้ายกัน (รุนแรงทางวาจา) ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับเนื้อหา น้ำเสียง ท่าทาง และอคติ โดยศิลปินส่งเสริมให้เกิดการสื่อสารอย่างสันติ ซึ่งเป็นส่วนสำคัญในกระบวนการเจรจาหรือไกล่เกลี่ย เพื่อสร้างความเข้าใจและสัมพันธ์ภาพอันดีต่อกัน

๕) ปัญหาความโลภที่เกิดจากการเสพของมินเมา ในสังคมไทยปัจจุบันมีการเสพของมินเมา พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติศีลข้อที่ ๕ นี้ขึ้นโดยตรง เพื่อไม่ให้มัวเมาประมาทเป็นหลัก ปกติคนธรรมดาสามัญก็มีความประมาทอยู่แล้ว ทั้งนี้ เพราะขาดสติไม่ระมัดระวัง ยิ่งดื่มน้ำเมายิ่งประมาทมากขึ้น ซึ่งเป็นสาเหตุให้กระทำผิดมากขึ้น เพราะคนที่ประมาทขาดสติ (ความระลึกรู้ตัว) และสัมปชัญญะ (ความรู้ตัว) อาจจะทำผิดความชั่วผิดศีลได้ทุกข้อ เมื่อมีความประมาทยอมไม่รู้จักเหตุผล ไม่รู้จักดีชั่ว ในขณะที่ดื่มสุราจะทำให้เกิดความอู้อาจ เกิดความรำเริง ไม่มีทุกข์ ไม่มีกลัว แต่ความจริงแล้วเมื่อประสบกับสิ่งที่น่ากลัว เช่น เมาอาละวาดทำร้ายเขา ก็จะกลัวความผิดแล้วหลบหนีไป การดื่มสุราจึงไม่มีความกล้าเหมือนกับที่เราคิดกัน การดื่มสุราของมินเมาทำให้กาย วาจา และใจของคนเมาเสียปกติ กล่าวคือ ถึงแม้คนเมาจะยังไม่ประพฤติผิดศีลข้ออื่น ๆ แต่ศีลทางใจคือความมีใจปกติเรียบร้อยก็เสียไป มนุษย์มีปกตินิสัยเข้าข้างตนเอง เพราะอำนาจความโลภ ความโกรธ และความหลง ก็เลยเสพของมินเมา พระพุทธองค์จึงทรงบัญญัติศีลข้อที่ ๕ ขึ้น เพื่อให้เกิดสัมมาสติ ความระลึกรู้ตัว และไม่ให้เสียความเป็นปกติทางกาย ทางวาจา ทางใจ และเพื่อรับรองความปลอดภัยในสุขภาพกาย และสุขภาพจิต

แนวทางป้องกันการเสพของมินเมา คือ จะทำให้เกิดประโยชน์มากกว่าการเสพของมินเมา นอกจากการจะไม่เสพแล้ว ยังไม่ซื้อหรือซักรับและสนับสนุนให้เสพ ไม่สนับสนุนผู้ผลิตหรือจำหน่ายสิ่งมินเมาทุกชนิด ไม่ทำผลิตภัณฑ์บรรจุภัณฑ์ที่จะนำไปบรรจุสิ่งมินเมาทุกชนิด รวมทั้งไม่พิมพ์ฉลากหรือโฆษณาสินค้ามินเมา ไม่ให้เช่าหรือขายสถานประกอบการเพื่อประกอบกิจการเกี่ยวกับสิ่งมินเมา ผู้มีส่วนในการกำหนดนโยบายสาธารณะที่เปิดช่องให้มีการผลิต จำหน่ายและเสพ ผู้รักษากฎหมายไม่ปล่อยปะละเลยให้มีการเสพและจำหน่ายอย่างเสรี ปิดช่องการโฆษณาและเข้มงวดกับภาพยนตร์และละครที่มีฉากกระตุ้นและยั่วให้คนอยากเสพ ไม่ส่งเสริมการใช้สิ่งเสพติดแก้ปัญหาคีวีต ไม่นำสิ่งมินเมามาเป็นจุดขายในการท่องเที่ยว และไม่ปลูกฝังค่านิยมในการดื่มหรือเสพสิ่งมินเมาว่าเป็นส่วนหนึ่งของการพักผ่อน เป็นต้น หากสามารถปิดช่องทางของการผลิต การจัดจำหน่ายและการเสพได้แล้ว ก็จะทำให้คนในสังคมไม่ประมาท และมีสติสัมปชัญญะควบคุมพฤติกรรมของตนเองได้ หากแต่แต่ละคนสามารถควบคุมตนเองได้แล้วก็จะไม่ส่งผลให้เกิดปัญหาความขัดแย้งและความรุนแรงขึ้น “ไม่ประพฤติเสียหายหรือผิดพลาดเพราะขาดสติ ไม่ทำให้เกิดอุบัติเหตุ ไม่คุกคามต่อความรู้สึกมั่นคงปลอดภัยต่อผู้ร่วมสังคม การปฏิบัติตามศีลข้อนี้ นอกจากจะงดเว้นจากการเบียดเบียนตนเองแล้ว ยังทำให้เกิดความระมัดระวังต่อการทำชั่วและเกรงกลัวต่อบาปกรรม การลวงละเมิดศีลข้อนี้มีคนที่เกี่ยวข้องประกอบไปด้วยผู้ผลิต ผู้จำหน่าย ผู้เสพ ผู้สนับสนุน รวมทั้งผู้รู้เห็นด้วย ส่วนอาการที่เกิดจากการเสพจะมีผลกระทบที่แสดงออกในทางมินเมาและขาดสติ ไม่มีความระมัดระวัง ดื่มสุราทำให้พอนรำ ขับร้อ ร้องไห้ สัญญาวิปริต ความจำแปรปรวนจนลืมนึกถึงกิริยาของตนเอง ความมินเมาจึงทำให้สามารถทำ ความชั่วอย่างอื่นได้ง่าย เพราะมโนธรรมสำนึกการอายชั่วกลัวบาปจะน้อยลง ในแง่ของวาจาก็ทำให้ มินเมาในคำพูด มินเมาในเนื้อหาที่พูด คำพูดววน ส่วนจิตก็เกิดความหลงผิด ประมาท มัวเมาใน

อบายมุข จิตใจหวาดหวั่น จิตหลอนและขาดสติปัญญา อาการเหล่านี้ล้วนเป็นชนวนที่ทำให้เกิดความ
 สุ่มเสี่ยงต่อความขัดแย้งและความรุนแรง ส่งผลกระทบต่อชีวิต สังคมและความสงบสุข

ดังนั้น ศิลข้อ ๕ นี้ มีเจตนารมณ์เพื่อป้องกันความของมีนเมาและสิ่งเสพติดทุกชนิดที่มี
 ฤทธิ์เบียดเบียนสติปัญญา หรือทำให้สติปัญญา มีสภาพผิดปกติก็ถือว่าผิดศีลข้อนี้ทั้งสิ้น ผู้ที่มีส่วนใน
 วงจรของสิ่งมีนเมาและยาเสพติดในฐานะผู้ผลิต ผู้ขาย ผู้เสพหรือผู้สนับสนุนให้มีสิ่งเสพติด รวมทั้งผู้รู้
 เห็นกระบวนการและบุคคลที่เกี่ยวข้องดังกล่าวแล้วไม่ยั้งหรือดำเนินการตามกฎหมายก็ถือว่ามีส่วน
 ในการล่วงละเมิดด้วย ส่วนการไม่เสพถือเป็นสันติภาพเชิงลบ ในขณะที่ผลจากการไม่ผลิต ไม่ขาย
 หรือไม่มีส่วนเกี่ยวข้องเป็นการส่งเสริมสติ สัมปชัญญะ ปัญญา และความไม่ประมาท ซึ่งเป็นส่วน
 สำคัญในการงดเว้นจากการล่วงละเมิดศีลข้ออื่นด้วย ทำให้สามารถควบคุมพฤติกรรมทางกายและ
 วาจาไม่ให้ก่อความเดือดร้อนแก่สังคม

๕.๑.๓ วิธีการบรรเทาความโลภในทรัพย์สินของผู้อื่นตามหลักพระพุทธศาสนา

วิธีการบรรเทาความโลภในทรัพย์สินของผู้อื่นตามหลักพระพุทธศาสนา หมายถึง การนำ
 หลักธรรมคำสอนมาประพฤติปฏิบัติ เพื่อให้ความโลภนั้นบรรเทาหรือเบาบาง ไม่มากจนก่อให้เกิด
 ความคิดที่เป็นเล่ห์กลอุบาย อันจะนำไปสู่การกระทำที่ขัดต่อศีลธรรมอันดีงาม เช่น การลักทรัพย์ของ
 คนอื่น หรือการเพ่งเล็งคิดอยากจะได้ของคนอื่นมาเป็นของตนเอง จนกลายเป็นพฤติกรรมที่เป็นกาย
 ทุจริต วาจทุจริต และมโนทุจริต แต่ในหลักการทางพระพุทธศาสนานั้น ก็มีศีลที่จะเป็นเครื่องมือในการ
 บรรเทาความโลภให้เบาบางลงได้ นอกจากนี้ ในหลักทาน คือความเอื้อเพื่อโอบอ้อมอารีต่อกัน การ
 แบ่งปันกัน ไม่เห็นแก่ตัว ขจัดความตระหนี่ออกไป ก็จะสามารถทำให้บรรเทาความโลภลงได้ แต่ใน
 หลักธรรมของพระพุทธเจ้าทั้งหมดนี้ พอจะสรุปลงได้ในหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ทั้งใน
 ระดับพฤติกรรม ระดับความคิดและระดับแสงสว่างคือปัญญา ความรอบรู้ หมายถึง การวิเคราะห์
 ข้อมูลอันเกิดจากเหตุและผลนั้น ส่วนการเป็นผู้รู้ ประมาณในการบริโภค และรู้จักประมาณในการ
 กระทำสิ่งต่างๆ ก็จะทำให้ชีวิตที่ไม่ตกอยู่ภายใต้อำนาจของความอยาก ไม่ถูกความอยากเขาคบงำ
 สามารถมีชีวิตที่สงบสุขไม่ต้องเรารอนปนทุกข์เพราะความอยากอีกต่อไป หากถูกโลภะครอบงำแล้ว
 ก็สามารถจะควบคุมและบรรเทาได้เพราะการรู้จักประมาณ ซึ่งเป็นตัว ปัญญา เมื่อเกิดการรู้จักความ
 พอดี ก็จะรู้ว่าสิ่งที่ตนกำลังอยากหรือเพเลิดเพลินในการเสพอยู่นั้นเกินความพอดี ควรลดหรือหยุดการ
 กระทำที่ขัดต่อหลักศีลธรรมอันดีงาม ดังนั้น หลักมัตตัญญูตา ความรู้จักประมาณตนจึงเป็นหลักธรรม
 สำคัญ ที่จะช่วยควบคุมและบรรเทากิเลสโลภะไม่ให้เกิดขึ้นได้ การที่จะควบคุมและบรรเทาโลภะได้
 นั้น จะตองนำหลักธรรมอื่นๆ มาศึกษาและปฏิบัติรวมกัน ทั้งในทาน สนับสนุนและการเชื่อมโยง เพื่อ
 ให้กระบวนการปฏิบัติมีความสอดคล้องและสืบทอดเชื่อมโยงกัน อันจะนำไปสู่การควบคุมและบรรเทา
 โลภะได้อย่างเด็ดขาด และบรรลุเป้าหมายตามที่บุคคลใดตั้งไว้ เพราะการปฏิบัติธรรมที่ขาดความ
 สัมพันธ์กับหลักธรรมข้ออื่นๆ ก่อให้เกิดความไขว่เขว และไม่สามารถบรรลุเป้าหมายได้ โดยเฉพาะการ
 ควบคุมและบรรเทาโลภะใหม่อำนาจเบาบางลงหรือหมดสิ้นไป ที่จำเป็นต้องอาศัยการศึกษาและ
 ประพฤติปฏิบัติธรรมที่เป้นไปตามลำดับเป็นขั้นตอน

วิธีการป้องกันไม่ให้เกิดความโลภ โดยหลักปฏิบัติ คือการเพียรละอกุศลธรรม
 ประกอบด้วยความเพียร ขยันขันแข็งในการประกอบอาชีพสุจริต คือ สัมมาอาชีพะ กระทำแต่สิ่งที่
 เปนกุศล อกุศล คือ โลภะหรือความอยากก็ไม่สามารถเกิดขึ้นได้ หรือที่มีอยู่ก็จะบรรเทาและเบาบาง

ลง ความโลภ หมายถึง ความอยากจะประสบความสำเร็จได้นั้นต้องมีสติคอยกำกับ อีกประการหนึ่ง การเลี้ยงชีพชอบ เป็นการประกอบอาชีพที่สุจริตและไม่ผิดศีลธรรม มีความпенอยู่ที่พอเพียงในปัจจัยสี่ และหมายรวมถึงความขยันหมั่นเพียรในการทำหน้าที่การงาน มีความประพฤติและดำรงตนอยู่อย่างเหมาะสม เว้นจากมิจฉาชีพทุกชนิด กล่าวคือ การประกอบแต่การงานที่สุจริต ไม่ประกอบอาชีพที่ผิดกฎหมาย ไม่ผิดศีลธรรม ไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น การบริโภครด้วยปัญญาเป็นการพิจารณา ก่อนบริโภคปัจจัยสี่ ด้วยการพิจารณาให้เห็นคุณค่าที่แท้จริง ไม่บริโภคด้วยอำนาจแห่งโลภะ การปฏิบัติตามหลักธรรม การรักษาศีลที่ดี การให้ทานที่ดี การรู้จักประมาณตนย่อมเกิดความสุขดี ไม่บริโภคด้วยกิเลสคือความอยาก ไม่ติดอยู่ในอำนาจแห่งโลภะ และการสำรวมระวัง ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ป้องกันการเกิดกิเลสต่าง ๆ รวมทั้งโลภะได้

วิธีการขจัดความโลภ เป็นวิธีการปฏิบัติตนเพื่อขจัดโลภะไม่ให้เกิดขึ้น เพื่อเข้าถึงความสุขที่แท้จริงตามพระคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาเถรวาท นั้น เมื่อพิจารณาดูอย่างละเอียดแล้ว ก็จะพบว่าความสุขที่แท้จริงมิใช่อยู่ที่วัตถุสิ่งของเครื่องใช้ แต่อยู่ที่ภาวะทางกาย วาจา ใจ ที่มีความสุขอดคล่อง เป็นหนึ่งเดียวในการกระทำ ในการดำเนินชีวิตของตนร่วมกับคนอื่นในสังคม และวิธีการปฏิบัติก็สามารถปฏิบัติได้ทุกที่ทุกเวลา กล่าวคือ เอากาย วาจา และใจของตนเป็นเครื่องมือ เป็นอุปกรณ์ในการปฏิบัติตามหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า เพื่อป้องกันไม่ให้โลภะและความทุกข์เกิดขึ้นกับตน การควบคุมดูแลตนเองทางร่างกายและทางวาจาให้มีพฤติกรรมที่ดี ให้อยู่ในระเบียบแบบแผนที่ดีงามเรียบร้อย ไม่ล่วงละเมิดผู้อื่นและการประกอบกรรมเจริญปัญญาให้เกิดความรู้งามเห็นจริง ด้วยการให้ทาน การรักษาศีล การเจริญภาวนา เป็นวิธีการบรรเทาความโลภในทรัพย์สินของผู้อื่นตามหลักพระพุทธศาสนา ดังนั้น วิธีการขจัดโลภะในทางพระพุทธศาสนาเถรวาท สามารถปฏิบัติได้ ๓ ทาง ได้แก่ ทางแรก คือ การให้ทาน เป็นการแสดงให้เห็นถึงน้ำใจของมนุษย์ต่อเพื่อนมนุษย์และสรรพสิ่งที่จำต้องเกื้อกูลกันและกันอย่างไม่รู้จักจบ อีกทั้งชีวิตมนุษย์นี้จะมีคุณค่าได้ ก็เมื่อได้พัฒนาตนเองทั้งทางกาย วาจา และใจ วิธีการบรรเทาความโลภเน้นการแก้ที่ตัวปัจเจก ซึ่งถือได้ว่าเป็นการแก้ที่รากเหง้าของปัญหาอย่างแท้จริง เพราะ สาเหตุหลักของปัญหาเกิดจากจิตใจของมนุษย์ที่ขาดการฝึกฝนอบรม และการควบคุมที่มีประสิทธิภาพ ไม่เปิดโอกาสให้โลภะเขาครอบงำจิตใจ ก็จะทำให้เกิดความสุขสุจริตในทวารทั้ง ๓ คือ กายสุจริต วจสุจริต และมโนสุจริต

สรุปได้ว่า โลภะ คือ ความชอบใจ ติดใจ อยากได้นั้นอยากได้นี้ เป็นรากฐานแห่งโทสะ เป็นบ่อเกิดของโทสะ เช่น เกิดชอบใจอยากได้ สิ่งใดก็ตามเมื่อไม่ได้ดังใจชอบก็เสียใจ น้อยใจ คือ เกิดโทสะขึ้น หรือติดใจชอบใจในสิ่งใดอยู่สิ่งนั้นก็กลับมีอันเป็นให้พลัดพรากจากสูญเสียไป ก็เสียตาย เสียใจ กลุ้มใจ เหล่านี้ เป็นต้น ดังนั้น ถ้าไม่มีโลภะซึ่งเป็นต้นเหตุแล้ว โทสะอันเป็นปลายเหตุก็ย่อมไม่เกิดขึ้น ส่วนโมหะนั้น ย่อมต้องเกิดพร้อมกับโลภะหรือโทสะ โดยมีโลภะหรือโทสะเป็นตัวนำโมหะเป็นตัวสนับสนุน เมื่อไม่มีโลภะเป็นตัวนำแล้ว โมหะตัวสนับสนุนก็มีไม่ได้ เพราะว่าไม่มีสิ่งที่จะสนับสนุนเกื้อกูลซึ่งกันและกันให้เกิดขึ้น ดังนั้น หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ หลักไตรสิกขา หลักทาน การให้ ซึ่งเมื่อนำมาปฏิบัติแล้ว ก็จะทำให้ความโลภนั้น เบาบางลงหรือหมดไปที่สุด ก็จะพบกับความสุขทั้งในทางโลกและในทางธรรม

๕.๒ ข้อเสนอแนะ

งานวิจัย เรื่อง “วิธีการบรรเทาความโลภในทรัพย์สินของผู้อื่นตามหลักพระพุทธศาสนา” ได้เกิดองค์ความรู้ใหม่ ๆ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

๕.๒.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑) องค์กรภาครัฐส่วนท้องถิ่น เช่น องค์กรบริหารส่วนจังหวัด องค์กรบริหารส่วนตำบล ควรนำองค์ความรู้จากงานวิจัยนี้ ไปเผยแพร่ให้เจ้าหน้าที่ในหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชนและประชาชนได้ศึกษาเรียนรู้ มีความเข้าใจในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เพื่อให้เกิดประโยชน์และเป็นแนวปฏิบัติในการดำเนินชีวิตประจำวันของประชาชนในท้องถิ่น

๒) ควรกำหนดนโยบายให้สถานศึกษาได้ศึกษาเรียนรู้ เรื่อง ความโลภ โทษของความโลภ อานิสงส์ของการไม่มีความโลภ และวิธีบรรเทาความโลภ

๕.๒.๒ ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

งานวิจัย เรื่อง “วิธีการบรรเทาความโลภในทรัพย์สินของผู้อื่นตามหลักพระพุทธศาสนา” ผู้วิจัย ได้ชี้ให้เห็นวิธีการบรรเทาความโลภในทรัพย์สินของผู้อื่นตามหลักพระพุทธศาสนา ตลอดจนทั้งการปฏิบัติทางตนเองและต่อส่วนรวม และแนวทางการพัฒนาเพื่อการปฏิบัติตาม จนประสบความสำเร็จ แต่ถ้าจะมีการศึกษาในครั้งต่อไป เพื่อให้เห็นความชัดเจนหรือรายละเอียดข้อปลีกย่อยเกี่ยวกับวิธีการบรรเทาความโลภตามหลักพระพุทธศาสนาแล้ว ก็สามารถศึกษาได้ในส่วนการวิเคราะห์ในการพัฒนาความรู้หลักธรรมเพื่อเชื่อมโยงกับศาสตร์สมัยใหม่ หรือเพื่อต่อในประเด็น ดังต่อไปนี้

๑) วิธีการบรรเทาความโลภในสังคมปัจจุบัน และเน้นศึกษาปัญหาที่เกิดจากความโลภในแต่ละด้าน ๆ และรู้จักการประยุกต์ใช้หลักธรรมเพื่อขจัดหรือการบรรเทาความโลภ

๒) วิธีการบรรเทาความโลภในทรัพย์สินของผู้อื่นตามหลักพระพุทธศาสนา ที่เกิดจากความโลภในสังคมปัจจุบัน ควรทำการวิจัยเชิงคุณภาพประกอบการลงพื้นที่สัมภาษณ์ เพื่อนำเอาความคิดเห็นของประชาชนมาวิเคราะห์ประกอบเอกสาร ก็จะเกิดประโยชน์สูงสุด

บรรณานุกรม

๑. ภาษาบาลี-ไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปี ๒๕๐๐.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

_____ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ

จำลอง ดิษยวณิช. จิตวิทยาของความดับทุกข์. เชียงใหม่ : กลางเวียง การพิมพ์, ๒๕๔๔.

นีนาวัน กอร์คอม. พระอภิธรรมในชีวิตประจำวัน. แปลโดยดวงเดือน บาร์มีธรรม. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๒.

เต็มศักดิ์ คทวณิช. จิตวิทยาทั่วไป. กรุงเทพมหานคร : บริษัทซีเอ็ดยูเคชั่น จำกัด มหาชน, ๒๕๔๖.

พ.อ. ปิ่น มุกข์นิตย์. พุทธศาสตร์ภาค ๒. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

พระเทพดิลก (ระแบบ จิตญาโณ). อธิบายธรรมตามหมวดจากนวกวาท. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๓๔.

พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตโต). โลกทัศน์ชาวพุทธ. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์. กรุงเทพมหานคร : บริษัท ธรรมการพิมพ์, ๒๕๕๓.

_____ พุทธธรรมฉบับปรับปรุงขยายความ. พิมพ์ครั้งที่ ๑๑.

กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖

_____ พจนานุกรมพุทธศาสนา ฉบับประมวลศัพท์. พิมพ์ครั้งที่ ๙. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓

_____ พระพุทธศาสนาพัฒนาคนและสังคม. กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๙

.ทุกข์สำหรับเห็นแต่สุขสำหรับเป็น. พิมพ์ครั้งที่ ๗๓. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์อักษรสัมพันธ์, ๒๕๕๙.

พระภิกษุวิริยคุณ (เหน็จ ทตตชีโว). คัมภีร์ปฏิรูปมนุษย์. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์บริษัทรุ่งศิลป์การพิมพ์ จำกัด, ๒๕๔๗.

พระมหาปราโมทย์ ปโมทิตโต. พจนานุกรมธาตุ ภาษาบาลี. กรุงเทพมหานคร : บริษัทเอกพิมพ์ไทย จำกัด, ๒๕๔๑.

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). **พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ศัพท์วิเคราะห์**.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เลี้ยงเชียง, ๒๕๕๐.

พระคัมภีร์สาราถวิวงศ์. **โพธิปักขิยธรรม**. กรุงเทพมหานคร : บุญศิริการพิมพ์, ๒๕๔๙.

พระภิกษุ ภูริชุตโน (ภาวโณ). **ปฏิจจนุสสาสน์ฉบับใหม่**. เชียงใหม่ : บริษัทนันทพันธ์
พริ้งตั้ง จำกัด, ๒๕๔๘.

พุทธทาสภิกขุ. **ตัวกูของกูฉบับสมบูรณ์**. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

_____. **หลักปฏิบัติที่สำคัญทางพระพุทธศาสนา**. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๕๒.

พระพุทธโฆสเถระ. **คัมภีร์วิสุทธิมรรค**. แปลและเรียบเรียงโดยสมเด็จพระพุทธาจารย์

(อาจ อาสภมกาเถระ). กรุงเทพมหานคร : ประยูรพรินท์ติ้ง จำกัด, ๒๕๓๓.

พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ ฐิตญาโณ). **มองเรามองเขา**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : M.T. การ
พิมพ์, ๒๕๕๑.

พระเทพวิสุทธิกวี (พิจิตร ฐิตวณโณ), ธรรมเถรี เล่ม ๑. พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘.

พันตรีประยุทธ์ หลงสมบุญ. **พจนานุกรม มคอ - ไทย**. กรุงเทพมหานคร : อาทรการพิมพ์, ๒๕๔๐.

เมธาวิ อุดมธรรมานุภาพ และคณะ. **พฤติกรรมมนุษย์กับการพัฒนาตน**. กรุงเทพมหานคร :

มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต, ๒๕๔๙.

วศิน อินทสระ. **พุทธจริยศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมดา, ๒๕๔๙.

_____. **สาระสำคัญแห่งวิสุทธิมรรค**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์บรรณาคาร,
๒๕๔๔.

วัชระ งามจิตรเจริญ. **พระพุทธศาสนาเถรวาท**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยธรรม
ศาสตร์, ๒๕๕๒.

กันยา สุวรรณแสง. **จิตวิทยาทั่วไป**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร : อักษรพิทยา, ๒๕๔๒.

ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน**. กรุงเทพมหานคร : ศิริวัฒนาอินเตอร์
พริ้นท์, ๒๕๔๖.

ส. มหาปัญญาภิกขุ (หลวงตาวัดป่าโสมพนัส สกลนคร). **การรู้ธรรมแบบรู้แจ้ง**.

กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไผ่ไหม, ๒๕๕๐.

สรอยตระกูล (ติวยานนท) อรรถมานะ. **พฤติกรรมองค์การทฤษฎีและการประยุกต์**. กรุงเทพมหานคร

: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๑.

สุภัทรา สุภาพ. **ปัญหาสังคม**. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๕.

สุชีพ ปุญญานุภาพ. **ประวัติศาสตร์ศาสนา**. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร : อมรการพิมพ์, ๒๕๓๒.

_____. **พระไตรปิฎกฉบับสำหรับประชาชน**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๖. กรุงเทพมหานคร : โรง

พิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

โสภณ ศรีกฤษณาพร. **ความคิดเรื่องมนุษย์ในพุทธปรัชญา**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัย

กรุงเทพมหานคร, ๒๕๓๐.

หลวงวิจิตรวาทการ. **กุศโลบายสร้างควมยิ่งใหญ่** ๒. กรุงเทพมหานคร : สารมวชน, ๒๕๓๕.

(๓) วิทยานิพนธ์ :

พระมหาประทีป อภิวัตตโน (แก้วพันธุ์). “ศึกษาเปรียบเทียบการอธิบายปฏิจจสมุปบาทตามแนวของพุทธโฆษาจารย์กับพุทธทาสภิกขุ”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต.**

บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

พระมหาธีระพล สุขแสง. “การศึกษาคำสอนเรื่องกิเลสในพระพุทธานุศาสนานิพนธ์”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต.**บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

พระอธิการกิตติ ยุตติธโร (ทีรักษา). “การประยุกต์ศีล ๕ เพื่อสร้างความมั่นคงในชีวิตของชุมชนสาวะถี”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต.** บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙.

แม่ชีสุนันทา เรียงแหลม. “การศึกษาวិธีการแก้ปัญหาเรื่องความโลภในสังคมปัจจุบันตามหลักพระพุทธานุศาสนานิพนธ์”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต.** บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ	: พระครูสุจิตสุววรรณคุณ (สุจิตโต/คำสงวน) รหัสประจำตัว ๕๖๓๑๔๐๕๐๐๘
วัน/เดือน/ปี/เกิด	: ๒๐ มกราคม ๒๔๘๖
สถานที่เกิด	: ๑๔/๘ ตำบลหนองกง อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์
การศึกษา	: พ.ศ. ๒๔๙๗ สำเร็จชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ โรงเรียนบุตาเวสน์ ตำบลหนองกง อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ : พ.ศ. ๒๕๕๓ สำเร็จนักธรรมเอก สำนักเรียนวัดบุตาเวสน์ ตำบลหนองกง อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ : พ.ศ. ๒๕๕๗ สำเร็จปริญญาพุทธศาสตรบัณฑิต (พธ.บ.) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ วัดพระพุทธบาทเขากระโดง
อุปสมบท	: พ.ศ. ๒๕๔๕ วัดตาไก่พลวง อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์
ปัจจุบัน	: พ.ศ. ๒๕๕๐ ตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดบุตาเวสน์ อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์
ปีที่เข้าศึกษา	: พ.ศ. ๒๕๕๖
ปีที่สำเร็จการศึกษา	: พ.ศ. ๒๕๖๐
ที่อยู่ปัจจุบัน	: วัดบุตาเวสน์ อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์